

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

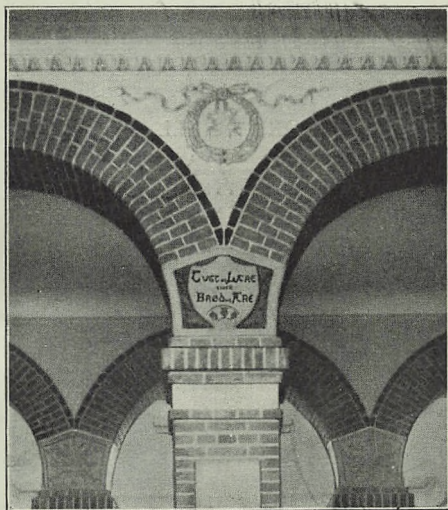
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARHUS SKOLEVÆSEN GENNEM 80 AAR

VED

CHR. BUUR

I KOMMISSION:

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
AARHUS AFDELING

FORSIDEBILLEDET
FRA
OPGANG TIL HALLEN I
SAMSØGADES SKOLE

AARHUS SKOLEVÆSEN
GENNEM 80 AAR
1849—1929

AARHUS
SKOLEVÆSEN
GENNEM 80 AAR

1849—1929

VED

CHR. BUUR

AARHUS
TH. THRUES BOGTRYKKERI
1930

Nærværende 3. Del af Aarhus Skolevæsens Historie behandler Tidsrummet fra Grundloven 1849 til 1929 og er saaledes en Fortsættelse af »Skoleliv og Skoleadministration for 100 Aar siden«, som gav Oplysninger om de kommunale Skolers første 30 Aar.

Jeg har i det hele afholdt mig fra Kritik af Forhold og Personer og ladet Kendsgernerne selv tale. Dette gælder naturligvis i særlig Grad om Tiden 1906—29, hvis Begivenheder jeg selv har taget Del i. Fremstillingen har vel derved ofte faaet mere Karakter af en Beretning end en Historie; men man vil forhaabentlig ikke finde dette uberegtiget i en Bog, hvis Hovedhensigt er at vise Aarhus Skolevæsens Udvikling til dets nuværende Stilling, der markeres dels ved Tillæggets Tal, dels ved de Billeder af Personaler og Bygninger med Planer, som er optaget i Bogen.

Med den i Tillægget optagne Lærerfortegnelse har det kun været Hensigten at give en — formentlig — fuldstændig Liste over alle de Personer, som har været eller er fast knyttet til Kommunens Skoler, ordnet kronologisk efter det Tidspunkt, da fast Ansættelse har fundet Sted. Dato og Aar herfor er anført før Timelæreransættelse eller Konstitution. Biografiske Data har jeg ikke ment at kunne komme ind paa at meddele ret mange af, navnlig ikke for de senere Aar.

Kilder har for Tiden før 1868 været Dokumenter og Skolekommissionens Forhandlingsbog i Byens Arkiv og efter den nævnte Tid først og fremmest Byraadets trykte Forhandlinger, men ogsaa Skoleudvalgets Forhandlingsbog og Skolekommissionens Kopibog 1870—84 og sammes Forhand-

lingsbog efter 1896. Kommissionens Forhandlingsbog ca. 1860—96 synes ikke at eksistere. Enkelte andre Kilder er nævnt i Teksten.

Endelig bringer jeg min Tak først til Aarhus Byraad for Bevillingen til Bogens Udgivelse og dernæst til de mange, som har hjulpet mig under mit Arbejde.

Aarhus i Marts 1930.

CHR. BUUR

I. 1849—1870.

1.

Grundloven af 5. Juni 1849, der kom ikke mere end 2 Aar, efter at Aarhus Skolevæsen havde faaet sin ny Organisation af 1847, indeholdt om Skolevæsenet kun den korte Bemærkning, som i den i 1915 ændrede Grundlov findes i § 83: De Børn, hvis Forældre ikke har Evne til at sørge for deres Oplærelse, har Ret til fri Undervisning i Folkeskolen. — Hertil føjedes i 1915: Forældre eller Værger, der selv sørger for, at Børnene faar en Undervisning, der kan staa Maal med, hvad der almindeligt kræves i Folkeskolen, er ikke pligtige at lade Børnene undervise i Folkeskolen.

Men skønt Grundlovens Givere ikke syntes at have skænket Skolen stor Opmærksomhed, saa fremkaldte dog den unge Folkefrihed en mægtig Diskussion om Undervisningsspørgsmaal baade i Rigsdagen og ude i Folket. Den første Kirke- og Undervisningsminister, D. G. Monrad, ventede man sig desuden meget af. Der skete dog ikke ret meget, ja, man kan godt sige, at der hengik 50 Aar efter 1849, inden der kom en alvorlig Reform af Undervisningen i Folkeskolen. Ganske vist udsendtes der gennem dette halve Hundredaar ikke saa faa Skolelove, men kun en enkelt af dem havde nogen større Betydning for Folkeskolen, og om nogle af dem gælder det, at de snarest betegner en Forringelse af dens Anseelse. Ved Lov af 23. April 1850 ophævedes den Afgift til Latinskolerne, som under Navn af Degnepension paahvilede nogle Lærerembeder paa Landet og ved Danske Lov 2-15-13 var paalagt som Erstatning til Latin-

skoler, fordi de havde mistet Degnetjenesten i Kirkerne. Ved Lov af 11. Februar 1851 fritoges Lærerne for at befordre Præsternes Embedsbreve, hvad Danske Lov 2:15:7 havde paalagt Degnene og deres Substitutter. Samme Aar, den 13. April, kom Dissenterloven, der vel navnlig har Interesse som Betingelse for borgerligt Ægteskabs Indgaaelse, men ogsaa indeholder Bestemmelser om, hvorledes Børn af Forældre, der staar uden for Folkekirken, kan undervises i Religion.

Større Betydning for Folkeskolen end de nævnte tre Love fik Loven af 2. Maj 1855, som gennemførtes af Friskolevennerne.

I Anordning af 1814 for Købstæderne bestemmer § 25: Forpligtelsen til at lade Børn, Myndlinge eller Tyende søge den offentlige Skole bortfalder for dem, som ved en Student, seminaristisk oplært Skolelærer eller paa anden Maade saaledes drager Omsorg for deres Børns, Myndlinges eller Tyendes Undervisning, at Skoledirektionen efter indhentet Oplysning fra Skolekommissionen finder anden Skolegang for disse ufofnøden. Loven af 2. Maj 1855 gik nu adskiligt videre, idet dens § 1 fritog Forældre for Forpligtelse til at sætte deres Børn i Skole, naar de erklærede selv at ville sørge for deres Undervisning og lade dem møde ved de ordentlige Skoleeksamener. Desuden gjorde Loven det muligt at udskrive Børnene af Skolen med det fyldte 13. Aar, naar de havde naaet Skolens Maal.

Friskolemændene med Grundtvig og Kold i Spidsen havde Æren af at gennemføre denne Lov, for saa vidt den sikrede Privat- og Hjemmeundervisningens Frihed. Men deres er ogsaa Ansvar for den meget uheldige Indflydelse, som Loven fik paa den offentlige Skole i By og paa Land. Udskrivningen i 13 Aars Alderen blev misbrugt, og i Byerne voksede en Mængde udelige Privatskoler frem, som sikredes yderligere ved Loven af 30. September 1864, der beskytter Privatskolerne mod de kommunale Autoriteter,

men som ogsaa gør det vanskeligere at komme Misbrug til Livs.

Det skal siges, at det næppe er uberettiget, naar man ikke mindst i de seneste Aar fremhæver Grundtvigs og Kolds Betydning for den danske Skole; men det kan tilføjes, at Betydningen har været i ikke ringe Grad af skadelig Art. Til Bevis herfor kunde citeres mange af 1850ernes Friskolefloskler og mærkelige Udsagn af de to store, f. Eks. Grundtvigs Ord i Rigsdagen, at Elementærundervisning er noget for gamle Koner, og Kolds Bemærkning om Lærerne, som ønskede større Indtægter: »Det er Aandløshedens Børn, i hvis Hjerter der er tomt og øde«. Lærerne skulde have smaa Indtægter og kun Jord til en Ko. »Naar de saaledes bliver Husmænd, kan de bedre holde sig paa det jævne og skikke sig lige med den Befolkning, de arbejder imellem«. For aandeligt vakte Mennesker vilde Befolkningen bøje sig, ligesom hele Verden maatte bøje sig for den Aandsmagt, der udgik fra 12 Fiskere fra Galilæi. Pædagogisk Metode og ydre Betingelser for Undervisningen var for Friskolevennerne ganske ligegyldige Ting.*)

Endelig 8. Marts 1856 kom en Skolelov, som vel ikke indeholdt noget nyt med Hensyn til Skolernes Undervisning, men som dog havde ikke ringe Betydning ved at begrænse Børnetallet i Klasserne, ved at give Regler for Skolestuens Størrelse og navnlig ved at stille Lærerstandens bedre i økonomisk Henseende, idet der indførtes Lønstigning og Pensionering. Desuden oprettedes Amtsskoleraadene, og det fastsloges, at Lærere, som havde kirkelige Forretninger og Indtægter derved, ikke i den Anledning skulde miste noget af deres Løn fra Skolevæsenet. Trods sine Mangler er Loven af 8. Marts 1856 den vigtigste Skolelov mellem 1814 og 1899. — Kommunallovene i Slutningen af 1860erne forandrede vel de kommunale Autoriteters Sam-

---

*) Joak. Larsen: Den danske Folkeskoles Historie 1818—98, S. 202 ff.

mensætning og Myndighedsomraade med Hensyn til Skolevæsen, men ændrede i øvrigt intet i Skolens Forhold.

2.

Den Ordning af Aarhus Skolevæsen, som hvilede paa Planen af 1847 virkede ikke ret længe til almindelig Tilfredshed. 24. December 1850 indsendte Aarhus Politimester

Jørgen Nielsen.

og Byfoged Jørgen Nielsen til Kommunalbestyrelsen et Forslag til Omordning af Skolevæsenet, hvori han udførligt dvæler ved de Mangler, der formentlig klæbede ved den gældende Plan: Byens økonomiske Forhold var daarlige, Kommuneskatterne var fra 1843 til 1851 steget fra 17832 Rd. 26 Sk. til 30720 Rd. 21 Sk. Skolevæsenets Gæld var vokset, og Skoleskatten — som holdtes uden for det almindelige Kommuneregnskab — var ste-

get fra ca. 4000 Rd. aarlig før Reformen af 1847 til 6800 Rd., hvortil kom Skolepenge, $1\frac{1}{2}$ Rd. maanedlig i den højere Borgerdrengeskole og $\frac{1}{2}$ Rd. maanedlig i den lavere og i Pigeskolen, som 1849 beløb sig til 2493 Rd. Før 1847 krævedes jo ingen Skolepenge. Lærerlønningerne, som i en Aarrække lige til 1848 udbetaltes med 23 á 2400 Rd. aarlig, udgjorde 1849 5576 Rd. Og dog var Byens Indbyggertal eller det samlede Børnetal i Skolerne ikke steget væsentligt. Man skulde da tro, at Skolerne var i en meget god Forfatning; men det var desværre gaet saaledes, at der omtrent ingenting var ofret paa Friskolen. Dens 450 Børn, ja i Slutningen af 1850 henimod 500 Børn var sammenpakkede i nogle smaa, lave og usunde Lokaler, hvor deres meget tarvelige Undervisning besørgedes af 5 Lærere og 1 Lærerinde, medens der ved de andre Skoler, der — ultimo 1849 — frekventeredes af 273 Børn, et Antal, der maa-

ske siden var steget noget, var ansat 10 Lærere og 1 Lærerinde. Der var da ingen Udsigt til, at Skolevæsenets Udgifter skulde gaa ned; tværtimod, da man dog maatte være betænkt paa snart at skaffe en ny Bygning til Friskolen. Det var i det hele uheldigt, at en Skolereform var begyndt med Borgerskolerne, hvis mere velstillede Klientel nok kunde sørge for deres Børns videregaaende Undervisning, enten i Hjemmet, i private Instituter eller i den videnskabelige Realskole, som var en saa fortræffelig Anstalt, at andre Byer misundte Aarhus den, og som ikke kostede Byen en Skilling, idet denne Skole underholdtes for Statskassens Regning med betydelige Ofre. Den videnskabelige Realskole stod i Fare for at blive nedlagt, da den højere Borgerdrengekole konkurrerede med den og ikke stillede saa store Fordringer med Hensyn til Skolepenge. Forældrene, som havde Børn i den højere Borgerdrengekole, betalte i øvrigt ikke, hvad Undervisningen i denne Skole kostede. I 1849 havde hvert Barns Undervisning i Skolen kostet $13\frac{1}{2}$ Rd. foruden de 18 Rd., Forældrene betalte i Skolepenge. Forbedringen af Skolerne burde have begyndt med Friskolen, da Forældrene til de Børn, som søgte denne Skole, kun havde ringe Sans for Barneundervisningens fundamentale Betydning. Det var derfor baade billigt og nødvendigt, at det offentlige tog sig af disse Børn, hvis man ikke vilde, at en moralsk fordærvt Slægt skulde opvokse.

Endelig gør Byfoged Nielsen gældende, at Lærerslønningerne — med Undtagelse af Kateketens og Førstelærerens ved Pigeskolen er temmelig knappe og navnlig finder han det meget uheldigt, at der ikke er nogen Udsigt til Stigning, hvad formentlig kunde have været opnaaet, bl. a. ved at man gav Lærerne Andel i Skolepengene, og han fortsætter derefter saaledes: »At en ny Omordning af vort Borger- og Almueskolevæsen saaledes er nødvendig baade med Hensyn til Undervisningen selv, navnlig i Friskolen, og med Hensyn til Udgifterne derved,

haaber jeg vil være enhver indlysende, hvis man ikke vil lade Udgifterne stige i det uendelige. Spørgsmaalet bliver nu: Hvorledes bør denne Omordning iværksættes? — Man maa først og fremmest nu gaa ud fra det Princip, Grundloven har opstillet, nemlig at de Børn, hvis Forældre ikke har Evne til at sørge for deres Oplærelse, vil erholde fri Undervisning i Almueskolen.« Ud herfra slutter Byfoged Nielsen, at alle, som dertil har Evne, er lige saa pligtige til at sørge for deres Børns aandelige Uddannelse som for deres fysiske Forsyning med Klæder, Føde etc. Medens uformuende Forældre faar deres Børn gratis i Skole, skulde Folk af Middelstanden betale moderate Skolepenge, og de mest velstillede Skatteydere maatte selv ganske sørge for deres Børns Undervisning. Han mener ikke, der vil blive større Vanskelighed ved at afgøre, hvem der skal have Børn gratis i Skole, hvem der kan faa Skolegang til deres Børn mod Betaling, og hvem der ikke maa faa deres Børn i Kommunens Skole, end ved at afgøre, hvor meget Folk maa betale i Formue- og Lejlighedsskat, og han henstiller, at Borgere, som betaler under 3 Rd. i Skat, skal have gratis Skolegang til deres Børn, at de som betaler fra 3. til 10 Rd., skal kunne benytte Skolen mod Erlæggelse af Skolepenge, og Borgere, som betaler mere end 10 Rd. i Skat, skal selv sørge for deres Børns Undervisning.

Den foreslaaede Skole skulde give en Undervisning af Omfang som den, der gaves i den lavere Borgerdrengeskole; dog skulde der ikke undervises i Tysk, et Fag som formentlig hørte den højere Skole til. Kommunen burde sørge for, at meget dygtige Elever fik videre Uddannelse enten i den videnskabelige Realskole eller i andre højere Undervisningsanstalter, og endelig burde den indrette Aftenskole for Ungdommen mellem 14 og 18 Aar, for at den kan repetere det, den har lært, og maaske bringes lidt videre.

»Endskønt det nu ikke kan befrygtes, at nogen, som har Evne dertil, vil forsømme deres Børns Undervisning, saa

bør Kommunen dog føre Kontrol med, at det sker; i den Anledning skal der optages Lister over Børn fra 7 Aar til Konfirmationsalderen, og for saa vidt de ikke søger nogen offentlig Skole, hvor der afholdes Eksamen, skal de en Gang om Aaret indkaldes til en Overhøring, der fornemmelig gaar ud paa Børnenes Oplysning i Religionen og i Sædelighed«. Hvorledes en Overhøring i Sædelighed skulde finde Sted oplyses ikke; men Loven af 13. April 1851 (Dissenterloven) paabyder, at Børn, som vokser op uden at høre til nogen Religion, skal prøves med Hensyn til almindelige moralske Begreber, hvad vel godt kan kaldes Eksamination i Sædelighed.

Endelig burde der sørges for en ordentlig Stigning i Lærernes Lønninger, saaledes at de begyndte med Løn for ugifte og senere steg efter en bestemt Skala, eventuelt ved Hjælp af Andel i Skolepenge.

Byfoged Nielsen resumerer sit Forslag saaledes:

»Der indrettes en Skole med Undervisning af samme Omfang som den lavere Borgerdrengeskole, dog ikke med Tyskundervisning. I denne Skole, som bliver Byens eneste Kommuneskole, og som faar alle Lokalerne paa Vestergade, optages alle de Børn, hvis Forældre ikke har Raad til selv helt at bekoste deres Børns Uddannelse. Skolen deles i to Afdelinger, den ene med Børn, som gaar fuldstændig gratis i Skole, og den anden med Børn, hvis Forældre betaler ca. 3 Mark maanedlig og skaffer Undervisningsmidler.« Hr. Nielsen turde dog ikke gaa saa vidt, at han foreslog en fælles Skole for disse to Afdelinger, skønt de skulde have samme Undervisning helt igennem.

De kommunale Autoriteter skulde efter Skatteligningen afgøre hvilken Afdeling, de enkelte Borgere skulde tilhøre, den, hvis Medlemmer fuldstændig skulde sørge for deres Børns Undervisning, den, som kunde sende Børn i Kommuneskolen mod Skolepenge, eller de fattiges Klasse, hvis Børn skulde gaa gratis i Skole.

Byfoged Jørgen Nielsen tvivler ikke om, at Skoleskatten vil kunne nedsættes betydeligt, naar hans Forslag gennemføres, og at Bygningen af en ny Skole kan udsættes i ubegrænset Tid, da man jo fik Raadighed over den i 1847 paa Vestergade opførte ny Skolebygning tillige med de øvrige Skolelokaler ud mod Vestergade, der benyttedes af Borgerpigeskolen indtil 1890. Byfogden fik nemlig ingenting ud af sit Forslag, endskønt det fandt god Tilslutning baade i Skolekommissionen og i Borgerrepræsentationen. Denne tilskrev 10. April 1851 Magistraten, Byfogden og Borgmesteren (J. Nielsen og Hertz) at man, saa ønskeligt det end kunde være at faa en Ændring i Planen af 1847, og saa gode Materialer Hr. Byfoged Niensens Forslag end indeholdt til en Omordning af denne for Kommunen særdeles vigtige Sag, saa maatte man dog være enig med Skolekommissionens Udtalelse af 28. Februar samme Aar, at da det af Regeringen var stillet i Udsigt, at der vilde blive fremsat en Skolelov for hele Riget, saa var det hensigtsmæssigst at oppebie Opfyldelsen af dette Løfte, inden man gav sig til at omordne Kommunens Skolevæsen.

Byfoged Nielsen udtaler i en Skrivelse af 5. Maj 1851 til Magistraten, at det er meget tvivlsomt, om der snart kan ventes en Lov for hele Landet, og Kommunen bør derfor ikke lægge Hænderne i Skødet, medens Skoleskatten vokser, medens Friskolen henligger »i den usleste Forfatning og medens den højere Borgerdrengekole skaber en Konkurrence til den videnskabelige Realskole, som bevirker, at denne udmærkede Skole, der fuldstændig bekostes af Staten, maa standse sin Virksomhed af Mangel paa Tilgang. Det er oplyst og aldeles notorisk, at den højere Drengekole bestaar af saadanne Børn ikke alene fra Aarhus, men ogsaa fra Landet, hvis Forældre meget vel er i Stand til at bekoste deres Undervisning, at hvert Barn for at gi-

ves en bedre Undervisning og Dannelse koster Kommunen omtrent 14 Rd. aarlig, at Friskolen, der nu søges af over 500 Børn, i alle Henseender er i en maadelig Forfatning og navnlig trænger til et ordentligt Lokale«.

Han foreslaar derfor, først at hans Forslag sendes til Ministeriet, og dernæst at den højere Borgerdrengeskole ophæves, og Lokalerne overlades til Friskolen, subsidiært at Skolepengene i den højere Borgerdrengeskole sættes op i samme Højde som den videnskabelige Realskoles.

Ingen af Delene skete, og hvad den almindelige Skolelov, som ventedes givet for hele Riget, angaar, saa lod den vel kun vente paa sig i 5 Aar, men Loven af 8. Marts 1856 indeholder rigtignok kun Svar paa et af Hr. Nielsens Spørgsmaal, nemlig Regulering af Lærerlønningerne.

3.

Hvad den videnskabelige Realskole angaar, saa fik Byfogden alt for snart Ret. Denne Skole, som oprettedes og bekostedes alene af Staten for Midler »af det almindelige Skolefond«, blev nedlagt 1853 ved kgl. Resolution af 31. Juli og Min. Bekendtgørelse af 13. August samme Aar. Skolen var som Følge af den i Stænderforsamlingerne rejste Diskussion, i Roskilde 29. Oktober 1835 og i Viborg 26. April 1836, oprettet ved kgl. Resolution af 10. Maj 1839. »Realskolen bliver at anlægge i vor Købstad Aarhus«. Der skulde ansættes en Rektor, en Overlærer og 4 Adjunkter. Skolepengene skulde være som i Katedralskolen, Eleverne optoges i 8 Aars Alderen og gennemgik Skolen i 10 Aar. Fagene var: Religion, Dansk, Tysk, Fransk, Engelsk, Matematik, Naturhistorie, Naturlære, Geografi, Historie, Tegning, Skrivning, Sang, Gymnastik (herunder Svømning, Dans, Fægtning). Skolen aabnedes 5. November 1839, foreløbig i Tobakspinder Siegumfeldts Gaard paa Vestergade, men fra 1. Januar 1842 i Sko-

lens nyopførte Bygning ved Mindeport, nu Sabroes Fabrik i Dynkarken.

Som Lærere ansattes:

Som Rektor, cand. philos. K. C. Nielsen, tidligere Medbestyrer ved v. Westens Institut, København.

Som Overlærer, cand. theol. C. G. C. Funch, tidligere Lærer ved det kgl. Landkadetakademi.

Som Adjunkter, cand. theol. A. Carøe.

cand. phil. N. Chr. N. Lassen.

cand. theol. R. T. Worm.

cand. polyt. S. Holmstedt.

Dertil kom Gymnastiklærer, Tegnelerer, Sanglærer (en Tid Kahr),

Der var saaledes ikke fra Statens Side sparet paa enten Bygning eller Personale, og Skolen havde da ogsaa gennem 40erne god Fremgang. Den begyndte 1839 med 22 Elever og havde i 1846—47 65 Elever. I Indberetningen om Skolevæsenet for 1847 staar ovenikøbet 69 Elever. I vor Tid forekommer Tallet ikke at være ret stort; men Katedralskolen havde samtidig kun 77 Elever. I de følgende Aar gik Elevtallet imidlertid tilbage, 1850: 50, 1851: 35, og da Skolen i 1853 ophævedes, var der kun 29 Elever. Dens Forhold behandledes i Rigsdagen baade 1851 og 52. Man gjorde opmærksom paa, hvor kostbar den var. Hvert Barns Undervisning kostede Staten 115 á 116 Rd. aarlig, og Tilskudet til Skolens Drift havde i de sidste Aar været 7 á 8000 Rd. (Det var mere end hele Aarhus kommunale Skolevæsen kostede).

I Landstinget udtalte A. S. Ørsted, at Aarhus formentlig havde faaet mere, end der kunde tilkomme Byen, idet den havde baade en Latinskole og en Realskole, som bestod af Staten. Professor V. A. Borgen, daværende Skoledirektør i København, bemærkede under samme Diskussion, at man i Aarhus kunde se en Kulmination af U hensigtsmæssighed i Skolevæsenets Indretning. Han tilføjede

i øvrigt de mindeværdige Ord, at der burde vedtages en Lov, som satte hele Landets Undervisningsvæsen i organisk Forbindelse, saaledes at det ene Led greb ind i det andet, og saaledes at der kom et Hele ud deraf. Staten burde ikke ganske overlade Sagen til Kommunerne. Han troede nok, det vilde blive en vanskelig Opgave for Kultusministeren at løse. Den videnskabelige Realskole blev da nedlagt, til Dels fordi den højere Borgerdrengeskole gjorde den overflødig. Sporløst forsvandt den dog ikke; thi samtidig med dens Nedlæggelse blev der oprettet Realundervisning ved Katedralskolen, hvor de fleste af dens Lærere, bl. a. Overlærer Funch fik Ansættelse. Bygningen købtes af Aarhus Kommune og indrettedes til Sygehus, hvortil den benyttedes indtil 1893*).

4.

Samtidig med, at den videnskabelige Realskole gik ind, blev der Pladsmangel i den højere Borgerdrengeskole. 12. Juli 1853 vedtog Skolekommissionen Indstilling til Kultusministeriet om, at der — som foreslaaet af Kateket Lyngby — maatte blive ansat en Lærer mere ved den højere Borgerdrengeskole, hvis 2. Klasse talte over 40 Elever og derfor burde deles i 2 Parallellklasser. Man vedtog tillige Indstilling om, at Skoleplanens Bestemmelse om en saadan Deling, naar Elevtallet oversteg 40, maatte ændres derhen, at der oprettedes Parallellklasse, naar Elevtallet oversteg 30. Forslaget gav Anledning til betydelig Diskussion i Byen. Magistraten, Byfoged Jørgen Nielsen og Borgmester C. E. Hertz, var imod det og fik i et Fællesmøde af Magistrat og Borgerrepræsentation vedtaget en Beslutning mod Delingen. Direktionens penneførende Medlem Stiftsprovst Dahlerup,

*) Om den videnskabelige Realskole, hvis Historie hører sammen med Latinskolens, kan henvises til dens Aarsprogrammer og Cl. Funch: Den v. R. 1845.

der sad i Kommissionen, forsvarede Forslaget og fik Ministeriet til at forlange fremsendt en i Borgerrepræsentationen vedtaget Anbefaling. Man fraraadede at forhøje Skolepengene i Anledning af Udvidelsen »paa en Tid som denne, da Koleraepidemien har virket i høj Grad forstyrrende paa Næringsforholdene navnlig for de fleste Klasser af Beboerne, hvis Børn har besøgt den højere Borgerdrengeskole, og da Priserne paa alle Næringsmidler er stegne til en hidtil næsten ukendt Grad«. Direktionen maatte flere Gange rykke Ministeriet for Approbationen, som endelig kom 31. Oktober 1853. Som den ny 5. Lærer ansattes Seminarist N. J. Fjord. Han var i Begyndelsen af Aaret 1848 blevet Hjælpelærer for den gamle Wolter; men allerede 8. Maj 1848 refereres i Kommissionens Protokol, at Seminarist Fjord er draget med de frivillige, »hvorimod Kommissionen efter Omstændighederne ikke fandt sig foranlediget til at gøre Indsigelse«. 21. September 1848 indstillede Kommissionen ham til 4. Lærereembedet ved Friskolen. I Biogr. Haandlex. meddeles, at Fjord under Krigen drev det til at blive Kommandersergent; imidlertid var han dog ved Skolevæsenet en Del af Tiden. Efter Forlangende af Gymnastikdirektør N. G. la Cour (Min. Skrivelse af 16. Januar 1849) maatte Kommissionen forøge Gymnastiktimernes Antal baade i de to Borgerdrengeskoler og i Friskolen. Lærer Launy ved den højere Borgerdrengeskole kunde herefter kun besørge Gymnastiktimerne i de to Borgerskoler, og man tilbød saa Fjord at overtage Gymnastikken med Friskolens Drenges for 50 Rd. aarlig. — Samtidig bad man Fattigvæsenet flytte sin Mødding til et Sted, hvor den var mindre til Hinder — formentlig for Gymnastikken, der jo dreves i fri Luft — om ikke just i frisk Luft. Efter et forgæves Forsøg 1851 fik Fjord endelig i Begyndelsen af Aaret 1853 Gymnastiktimerne forøget i Friskolen, saa ogsaa yngste Klasse fik 2 Timer ugentlig, »da man ingenting kan udrette med 100 Børn 1 Time ugentlig«. Kommissionen gik ind derpaa,

men fandt Fjords Forlangende om at faa de 2 Timer Gymnastik, som han fik mere, betalt som de øvrige, saaledes at han fik i alt 75 Rd. om Aaret, uforholdsmæssig haardt. 29. Oktoker 1850 behandlede Kommissionen i Nærværelse af alle Friskolens Lærere et af Hr. Fjord fremsendt Forslag om forandret Indretning af Undervisningen i Friskolen. Hvorpaa Forslaget gik ud kan desværre ikke oplyses. Efter nogen Diskussion besluttede man at stille Sagen i Bero, »indtil man har vundet nogen Erfaring med Hensyn til Virkningerne af Lærernes Beslutning om at fordre et vist Maal af Kundskaber, inden man opflytter Børn fra den ene Klasse til den anden«.

5.

Friskolen var i det hele en stadig Genstand for Bekymring. Efter Autoriteternes Mening burde den egentlig kaldes Fattigskolen, da den kun var bestemt til at tage mod Børn af de Forældre, som ikke var i Stand til selv at sørge for deres Børns Undervisning og derfor efter Grundloven havde Ret til at faa deres Børn gratis undervist. 11. Juni 1851 anbefalede Skoledirektionen en Indstilling til Ministeriet om, at de Friskolebørns Forældre, som var Skatteydere, maatte komme til at betale Skolepenge — fra 1 til 3 Mark maanedlig — og i sin Følgeskrivelse med Indberetning til Ministeriet om Aaret 1851 beklagede Direktionen atter, at mange Forældre, som kunde betale Skolepenge, lod deres Børn gaa i Friskolen. Kultusministeriet afslog dog i Skr. af 28. Oktober 1851 at approbere Indstillingen, »da den er stridende mod de gældende Lovbestemmelser«. Der var saaledes ingen Vej frem. Derimod kunde Kommissionen uden at behøve Approbation beslutte, at ingen andre Børn i Friskolen skulde have fri Bøger og andre Undervisningsapparater end saadanne, hvis Forældre var fritagne for at svare personlig Skat til Byen (Kommissio-

nens Møde 29. August 1849), samt at Skatteyderes Børn selv skulde sørge for Skrivematerialer. De maatte enten selv medbringe Penne eller til Overlæreren (Pape) betale 4 Skilling maanedlig. I 1852 var ca. 20 Børn taget ud af Friskolen og undervist af en Lærer ved Friskolen 3 Timer hver Aften Kl. 5—8, det samme Antal Timer, som Børnene havde om Dagen. Kommissionen var svært tilfreds med Forholdet, der lettede den spændte Situation ved Friskolen. Direktionen er i sin Erklæring af 8. Januar 1852 til Ministeriet betænkelig ved Sagen, men mente dog nok, det kunde gaa an. — Hvor vanskelige, ja umulige Forholdene var efter Nutidens Anskuelse — og for Resten ogsaa efter Datidens, naar Talen var om den højere Borgerdrengeskole — kan bl. a. ses af en Anmodning, som Læreren ved Friskolens frivillige Haandgerningsskole Jomfru J. Hansen indsendte til Kommissionen om at maatte dele Haandgerningsklassen, der talte 134 Piger, saaledes at de to Afdelinger hver fik Undervisning 3 Dage om Ugen. Ligeledes bad hun om, at Spinding maatte afskaffes som obligatorisk Fag. Begge Dele tillodes (Kommissionens Møde 23. Juni 1854). En Del af de i Friskolens Haandgerningsklasse forfærdigede Genstande solgtes, i hvert Fald baade 1852 og 53 — og formodentlig oftere — ved Auktion. 1853 indkom 75 Rd. 36 Sk. (Kommissionens Møde 8. Februar 1853). For at bøde lidt paa den mindre gode Undervisning gav Kommissionen i hvert Fald fra 1850—55 først een, senere to af Lærerne ved Friskolen et Honorar for at læse Ekstratimer med nogle af de ældste og mest forsømte Børn. Men det meddeltes 15. November 1854 Overlærer Pape til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Lærerne ikke maatte regne med denne ekstra Undervisning som noget fast. Man bad ham holde Øje med Sagen, som jo ogsaa nok i vanskelige økonomiske Forhold kunde give Anledning til Mistanke om Misbrug.

6.

Vinteren 1855 afkrævede Stiftsprovst C. V. Boesen, som 1854 havde afløst Dahlerup, Aarhus offentlige og private Skoler meget udførlige Oplysninger, som der her skal gøres Rede for, da de giver et korrekt Billede af Byens Skoleforhold, et Billede, der er typisk for hele Tiden fra 1847 og langt ned i Tiden, i hvert Fald til 1881.

Friskolen besøgte af 490 Elever, 233 Drengene og 257 Piger, delt i 3 fremadskridende Klasser. I. Klasse — den laveste — kaldtes ogsaa indbyrdes Undervisningsklasse. I den gik 41 Drengene og 45 Piger. II. Klasse var delt i 4 Afdelinger, a med 32 Drengene, b med 32 Drengene, c med 52 Piger og d med 52 Piger. II. Klasse benævnedes ofte Mellemklassen. III. Klasse var delt i 5 Afdelinger, a med 43 Drengene, b med 43 Drengene, c med 42 Drengene, d med 55 Piger og e med 53 Piger.

Undervisningsplanens ugentlige Timer:

	I. Klasse	II. Klasse	III. Klasse
Religion		3 (4 ¹ / ₂)	5
Læsning	5	3 (4 ¹ / ₂)	4
Forstandsøvelse og Stavning	5		
Retskrivning			3
Skrivning	5 (Talskr., Tallæsn. og Skrivning).	3 (4 ¹ / ₂)	2
Regning		3 (4 ¹ / ₂)	3
Geografi			1
	I alt 15	12 hveran. Uge 18 og 18 —	18

Desuden fik 180 Piger Undervisning i Haandarbejde, 61 Elever i øverste Klasse, 119 i nederste, delt i to Afdelinger, og 214 Drengene fik Undervisning i Gymnastik. Endelig havde 70 Drengene og 75 Piger Undervisning i Salmesang ved Overlærer Pape. Drengene fra Friskolen besøgte jo »Sangopvartningen« i Kirkerne. Fattigkommissionen skulde sørge for Kordrengenes Beklædning og fik til Gengæld Indtægt af Sangen ved Begravelser. 13. Marts 1850 opsagde Fattigkommissionen denne Overenskomst, og 10. August 1852 anmodede Kirkeinspektionen Skolekommissionen om at foranstalte, at Kordrengene mødte »ordentlig« til Sangundervisningen hos Kantor Jung samt til Sangens Udførelse i Kir-

ken. Pape anmodedes om at formane Drengene til at gøre deres Pligt. Til Friskolens Timer hørte egentlig ogsaa den Ekstraundervisning, som mindre dygtige Elever i ældste Klasse fik af Chronholm i 5 ugentlige Timer for 55 Rd. aarlig, og Sinkerne i Mellemlassen af Michaelsen for samme Betaling — selv om det var en midlertidig Foranstaltning. Østergaard fik 75 Rd. som Gymnastiklærer. Skolebøgerne var Balles Lærebog, Balslevs Bibelhistorie, Luthers Katekismus og Salmebogen — evangelisk-kristelig. Konvent-Salmebogen kom jo først netop 1855. I Dansk anvendtes M. Hallagers Lærebog. Hvis ikke Lokalerne havde været saa usle og Elevtallet i Klasserne alt for stort, saa kunde man vel næppe sige, at Undervisningen i Friskolen var ringe. 13. Marts 1850 bevilgede Kommissionen, at Pape anskaffede Ludv. K. Müllers Bibelhistorie til Lærernes Brug. Man fulgte da med Tiden.

Den lavere Borgerdrengeskole besøgte af ialt 66 Dreng, 12 i I. Klasse, 14 i II. Klasse, 21 i III. Klasse og 19 i IV. Klasse

Det ugentlige Timetal var:

	I. Klasse	II. Klasse	III. Klasse	IV. Klasse
Religion	4	3	3	3
Dansk	3	3	3	2
Diktat	1	1	2	2
Tysk			1	1
Historie			1	1
Geografi		1	1	2
Regning	4	4	4	4
Kaligrafi	3	3	3	3
I alt	15	15	18	18
Sang	2	2	2	2
Gymnastik }*	2	2	3	3

* Uden for de egentlige Undervisningstimer. Gymnastik, kun om Sommeren, besørget af Læreren i Gymnastik ved den højere Borgerdrengeskole, Hr. Launy. Hr. Lausen var Sanglærer.

Af Skolebøger kan nævnes:

*) P. Hjorts danske Børneven, S. Sørensens kortf. danske Sproglære, G. F. F. Rungs tysk Elementarbog, Lindahls Ledetraad ved Undervisningen i Fædrelandets Historie, Grundtvigs Verdenskrønike, C.

*) De her og i det følgende nævnte Bogtitler er korrigerede efter Erslevs Forf. Lex.

F. Ingerslevs kort Lærebog i Geografi, Hauchs Skoleatlas, N. C. Rabens mindre Regnebog, Jastraus Skriveapparat.

Skolepenge: 3 Mark maanedlig.

Borgerpigeskolen besøgtes af 98 Elever fordelt i 5 Klasser: I. Klasse 16, II. Klasse 18, III. Klasse 25, IV. Klasse 16, V. Klasse 23 Elever.

Det ugentlige Timetal var:

	I. Kl.	II. Kl.	III. Kl.	IV. Kl.	V. Kl.
Religion	3	3	3	3	3
Dansk	5	3	3	3	3
Stil			1	2	3
Tysk		2	3	4	4
Historie			2	2	2
Geografi		1	1	2	2
Naturhistorie			1	1	1
Tegning			1	2	2
Skrivning	4	3	3	2	2
Regning	3	3	3	3	2
Haandgøring	18	18	12	9	9
I alt	33	33	33	33	33

Hertil kom — uden for Skoletiden — 4 Timer Sangundervisning om Sommeren og 2 Timer om Vinteren.

Af Skolebøger kan nævnes: V. A. Borgen og Rung samt Funch, Røgind og Warburgs danske Læsebøger, Balles Lærebog, Balslevs Bibelhistorie, Lausens tyske Læsebog (?), Levinsens Verdens- og Fædrelandshistorie, Kofods Udtog af Fædrelandets Historie og Grundtvigs Børnelærdom, Ingerslevs lille Geografi, Krøyers Lærebog i Naturhistorie.

Skolepenge 1 Rd. maanedlig.

De mange Haandgøringstimer, der ligesom Friskolens Haandgøringstimer betragtedes for en særlig Skole, besøgtes af den gamle Madam Egelund sammen med en Medhjælper Jomfru Thorsø. I Haandgøringsskolen var 83 Elever.

Den højere Borgerdrengeskole besøgtes af 122 Elever fordelt i 4 Klasser, af hvilke den næststørste var delt i 2 Afdelinger. I. Klasse 21, II. Klasse a 30, II. Klasse b 29, III. Klasse 24, IV. Klasse 18 Elever.

Det ugentlige Timetal var:

	I. Kl.	II. Kl.a	II. Kl.b	III Kl.	IV. Kl.
Religion	3	3	3	3	3
Dansk	6	6	5	5	4
Tysk		4	5	5	5

	I. Kl.	II. Kl.a	II. Kl.b	III. Kl.	IV. Kl.
Engelsk				3	3
Matematik				3	3
Regning	7	5	5	3	3
Naturhistorie	2	2	2	2	2
Historie	2	2	2	2	3
Geografi	2	2	2	2	2
Skrivning	6	4	3	2	2
Geom. Tegning	1	1	2	1	1
Sang		1	1	2	2
I alt	29	30	30	33	33

Hertil kom 2 Timer Gymnastik, 1 Time med de to nederste Klasser. 1 Time med de to øverste og 1 med hele Skolen.

Af Skolebøger kan nævnes:

Religion som i Pigeskolen samt Hagens Historiske Salmer og Rim. Danske Læsebøger af Funch, Røgind og Warburg samt Borgen og Rung. E. Bojesens Grammatik, S. Sørensens Sproglære, Rungs tyske Læsebøger, Hjorts mindre Sproglære i Tysk. Dr. Mundes: Erster Unterricht im Englischen. Dr. Arnold: Little Stones. Mariboos engelske Formlære. Ursins Lærebøger i Aritmetik og Geometri for Kunstnere og Haandværkere. Strøms Naturhistoriske Lærebog for Menigmand. Kofods fragmentariske Verdenshistorie. Allens mindre Danmarkshistorie. Rabens og Ursins Regnebøger. A. Jacobis Opgaver i Hovedregning. Hetsch og Ursin: Geometrisk Tegning. Guldbergs Forskrifter til Skrivning.

Skolepenge 1½ Rd. maanedlig.

7.

I talrige Kommissionsmøder og Direktionsskrivelser omtales de elendige Lokaler i Friskolen. Da der 1848 skulde oprettes en Klasse mere i Friskolen, bestemte Kommissionen (Møde 23. Oktober 1848), at Overlærer Pape, Lærer Lausen og Lærer Michaelsen skulde have 3 Lokaler i Friskolens Bygning — hvortil vel kom et stort Lokale til Haandarbejdsundervisningen — medens Lærer Fjord skulde have Lokale hos Murersvend Møllers Enke og Chronholm hos en Madam Bech. Sidstnævnte Lokale viste sig dog at være ubrugeligt, da en Tømrersvend arbejdede ovenover. Chronholm fik derefter ogsaa Lokale hos Madam Møller, som boede nær ved Friskolen. Efterhaanden som Elevtallet i

Friskolen voksede, blev Vanskelighederne naturligvis større. Ifølge Lov af 8. Marts 1856 § 2 skulde i nyopførte Skoler Undervisningslokalet indeholde mindst 90 Kubikfod Rum for hvert Barn, og Udvidelse af ældre Lokaler skulde finde Sted, naar der ikke var mindst 50 Kubikfod Rum pr. Elev, en Lovbestemmelse, der i øvrigt er gældende den Dag i Dag. Af en Fortegnelse over Byens offentlige Skolers Lokaler, som optoges af Stiftsprovst Boesen i Anledning af den ny Lov, fremgik det, at medens ingen af Betalings-skolernes Lokaler var under Minimumsmaal, de fleste endog betydelig over, saa varierede Rumforholdet i Friskolens Lokaler fra $64^{12/47}$ ned til $46^{35/52}$ Kubikfod pr. Barn. — Allerede 1851 havde Lægerne Jespersen og Weis gennem Byfoged Jørgen Nielsen anket over, at Antallet af Friskolens Elever var for stort i Forhold til Skolestuernes Størrelse, og man foreslog derfor, at der tilstodes Eleverne en Fritid paa 5 á 10 Minutter efter hver Time. Kommissionen var enig heri og gav Overlærer Pape fornøden Ordre. 1861 lejede Kommissionen efter alvorlig Henstilling fra Ministeriet et Lokale paa Vestergade, som indtil da var blevet brugt som Synagoge af Israelitterne i Aarhus og Randers. Her kunde undervises 50 a 60 Piger baade Formiddag og Eftermiddag, altsaa ialt mindst 100 Børn. Israelitterne havde været haarde at forhandle med; Kommissionen maatte give 150 Rd. i aarlig Leje fra 1. November 1860, endskønt man først kunde bruge Lokalet i Foraaret 1861. Samtidig fjernede man et Skillerum i Friskolen, saa man fik et Lokale »med anordningsmæssigt Kubikrum til 100 Børn« — formentlig yngste Klasse, Indbyrdes-Undervisnings-Klassen. I øvrigt vil det hverken være interessant eller ret vel muligt at følge Skolevæsenets Vanskeligheder med Hensyn til Friskolens Lokaleforhold gennem 1850erne. Baade fra Kommissionen og Direktionen jamres der over Forholdene; men samtidig er man misfornøjet med, at saa mange Forældre indmelder deres Børn i Friskolen. Man

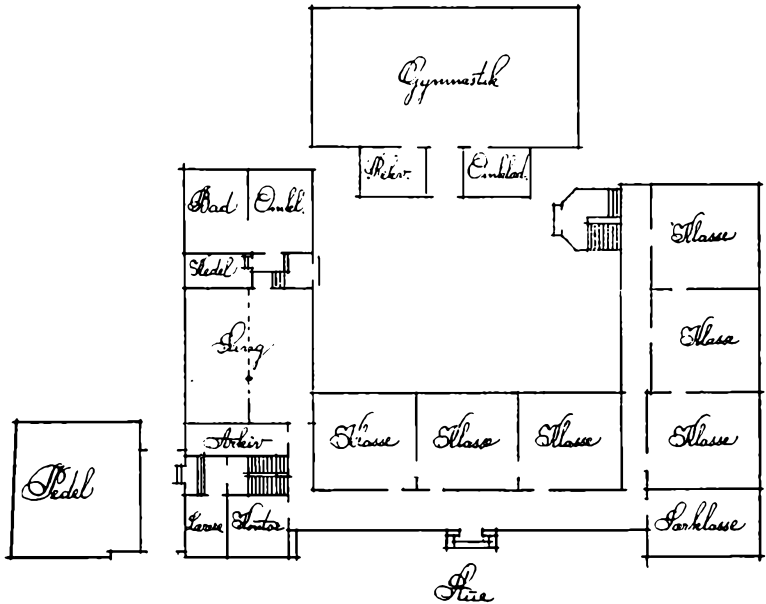
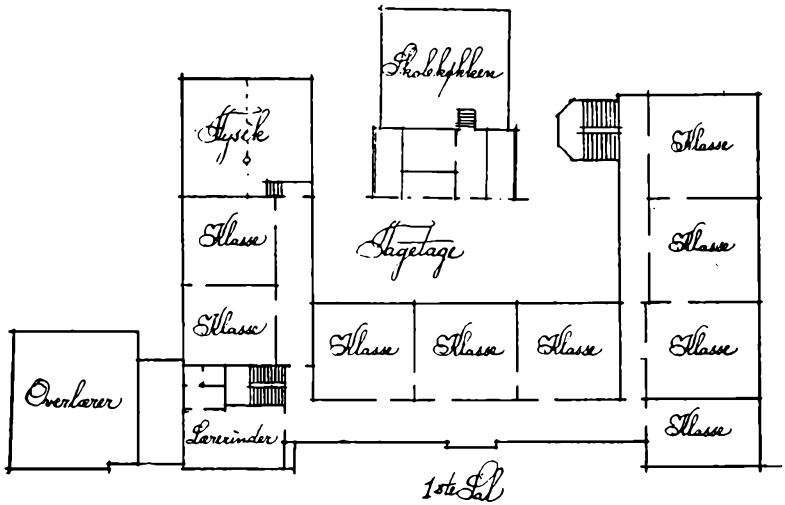
beraaber sig stadig paa Grundloven, hvorefter der formentlig kun skulde optages fattige Børn i Friskolen, som burde hedde Fattigskolen.

Ved Forordning af 24. Oktober 1837 angaaende Købstædernes økonomiske Styrelse, havde Borgerrepræsentationen faaet en i Realiteten afgørende Indflydelse paa Byens Penge-sager, og Skolebestyrelsens Klager havde ikke let ved at finde Ørenlyd hos denne Forsamling af Skatteborgere. 24. Juni 1856 sendte Kommissionen til Kommunalbestyrelsen en Indstilling om Opførelse af en ny Friskolebygning, som var egnet til at gøre Indtryk, og dog varede det ca. 5 Aar derefter, inden Opførelsen af Skolen i Paradisgade blev paabegyndt. Kommissionen skriver bl. a.: »Det nuværende Lokale (i Nutidens Sprog: Lokaler), som er lejet af Fattigvæsenet, hvilket igen har lejet af Frue Kirkes Høspital for en aarlig Leje af 40 Rd., har allerede længe været saa utilstrækkeligt, at Skolevæsenet har maattet leje tvende andre Skolestuer hos Madam (Madame) Møller paa Klostergade for en aarlig Leje af 150 Rd.« Man gjorde derefter opmærksom paa, at Børnetallet steg, og at der maatte skaffes Plads, og man understregede det uheldige i, at der ikke i Friskolebygningen var Bolig til nogen af Lærerne, skønt den ny Lov af 8. Marts 1856 forudsatte, at der skaffedes Boliger til dem. Man fortsatte: »Dog er Mangel paa Rum, skønt en meget væsentlig Mangel, ikke den eneste ved det nuværende Friskolelokale. Det er som bekendt en yderst maa- delig, gammel og brøstfalden Bygning, som idelig kræver betydelige Reparationer, uden at det dog er muligt at til- vejbringe andet end højst uhyggelige Skolestuer med halvt forraadnede hullede Lofter og Gulve (Gulver), stygge og meget mangelfulde Vinduer, ufuldkommen Ventilation og i Forhold til Klassernes Antal et langt mindre Kubikind- hold end Loven af 8. Marts d. A. kræver, naar en ny Skolestue skal opføres. Den ny Stiftsfysikus og Distriktslæge (J. W. Jespersen) har derfor under Epidemien forbudt at

Borgerskolen i Paradisgade 1929.

Planer af Borgerskolen i Paradisgade 1929

Personalet ved Borgerskolen i Paradisgade 1902.

Ax. Hansen. Chr. Grønlund. Overlærer S. Pedersen. I. C. Sørensen. I. Dahl. V. Appelt.
 Chr. Møller. E. Kragh. S. Gundesen. A. Stilling. M. Schouborg. J. P. Jensen (Stensmark).
 G. Langberg. A. Teisen. E. Nors. A. Flagstad. S. Hansen. K. Stegger. J. Østergaard.

Personalet ved Borgerskolen i Paradisgade 1929.

30

H. C. Larsen. K. M. Hansen. E. Sørensen. A. Nielsen. M. Schouborg. I. Leth. H. Brathlund. S. Nielsen. S. Kvistgaard.
A. Kjær. D. Madsen. K. Stegger. I. Dahl. E. Hvalsoe. Overlærer Ax. Hansen.

fortsætte Undervisningen i Friskolen og i det hele erklæret Lokalet for usundt.«

Endelig 23. April 1861 kunde Skolekommissionen afgive Erklæring angaaende den af Hr. Steinbrenner udarbejdede Skitse af Skolebygningen i Paradisgade. Skitsen var tiltraadt af Magistraten samt af en Majoritet inden for Borgerrepræsentationen. Bygningen skulde rumme 8 Klasser, 4 i Stuen til Drengene og 4 paa første Sal til Piger. I Stuetagen blev desuden Lejlighed til Overlæreren, paa første Sal Lejlighed til en Lærerinde samt Haandgerningsklasse. I den gamle Overlærerlejlighed er 1929 Sanglokale. Haandgerningslærerindens (Jomfru Jensine Hansen) Lejlighed er Lærerindeværelse m. m. De to smaa Klasser ved Siden af er det gamle Haandgerningslokale. — Sidebygningen mod Øst opførtes 1868, og Gymnastikbygningen, som af økonomiske Grunde blev udeladt 1862, kom endelig i 1875.

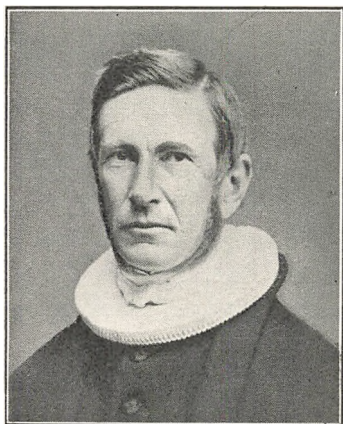
Skolekommissionen mente i 1862, at den Grøft, som løb forbi Skolen, ikke kunde genere ved sin Lugt. Det er Borrebækken, en Fortsættelse af en Bæk gennem Nørre Allé. Den generede dog senere Overlærer Olsen saa meget, at han opgav sin Embedsbolig og byggede sig en Villa i den Gade, som nu hedder Thunøgade, men en Tid hed Olsensgade efter ham.

8.

Begyndelsen af 1850erne kendetegnes ved en almindelig Prisstigning, hvorved Lærerlønningerne blev aldeles utilstrækkelige. Kommissionens Forhandlingsbog fortæller derfor om talrige personlige Løntillæg snart til en og snart til en anden af Lærerne. Der er allerede nogle Gange i det foregaaende berørt Anledninger til saadanne Løntillæg eller Emolumenter, f. Eks. den Betaling, som Lærere ved Friskolen fik for at læse med Sinkerne. Desuden var der jo Betalinger for Sangundervisning, for Gymnastikundervisning, f. Eks. det formentlig ublu Honorar, som Fjord vilde have

for at besørge Gymnastikundervisningen i Friskolen (S. 18), og for Aftenskole. Som omtalt i »Skoleliv og Skoleadministration i Aarhus for 100 Aar siden«, erstattede Aftenskolen den Haandgerningskole for Drengene, som gik ind 1847. Aftenskolen sattes i Gang i Efteraaret 1847 i »Asylskolen i Klostergade«. Den skulde egentlig holdes i Gang hele Aaret; men det viste sig snart unødvendigt at holde den aaben om Sommeren (Kommissionens Møde 5. Juni 1848). I Efteraaret 1849 overtog Michaelsen Aftenskolen for en Aars-

Kateket J. C. Faber

betaling paa 50 Rd., hvortil kom 5 Rd. for Pasning af Lamper og Levering af Væge. Olien kunde han paa Kommissionens Regning købe hos Købmand Bang. I 1850 fik han de 5 Rd. forhøjet til 2 Rd. maa nedlig, men skulde saa tillige sørge for Renovation og Rensgøring i Friskolen. Desuden skulde han have 11 Rd. 2 Mark for Indkøb, Savning og Hugning af Brænde til Aftenskolen. Man brugte endnu i Almindelighed Brænde; men

samme Aar fik dog Skolepedel Wind et lille Gratiale, fordi der nu fyredes med Kul, og han derfor ikke kunde sælge Brændeaske. I Efteraaret 1851 meddelte Kommissionen Hr. Michaelsen, at Aftenskolen maatte ophøre, da den ikke i det forløbne Aar havde haft den forventede Nytte!

Ifølge Resolution af 4. August 1855 foretoges en Række Lønforhøjelser fra 1. Januar 1855 at regne. Det var dog ikke alle Lærerne, som ved denne Resolution fik bedre Kaar. Det skete derimod ved Lov af 8. Marts 1856. Alle Lærerne fik herefter en fast Løndel samt en variabel Løn nemlig 50 Tdr. Byg efter Kapitaltakst. Dernæst skulde Læ-

rerne have Andel i Skolepenge, en Bestemmelse, som i Aarhus praktiseredes saaledes, at Lærerne fik 3 Mark for hver Elev, de underviste. — Det er tidligere (Side 19) omtalt, at man forsøgte at faa Ministeriet til at approbere Indførelse af Skolepenge ogsaa i Friskolen, men at det nægtedes. I 1868 lykkedes det imidlertid Byraadet at faa Approbation paa en Bestemmelse om, at der for hvert Barn i Friskolen skulde betales 2 Rd. i Skolepenge om Aaret med de Nedsættelser, som Loven hjemler. Skolepenge af Friskolen opføres dog kun til 1873 i Kommunens Regnskaaber, sidstnævnte Aar med 360 Rd. — Endelig tilkom der Lærerne Bolig, Brænde eller Godtgørelse derfor.

I Skrivelse af 26. Marts 1857 fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet fastsattes for de kommunale Lærere i Aarhus følgende Reguleringssummer, det vil sige de Lønninger, som de paagældende Embeder normalt beløb sig til:

Overlærer ved den højere Borgerdrengekole (Faber)	1073 Rd.
Overlærer ved den lavere Borgerdrengekole (Egelund)	534 "
Overlærer ved Borgerpigeskolen (Aae)	773 "
Overlærer ved Friskolen (A. Pape)	613 "
Læreren i Tysk og Engelsk ved den højere Borgerdrengekole (Kraiberg)	450 "
Læreren i Matematik (Launy)	435 "
Ældste Lærer a (Chronholm)	474 "
do. b (Lausen*)	435 "
Næstældste Lærer a (Friis)	400 "
do. b (Østergaard)	425 "
do. c (Møller)	460 "
do. d (Michaelsen)	350 "
Yngste Lærer a (Fjord*)	400 "
do. b (Olsen)	384 "
do. c (Olesen)	300 "

1. April 1869 var Lønningerne, som det fremgaar af en Opgørelse, noget højere, end disse Reguleringssummer angiver: Samtlige Lærere havde 50 Tdr. Byg a 7 Rd. 28 Sk. (efter Kapitelstakst) i alt 364 Rd. 56 Sk. 2 Lærerinder (B. Møller og E. Johansen) dog kun $\frac{2}{3}$ deraf. 2 Haandgerningslærerinder (J. Hansen og Galthen) intet. Den faste Pengeløn

*) Navnene tilføjet af Stiftspr. Boesen. Lausen døde 1856, og Fjord forlod Skolevæsenet 1855.

varierte fra 350 Rd. ned til 150 Rd. for de yngste Lærere. Af Lærerin-
derne havde J. Hansen 200 Rd., Galthen 150 Rd. og B. Møller og E.
Johansen hver 100 Rd. Andel i Skolepenge varierede fra 45 Rd. 57 Sk.
— en af de yngste Lærere, der havde mange Elever at undervise — ned til 14
Rd. 48 Sk. f. Eks. Overlærer Kraiberg. Bolig »in natura« havde Overlærer
Kraiberg — fra 1862 ved den højere Borgerdrengeskole — Aae, A. Pape,
cand.theol. H. Nielsen, F. Pape, den yngre, Lærerinde E. Johansen samt
Haandgerningslærerinderne J. Hansen og Galthen. I den nye Skole i Para-
disgade boede A. Pape og Haandgerningslærerinde J. Hansen. Kraiberg
og Aae boede paa Skolen i Vestergade, hvor vel ogsaa de fleste af de
øvrigte har boet.

De 9 ældste Lærere havde desuden 4 Favne Brænde og de øv-
rige 2 Favne, Lærerinderne B. Møller og E. Johansen dog kun 1 $\frac{1}{3}$ Favn.
Endelig havde Kraiberg i Godtgørelse for Offer 400 Rd., Aae i do. 230
Rd. samt 200 Rd. personligt Tillæg. A. Pape havde 40 Rd. i personligt
Tillæg. Launy havde ekstra 80 Rd. som Gymnastiklærer og E. Meyer
50 Rd. for samme Hverv; af Meyers faste Løn 200 Rd. var de 50 Rd.
Honorar som Overlærer for Drengsektionen i Friskolen, en Stilling,
han havde faaet, da Østergaard døde 1866, og det viste sig, at Mi-
chaelsen ikke kunde gøre Fyldest.

9.

Skolevæsenets Udgifter, som i 1840erne holdt sig un-
der 5000 Rd., steg efter 1847 og beløb sig i Budget for
1849 til 7911 Rd. og 1850 til 9651 Rd., og Summen steg
stadig gennem Halvtredserne og Treserne, saaledes at den
i det første Regnskab efter Kommunalloven af 1868 ud-
gjorde ca. 20000 Rd. De anførte Summer er Bruttoudgifter,
saaledes at der fra dem skal drages nogle Indtægter, af
hvilke Skolepenge er den største. De beløb sig i 1850 til
ca. 2500 Rd. og i 1868 til ca. 5500 Rd. Af det Jordegods,
som Skolevæsenet havde faaet med det ved Reskr. ^{28/8} 1803
til Fordel for Skolevæsenet nedlagte første Kapellani ved
Domkirken, var det meste bortsolgt (Se bl. a. Skolelivs og
Skoleadm. Side 147). Tilbage var endnu den saakaldte St.
Petri Jord, som Jørgen Pedersen i Hørning i 1840erne ikke
vilde betale Landgilde af, hvorfor Skolevæsenet 22. Juli
1847 fik Dom over ham ved Hjelslev og Gjern Herreders

Ret. Afgiften var 1868 1 Rd. 84 Sk., men afløstes samme Aar med en Udbetaling paa 46 Rd. 84 Sk. Desuden ejede Skolevæsenet et Hus i Gellerup, Brabrand Sogn, som imidlertid 1869 solgtes for 920 Rd. til Gartner F. J. Chr. Jensen.

Skolevæsenets gamle Indtægter, Lysepenge af begge Byens Kirker ifølge Reskr. 1740, 16 Rd. og Afgiften af Byens Grunde, Reskr. 1790, 80 Rd., opføres for sidste Gang til Indtægt for Skolevæsenet i Kommunens Regnskab 1869*).

10.

1849 viste det sig efter Undersøgelse, at der undervistes 64 Elever i »uberettigede« Privatskoler, og man besluttede (Kommissionsmøde 30. April 1849) at indkalde de Personer, som holdt disse Skoler, til et Møde, nemlig:

Madam Poulsen i Møllestien,
 Jomfru Bøggild paa Vestergade,
 Jomfru Strøm paa Fiskergade,
 Madam Blach,
 Madam Frandsen paa Graven,
 Jomfru Bjerregaard,
 Skrædder Møller ved Aaen.

Hvad Resultatet blev med de nævnte Skolebestyrere, kan kun for Møllers Vedkommende oplyses. Han maatte indlevere en Liste over de skolepligtige Børn, han underviste, og de paagældende Forældre fik Besked om at sætte deres Børn i en autoriseret Skole. Loven af 2. Maj 1855 var jo endnu ikke udsendt.

1853 skriver Skoledirektionen til Ministeriet, at det er gaaet tilbage med de private Skoler paa Grund af Borgerskolerne. Mange Familier har slaaet sig sammen og lejet en Lærer eller en Lærerinde, som underviser i Hjemmene. Dog er Elevtallet i Frk. Kruses Institut vokset; det søges

*) Folkeundervisning i Aarhus før 1814, S. 76 og 100.

af Middelstandens Pigebørn. For Børn under skolepligtig Alder findes flere Smaaskoler, og i Slutningen af 1851 har en gift Kone, Madam Selmer, oprettet en saadan for dannede Forældres Børn.

Som Svar paa Stiftprovst Boesens foran nævnte Forespørgsel af 1855 gav Privatskolebestyrerne Oplysning om deres Skoler, hvoraf man kan faa en Forestilling om Omfanget af Undervisningen i disse Skoler.

I Institutbestyrerinde Frk. Kruses Skole gik 36 Piger, som havde 5 a 6 Timers daglig Undervisning. Skolebetalingen var fra 1 $\frac{1}{4}$ til 2 $\frac{1}{2}$ Rd. pr. Maaned.

Bestyrerinden underviste selv i Haandarbejde, Dansk, Tysk, Fransk, Geografi og Skrivning.

Adjunkt Holm i Historie.

Lærer W. Friis i Naturhistorie.

Lærer N. J. Fjord i Regning.

Jomfru Cathinca Ramløss i Tegning.

Margrethe Bjerget havde kun 12 Elever. Pastor Elmquist underviste i Religion, Bestyrerinden i de øvrige Fag. Hun lader medfølge en imponerende Bogfortegnelse, som foruden Lærebog, Bibelhistorie og Salmebog omfatter

Hagens poetiske Læsebog (?).

P. Hjorts danske Børneven.

Maus 400 Fortællinger for Skolen og Livet.

Holst poetiske Læsebog.

C. F. Ingerslevs Historiens vigtigste Begivenheder.

C. F. Ingerslevs kort Lærebog i Geografi.

C. F. Allens Lærebog i Danmarks Historie.

J. Strøms lille Danmarks Historie.

H. Krøyers naturhistorisk Lærebog.

E. Bojesens danske Grammatik.

N. C. Rabens Regnebog.

P. Hjorts tyske Læsebog.

G. F. F. Rungs tyske Læsebog for Mellemllassen.

Rungs tyske Elementarbog.

Rungs tyske Bøjningsformer.

Jürs og Rungs Materialier til Oversætt. fra Dansk til Tysk.

Fr. Bresemanns tyske Parleur.

L. S. Borrings franske Læsebog for Mellemllassen.

Borrings Manuel de la langue française.

Borrings franske Grammatik.

C. F. Ingerslevs Materialier til den franske Formlære.

H. C. F. Lassens Opgaver til franske Stile.

Sinnets engelske Læsebog (?).

Beckwith & Lohmeyers engelske Stiløvelser.

Eline Selmer har 23 Elever, 14 Piger og 9 Dreng; af de sidste er kun 2 over 7 Aar. Skolen har 5 Timers Skoletid daglig, 9—12 og 2—4. Hun har 2 Lærerinder til Hjælp, Jomfru Lunne, Datter af afd. Skibskaptajn Lunne, og Jomfru Stigaard, Datter af afd. Købmand Stigaard. Skolepengene er 9 Mark maanedlig, »indtil Børnene bliver ældre«.

De mindre Skolebørn har naturligvis almindelige Skolefag. De ældre Piger, af hvilke hun har 6, har desuden »daglig en tysk Konversationstime efter Billeder, som er deres kæreste Tidsfordriv«. De ældste Piger taler flydende og temmelig korrekt Tysk. Et Kvarter daglig anvendes til Fransk. »Da jeg af Erfaring ved, hvor gavnligt det er for en ung Piges Fremtid, at hun tidlig faar Mod til at udtrykke sig i fremmede Sprog, anvender jeg den Tid, som kan undværes fra de andre endnu vigtigere Genstande, til at øve dem i at tale dem, som og medens de har Haandarbejde«.

Lindhards Drenginstitut har 42 Elever, delt i 4 Klasser. Han lader medfølge en Timeplan, hvoraf fremgaar, at Skolen havde henimod 36 ugentlige Timer, i hvert Fald i de ældste Klasser, og der undervistes i alle almindelige Skolefag samt i 3 fremmede Sprog, Fransk rigtignok kun een Time ugentlig i ældste Klasse!

Hr. Groulefs Skole har kun 6 a 8 Elever i 4—6 Aars Alderen. Stiftsprovsten har næppe ønsket denne Skole medtaget, da det jo er en Pogeskole — ingen ordentlig Skole, som det siges af Groulef, der tilføjer: »Der er jo saa mange lignende, men jeg haaber jo nok, at mine Elever, naar de bliver optaget i de ordentlige Skoler, skulde være noget bedre end dem, der læser hos den eller den Kone, som selv ikke engang forstaar rigtig at læse«.

Knutzen, tønderisk Seminarist, begyndte sin Skole 1. Oktober 1853 og havde i Slutningen af 1854 9 Elever. Hans Indberetning er et godt Eksempel paa Papirets Taalmodighed: Han forbereder til Indmeldelse i Katedralskolen og den højere Borgerdrengekole. Søger at bringe Eleverne Færdighed i dansk Læsning, Skrivning, Tegning, Retsskrivning, dansk Stil og tysk Tungemaal. Desuden gør han Eleverne bekendt med Elementerne af Naturhistorie, Fysik, Geografi og dansk Grammatik, ved hvilke Videnskaber der dog tages mere Hensyn til den formelle Dannelse end den reelle Viden. Endelig udvikler han Elevernes Sans for det sande, det sædelige, det religiøse og det skønne ved moralske Fortællinger og passende Meddelelser af den profane og den

hellige Historie. Som Læremidler bruges foruden Skrives og Tegneres- skaber samt Rungs danske Læsebog en Globus og Landkort, naturhi- storiske og andre Billeder og nogle simple fysikalske Apparater og geometriske Legemer.

Efter Indberetningerne at dømme synes der ikke at have været flere »ordentlige Privatskoler« i Midten af 1850erne end de her nævnte. Derimod har der jo været en hel Del Smaaskoler af Hr. Groulefs Slags. I 1870erne og 80erne blev Privatskolernes Antal betydelig større, men derom senere.

11.

Om Lærerne og deres Virksomhed i Skolen kan intet syn- derligt oplyses, udover hvad der meddeles i Anciennitetsfor- tegnelsen. Om Skolevæsenets berømteste Lærer N. J. Fjord er talt i det foregaaende. De fleste af Lærerne hørte i øvrigt til de stille i Landet. Med Undtagelse af Over- lærerne ved Borgerskolerne var der ingen, som kunde tænke paa at deltage i Bourgeoisiets Liv. I Polyhymnias Fest- skrift 1915 findes kun Billede af Overlærer Kraiberg, skønt der dog ogsaa var andre Pædagoger, der spillede L'hombre i Klubben*). Af Lærerne, som ansattes 1818, var Egelund i Embede som Overlærer ved 2. Borgerdrengeskole til 1865, medens hans Hustru, Haandgerningslærerinde Madam Ege- lund, trak sig tilbage midt i 1850erne.

I Midten af 1850erne maatte ogsaa Alterdegn ved Frue Kirke og 2. Lærer ved den lavere Borgerdrengeskole, Jens Rasmussen Kahr, trække sig tilbage. Han havde altid været en vanskelig Mand at have med at gøre baade for Auto- riteter og Kolleger. I »Skoleliv og Skoleadministration« er Eksempler nok derpaa. Disciplinen i hans Klasse var slet. Han var umanerlig streng, gav yderlig smaa Karakterer — og alt for store Lektier (Komm. Møde 11. og 12. Februar 1852). Han formaaede imidlertid ikke at illudere som Tyran

*) Aarhus Stifts hist. Aarb. 1924, S. 114.

i Klassen, og Anarki var Følgen. 1852 maatte han derfor gaa ind paa at holde og lønne Hjælpelærer. Den første Hjælpelærer var Jens Jacob Olsen, der dog snart fik Ansættelse ved Friskolen. Den næste, som hed Petersen, var alt for slem til at prygle Børnene og fik Afsked. 1855 hed Kahrs Hjælpelærer Ungstrup; men 24. Juli 1855 resolve-rede Ministeriet efter Indstilling fra Aarhus, at Kahr skulde have Afsked, og i hans Sted ansattes saa J. J. Olsen som Lærer ved 2. Borgerdrengekole, hvis Overlærer han blev 1865, da Egelund fik Afsked. 1870 kom J. J. Olsen som Overlærer til Friskolen efter A. Pape, og cand. theol. H. Nielsen blev Overlærer ved 2. Borgerdrengekole indtil 1877, hvorefter Meyer var konstitueret i Embedet indtil dets Nedlæggelse 1880.

»Aarhus Stiftstidende« 6. Marts 1866 meddeler, at Chordegner ved Frue Kirke, J. Kahr, Dagen før er død, »almindelig kendt og afholdt paa Grund af sit pæne Væsen og sin venlige Karakter«. 12. Marts indeholdt Stiftstidende følgende to Vers om den afdøde af J.:

Han var en Barnesjæl, saa ren og aaben,
hans Id og Tale var foruden Svig;
han sværmed for Soldatens blanke Vaaben
og Kamp og Sejr i en ærlig Krig.
Han følte varmt for gamle Danmarks Ære,
hans Hjerte slog for Sønderjyllands Nød;
thi Fædrelandet var hans Hjertes kære,
og hende blev han trofast til sin Død.

Nu slumrer han den elskelige gamle,
og aldrig mer hans Stemme kalder os,
og aldrig mer omkring ham vi os samle,
og aldrig mer han byder Fjenden Trods.
Men endnu længe skal hans Navn genlyde,
det Navn han her paa Jord med Ære bar.
og endnu mangan Gang vil vi os fryde
ved Mindet om vor gode, gamle Kahr.

Selv om man gaar ud fra den gamle Regel, at Folk

altid skal roses, naar de er døde, saa har nok Kahr haft en Side af sin Karakter, som efter alt at dømme ikke kom frem over for hans Skolebørn.

Man siger, at de lykkeligste Folk har den kedeligste Historie. Reglen kan vel nok ogsaa anvendes om Lærere, og heldigvis er der ikke ret meget at fortælle om Lærerne ved Aarhus Kommuneskoler. Undtagelse er Kahr og — det kan nok tilføjes — Michaelsen (eller som han sædvanligvis kaldes: Michélsen, med Betoningen paa anden Stavelse). Ved Aarhus Skolevæsen er han vistnok ved at blive en Sagnfigur, der ligesom Wessel drager underholdende Historier til sig. Forfatterinden Elfrida Fibiger, hvis Fader J. M. A. Müller kom til Aarhus som Toldinspektør, fortæller om en ung Lærer Johan Michaelsen, der 1846 blev ansat ved Friskolen, og som var en Slags Plejesøn af den gamle Skolelærer Visby i Aagerup ved Frederiksborg. Han magtede altid at røgte sin Skolegerning til sine Foresattes fulde Tilfredshed*). Skolevæsenets Papiere giver ikke M. saa godt et Skudsmaal. Sin Berømmelse vandt han ved sin resolute og modige Optræden 1853 og 1859 under Koleraepidemierne. Han blev i den Anledning 11. Okt. 1859 Dbm. I Kommissionens Protokol har Epidemien 1853 kun givet Anledning til en Beslutning (16. Aug. 1853) om at forlænge Sommerferien til 1. Sept. 1852 straffede han en Dreng, der var udebleven fra Sangen paa Kirkegaarden, saa haardt, at Stiftsfysikus Dr. med. J. W. Jespersen erklærede, at Eleven havde været udsat for en meget voldsom Medfart. Michaelsen kunde vel ikke indrømme dette, men gik dog ind paa at tale med Drengens Fader. — 13. Oktober 1855 skrev Kommissionen til Overlærer Pape: »Ifølge den fra Hr. Overlæreren indgivne Klage samt de øvrige os tidligere bekendte Omstændigheder, ser vi os i den ubehagelige Nødvendighed at maatte

---

*) E. Fibiger: Tidsbilleder. S. 271.

tilkendegive Hr. Lærer Michaelsen, at saa vel Skolens som hans egen Interesse kræver, at han passer sine Timer og viser Overlæreren skyldig Agtelse«. Da Michaelsen gjorde sig fortjent til denne Tilrettevisning, havde han kun været knyttet til Skolevæsenet i 8 Aar. — 1875 gav Kommissionen Michaelsen en Advarsel for at have slaaet en Dreng for slemt, og 1883 var han for haard mod en Pige, som dog nok havde fortjent Revselsen; thi Dagen efter pryglede Overlærer Olsen hende saa kraftigt, at Læge Brøndsted gav Attest paa, at det var for slemt. — Det skal siges, at der ellers ikke i Skolekommissionens Papirer findes noget videre bevaret om, at Lærere eller Lærerinder har faaet Resprimander for brutal Adfærd mod Børnene, enten det nu skyldes Aarhus Pædagogers særlig humane Færd i Skolen eller Tidens mere haardhændede Sædvaner i Børneopdragelse.

II. 1870—1884.

1.

Ifølge Kommunalbestyrelsens Forhandlinger for 1868 var der nedennævnte Medlemmer i Aarhus Skolekommission, som før Kommunalloven af 1868 administrerede Skolevæsenet:

Faste Medlemmer: Stiftsprovst E. F. Boesen.
Provst P. C. Bendix.
Pastor A. F. Schiødte.
Pastor J. Vahl.

Magistraten: Borgmester M. C. Schmidten.
Kgl. Raadmand, Politimester L. Hammerich.
Kgl. Raadmand Fr. Nellesmann.
Borgerlig Raadmand H. Liisberg.
Borgerlig Raadmand H. G. Jensen.

Skoleforstandere: Købmand E. Secher.
Murermester C. Lund.
Vinhandler C. S. Schaarup.

Januar 1869 valgtes som det første Udvalg for Skolevæsenet:

Professor, Overlærer Cl. Funch.
Købmand F. W. Høyer.
Snedkermester S. Ørum.

Et nyt Udvalg valgtes dog allerede Januar 1870, nemlig:
Professor Cl. Funch.
Glarimester V. Gamst.
Købmand H. Skovby.

I øvrigt henvises til Fortegnelserne i Tillægget over Medlemmer af Skolekommission og Skoleudvalg i Aarhus. Fra og med 1870 afholdtes Byraadsvalg hvert tredje Aar

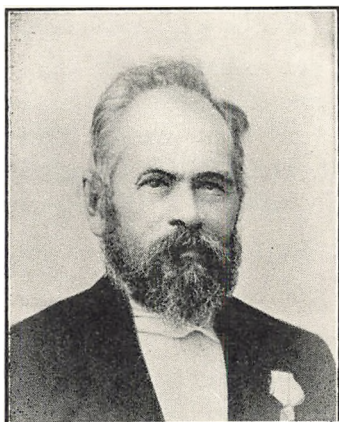
efter Kommunalloven af 1868 indtil 1909, da den ny Valglov, hvorefter der finder Valg Sted hvert fjerde Aar, traadte i Kraft.

Den nye Skolekommission konstituerede sig i Februar 1869 med Sognepræsten ved Frue Kirke, Provst Bendix, som Formand. Han bemærker i Kommissionens Kopibog, at der hverken er ført Journal eller Kopibog fra 1861 til 1869. Desværre, maa en Historiker sige! Provst Bendix' Regeringstid blev ikke lang — lidt energisk minder han i Sommeren 1869 Stiftsprovst Boesen om, at det er hans Tur til Skolebesøg i Juni Maaned — idet Sognepræst Seidelin næste Aar valgtes til Formand, en Stilling, som han med et enkelt Aars Afbrydelse beklædte til 1901. Han indsatte højtideligt J. J. Olsen som Overlærer ved Friskolen i Paradisgade 18. November 1870.

2.

22. Januar 1870 døde Overlærer A. Pape ved Friskolens Pigeafdeling. Drengafdelingen havde siden J. Østergaards Død 1866 den senere Overlærer E. Meyer bestyret. Olsen blev nu Overlærer for hele Friskolen, hvis Elevtal i Foraaret 1870 opgjordes til 877 Børn, og det kan roligt siges, at denne energiske og dygtige Skolemand fik stor Indflydelse paa sin Skole. — En af hans første Reformers synes os nu noget mærkelig. Eftermiddagsskolen, som hidtil havde ligget fra Kl. 1—4, fik han lagt en Time senere, altsaa fra Kl. 2—5. Men derved opnaaedes, at Lærerne fik mindst 2 Timer Middag mellem Formiddags- og Eftermiddagsskolen. Næste Aar fastslog Kommissionen, formodentlig efter Overlærerens Anmodning, at man ved Halvaarsprøverne Foraar og Efteraar kunde udskrive samtlige Konfirmander af 4. Kl., naar de havde mg eller ug i Hovedkarakter. Alle Konfirmander med lavere Karakter eller af lavere Klasse, altsaa 3. Klasse, »hvor de i Kundskab og Sædelighed ringere

Disciple afslutter deres Skolegang«, skulde fortsætte til henholdsvis Sommerferien og 1. Marts. Friskolen holdt nemlig sine Prøver Foraar og Efteraar, medens Borgerskolerne afsluttede ved Sommerferien. Heri skete 1872 en Ændring, idet Borgerskolernes Eksamener henlagdes fra Juli Maaned, umiddelbart før Sommerferien, til Ugen før Palmesøndag. Borgerskolens Lærere androg i den Anledning om, at Eksamen 1872 maatte indskrænkes, hvad formodentlig skete. Skoleaaret 1871—72 var jo kun $\frac{3}{4}$ Aar.

Overlærer J. J. Olsen.

Kultusminister Hall, som ved Lov af 1. April 1871 havde gennemført Reformen af den lærde Skole, hvorefter de to nederste Klasser nedlagdes, øverste Klasse blev toaargig og Skoletiden indskrænkedes fra 8 til 6 Aar, foreslagde December 1872 i Folketinget et Forslag til Lov for Folkeskolen, hvori den skolepligtige Alder sattes til i Reg-

len 15 Aar, og i hvis Motiveringer Forskoler anbefaledes. Forslaget fik en krank Skæbne i Tinget; men det gik dog i Udvalg, og næste Sommer rettedes der en Forespørgsel til de stedlige Skolebestyrelser om Udvidelse af Skoleundervisningen til det 15. Aar og om Antagelse af særlige Lærer(inder) til Smaabørn. Det sidste blev senere praktiseret i Aarhus. Her var Interessen for Skolevæsenet i disse Aar voksende. Efter Modtagelse af en Skrivelse fra Undervisningsministeriet indstillede Skolekommissionen i Foraaret 1873 til Byraadet, at der maatte skaffes en Svømmeplaade Nord for Byen, hvor alle Drengene om Sommeren kunde faa 2 Timers ugentlig Svømmeundervisning. — Overlærer Kraiberg foreslog den højere Borgerdrengeskole udvidet til 6 fremadskridende Klasser; men det kunde By-

raadet ikke gaa med til. Spørgsmaalet rejstes senere — med ikke større Held.

Det unge socialdemokratiske Parti havde allerede 1872 rejst Kravet om »fri og fælles« Undervisning. En ledende Artikel i »Aarhus Stiftstidende« ($3\frac{1}{2}$ 1872) tog bestemt Afstand herfra: De socialdemokratiske Ledere vil forhaabentlig ikke hindre Forældre i at lade deres Børn undervise privat for deres egne Penge, og Ordet fælles omfatter saaledes formentlig kun Kommunens Skoler, og det er følgende Betalingsskolerne, man ønsker at nedlægge som kommunal Institution. Det er et daarligt Ønske, hvis Opfyldelse vil være at skære alle over een Kam. Redaktionen advarede derfor mod Systemet »fri og fælles« Undervisning. Et sandt Fremskridt vilde det være at gøre Undervisningen i Friskolen fyldigere, navnlig ved at forøge Timetallet i de højere Klasser. Man roste Loven af 8. Marts 1856 og sluttede sig til en Betænkning, afgivet af en Købstadskommission, »at der vel gives Paalæg om at udvide Undervisningen i Almueskolen, navnlig ved at tilbyde Heldagsundervisning i dennes to øverste Klasser, men at i øvrigt Købstadskommunerne selv skal kunne tage Bestemmelse om, hvorvidt de vil opgive eller beholde deres noget videre gaaende Betalingsskoler eller yde Bidrag til Opretholdelse af private Realskoler«.

Tre Aar senere — 29. Januar 1876 — var der i »Aarhus Stiftstidende« et Indlæg angaaende Byens Skolevæsen, som passende kan citeres her, da det giver et godt Billede af Stemninger, som rørte sig i Midten af 70erne, da den nedenfor omtalte Kommission var nedsat.

I Artiklen, der vel nok er redaktionel, siden den findes paa første Plads i Bladet, gøres gældende, at en Forbedring af Skolevæsenet bør bestaa i at gøre den nuværende Friskole til en Borgerskole med færre Elever i Klasserne og flere Timers daglig Undervisning, samt at forandre Borgerskolen til en Realskole med en hel Del Friplads

ser for flinke Elever fra Borgerskolen (Friskolen) og med Ret til at holde Præliminæreksamen. Denne ydre Ramme er dog ikke nok; der maa lægges alvorlig Vægt paa, at de livsvækkende Fag i kristelig og folkelig Henseende kommer til deres fulde Ret, og at Lærernes Stilling bliver en saadan, at de kan arbejde med Glæde og ikke sukkende for det daglige Brød. Modersmaalet, Historie og Kristendomsundervisning er de kraftigste Løftestænger i Folkeskolen. Men naar Friskolen kun har 3 Timers daglig Undervisning, saa er der ikke Tid til, at disse Fag kan komme til deres Ret. Staveøvelser i Dansk er vigtige naturligvis, men de giver ikke noget Begreb om, at »Vort Modersmaal er dejligt, det har saa mild en Klang«, og at det er »sødt i Lyst og sødt i Nød«. Der maa mere Tid til baade dette Fag og til Historie. Og Lærertilønninger: Nutidens Priser paa Livsfornødenheder er som bekendt næsten fordoblet i de sidste 20 Aar; men Betalingen for Skolens Arbejde er saa godt som uforandret bestemt ved Loven af 1856. Ifølge denne maa Lærerne i Aarhus vente 14—20 Aar for at komme paa ældste Løn (omtrent 15—1700 Kroner, alt i alt). De maa derfor tage meget Ekstraarbejde«.

Med Foraaret 1873 indførtes ved Friskolen en Ordning, hvorefter baade Drenges- og Pigeskolen deltes i to parallelle Klasserækker A og B. Klasserne blev helaars, og Lærerne fik færre Klasser at læse i. Der oprettedes en særlig Klasse C for de mindst begavede Børn. I Anledning af et Spørgsmaal om Ansættelse af en Lærerinde det følgende Aar, omtales denne Inddeling af Friskolen i Afdelinger, der skulde fremkalde mere Anvendelse af Klasselærere, og som vel for øvrigt er den Inddeling i Afdelinger, Aarhus Borgerskoler til Gavn for Undervisningen følger den Dag i Dag. Man tager næppe fejl, naar man antager, at Ordningen skyldes Overlærer Olsens Initiativ, selv om det hverken fremgaar af Kommissionens eller Udvalgets Protokoller.

Endelig nedsatte Byraadet 5. Juli 1873 et Udvalg, som skulde tage en Omordning af Skolevæsenet under Overvejelse. Medlemmer blev Skoleudvalget (Cl. Funch, J. P. Sejersen og H. Skovby) samt Overlærer N. Kraiberg og Prokurator O. H. Nors. Efter sidstnævntes Død indvalgte 11. Marts 1875 Konsul J. M. Mørk. Skolekommissionen fik Meddelelse og anmodedes om at samarbejde med Udvalget. Det blev en lang Forhandling. Da der var gaaet 3 Aar, gik Overlæreren ved Borgerpigeskolen Jens Jensen Aae af, og Overlærer, cand. theol. Har. Nielsen ved den lavere Borgerdrengeskole fik hans Embede. Efter Anmodning tillod saa Kultusministeriet, at Embede stod ledigt til Efteraaret 1877 — et halvt Aar senere til Foraaret 1878 — og 23. Maj 1878 »indtil videre«. 4. April samme Foraar, forelaa Indstilling fra Udvalget.

De i Indstillingen omtalte detaillerede Planer ændredes siden og findes som det endelige Forslag til Byraadet i Byraadets Forhandlinger 1879, Tillæg, Side 45—59.

FORSLAG

til

Vedtægt for Aarhus Købstads Skolevæsen.

A.

Købstadens Skolevæsen omfatter:

- I 4 Forskoler,
- II 2 Byskoler,
- III 1 Betalingsskole for Piger,
- IV 1 Betalingsskole for Drengene (Realskolen).

I.

Plan for Forskolen.

1.

Der oprettes 4 Forskoler for Børn i Alderen fra (6) 7, til 9 Aar, knyttede til de andre kommunale Skoler, med hvilke de kan have Bygning til fælles, dog saa vidt muligt i særskilte Afdelinger af Bygningen og med særskilt Gaard.

A n m. Saa længe under III og IV nævnte Skoler beholder deres nuværende Lokaler, vil disse Fordringer ikke fuldstændig kunne tilfredsstilles.

2.

De med Byskolerne, (den Nordre og Søndre) forbundne Forskoler for Dreng og Piger er Friskoler, de to andre henholdsvis for Piger og Dreng Betalingsskoler, og Betalingen sættes til 2 Kr. om Maaned.

3.

I hver Klasse maa være indtil 30 Børn.

4.

I Friskolerne optages Børn i Reglen kun to Gange om Aaret, i Begyndelsen af Maj og November, i Betalingsskolerne kun een Gang om Aaret, efter Aarsprøven.

5.

Med Hensyn til Børnenes Fremgang og Oprykning deles Klasserne i nederste og øverste Klasse. I den første undervises 3 Timer daglig, i den sidste 4 Timer.

6.

Undervisningsgenstandene er: Religion, Læsning og Retskrivning, Regning, Skrivning samt nogle Timer ugentlig Forstandsøvelse, og i øverste Pige Klasse Haandgering.

7.

Skolens Formaal er:

i Religion, at Børnene lærer at kende de vigtigste Personer og Begivenheder af den gamle og den ny Pagt, lærer de 10 Bud, Trosartiklerne, Fadervor og nogle Salmer;
i Læsning, at de læser rigtigt og tydeligt;
i Retskrivning, at de skriver nogenlunde rigtigt efter Bog og Diktat;
i Regning, at de kan lægge sammen, trække fra, multiplicere og dividere, det sidste dog kun med eet Ciffer;
i Skrivning, at de kan skrive Sammenskrift med latinske Bogstaver.

A n m. Sang og Gymnastik øves i Timerne og paa Legepladsen,

8.

Der afholdes aarlig i April Maaned en Prøve over Børnene, og de, som bestaar Prøven, har Ret til at optages i de andre kommunale Skoler.

9.

Ved disse Skoler undervises af Lærerinder, og ved hver af de til Byskolerne knyttede ansættes en i Reglen eksamineret Lærerinde som Bestyrerinde under Tilsyn af Hovedskolens Overlærer.

II.

Plan for Byskolen.

1.

Der oprettes to Byskoler (den Nordre og Søndre), som er bestemt for alle skolepligtige Børn fra (8) 9 til 14 Aars Alder, som ikke paa anden Maade modtager lovbefalet Undervisning.

2.

Den regelmæssige Optagelse i disse Skoler finder Sted 2 Gange om Aaret, i Begyndelsen af Maj og November, for Børn i Forskolen ifølge den der afholdte Prøve, for Børn, som ikke har søgt denne, efter Udfaldet af en i Skolen foretagen Prøve.

3.

Skolen bestaar af 4 fremadskridende Klasser — efter Elevernes Antal med flere jævnsides løbende Afdelinger — de tre nederste etaarige, den øverste toaarig.

4.

I hver Klasse maa kun optages indtil 35 Elever.

5.

Undervisningen er i de 4 Vintermaaneder, fra November til Marts, fra Kl. 8—12 og fra 1—5, i den øvrige Del af Aaret fra Kl. 7—11 (12) og fra 1—5 (6).

6.

Skolen bestyres af en Overlærer. Undervisningen besørges af faste Lærere og Lærerinder, som ansættes med Forpligtelse til at læse 36 ugentlige Timer, ved Drengeskolen af Lærere, ved Pigeskolen fortrinsvis af Lærerinder. Antallet af faste Lærere og Lærerinder skal være lige med det halve Antal af de af Byraadet definitivt oprettede Klasser. De Timer, der efter Planen skal læses ud over 36 Time ugentlig, besørges enten af de faste Lærere, for saa vidt disse dertil er egnede og villige, dog ikke ud over 44 ugentlige Timer, eller af Timelærere og Timelærerinder.

7.

Undervisningsgenstandene er: Religion, Dansk, Historie, Geografi, Naturkundskab (Naturhistorie og Naturlære), Regning, Skrivning, Tegning, Gymnastik og Sang; for Pigeskolen tillige Haandgering.

8.

Skolens Formaal er betegnet ved følgende Angivelse af Undervisningens Omfang i de forskellige Fag. (Udelades her).

Undervisningstiden er delt mellem de forskellige Fag paa følgende Maade (ugentlige Timer):

Drengeskolen:

Fagene	I Kl. (8) 9-10 Aar	II Kl. 10-11 Aar	III Kl. 11-12 Aar	IV Kl. 12-14 Aar	Særlig Klasse
Religion	3	3	3	2	4
Dansk	(6) 7	(6) 7	(6) 7	7	10
Regning	4	4	4	4	5
Skrivning	(3) 4	3	2	2	3
Tegning		(0) 1	(0) 1	(0) 2	
Historie	(0) 1	(0) 1	3	3	} 2
Geografi	(0) 1	(0) 1	2	2	
Naturhistorie	}		(0) 2	(0) 2	
Naturlære					
Ugentlig	20	20	24	24	24

Desuden Sang og Gymnastik 4 Timer ugentlig.

An m. Tallene i ( ) angiver Indskrænkninger i Undervisningstiden i Vintermaanederne November—Marts.

Pigeskolen:

Fagene	I Kl. (8) 9-10 Aar	II Kl. 10-11 Aar	III Kl. 11-12 Aar	IV Kl. 12-14 Aar	Særlig Klasse
Religion	3	3	3	2	4
Dansk	(5) 6	6	(6) 7	6	(7) 8
Regning	(3) 4	3	3	3	(3) 4
Skrivning	(2) 3	3	2	2	3
Tegning			(0) 1	(0) 2	
Historie		(0) 1	2	2	} (0) 2
Geografi	(0) 1	(0) 1	2	2	
Naturhistorie			(0) 1	(0) 2	
Naturlære					
Haandarbejde	(4) 5	(4) 5	5	5	5
Ugentlig	22	22	26	26	26

Desuden Sang, 2 Timer ugentlig, og Gymnastik.

An m. Tallene i ( ) angiver det ugentlige Timetal i Vintermaanederne November—Marts.

Undervisning i Haandgerning er forpligtende for alle Elever og

gives af de faste Lærerinder og Timelærerinder, ved hvis Valg der især tages Hensyn til Dygtighed i dette Fag, men som dog i Reglen bør være i Besiddelse af en saadan Dannelse, at de ogsaa kan overtage Undervisningen i andre Fag.

11.

For Børn, som antages ikke at kunne gennemgaa Skolen i den sædvanlige Tid, indrettes ved Overgangen til IV Klasse en egen Klasse med en efter deres Tarv ændret Undervisningsplan (paa Fagtabellen kaldet »Særlig Klasse«).

12.

Særdeles begavede og flinke Elever i Byskolen, der i 12 Aars Alderen har været 1—2 Aar i øverste Klasse, kan der efter forudgaaet Prøve i Realskolen aabnes Adgang til denne Skole ved Fripladser ud over de normerede. Paa lignende Maade bør der kunne finde Overgang Sted fra Byskolens Pigeafdeling til Betalingsskolen for Piger.

III.

Plan for Betalingsskolen for Piger.

1.

Skolen er bestemt for Pigebørn i Alderen fra (8) 9 til 14 Aar.

2.

Antallet af Elever i hver Klasse maa ikke overstige 35.

Anm. Saa længe de nuværende Lokaler benyttes, er der Plads for ca. 200. Ved Opførelsen af en ny Skolebygning vil et højeste Elevtal blive normeret.

3.

Skolen har 5 etaarige Klasser med en daglig Undervisningstid af 5 Timer foruden Sang (og Gymnastik).

4.

Undervisningstiden er i Maanederne December, Januar og Februar fra Kl. 9—12 og 2—5, og i de øvrige Maaneder fra Kl. 8—11 og 2—5 eller med samlet Skoletid fra Kl. 8—2.

5.

Den maanedlige Betaling er for de 2 nederste Klasser 2 Kr., for de 3 øverste 3 Kr.

6.

Skolen bestyres af en Overlærer. Foruden ham ansættes Lærerinder, som i Reglen bør være eksaminerede og fast ansatte. For saa vidt

der paa Grund af det større Elevantal maa oprettes flere sideordnede Klasser, og forøgede Lærerkrafter bliver fornødne, ansættes fortrinsvis Lærerinder. Disse behøver ikke at være eksaminerede eller fast ansatte.

7.

Undervisningsgenstandene er: Religion, Dansk, Historie, Geografi, Naturhistorie, Naturlære, Regning, Skrivning, Tegning, Tysk, Haandgerning og Sang. (Gymnastik og Badning).

Anm. Saa længe de nuværende Lokaler benyttes, kan Undervisningen i Gymnastik kun finde en meget indskrænket Anvendelse.

8.

Undervisningen i Haandgerning er forpligtende for alle Elever og gives af faste Lærerinder og Timelærerinder.

9.

Skolens Formaal er betegnet ved følgende Angivelse af Undervisningens Omfang i de forskellige Fag. (Udelades her).

Undervisningstiden er delt mellem de forskellige Fag paa følgende Maade (ugentlige Timer):

Fagene	I Kl. 9-10 Aar	II Kl. 10-11 Aar	III Kl. 11-12 Aar	IV Kl. 12-13 Aar	V Kl. 13-14 Aar
Religion	3	3	3	3	3
Dansk	6	6	5	6	6
Historie	2	2	3	3	3
Geografi	2	2	2	2	2
Naturhistorie		2	2	} 2	} 2
Naturlære					
Tysk		2	2	2	2
Regning	3	3	3	3	3
Skrivning	3	3	2	2	2
Tegning	2	2	2	2	2
Haandgerning	7	7	7	6	6
I alt	28	32	31	31	31
Sang	2	2	2	2	2

10.

Optagelse i Skolen finder i Reglen kun Sted een Gang om Aaret, efter Aarsprøven. For Forskolen sker Overgangen efter en i denne foretagne Prøve.

IV.

Plan for Betalingskolen for Drengene (Realskolen).

1.

Skolen er beregnet paa Drengene fra (8) 9 til 14 eller 15 Aars Alder.

2.

Antallet af Elever i hver Klasse maa ikke være højere end 30.

Anm. Saa længe de nuværende Lokaler benyttes, er der Plads til ca. 180 Elever. Ved Opførelse af en ny Skolebygning vil et højeste Elevtal blive normeret.

3.

Skolen har 6 etaarige Klasser med en ugentlig Undervisningstid af 33—36 Timer, derunder indbefattet Sang og Gymnastik.

4.

Undervisningstiden er (i Maanederne December, Januar og Februar fra Kl. 9—12 og fra 2—5, og i de øvrige Maaneder) fra Kl. 8—11 og fra 2—5, eller med en samlet Skoletid fra Kl. 8—2.

5.

Den maanedlige Betaling for en Elev er i de 3 nederste Klasser 4 Kr. og i de 3 øverste 5 Kr.

6.

Skolen bestyres af en Overlærer, hvortil skal vælges en Mand med en særlig beregnet Uddannelse, og foruden ham ansættes saa vidt behøves 5 faste Lærere. For saa vidt Antallet af Elever tiltager saa meget, at der maa oprettes sideordnede Klasser, kan der ansættes Timelærere, ligesom saadanne ogsaa kan antages til at undervise i enkelte Fag, navnlig Tegning, Sang og Gymnastik.

7.

Undervisningsgenstandene er: Religion, Dansk, Tysk, Engelsk, Historie, Geografi, Naturhistorie, Naturlære, Matematik, Regning, Skrivning, Tegning, Sang og Gymnastik.

8.

Skolen har det dobbelte Formaal:

a. efter nedenstaaende Opgivelse af Undervisningens Omfang i de forskellige Fag at føre Eleverne saa vidt, at en passende Afslutning kan finde Sted for de Børn, der forlader Skolen ved Udgangen af V Klasse.

b. at fortsætte den i VI Klasse for de Elever, der vil underkaste sig Realeksamen af lavere Grad.

Maalet for Afgangen saa vel fra V Klasse, som fra VI bør være en lige godt tilegnet og afrundet, om end i Omfang forskellig Kundskab. Det forbeholdes derfor senere Afgørelse, om VI Klasse kan udgøre en ligefrem Fortsættelse af den almindelige V Klasse, eller om der en Klasse tidligere skal indtræde en Deling i Hold. (De følgende Planer udelades her).

9.

Undervisningstiden er delt mellem de forskellige Fag paa følgende Maade (ugentlige Timer):

Fagene	I Kl.	II Kl.	III Kl.	IV Kl.	V Kl.	VI Kl.
Religion	3	3	3	2	2	1
Dansk	7	6	5	4	4	4
Tysk	3	4	4	4	4	4
Engelsk		3	3	3	4	4
Historie	2	3	3	3	3	3
Geografi	2	2	2	2	2	2
Naturhistorie	2	2	2	2	2	2
Naturlære				2	2	2
Matematik			2	3	4	6
Regning	5	4	4	3	3	2
Skrivning	3	3	2	2	2	2
Tegning	2	2	2	2	2	2
Sang	2	2	2	2		
Gymnastik	2	2	2	2	2	2
I alt	33	36	36	36	36	36

B.

(Herunder findes detaljerede Bestemmelser om Optrækning af Skolebetaling, om Fripladser i Betalingsskolerne, om Undervisningsmidlers Udlevering til Børn i Byskolerne, om Mulktering i Byskolerne — ikke i Betalingsskolerne — og om Skoleferier og Aarsprøver, der skal afholdes om Foraaret i alle Skolerne. Desuden skal i Oktober i Byskolerne afholdes en Prøve med de Børn, som i Henhold til Loven om Efteraaret kan udskrives af Skolen).

Funch havde efter Slutningen af Forslaget stillet nogle Ændringsforslag, af hvilke dog formentlig kun eet har principiel Betydning, nemlig Ansættelse af en Mand, som kunde

for en passende Løn gaa Skolekommissionen og Skoleudvalget til Haande med Forretningerne, d. v. s. Ansættelse af en Skoleinspektør.

I Indstillingen omtaltes Tilbud fra Realskolebestyrer cand. theol. P. B. Fenger gaende ud paa, at Kommunen kunde besætte nogle Fripladser i hans Realskole. Han var overbevist om, at Oprettelsen af en Kommune-Realskole, hvorved der for en særdeles moderat Betaling aabnedes ubemidlede Forældre Adgang til en fyldigere Undervisning for deres Børn, var attraaværdig. Han troede, det vilde blive for dyrt at gennemføre hele Planen og tænkte sig derfor, at man skulde begynde med Almueskolen og lade Realskolen træde i Baggrunden, og naar det saa havde vist sig, at man, efter at have fuldført den Del af Planen, der vedrørte Almueskolen, endnu havde mere Raad, da tage fat paa Realskolen. Indtil videre tilbød han, at Kommunen besatte nogle Fripladser i hans Skole for moderat Betaling enten til Konfirmationsalderen eller helt til Realeksamen af lavere Grad. Hr. Fengers Tilbud blev ikke antaget ved denne Lejlighed.

De første Planer (S. 47) var til Behandling i Byraadet $\frac{2}{5}$, $\frac{9}{5}$, $\frac{23}{5}$, $\frac{6}{6}$ og $\frac{13}{6}$ 1878. I det sidste Møde vedtoges at opføre en ny Friskole i den sydlige Del af Byen, nu Borgerskolen, Valdemarsgade, og med Opførelsen af denne Skole beskæftigede man sig saa hele det følgende Aar, medens de egentlige Planer laa stille.

I Begyndelsen af 1880 forelaa Planerne paany for Byraadet. Udvalget skriver:

Herved har Udvalget den Ære at fremsende til Byraadets behagelige Overvejelse og Vedtagelse Forslag til Vedtægt for Aarhus Købstads Skolevæsen, som er bestemt til at afløse »Aarhus Købstads Borger- og Almueskolevæsens ny Organisation af 1846«, hvoraf et Eksemplar — omtrent det eneste, som endnu haves — vedlægges til Sammenligning.

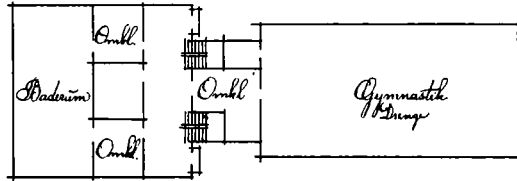
En Oversigt over Skolevæsenets finansielle Stilling, saaledes som den nu ses at ville blive, naar Vedtægten træder i Kraft, medfølger.

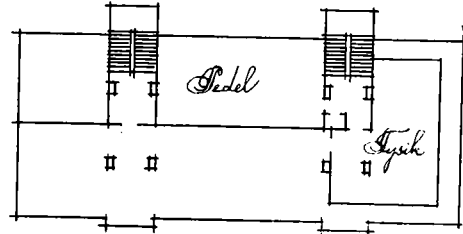
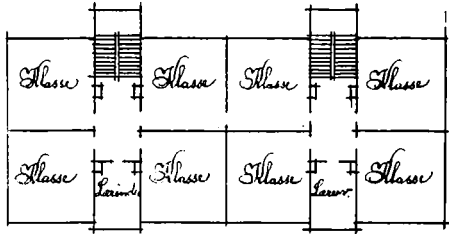
Borgerskolen i Valdemarsgade 1929.

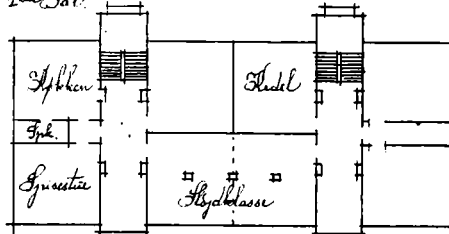
Planer af Borgerskolen i Valdemarsgade 1929.

Stue

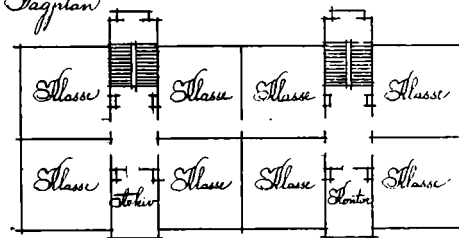

1ste Sal.

Skole

Tagplan

Stue

Personalet ved Borgerskolen i Valdemarsgade 1902.

M. Pedersen.	H. C. Petersen.	A. Krogh.	Th. Thomsen.	Hjerrild Pedersen.
G. Baark.	F. C. Frantzen.	L. Brandt.	Overlærer E. Meyer.	H. C. Hansen.
Th. Horn.	J. Stigaard.	M. Knudsen.	O. Møller.	Edv. Christensen.
				P. Elbæk.

Personalet ved Borgerskolen i Valdemarsgade 1929.

N. Andersen. G. Nielsen.
J. Vestergaard. J. Stigaard.

E. Christensen. A. Schou Larsen.
H. Schou. O. Pedersen.
Overlærer K. Moustén.

R. Rasmussen. J. Christensen Lund.
I. P. Clausen.
A. Jensen. I. Enemark.

H. Henriksen.

Hele Vedtægten er bygget paa Forudsætningen af Anden Borgerdrengeskoles i Udvalgets Skrivelse af 28. Marts 1878 foreslaaede og motiverede Nedlæggelse. Med Hensyn til denne bliver eventuelt at indhente Samtykke af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, ligesom Byraadet eventuelt vil have at tage Bestemmelse om Betingelserne for den forudsatte Overgang af en Del af denne Skoles Elever til den ny Betalingsskole for Drengene.

Aarhus, i Udvalget for Omordning af Købstadens Skolevæsen,
den 23. Januar 1880.

Funch. Skovby. Esmann. Kraiberg. Mørk.

Efter Drøftelse i Mødet 12. Februar præciserede Udvalget i Mødet 26. Februar 1880 efter Byraadets Anmodning sit Forslag i følgende Indstilling, der er underskrevet af Udvalgets Formand Cl. Funch:

1. Det vedtages, at 2. Borgerdrengeskole nedlægges, samtidig med at den ny Vedtægt for Skolevæsenet træder i Kraft.

2. Det vedtages, at Antallet af Elever i hver af Byskolens Klasser fastsættes til 35.

3. Det vedtages, at der oprettes Forskoler for Børn i Alderen (6) 7 til 9 Aar, hvilke knyttes til Hovedskolerne under dissers Overlæreres Tilsyn.

4. Det vedtages, at Undervisningstiden i Byskolerne udvides paa den i Vedtægten foreslaaede Maade.

5. Det vedtages, at Betalingsskolerne for Drengene og Piger fremdeles skal bestaa med den under 1. foreslaaede Undtagelse, samt for Drengeskolens Vedkommende med det Formaal, at de Elever, som gennemgaar Skolen helt, bliver i Stand til at tage Realafgangseksamen af lavere Grad.

Byraadet havde bragt Spørgsmaalet om Ansættelse af en Skoleinspektør paa Bane; men Udvalgets Flertal ønskede ikke Spørgsmaalet herom rejst ved denne Lejlighed.

Samtidig med at Sagen forhandlede i Byraadet, drøftedes den i de to aarhusianske Blade Jyllandsposten og Stiftstidende. Det første Blad var i det hele Modstander af Reformen. Redaktionen sluttede sig til en Kritik, der ved Planens Forelæggelse var fremkommet fra Over-

lærer Olsen, der ligesom Byens andre Overlærere havde samarbejdet med Udvalget og ved Professor Funchs Velvillie havde haft Lejlighed til at se en Korrektur af Planen, inden den forelagdes Byraadet. Sin Viden havde han benyttet til at lade trykke og til Byraadsmedlemmerne omdele nogle kritiske Anmærkninger, som indeholdt meget rigtige Ting og ikke angreb Hovedpunkterne. Han var utilfreds med Udsigten til den stærke Anvendelse af — maaske ueksaminerede — Lærerinder i Forskolen. — En paatænkt Forbindelse mellem Friskolen og den højere Borgerskole var ikke gennemtænkt, da den sidstnævnte Skole begyndte med fremmed Sprog for tidlig, saa Friskolens Dreng vilde komme ind i en Klasse, hvor man havde læst Tysk i flere Aar. Han var utilfreds med det nye Navn paa Friskolen. Han vilde foretrække Borgerskole; Borgerskolen kunde jo kaldes Betalingsskolen. Og endelig fandt han det saare urigtigt, at der ikke var tænkt paa Forbedring af Lærernes Lønninger. Den projekterede Realskole kunde godt nøjes med 30 ugentlige Timer. Jyllandsposten knyttede en Række Bemærkninger til Overlærerens Udtalelser, hvortil dog ikke hørte nogen Tagen Afstand fra Lærerinder, som jo var billigere end Lærere. I det hele var Bladets Betæneligheder mest af finansiell Art, selv om det ogsaa havde andet at bemærke. Redaktionen fandt det saaledes mærkeligt, at der kun var foreslaaet Sommerbadning for Pigerne i Borgerskolen, som om ikke Friskolens Piger trængte lige saa haardt til at vaskes, og fortrinligt Vand i Bugten var der jo nok af.

En Indsender holdt paa Navnet Borgerskole. Eleverne i Borgerskolerne kostede formentlig Kommunen lige saa meget som Eleverne i Friskolen, og hvorfor skulde saa Navnet være forskelligt. Der hersker, siger han, her i Danmark og ikke mindst i Aarhus stor Standsforskel, som man ikke yderligere bør nære. Han beklagede, at man havde strøget en først i Udvalget vedtagen Bestemmelse om, at Elever fra Friskolen kunde komme i Latinskolen. Han haabede, Funch og Kraiberg vilde klare sig. En anden Indsender var Dr. Møller, Læge i Aarhus 1879 --82*), som i meget ironiske Vendinger drog til Felts mod Forslaget. Han begreb ikke, hvorfor Lærerinder skulde være eksaminerede, en Bemærkning, som gav Jyllandsposten Anledning til at spørge ham, om han heller ikke havde noget mod, at Læger uden Eksamen etablerede sig i samme Gade som han. Dr. Møller erklærede, at han ikke generedes af Kvaksalvere, der boede i hans Nærhed, uden for saa vidt som Folk ulejligede ham med Forespørgsel om, hvor Kvaksalveren boede.

En tredje Indsender tvivlede om, at Byen kunde forøge Timetallet

*) Henr. Chr. Møller f. 29/4 1815. E mærkelig Mand! Se: Den da. Lægestand 1885.

i Byskolen og forlange, at Folk skulde sende deres Børn i Skole den længere Tid, og mulktene dem, hvis de ikke gjorde det. Sæt, Byen forlangte, at Børnene skulde gaa i Skole 12 Timer i Døgnet!

Stiftstidendes ansvarshavende Redaktør, I. M. Mørk, var jo Medlem af det nedsatte Udvalg og havde Lejlighed til i Byraadet at forsvare Sagen. I en Leder, der gik gennem tre Numre af Bladet 21., 25. og 26. Februar tog han dog til Orde og forsvarede udførligt alle Forslagets Punkter. 28. Februar polemiserede han mod Overlærer Olsen, som formentlig ved sine Udtalelser havde skadet Sagen og derfor burde have tiet stille. I det hele fandt han, at Lærerne havde ladet Udvalget i Stikken; Planens Modstandere havde derved i Forbindelse med Olsens Indlæg faaet de Vaaben i Haanden, hvormed de havde slaaet Planen ihjel. (6. Marts, 2. Dagen efter at Sagen var afgjort).

I Byraadets Forhandlinger fra 1880 staar intet, ud over at Sagen angaaende Skolevæsenets Reform behandledes, men Sagen udsattes til et nyt Møde. Af Bladene, navnlig Jyllandsposten, fremgaar det imidlertid, hvor højt Bølgerne gik. I Mødet 27. Februar holdt Mørk en anbefalende Tale paa 3 Kvarter. Hr. Skovby erklærede, at den Maade, hvorpaa Medlemmerne behandlede Sagen, morede ham ikke. Sagen var, at Reformvennerne mødte ulden Modstand. Det var jo en noget kilden Sag at sætte sig imod en enstemmig Indstilling fra et af Byraadet nedsat Udvalg, som havde arbejdet i 7 Aar. Modstanderne, hvoriblandt Borgmesteren, havde først og fremmest finansielle Betæneligheder; men dernæst kunde man med nogen Ret pege paa, at der i Rigsdagen var fremlagt Forslag til en ny Skolelov. Overretssagfører Kier, der hørte til Modstanderne, tvivlede om, at Byen havde Kompetence til at foretage Forandringer i Skolevæsenet, som næsten havde Karakteren af en ny Lov! Hvad Realskolen angaar, saa henvistes der flere Gange til, at Byen havde en god privat Realskole. Dennes Bestyrer var jo fremkommet med et Tilbud til Kommunen, og han har vel i nogen Maade følt sin Position truet og næppe været uvirksom.

4. Marts stod det afgørende Slag, Borgmester von Schmidten havde stillet baade principielle og subsidiære

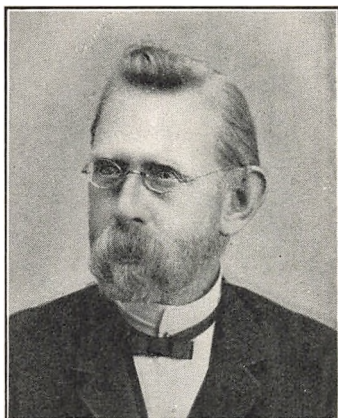
Ændringsforslag, som dog udelades, da formentlig kun Afstemningen har Interesse.

For det første vedtoges det at ophæve 2. Borgerdrenge-skole »samtidig med at den ny Skolebygning (i Valde-marsgade) tages i Brug«. Derved var intet sagt om Pla-nernes Vedtagelse.

For det andet vedtoges det, at oprette Forskoler — med Tilføjelse, efter Borgmesterens Forslag, »ved Byskolerne«. Denne Ændring vedtoges med 11 Stemmer mod 8.

For det tredje vedtog man Udvalgets Forslag angaaende Børnetallet i Byskolerne.

For det fjerde stemtes om Spørgsmaalet angaaende For-øgelse af Timetallet i Bysko-lerne. Udvalget havde her taget sit Forslag tilbage til Fordel for Borgmesterens subsidiære og meget beskedne Forslag, hvorefter Timetallet i Frisko-

Bankdirektør H. Skovby.*

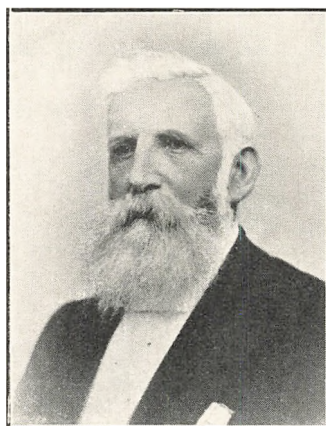
len sættes til i Reglen 24 ugentlige Timer, derunder ind-befattet Undervisning i Gymnastik og Sang for Drengene og endvidere Undervisning i kvindeligt Haandarbejde for Pigerne. Forslaget blev imidlertid forkastet med 11 Stem-mer mod 9. For stemte Borgmesteren, Professor Cl. Funch, Bankdirektør H. Skovby, Bryggeriejer L. Chr. Meulengracht, Overlærer N. N. Kraiberg, Konsul J. M. Mørk, Kaptain C. H. F. R. Baumann, Sagfører I. V. Esmann, Prokurator A. Langballe. Imod stemte Overretssagfører Chr. Kier, Købmand M. Meden, Brændevinsbrænder L. Kaaber, As-surancebestyrer A. Speyer, Fabrikant A. B. Holm, Købmand O. B. Langballe, Auktionsholder Fr. Nellemann, Gørtler

*) Harald Skovby, * i Aarhus 9/12 [1832, gennemgik den videnskabelige Realskole og blev Købmand. Deltog i Oprettelsen af Aarhus Privatbank 1872 og var Medlem af Aarhus By-raad 1868—82. † 10/6 1896.

N. Hald, Farver I. Kjær, Fabrikant K. Kristiansen og Klædefabrikant P. V. Stampe.

Endelig stemtes om, hvorvidt den højere Borgerdrengeskole skulde vedblive at bestaa og udvides, saa Eleverne derfra kunde tage den lille Præliminæreksamen. Borgmesteren havde i sit subsidiære Forslag indstillet, at Udvidelsen borfaldt, og dette Forslag vedtoges med 12 Stemmer

Sagfører J. V. Esmann*).

(Borgmesteren, Kier, Meden, Kaaber, Speyer, Langballe, Meulengracht, Nellemann, Stampe, A. Langballe, Kristiansen og Kjær). Imod (d. v. s. for Udvidelsen) stemte Funch, Skovby, Holm, Kraiberg, Mørk, Baumann, Esmann, Hald. — Spørgsmaalet om Ansættelse af en Skoleinspektør udsattes.

I Byraadets Forhandlinger tilføjes: »Da det af Udvalget forelagte Forslag ved den foregaaede Afstemning er forandret paa

en saadan Maade, at flere af dets væsentligste Forudsætninger er bortfaldne, blev det vedtaget rent at forlade samme, men derimod at søge Ministeriets Godkendelse af, hvad der er vedtaget, til hvilken Ende man anmodede Skoleudvalget om at forelægge Byraadet Udkast til en Indstilling desangaaende. Man billigede derhos, at Udvalget for en Omdannelse af Borger- og Almueskolevæsenet fra nu af betragter sig som opløst«.

Da Realskolen var forkastet, gjorde Mørk og Kraiberg nogle bitre Bemærkninger, hvis Indhold man maa gætte sig til, og Funch tilføjede, at en Forandring i Skolevæsenets Styrelse var nødvendig. Det var maaske sidste Gang

*) Jørgen Victor Esmann * 7/9 1827, † 2/4 1904. Sagfører, Branddirektør og Direktør for Kreditforeningen i Aarhus.

han talte i Raadet, saa han vilde lægge Byraadet denne Sag paa Sinde.

Professor Funch forelagde i næste Møde, 11. Marts 1880 Forslag til en Indstilling til Ministeriet om Sagen. Man nævnede den ny Skole, omtalte Forskolerne for Smaa-børn, Skoler, som forhaabentlig vilde kunne »fortrænge den her i Byen bestaaende Mangfoldighed af Skoler for Smaa-børn, som i usunde Lokaler faar en højst mangelfuld Begyn-delsesundervisning af Individder, der til Dels mangler alle Betingelser for at være Lærere og Lærerinder«. Man hen-ledte Opmærksomheden paa, at Forskolernes Fortrin havde vundet Ministeriets Tilslutning i det Rigsdagen forelagte Ud-kast til en ny Skolelov*), og udtalte det Haab, at de vedtagne Forbedringer af Skolevæsenet vilde vinde Ministeriets Bifald. Sluttelig tilføjedes, at det i sin Tid til Reform af Aarhus Skole-væsen nedsatte Udvalg var opløst, samt at adskillige af dets Forslag ikke var vedtaget af Hensyn dels til den ventede Lov, dels til de betydelige Merudgifter 10 a 12000 Kroner.

Man indstillede da, 1) at 2. Borgerdrengeskole nedlag-des, naar den ny Skolebygning toges i Brug, 2) at der ved begge Byskoler oprettedes Forskoler under Overlærerens Til-syn, 3) at Elevtallet i begge Byskoler fastsattes til 35 i hver Klasse, og 4) at Undervisningen i Haandgerning for Pige-børn optoges i begge Byskolerne som Lærefag i den al-mindelige Timeplan. Der førtes en meget lidenskabelig For-handling om Indstillingen, som Mindretallet, især Mørk, var meget utilfreds med, og det endte med, at der med-fulgte til Ministeriet »et separat Votum« fra Kraiberg, Bau-mann og Mørk, hvori de, »der tilhører den Minoritet paa 8 a 9 Medlemmer mod 12 a 11«, som ønskede hele For-

*) Om Bestræbelserne, som i Aarene omkring 1880 udfoldedes (se Rigsdagen at gennemføre en Lov for Folkeskolen, se Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818—49, 356 ff.

slaget gennemført, erklærede, at de selvfølgelig respekterede Flertallets Afgørelse, skønt de mente, »at en fire Timers daglig Undervisning i Almueskolen og en Udvidelse af den højere Borger-skole med en sjette Klasse egentlig først vilde have givet Erstatning for Nedlæggelsen af 2. Borger-skole«. De haabede, at en ny Skolelov snart maatte blive vedtaget, at Aarhus Kommune da vilde tage Skolereformen under alvorlig Overvejelse, og »at der da ikke vil savnes Evne og Beredvillighed til at opfylde de Krav, som nu forbliver henstaaende«. — Grunden til, at de 3 Herrer lod medfølge særligt Votum, var den, at de ikke kunde tiltræde alle Punkter i Byraadets Indstilling og navnlig ikke kunde erkende, at de forkastede Dele af det nedsatte Udvalgs Forslag vilde have forøget Udgifterne med 10 a 12000 Kroner aarlig, især da Nedlæggelse af 2. Borgerdrengeskole vilde medføre en Besparelse paa 3 a 4000 Kroner.

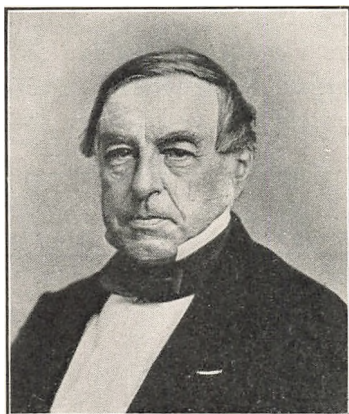
Deres Haab om Vedtagelse af en ny Skolelov gik jo først i Opfyldelse 1899 og 1903, da de alle tre hvilede i Graven; men de tog ikke fejl i, at Aarhus efter Vedtagelse af Lovene vilde tage Skolereformen under alvorlig Overvejelse.

Ved Slutningen af Byraadets Møde 11. Marts 1880 fremkom Professor Funch med Begæring om straks at maatte udtræde af Byraadet, da hans Alder og navnlig hans svækkede Syn hindrede ham i at udfylde sin Plads paa forsvarlig Maade. Da flere Indsigelser ikke kunde faa ham til at frafalde sin Beslutning, bevilgede Byraadet enstemmigt Udtrædelsen, og Formanden udtalte en varm Tak til Hr. Funch for hans mangeaarige nidkære og dygtige Virken i Byens Anliggender, hvortil Raadet sluttede sig.

Casper Gerhard Clemens Funch var født 1807 paa Jægersborg som Søn af Premierlieutenant senere Eskradronschef Funch. Han blev Student 1824 med Udmærkelse, ligesom han havde Udmærkelse baade til Filosofikum og teologisk Embedseksamen, som han fik 1830. Han blev Lærer ved Landkadetakademiet 1835, ved den videnskabelige

Realskole i Aarhus (hvor I. M. Mørch var hans Elev) 1839 og ved Aarhus Katedralskole 1853. Ved denne Skoles Indskrænkning fra 8 Klasser til 6 Klasser fik han Afsked med Ventepenge. Funch valgtes til Medlem af Aarhus Borgerrepræsentation 4. Januar 1864 og var fra 1869 til 1880 Formand for Skoleudvalget og Medlem af Skolekommissionen. Han vandt ved denne Virksomhed almindelig Anerkendelse, og Byraadet savnede ham saa meget, at hans Afgang for Alvor bragte Ansættelse af en Skoleinspektør paa Bane. Funch døde 20. August 1893.

15. Juli 1880 skrev Skolekommissionen til Overlærerne Olsen og Meyer og til Lærer Handest, at Byraadets Indstilling nu var approberet. Meyer fungerede ved 2. Borgerdrengeskole, og Handest vikarierede ved Borgerpigeskolen for H. Nielsen, som af Helbredshens-

Overlærer Funch,

syn havde faaet Ferie 1. Maj—1. November 1880. De tre Herrer, der alle hørte til Byskolerne, som Friskolerne jo fra nu af skulde hedde, anmodedes om at fremkomme med Forslag om Deling af Byen til de to Byskoler, Nordre og Søndre Byskole og om Klassedeling, hvorved »for Tiden« skulde regnes med 30 Elever i Byskolernes Klasser og 25 i Forskolernes.

Næste Foraar fik Byskolernes Drengedeling dog en lille Timeforøgelse. Pigeskolens Formiddagsklasser havde 4 Timer daglig Kl. 8—12 iberegnet Haandarbejde, medens Drengene kun havde 22 ugentlige Timer. Byraadet gik ind paa, at de ogsaa fik 24 ugentlige Timer iberegnet Gymnastik og Sång, hvad billigt kunde iværksættes, da ikke alle

Lærerne havde 36 Timer. De to Timer lagdes til Hovedfagene. Samtidig organiseredes ogsaa Borgerdrengekolen med 2 Forskoleklasser under sine 5 Hovedskoleklasser, og der blev fra 1. Oktober 1881 indført samlet Skoletid, skønt Overlærer Kraiberg stærkt holdt paa den delte Tid. Samlet Skoletid var allerede 1880 indført ved Borgerpigeskolen (Byr. ¹²/_s 1880). Samtidig blev Skolens Timetal forøget, og den særlige Haandarbejdsskole ophævet. Af Lærerinderne i Haandarbejde blev Frk. Lunne afskediget, Frk. Ramløss fik Timer i almindelige Skolefag i Smaaklasserne, og Frk. Appelt forflyttedes til Nordre Byskole, medens Frk. Iversen forblev ved Skolen med Haandarbejde som Fag.

Fagene	Dreng					Piger			
	IV Kl.	III Kl.	III Kl. c	II Kl.	I Kl.	IV Kl.	III Kl.	II Kl.	I Kl.
Religion	3	3	4	3	2	3	3	3	2
Dansk	4	4	5	5	5	4	4	4	4
Retskrivning	3	3	3	2	2	2	2	2	2
Regning	3	4	4	3	4	3	3	3	4
Historie	3	2	1			2	2		
Geografi	2	2	1			2	2		
Skrivning	2	2	2	3	3	2	2	3	3
Sang	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Gymnastik	2	2	2	2	2	1	1	1	1
Haandgørgning						4	4	3	3
I alt	24	24	24	20	20	25	25	21	21

Foranstaaende Timeplan for Byskolen fulgtes formentlig gennem de 20 Aar indtil Skoleloven af 1899. Den meddeles her efter en Afskrift i Valdemarsgades Skoles Arkiv.

Drengklassernes IIIc var bestemt for Elever, der skulde konfirmeres, men som var saa langt tilbage, at de ikke eguede sig til Opflytning i IV Klasse. Det maa erindres, at der forud for I Klasse gik 2 Forskoleklasser. Om deres Timeplan eller om Borgerskolernes Timeplan kan ikke oplyses noget. Det ses af Skoleinspektørens første Aarsberetning, 1885, at begge disse Skoler paa dette Tidspunkt

havde 5 Hovedskoleklasser og 2 Forskoleklasser, hvoraf altsaa fremgaar, at Forskoler ikke alene indførtes ved By-skolerne. Det kan tillige af Borgerdrengeskolens Arkiv oplyses, at denne Skole fik sit Antal af fremadskridende Klasser forøget fra 4 til 5 fra Begyndelsen af Aaret 1881. Borgerpigeskolen havde allerede 5 fremadskridende Klasser i Slutningen af 1860erne.

Spørgsmaalet om Ansættelse af en Skoleinspektør, der udsattes i Foraaret 1880, blev taget op 3 Aar senere, da Kraiberg søgte og fik Afsked. Skoleudvalget havde under Overvejelse at forbinde Inspektørstillingen med Embedet som Overlærer ved Borgerdrengeskolen. Man indhentede Oplysninger fra København, Frederiksberg, Odense og Vejle, og Udvalget forelagde derefter 28. Juni 1883 Byraadet Forslag om Forening af de to Stillinger. Inspektøren skulde have almindelig Overlærerløn med et Tillæg som Inspektør for Skolevæsenet. Sagen behandledes i flere Møder, og det vedtoges sluttelig efter Borgmesterens Forslag at hæve Forbindelsen mellem Skoleinspektørens Post og Overlærerembedet. 24. April 1884 vedtog Byraadet derefter Instruks for Skoleinspektøren, og 8. Maj samme Aar »blev Lærer ved Latin- og Realskolen i Fredericia, Medlem af Skolelærer-Eksamenskommissionen Hans Christian Valdemar Gustav Bertelsen valgt til Skoleinspektør ved Kommunens Skolevæsen«.

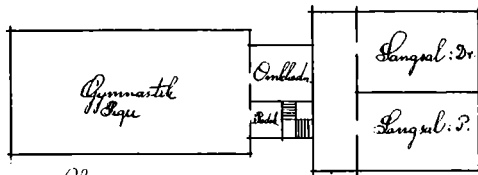
3.

Friskolen i Paradisgade, som 1862 afløste den gamle Skole i Grønnegade — der for øvrigt indtil April Flyttedag 1872 benyttedes til Bolig for fattige Familier — fik 1868 tilbygget Fløjen mod Øst (ud mod Studsgade). 3 Aar senere besluttede man at skaffe Skolevæsenet et lukket Gymnastikhus, hvad man hidtil havde maattet savne. Bygningen blev 1875 opført paa Friskolens Grund, og Paradisgades Skoles Gymnastiksal var derefter i 6 Aar Skolevæ-

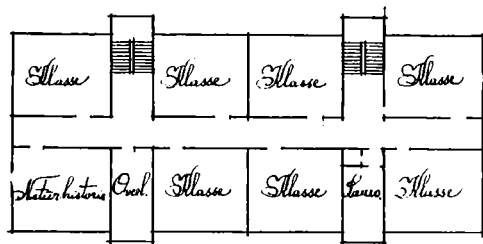
Borgerskolen i Frederiks Allé 1929.

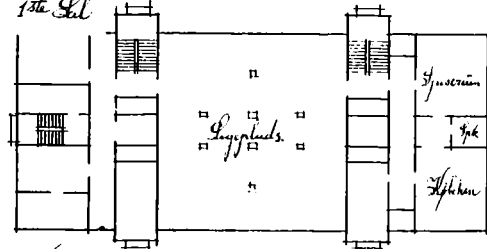
Planer af Borgerskolen i Frederiks Allé 1929.

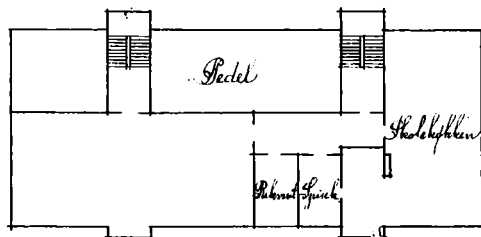
1ste Sal

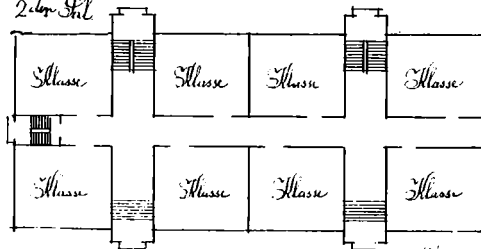
1ste Sal

Skulder

2de Sal

Stue

Personalet ved Borgerskolen i Frederiks Allé 1929.

A. M. Larsen. V. Jakobsen. M. Nielsen. N. Møller. E. Hansen. C. Blom Salmonsén. T. Rasmussen. K. Nis-Hansén.
K. Husby. M. Jakobsen. Th. Horn. N. Tegner. Overlærer V. Skovby.

senets eneste Sal, som benyttedes af alle Drengeskoler. Gymnastik for Piger var endnu ikke indført i Aarhus.

Skolen i Valdemarsgade indviedes 2. Marts 1881, men var dog allerede benyttet til Undervisning formentlig fra Maj 1880 (Komm. Skr. $15/4$ 1880 til Overl. Olsen). Umiddelbart efter blev det imidlertid nødvendigt at tænke paa Tilvejebringelse af flere Skolelokaler i den sydlige Bydel, og 1883 opførtes Skolen i Frederiks Allé. Baade i den første Skole, hvis Opførelse lededes af Arkitekt V. Puck, og i den sidste, til hvilken Planerne leveredes af Arkitekt C. Lange, var der Bolig for Overlæreren. Overlærerboligen i Valdemarsgades Skole var paa første Sal mod Nord i Skolebygningen og i Frederiks Allé ligeledes paa første Sal, men ud mod Thyrasgade. 1889 opførtes Overlærerboligen i Thyrasgade, og de hidtidige Overlærerlejligheder indrettedes til Klasseværelser. — Det for de to Skoler fælles, enetages Gymnastikhus, der opførtes samtidig med Skolen i Valdemarsgade, havde intet Loft og var derfor om Vinteren et meget køligt Rum. I Byr. Møde $10/1$ og $11/4$ 1889 behandles en af Undervisningsministeriet fremsendt Henstilling fra Gymnastikinspektøren om enten at lægge Loft i Salen eller dog at isolere Taget. Byraadet foretog sig imidlertid intet. Sin nuværende Form fik Bygningen under Arkitekt Ludv. A. Petersens Ledelse i Aaret 1911. Samtidig med Opførelsen af Overlærerboligen indrettedes i Valdemarsgades Skoles Loftsetage en Lejlighed til Skolebetjenten, som hidtil havde boet i Skolens Kælder, hvor der saa blev Plads til Børnebespisning.

4.

Om Undervisningen i Skolerne kan der kun gives faa spredte Oplysninger. $8/12$ 1871 anmodede Kommissionen Skoleudvalget om en Bevilling paa 30 Rd., for at Lærerspersonalet kunde indøve en Skrivemetode hos Hr. Wahlin. Udvalget vilde kun spendere 15 Rd. Hvori Metoden be-

stod, kan ikke oplyses. ^{10/5} 1875 paalægger et Cirkulære fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet Lærerne for Fremtiden kun at indøve »Latinsk Skrift« i Skolerne. Samme Aar rettede Ministeriet Henvendelse til Skolerne om Indførelse af en Gymnastikmetode, der anbefalede af Professor Drachmann, Digterens Fader, der interesserede sig meget for Skolehygiejne. Hans »Gymnastik for den kvindelige Ungdom« omsendtes til Skolerne; men hvad Metoden angik, saa mente Kommissionen ikke, det var muligt at bringe den til Anvendelse hverken for Friskolens 450 Piger eller i Borgerpigeskolens smaa Skolestuer. — Efter Forslag af Overlærer Olsen indførtes (^{3/2} 1879) Gymnastik i de to øverste Pigeklasser i Friskolen og i Borgerpigeskolens tre øverste Klasser. Til Sommerens Svømmeundervisning, som før er nævnt, fik Skolevæsenet 1882 Tilladelse til at benytte Militærets Badeanstalt, og Aaret efter bevilgede Byraadet (^{11/10} 1883) 360 Kroner til Anbringelse af en Landgangsbro til Brug for Svømmeundervisningen. 3 Aar senere havde Skolevæsenet Adgang til en Badeanstalt ved Saltensbæk (ved Indgangen til Riis Skov), som omtrent hele Lærerpersonalet med Skoleinspektøren og Overlærerne i Spidsen søgte Skoleudvalget om Tilladelse til at benytte.

Kvindeligt Haandarbejde omfattedes med megen Interesse og havde mange ugentlige Timer. Indtil 1881 var jo imidlertid i Friskolen og vistnok ogsaa i Borgerpigeskolen Haandarbejdsundervisningen en Skole for sig selv, i hvilken Pigebørnene mødte frivilligt. I Friskolen var der 15 Timers ugentlig Undervisning i Faget, og Eleverne, der mest bestod af Børn fra Skolens bedste Hjem, medbragte som Regel selv deres Arbejdsstof. Det hændte dog ogsaa, at Lærerinden tog Arbejdsstof ind udefra. Børnene fik i saa Fald en lille Betaling for Arbejdet. Da Haandarbejdsundervisningen 1881 lagdes ind i Undervisningen, medbragte hver Elev ligeledes Stof og Strikkegarn. Da begge Dele var af variabel og ofte daarlig Kvalitet, androg Lærerinderne

Jenny Østergaard og Christiane Møller ved Nordre By-skole Skoleudvalget om at maatte anskaffe Materiale paa Regning, saaledes at Børnene betalte de færdige Arbejder og Kommunen dækkede eventuelt Underskud. Udvalget bevilgede Andragendet ($\frac{1}{5}$ 1893). Man forbeholdt sig dog at disponere over de Genstande, som ikke blev aftaget. Denne Ordning har Aarhus Skolevæsen endnu. Det er vel ogsaa den bedste; men Samarbejdet med Hjemmene er jo i nogen Grad afbrudt.

I Friskolen havde man indtil 1. November 1881 den dygtige Haandarbejds lærerinde Jensine Hansen. Hun havde faaet Medaille paa Industriudstillingen i Aarhus 1876, og ved hendes Afsked $\frac{30}{100}$ 1887 udtalte Kommissionen til hende sin hjertelige Tak for hendes 35aarige Virksomhed i Skolens Tjeneste »for den udmærkede Dygtighed, hvormed De i alle disse Aar har ledet Haandgerningsundervisningen, for den Interesse for Skolen og for Børnenes Fremgang, De bestandig har vist, og for det trofaste Sind, hvormed De har gjort Deres Gerning«.

I Borgerpigeskolens Haandarbejds klasse fik Frk. C. Ramløss i 1871 anbragt en Vandkumme, og i 1882 fik hun bevilget en mindre Symaskine »baade til Haandkraft og Trædning«. Aaret i Forvejen havde Kommissionen modstræbende givet sit Samtykke til Pigeborgerskolens Overlærer H. Nielsens Ønske om, at Oplæsning af dansk Litteratur i en ugentlig Haandgerningstime skulde bortfalde.

Da det havde voldt megen Ulempe, at Sommerferien laa forskelligt i de kommunale Skoler, bestemte Skolekommissionen 1875, at den i Fremtiden skulde falde 15. Juli — 14. August ved alle Skolerne. I 1880 var det blevet bestemt, at Ferien skulde ligge 18. Juli—18. August, og denne Bestemmelse fandt Kommissionen ikke Anledning til at ændre, fordi nogle Lærere skulde til Skolemøde i Stockholm.

5.

Ved Lov af 29. Marts 1867 tillodes det Skolevæsenet at ansætte Lærerinder og i Løn at give dem $\frac{2}{3}$ af en Lærers Løn. Ministeriet fortolkede det saaledes, at det kun var den faste Løn, der var nedsat paa denne Maade, medens lovbestemte Emolumenter af Fribolig, Brændsel eller Vedlerlag derfor i Penge ikke nedsattes paa samme Maade. Folketingsmanden for Aarhus interPELLEREDe i Tinget Ministeren om Spørgsmaalet; men Fortolkningen blev fastholdt. Spørgsmaalet Lærer eller Lærerinde gav flere Gange Anledning til Meningsforskel; naar Resultatet gerne blev Ansættelse af en Lærerinde, saa har Motiveringen formodentlig hovedsagelig været af økonomisk Art, i det mindste for Byraadet. I Skolekommissionen har, som det skal paavises, ogsaa andre Hensyn gjort sig gældende. 30. Januar 1871 vedtog Byraadet med 16 Stemmer mod 2 at ansætte en Lærerinde i et ledigt Embede. Skolekommission og Udvalg havde med 5 Stemmer mod 2 indstillet, at der skulde ansættes en Lærer. 1872 var der igen Diskussion i Byraadet om Ansættelse af Lærer eller Lærerinde. Skolekommissionen ønskede atter en Lærer, og denne Gang fulgte Byraadet Kommissionen. Ved Lærer ved 2. Borgerdrengeskole E. H. Selmer Jørgensens Afsked 31. Oktober 1873 ønskede Byraadet igen Embedet besat med en Lærerinde og gjorde Indstilling derom til Direktionen, som derefter afæskede Skolekommissionen Erklæring i Sagen. Denne delte sig i et Flertal paa 3 Medlemmer: Formanden Sognepræst Seidelin, Gamst og Langballe og et Mindretal: Funch og Skovby. Hele Kommissionen var enig om, at der ikke kunde være Tale om for Tiden at anbringe en Lærerinde ved nogen af de to Drengeskoler. Udtog af Majoritetens og Minoritetens Udtalelser om Ansættelse af en Lærerinde mere ved Fri-skolen meddeles her, da de formentlig giver et godt Billede af, hvorledes man dengang saa paa Læreres og Lærerinders Arbejde i Skolen:

Majoriteten maa formene, at der ikke i dette Øjeblik kan anbringes en Lærerinde ved Friskolen, uden at denne vil lide alt for meget derved. Der har i længere Tid været ansat to Lærerinder ved Skolen — og naar Skolen udvikles saa vidt, at der i Stedet for den sidste (en nylig antaget Timelærerinde) maa antages en fast Lærerinde, saa vil man intet have at erindre imod en tredje Lærerindeplads's Oprettelse.

Men, naar der allerede nu skal anbringes en ny Lærerinde ved Friskolen, saa vilde det Antal Lærere, som man maa anse for nødvendigt til Ordens Opretholdelse og til Undervisnings Fremme, ikke mere være til Stede, og den indførte Skoleplan forstyrres. En Lærerinde kan nemlig i en stor Skole og i Klasser med 50 Børn ikke udfylde en Lærers Plads, og jo flere Lærerinder, der ansættes, desto vanskeligere bliver Forholdene saavel for Lærere som for Lærerinder. I de større Stuer med de mange Børn maa tales højt og tydeligt, og der maa være fuldstændig og ikke omtrentlig Rolighed, for at Børnene kan drage Nytte af Undervisningen, hvor de end sidder i Stuen. Det falder vanskeligt for de fleste Lærerinder at opfylde disse Fordringer, og maaske endnu vanskeligere at have Tilsyn med Børnene, naar de færdes paa Gangene og i Skolegaarden, da deres Røst ikke vil kunne høres langt nok, og de selv let taber sig i Sværmen mellem de større Piger, ligesom der jo ikke kan være Tale om, at de kan give deres Ord Eftertryk ved legemlig Revselse. Overfor større Forseelser (Ulydighed, Trods, Løgn, Tyveri) er Lærerinder i Regelen hjælpeløse, og det er derfor nødvendigt, at der er Lærere nok ved Skolen, der kan behandle saadanne Forseelser. Ogsaa i Vakancer og Sygdomstilfælde kommer den samme Vanskelighed frem, naar det bliver nødvendigt at lade en Lærer arbejde med to Klasser paa en Gang, da Lærerinderne enten ikke kan magte saa stor en Gerning, eller ikke kan overtage det ledige Fag eller ikke kan undervise i Drengeskolerne. Naar da i det hele en fast Ordning og kraftig Styrelse ikke vil kunne overholdes uden tilbørlig Lærerkraft, og en Svagheds- og Ømfindligheds-Aand, som føres fra de mange forkælende og tøylesløse Hjem ind i Skolen, ikke vil kunne holdes i Aev, og ingen kraftig Aand vil kunne vækkes i Børnene, naar der ansættes for faa Lærere, saa maa man mene, at naar Børnene*) den halve Tid er i Haandgerningsskolen under Lærerinders Vejledning, og naar dernæst den anden halve Tid deles lige imellem Lærere og Lærerinder — med Undtagelse af Forberedelsesklassen, hvor de smaa Piger udelukkende undervises af en Lærerinde — der da ikke vil kunne gaas videre i Retning af Lærerinders Ansættelse, uden at Friskolen vil lide for megen Skade med Hensyn til Orden og Tugt, og — om end i mindre

* Pigerne i den frivillige Haandgerningsskole.

Grad med Hensyn til Undervisningens Fremme, navnlig hvad Religionsundervisningen angaar i de højere Klasser. Dernæst maa det fremhæves, at en Lærerindes Ansættelse ved Friskolen vil i Øjeblikket virke paa den Læseplan, som kun er indført for 1 Aar siden, og som, medens den arbejder sig frem til Læreres og Lærerinders Anerkendelse, trænger til at benyttes uforstyrret for at kunne bære Frugt. Det er jo denne Læseplans Hovedgrundsætning, at Lærerne ikke anbringes omkring i Klasserne efter de Fag, som de bedst forstaaer at undervise i, men at de for at lære Børnene at kende og faa sædelig og kærlig Indflydelse paa dem kun ansættes ved enkelte Klasser 2 og 2 for at udfylde hinandens Mangler og understøtte hinandens Virksomhed. Men naar saaledes hvert Barn kun har med 2 Lærere at gøre, er det den eneste mulige Ordning, at disse to i Pigeskolen bliver en Lærer og en Lærerinde, saa sandt som man dog fra begge Sider anerkender Nødvendigheden eller Rigtigheden af, at saavel Lærere som Lærerinder benyttes ved Pigeskolens Pigeafdeling.

I Modsætning til Majoritetens Betragtning nærer Minoriteten den Overbevisning, at der bør ansættes en Lærerinde ved Byens Skolevæsen, og at det vil være til Friskolens Pigeafdelings Tarv, at hun kommer til at virke i dens Tjeneste. Vi skal tillade os at forsvare vor Opfattelse ved at imødegaa de af Majoriteten for dens Synsmaade anførte Grunde. Først og fremmest skal vi da lægge Vægt paa, at dens Bevisførelse for Utilstedeligheden af, at den Lærerinde, som Byraadet ønsker ansat ved Byens Skolevæsen, anvendes ved Friskolens Pigeafdeling, hvor der allerede er to Lærerinder, beviser meget mere, end den skal, idet den nemlig i Virkeligheden maa lede til den Slutning, at Lærerinder overhovedet er uskikkede til at arbejde ved Almueskolerne, i det mindste saaledes som disse nu er og rimeligvis vil vedblive at være i den nærmeste Fremtid. — Thi kan Lærerinder ikke tale saa højt, at deres Ord kan naa til alle Børnene i et stort Klasseværelse, kan de ikke tilvejebringe den Ro og Stilhed, som er ubetinget fornøden, for at der kan finde virkelig Undervisning Sted, saa kan de ikke lære Børnene noget og er altsaa unyttige som Lærerinder. Og har de ikke Kraft nok til at tilvejebringe den ogsaa i og for sig, ikke blot som Middel for noget Andet, gavnlige Lydighed og Orden, saa maa deres Virksomhed jo snarest betragtes som demoraliserende. Vi er nu omvendt af den Overbevisning, at Kvinder i Reglen ligesaa hyppig som Mænd er i Besiddelse af de i det Foregaaende omtalte Egenskaber, der er uundværlige for en heldig Lærervirksomhed, og hertil kommer saa det Fortrin, de som Kvinder efter vor Mening er i Besiddelse af, at de nemlig ved deres dybere Kendskab til Kvinders Natur, ved deres finere Sans for Orden og Sømmelighed og endelig ved den for dem

naturligere mildere og venligere Omgang — ved Siden af at bibringe gode Kundskaber og Færdigheder — kan fremkalde og nære den Blufærdighedens, Sagtmodighedens og Ordenens Aand, som er Kvindens bedste Smykke og som i vor Tid saa ofte savnes. Naar Majoriteten mener, at en saakaldet »Ømfindtligheds- og Svaghedsaand«, som den vil finde hos Nutidens Pigebørn, skulde kræve Læreres kraftigere Optræden, saa er vi tilbøjelige til at mene, at den rette Selvfølelse og kraftige Virksomhedsdrift, som vel skulde være Modsætningen til hine Lyder, snarest vil udvikles ved kærlig kvindelig Tilrettevisning og godt Eksempel.

Vi kan dernæst ikke give Majoriteten Ret, naar den mener at have fundet en væsentlig Indvending imod Ansættelsen af en Lærerinde ved Friskolen i den nye, omtrent for et Aar siden indførte Ordning af Skolens Læseplan.

Hvad nemlig denne angaar, da har Majoriteten selv ganske rigtig bemærket, at den bestaar i, at Klasselærersystemet er traadt i Stedet for Faglærersystemet; men heri ligger jo kun en Hindring for Ansættelsen af en Lærerinde, for saa vidt man gaar ud fra, at en Lærerinde ikke kan gøre ligesaa god Fyldest i Pigeskolen som en Lærer.

Naar det endelig er betragtet som en betydelig Hindring, for en hensigtsmæssig Ordning af Undervisningen i Pigeskolen, at en Lærerinde ikke skulde kunne undervise ældre Pigebørn i Religion, skal vi tillade os at bemærke, at der saa vidt vi ved ikke i Lovgivningen findes noget Forbud herimod, ligesom et saadant heller ikke synes os at stemme godt med Loven af 29. Marts 1867 om Ansættelsen af Lærerinder ved de offentlige Skoler, naar den sammenholdes med den kgl. Resolution af 4. November 1859 om en Eksamen for vordende Lærerinder, hvori det udtrykkelig bestemmes, at de, der har bestaaet denne Eksamen, derved erholder Adgang til at ansættes som Lærerinder i alle Fag ved Pigeklasser saavel i som uden for Hovedstaden.

Embedet blev givet til en Lærerinde, Frk. Elisabeth Becker.

1880 toges Spørgsmaalet op paany i Anledning af, at Søndre Byskole skulde tages i Brug. Ogsaa ved denne Lejlighed delte Kommissionen sig.

Et Mindretal bestaaende af Formanden Sognepræst Seidelin og Baumann mente, at man ikke bør gaa videre i Benyttelsen af Lærerinder ved Friskolen, og at det vil være særlig uheldigt for de større Piger i en saa stor Skole, at overgives ganske i Kvindehaand baade med Hensyn til Oplæring og Opdragelse. Det formenes nemlig, at, medens Kvinden har sin Styrke i barnlig og livlig Fremstillingsgave

og derfor særlig egner sig til at undervise Smaabørn, er hendes Erkendelse mindre selvbevidst end Mandens, og denne vil derfor bedre kunne uddanne de ældre Pigebørns Forstandsevner. Og med Hensyn til Opdragelsen erkendes det, at Kvinden i Reglen har en større Takt og Taalmodighed, og at disse Egenskaber har en stor Betydning for Opdragelsen, men tillige at Mandens Kraft ved Siden deraf vil være nødvendig for at gennemføre Orden og Lydighed i det hele, og særlig hos de vildfarende og stridige Børn. Minoriteten maa derfor anse den indførte Ordning af Lærernes og Lærerindernes Fordeling for den heldigste for Skolen og Børnene og kan ikke anbefale eller tilraade nogen yderligere Forøgelse af Lærerindernes Virksomhed ved Friskolen. Vi indser vel, at det vil være en Besparelse for Kommunen at anvende flere Lærerinder, men i en saa vigtig Sag, som Skolevæsenet bør erkendes for at være for Kommunen, bør det økonomiske Hensyn ikke komme for meget i Betragtning, og det saa meget mindre som det nu ved Folketingets Foranstaltning er godtgjort, at Udgifterne til Skolevæsenet i Aarhus ere forholdsvis mindre end i de allerfleste andre Købstadkommuner i Landet, hvad enten Sammenligningen sker efter Folketallet eller efter de skolepligtige Børns Antal.

Majoriteten (Stiftsprovsten, Esmann, Mørk og Skovby) anerkender vel, at det under Forhandlingerne om vort Skolevæsens Omordning foreslaas at lade Undervisningen i Pigeafdelingen besørge halvt af Lærere og halvt af Lærerinder, men den endelige Indstilling af det i Sagen nedsatte Udvalg anbefaler enstemmigt Byraadet »fortrinsvis at ansætte Lærerinder ved Pigeklasserne«, og denne Indstilling maa Majoriteten anbefale bliver fulgt. Efter de foreliggende Oplysninger er der f. T. kun 4 Lærerinder som Medhjælp ved Hovedskolens 13 Pigeklasser, og vi tiltræder Skoleudvalgets Forslag, at benytte den forestaaende Forøgelse af Klasserne til Oprettelsen af saa mange nye Lærerindepladser, at Pigernes Undervisning som Regel kan blive besørget af eksaminerede Lærerinder.

Erfaringen har nemlig vist, at de ved Skolerne ansatte Lærerinder har haft en overmaade god Indflydelse paa Børnene, og at de med Ekstremt forsynede unge Kvinder foruden gode Kundskaber, sædvanlig medbringer saa megen Dannelse, Taalmodighed og Ihærdighed, at de i særlig Grad kan virke opdragende paa de halvvoksne Piger, der betros deres Undervisning, og overfor enkelte stridige eller vildfarende Børn haves i Skolens Overlærer samt i Skolekommissionen og Skoleudvalget al den mandlige Støtte, som tør anses fornøden.

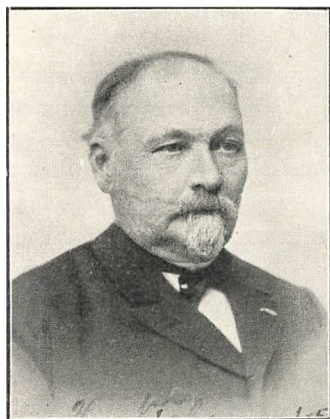
De økonomiske Hensyn omtales jo her tydeligt. I de følgende Aar kom der talrige Henvendelser fra Damer i

Byen om at maatte blive anvendt som Timelærerinder til Skoleudvalget, som allerede i Midten af 70erne og senere indtil 1907 antog Timelærere, og der var ogsaa mange Lærerinder, baade eksaminerede og ueksaminerede, som fik Timer. Angaaende fast ansatte Lærere og Lærerinder henvises i det hele til de i Lærerfortegnelsen givne Oplysninger. Timelærere og Timelærerinder, som ikke har opnaaet fast Ansættelse, er ikke medtaget. Her kun enkelte personelle Oplysninger. Sommeren 1875 søgte Chronholm Afsked efter 41 Aars Tjeneste ved Skolevæsenet. Kommissionen paategnede hans Ansøgning: Han har haft nedtrykkende Familieforhold og er nu ikke lidt svækket i aandelig som i legemlig Henseende. Næste Aar søgte en anden af Skolevæsenets Veteraner, Overlærer ved Borgerpigeskolen Jens Jensen Aae Afsked. Kommissionen udtalte sig meget rosende om hans Virksomhed. Aae var Dannebrogsmænd, og man indstillede ham til et Ridderkors, som han dog ikke fik. Overlærer Aae var en rolig Mand, der passede sine Ting uden at blande sig i Skolepolitik. Hans Efterfølger cand. theol. Harald Nielsen, Søn af foran nævnte Byfoged Jørgen Nielsen, sendte i 1878 Kommissionen en Skrivelse — afskrevet i Kommissionens Kopibog — hvori han paa en temmelig nærgaaende Maade kritiserede Kommissionens Virksomhed og Dispositioner, navnlig ved Ansættelse af Timelærere ved Borgerpigeskolen. Kommissionen sendte ham Skrivelsen tilbage med Bemærkning, »at man betragtede denne Skrivelse som uskrevet«.

Aarhus Kommuneskoles anseligste og mest bekendte Repræsentant Overlærer Kraiberg søgte og fik Afsked 5. Oktober 1883. Der fandt den Dag i den højere Borgerdrengeskole en Højtidelighed Sted, ved hvilken man tog Afsked med ham. Alle Skoler fik fri Kl. 12, saa Lærerne, om de vilde, kunde være til Stede. Om hans Virksomhed som Rigsdagsmand, for Lærerforeninger og paa Lærermøder henvises i øvrigt til Bricka. Januar 1879 anmodede Kom-

missionen Katedralskolen om at maatte benytte 5 Klasseværelser i Skolens Stueetage hver Eftermiddag Kl. 2 $\frac{1}{4}$ —6, da man indtil videre maatte lukke den højere Borgerdrengeskoles Lokaler paa Vestergade i Anledning af, at Overlærer Kraiberg havde faaet Skarlagensfeber. Han var da 65 Aar gammel.

Om Overlærer Olsen findes i Skolekommissionens Kopi-bog gennem 1870erne en Mængde anbefalende Erklæringer. Han synes derfor flere Gange uden Held at have søgt Embede andensteds. Hans Iver for sin Skoles Tarv gav sig Udslag i en Mængde Henvendelser til Kommissionen og Udvalget, og ikke faa af hans Reformforslag gennemførtes til Gavn for Skolevæsenet, f. Eks. den tidligere omtalte Læseplan af 1872. Hans stærkt forøgede Arbejde i Anledning af den ny Skole i Valdemarsgade og den dermed føl-

Overlærer H. R. Nielsen.

gende Deling af Børnene og Lærerpersonalet belønnedes med et Gratiale.

Som Bestyrere af de to Forskoler ansattes i Valdemarsgade Frk. O. Møller, Søster til Bentsine Møller og til Christiane Møller, og i Paradisgade Frk. H. Krogh. De var begge ueksaminerede og fik først fast Ansættelse 1891. Frk. Krogh ønskede Skoleautoriteterne allerede afskediget 1896 paa Grund af Sindsygdøm. Det skete dog først 1900.

Byraadets af Ministeriet 1868 approberede Beslutning om at opkræve Skolepenge af Forældre til Børnene i Friskolen viste sig snart uhensigtsmæssig. Skoleudvalget fik nogle Gange Bemyndigelse til at opkræve eller eftergive, som det skønnedes opportunt. Der var aabenbart alt for

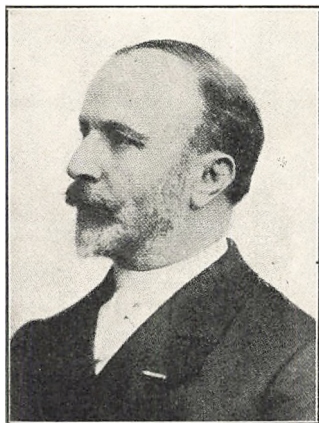
mange Vanskeligheder forbundet med Sagen, og i Efteraaret 1873 godkendte Byraadet Skoleudvalgets Indstilling om at opgive at kræve Skolepenge for Elever i Friskolen og om at udbetale Skolepenge til Lærerne af Kæmnerkasen. Efter Lov af 8. Marts 1856 var det 3 Mark eller 1 Krone pr. Barn, som vedkommende havde undervist. Da der var færre Undervisningstimer pr. Klasse, men flere Børn i Friskolen end i Betalingsskolerne, havde Friskolerne Lærere flere Skolepenge. Ifølge Skoleinspektør Bertelsens første Lønningsliste pr. 1. April 1885 havde Lærerne ved Friskolerne fra 103 til 135 Kroner aarlig, medens deres Kolleger ved Borgerskolerne kun havde 62—65 Kroner.

Loven af 8. Marts 1856 bestemte, at mindst Halvdel af Lærerne skulde have 300 Rd. fast Løn, hvortil jo saa kom 50 Tdr. Byg efter Kapitelstakst samt Bolig og Brændsel eller Vederlag derfor. Den mindre Halvdel af Personalet skulde nøjes med det halve. Lærerinder maatte som før sagt nøjes med $\frac{2}{3}$ af den faste Løn. Byraadet fik flere Gange ved Tjenstledighed Lov til at formindske en ny Lærers Begyndelsesløn og anvende Beløbet til at forbedre ældre Læreres Løn. 31. December 1875 fik man det fastslaaet som en Regel med Ministeriets Approbation. Det er ikke let at se, i hvor høj Grad man har benyttet sig af denne Tilladelse. Men den bragtes endnu til Anvendelse 1885. Ifølge Skoleinspektørens Gageliste pr. 1. April 1885 sparede paa 7 Lærerinders og Læreres Løn 800 Kroner, som anvendtes til midlertidige Tillæg a 100 Kroner. Lønningerne var jo smaa, navnlig ogsaa fordi Kapitelstaksten omkring 1880 gik saa langt ned, at 50 Tdr. Byg kun var ca. 500 Kroner værd. Der bevilgedes derfor jævnlig personlige Tillæg paa 100 Kroner eller endog 150 Kroner. I 1885 havde to Overlærere (J. J. Olsen og H. Nielsen) 3000 Kroner i Løn og 3 Overlærere (E. Meyer, M. C. Handest og L. O. Wiggers) 2400 Kroner. Hele det øvrige Lærerpæ-

sonale havde under 2000 Kroner; de fleste Lærerinder og et Par af de yngste fast ansatte Lærere under 1000 Kroner.

Til de 30 fast ansatte Lærere og Lærerinder — Overlærerne iberegnet — kom saa 24 Timelærerinder, af hvilke kun 4 var eksaminerede. De havde 600 Kroner om Aaret for 36 ugentlige Timer.

I 1870 havde udenbys boende Børn Adgang til Aarhus Skoler, mod at Forældrene betalte, hvad et Barns Undervisning kostede; men 1882 indstillede Skoleudvalget til Byraadet, at saadan Adgang til Aarhus Skoler for Fremtiden nægtedes, idet man pegede paa den stærke Bebyggelse af den Del af Viby Sogn, som i Begyndelsen af 1870erne var blevet indlemmet i Aarhus (Byr. Forh. 1872 Till.)

Overlærer L. O. Wiggers.

6.

Antallet af private Skoler var vokset stærkt i de 20 Aar fra Midten af 1850erne til Midten af 1870erne. 15. Juni 1872 anmodede

Skolekommissionen 24 Privatskoler om at opgive, om og i bekræftende Fald naar de holdt Eksamen. Bestyrerne var: Hr. Albeck, Frk. Bjerget, Frk. Brodersen, Frk. Bursche, Frk. Harpøth, Frk. Hørret, Frk. Jørgensen, Hr. Kallesøe, Frk. Kirkeby, Frk. Kjerulff, Hr. Meyling, Frk. Muus, Frk. Møller, Frk. Røse, Frk. Sørensen, Frk. Stigaard, Frk. Thygesen, Fru Kuhn, Frk. Frandsen, Frk. Eiby, Frk. Aae, Frk. Lindhard, Frk. Nellemann, Frk. Thaanum.

P. M. Albecks Skole oprettedes 1867. Rektor G. Lund, meddelte ²⁴/₄ 1872 i Aarhus Stiftstidende, at da 1. Klasse af Katedralskolen nu nedlagdes og 2. Klasse næste Aar, saa havde Skolen for at udfylde det Savn, som derved op-

stod, truffet Aftale med Skolebestyrer Albeck, hvis Skole fremtidig vilde blive styret af denne og en Lærer ved Katedralskolen. I den følgende Maaned fremkom der — med en Tekstanbefaling af Rektor — en Annonce, der var undertegnet Albeck og Schaldemose, sidstnævnte Adjunkt ved Katedralskolen. Bestyreren af Meylings Skole cand. theol. H. E. Meyling gjorde Indsigelse imod, at en enkelt Privatskole fik Monopol paa Forberedelsen til Latinskolen. Han udrettede imidlertid intet med sin Protest. Baade her i Aarhus og i andre Byer indrettede Latinskolernes Lærere Forberedelsesskoler, som jo vedligeholdte deres intime Forbindelse med Statsskolerne i hvert Fald til 1925. Meyling blev i øvrigt i Sommeren 1872 Kapellan i Kolding, og Skolen, som da efter Hr. Meylings Oplysning havde bestaaet i 6 Aar, overtoges af cand. theol. P. B. Fenger, »en i københavnske Skoler øvet og velanbefalet Lærer«.

3 Aar senere, 12. December 1875 skrives der til 38 Privatskoler om at indsende Fortegnelse over deres Elever inden 15. Januar 1876. Bestyrerne er: Frk. Aae, Hr. Albeck, Frk. Andersen, Asylet, Hr. Breitzmann, Frk. Bursche, Md. Faxholm, Hr. Fenger, Frk. Frandsen, Frk. Frandsen, Frk. Hveisel, Frk. Hørret, Hr. Høyer, Jfr. Jensen, Frk. Kjerulf, Fru Kipp, Frk. Kirkeby, Fru Kuhn, Frk. Kloppenborg, Katholsk Skole, Md. Larsen, Frk. Lassen, Frk. Lowson, Frk. Liisberg, Frk. Lindhard, Frk. Meyer, Frk. Møller, Frk. Muus, Frk. Nellemann, Md. Poulsen, Frk. Primon, Frk. Rose, Frk. Røse, Frk. Stigaard, Frk. Sørensen, Frk. Thaanum, Frk. Wissing, Frk. With. Ialt 38, idet der synes at have været 2 Frk. Frandsen.

Næste Aar var der i Borupsgade kommet en Skole, der bestyredes af Md. Fagerstrøm, for Børn, hvis Forældre eller i hvert Fald en af dem var Mormoner, som det fordres i Lov af 13. August 1851, § 9.

Det gennemsnitlige Antal Børn i de mange private Instituter var meget lille. 1878 fordelte de skolepligtige Børn i Aarhus sig saaledes paa de forskellige Skoleformer:

1. Borgerdrengekole	158
2. Borgerdrengekole	178
Borgerpigeskolen	205
Friskolen	1122
	<hr/>
Kommuneskoler i alt	1663
Latinskolen	30
Private Instituter	912
Anden Undervisning	82
Uden Undervisning	170
	<hr/>
I alt	2857

Endnu kun et Par Oplysninger om Forhold, der staar i løst Forhold til Skolen.

12. December 1872 gav Byraadet 60 Rd. til en Aftenscole for Voksne, som lededes af Overlærer Kraiberg og Lærer C. S. Madsen, den senere Alterdegn. Bevillingen gættog de følgende Aar; i 1884 bevilgedes 189 Kroner. Aarhus havde jo i 1850erne haft en Aftenscole, som gik ind, og først med 1870erne synes Arbejdet at være taget op igen.

1875 fik vistnok for første Gang Friskolens Bibliotek en Bevilling, nemlig 100 Kroner. Samme Beløb blev givet det følgende Aar; men Bevillingerne blev næppe fortsat.

1874 approberede Byraadet Skoleudvalgets Indstilling om, at Skolemulkter maatte anvendes til Præmier for flinke Børn i Friskolen, og Overlærer Olsen anmodedes derefter om at anvende Beløbet til Indkøb af Salmebøger eller andre gode Bøger, som kunde uddeles til Børnene i ældste Klasse i Friskolen.

1873 fik 12 Dreng og 12 Piger fra Friskolen paa Aarhus Husflidsforenings Foranledning gratis Undervisning i Træarbejde og Straafletning, og næste Aar fik det dobbelte Antal Børn gratis Undervisning i Husflidsgerning.

Endelig kan det konstateres, at Skoledreng i 1870erne ikke var dadelfri. I 1872 maatte Skolekommissionen an-

mode Politimesteren om at tage Affære i Anledning af de mange Tyverier, der forøvedes af Børn fra Friskolen og fra den lavere Borgerdrengeskole, og ^{16/12} 1878 meddelte man Politimesteren, at Skoletiden i Borgerpigeskolen, Maa- nederne December og Januar vilde blive lagt sammen fra Kl. 9—2, for at ikke Pigerne, hvad daglig skete, skulde forulempes af uartige Drengene, naar de sent om Eftermid- dagen gik fra Skole. Et Par Aar efter indførtes jo samlet Skoletid i begge Borgerskolerne, Borgerdrengeskolen og Borgerpigeskolen (Side 68).

III. 1885—1905.

1.

Medens der til Friskolerne eller Byskolerne, som de fra 1881 kaldtes, var bygget 3 nye Skoler, Skolen i Paradisgade 1862, udvidet 1868, Skolen i Valdemarsgade 1881 og Skolen i Frederiks Allé 1883, havde Betalingskolerne endnu 1887 til Huse i Skolen paa Vestergade, Drengene i Bagbygningen, der toges i Brug 1847, og Pigerne i Forhuset, der indkøbtes til Skole 1818, og som i 1887 var i en maadelig Forfatning. Den 8. September 1887 forelagde Skoleudvalget imidlertid efter Byraadets Bemyndigelse Plan til en ny Børgerskole for Drengene. Den skulde kunne rumme 300 Børn og koste ca. 123500 Kr. Den ny Skole tænkte lagt paa Kommunens Grund uden for Munkeport ved »Steinbrenners Teglværk«. Pigeskolen paa Vestergade skulde saa have Drengeskolens Bygning, og Forhusets Grund burde sælges. Udvalgets Formand Konsul Mørk, der forelagde Forslaget, bad Byraadet efter Mødet vise Skoleudvalget den Ære, at »se paa den Røverrede, der kaldes Børgerpigeskolen«. Skoleudvalgets Plan mødte Modstand fra to Sider. Byraadsmedlemmer, der repræsenterede højstbeskattede Vælgere havde omtrent samme Anskuelse som Byfoged Jørgen Nielsen i 1850erne, at Byen kun havde Forpligtelser over for Friskolen, hvorfor de ikke ønskede at stemme for Udgifter til en Skole med videregaaende Undervisning. Venstre og det unge Socialdemokrati var ogsaa Modstandere af Planerne. De havde ganske vist ingen Repræsentanter i Byraadet; men deres Anskuelser kom frem ved et Møde, som Planernes Venner havde arrangeret i

Haandværkerforeningen (²⁵/₁₀ 1887), og hvor det var Meeningen at faa vedtaget en Resolution, der anbefalede Skoleudvalgets Forslag: 1) at der opførtes en ny Borgerdrengeskole til ca. 400 Børn, 2) at Skolen burde ligge centralt, og 3) at den skulde forberede til Præliminæreksamen, men dog ogsaa give en Afslutning for de Børn, som ikke kunde gaa i Skole længere end til Konfirmationsalderen.

Kunstsmed J. M. Larsen dirigerede, og efter en Indledningstale af Læge Ørum, der anbefalede Resolutionen, gav Konsul Mørk en Udsigt over Skolevæsenets Udvikling: 50 Aar tidligere var der kun ringe Borgerskoler med Halvdagsundervisning, og Friskolen var i en elendig Forfatning. Den fandtes i en yderlig forfalden Bygning, hvor Rotterne ugenert aad Børnenes Mad. Saa tog man i 1846 en Beslutning, som Taleren ansaa for tvivlsom; man oprettede en højere Borgerskole, som slog den udmærkede Statsskole med Realundervisning ihjel. Han omtalte derefter Reformforsøget 1880, som resulterede i Forkastelse af Planen om en Skole med Undervisning til Præliminæreksamen. Han hævdede det økonomisk forsvarlige i Skoleudvalgets Forslag og paastod, at Undervisningen i Byskolerne var dyrere end den i Borgerskolerne. — Redaktør N. Joh. Laursen, Aarhus Amts Folkeblad, fik derefter Ordet og gjorde gældende, at der ofredes lige saa meget paa Børnene i Borgerskolen som i Friskolen, naar man tog Hensyn til Renten af Skolernes Værdi. Mørks og Laursens Argumenter om dette Bekostningsspørgsmaal blev anvendt i Striden om Betalingsskolernes Nedlæggelse endnu i Aarene 1906—09. Laursen vilde godt være med til at bygge Skolen, men han ønskede først en Plan for dens Anvendelse. Han sluttede sig til et Forslag, som var fremsat af Byraadsmedlem, Skolebestyrer Fenger, først i Berlingske Tidende (13. og 14. Juli 1887) og senere i Aarhus Byraad, gaende ud paa, at Skolen skulde være en Fortsættelsesskole for alle Skolevæsenets dygtige Børn, hvad enten de var fattige eller rige. Redaktør Harald Jensen, Demokraten, sluttede sig til Laursen og anbefalede at indrette Skolen efter Fengers Plan, der som man vil se i Virkeligheden lignede den senere Mellemskole ikke saa lidt. Laursen og Har. Jensen kom derefter frem med en Resolution, som Dirigenten først nægtede at sætte under Afstemning, et Standpunkt, han dog frafaldt, da de to Herrer erklærede, at det jo kun var et Ændringsforslag til Indbydernes Resolution. Ændringsforslaget, der i Virkeligheden er et Program for hele Skolevæsenets Indretning, lød saaledes: »Forsamlingen opfordrer Aarhus Byraad til at vedtage Opførelsen af en ny Borgerskole paa den Plads, det finder bedst egnet dertil, men den an-

drager tillige Byraadet om at arbejde hen til, at den ny Skole kommer til at virke som en Fortsættelsesskole for dygtige Børn fra Byens øvrige Skoler, saaledes at den optager dem fra 12 Aars Alderen. Forsamlingen retter denne Opfordring til det højtærede Byraad, fordi den har den Opfattelse, at Undervisningen bør være fælles og lige tilgængelig for Børn af alle Stænder. Som Følge heraf anser Forsamlingen det for heldigst, at Kommunens Tilskud til den ny Skoles Drift maa blive ydet i Form af hele og halve Fripladser til ubemidlede for derved at gøre det muligt for fattige og dygtige Børn at faa en fyldigere Uddannelse, end der gives i Byskolen. Forsamlingen udtaler som sin Overbevisning, at en Borgerskole, der virker efter en saadan Plan, vil faa stor social Betydning og være til Gavn for Byen og dens Borgere. Demokraten skriver Dagen efter, at denne Resolution vedtoges, medens Aarhus Stiftstidende siger, at der omtrent var lige mange Stemmer for begge Resolutioner, dog lidt flere for den sidste -- Laursens og Har. Jensens. »Dette skyldes dog de mange ganske unge, som var mødt efter demokratisk Tilskyndelse«.

Sagen kom til Afgørelse i Byraadet 3. November 1887 hvor Skoleudvalget stillede og Mørk anbefalede de foran omtalte Planer,

- 1) at der opføres en Skole efter den forelagte Skitse (12—14 Klasseværelser),
- 2) at Skoleudvalget bemyndiges til at fremkomme med de endelige Planer,
- 3) at Byraadet lader Borgerdrengeskolens Lokaler omdanne til Borgerpigeskolen,
- 4) at Skoleudvalget bemyndiges til at fremkomme med Planer hertil,
- 5) at der stilles 8200 □ Al. Jord til Disposition for den ny Borgerdrengeskole,
- 6) at den omdannede Pigeskole faar det fornødne af Borger-skolegrunden paa Vestergade, og
- 7) at Kasseudvalget anmodes om at fremkomme med Forslag angaaende den fornødne Bevilling.

Ordfører for Forslagets Modstandere eller dog dem, som ønskede Udsættelse, var Forretningsfører Speyer: Man maatte først have Planer for, hvad Skolen skulde bruges til, og han foreslog derfor, at Byraadet skulde erkende, at Opførelsen af en ny Borgerdrengeskole var nødven-

dig, men at man samtidig skulde beslutte at sende Sagen til Skolekommissionen, for at denne kunde udtale sig om Skoleplanen. Realskolebestyrer Fenger sluttede sig til Speyer. Han fraraadede desuden at lade Skolen forberede til Præliminæreksamen, da Folk med denne Eksamen sædvanlig søgte bort fra det praktiske Liv. Man burde foretrække en virkelig Borger-skole, der skulde være et afsluttende udvidet Kursus for Almueskolen. Der maatte lægges Vægt paa praktiske Færdigheder, der under indbefattet Sløjd. Alle Børn burde følges ad i de samme Klasser indtil en vis Alder, hvorefter de bedst begavede Elever skulde gaa til udvidet Undervisning for Betaling; men Kommunen burde i udstrakt Maalestok ogsaa give ubemidlede og flinke Børn Adgang. Mørk var imod dette: Handlende og Haandværkere, altsaa den egentlige Borgerstand skulde have en Skole, hvorhen de fra Begyndelsen kunde sende deres Børn. Speyer: Mørk er en af de faa, der staar paa dette forældede Standpunkt. Næsten alle Pædagoger anbefaler nu, at Børnene skal følges ad i de første Klasser. Det er Fremtidens Tanke, »som vi ikke ene her i Aarhus bør stritte imod«. Mørk fastholdt sit Forslag med stor Energi. Da en af hans Tilhængere, Gørtler Hald, blev vaklende, spurgte Mørk: Vil De da ikke have Sagen afgjort i Aften? Hald: Jo, men Skolekommissionen — Mørk: Tak, skal De ha'! Mørk fraraadede bestemt at høre Kommissionen. Kom Sagen i dette »løse Udvalg med 3 Præster«, kunde der gaa 10 Aar. Naar man skulde have Planer, maatte man hellere lade Skoleudvalget supplere sig med et Par Medlemmer og udarbejde Forslag, som man bagefter kunde høre Skolekommissionen om. Ved Afstemningen vedtoges Skoleudvalgets Forslag med 11 Stemmer mod 6. For stemte: Købmand J. Ormslev, Redaktør Konsul I. M. Mørk, Gørtler N. Hald, Malermester L. Kruse, Arkitekt A. J. Müllertz, Symaskinefabrikant A. Nielsen, fhv. Farver J. Kjær, Fabrikant Th. Ramsing, Købmand M. Meden, Sadelmager E. Halling, Fabrikant H. P. Jensen. Imod stemte: Købmand O. Langballe, Overretssagsfører Chr. Kier, Skolebestyrer P. B. Fenger, Pokrurator A. Langballe, Forretningsfører A. Speyer, Apoteker A. Meyer. Borgmester F. Vestergaard stemte ikke og Købmand O. Mønsted og Brygger L. Meulengracht var fraværende.

Der er naturligvis al mulig Grund til at beklage, at den af Skolebestyrer Fenger fremsatte Plan for Anvendelsen af en Skole med videregaaende Undervisning ikke blev gennemført 1887. Det er dog et Spørgsmaal, om ikke Mørk havde Ret i, at man ved at sende Skolekommissionen Sagen til Erklæring vilde udsætte Opførelsen af Skolen uden at opnaa noget med Hensyn til Planerne. Men megen Kamp

om Skolens bedste Indretning kunde unægtelig være sparet, om man i Slutningen af 1880erne havde indrettet en Borgerskole, hvor Kommunens bedst begavede Børn kunde faa videregaaende Undervirning enten helt til Præliminærs eksamen eller dog derhenad.

Gennemførelsen af Borgerdrengeskolens ny Bygning var Konsul Mørks sidste Indsats i Skolevæsenets Administration. Han døde $17/6$ 1889. — Johannes Magnus Mørk var født i Aarhus $20/3$ 1827. Han gennemgik den videnskabelige Realskole, kom i Handelslære bl. a. hos Pontoppidan i Hamborg og oparbejdede derefter en stor Forretning i Aarhus i Korn og Smør. I Pengekrisen 1857 fik denne Forretning et Knæk, og Mørk optraadte ikkesiden som selvstændig Forretningsmand. 1854 kom han ind i Aarhus Kommunalbestyrelse, som han derefter var et virksomt Medlem af i 35 Aar.

Redaktør, Konsul J. M. Mørk.

Navnlig havde Skolevæsenet hans Interesse. Han repræsenterede Aarhuskredsen i Folketinget 1861–73 og var derefter indtil 3 Maaneder før sin Død Redaktør af Aarhus Stiftstidende. — Sædvanlig omtales han vel af Aarhusianere som Konsul Mørk. Han havde nemlig i en Del Aar været prøjsisk Konsul, men opgav Stillingen efter Krigen 1864. (Bricka).

Opførelsen af den ny Borgerdrengeskole overdroges Arkitekterne A. I. Mülertz og S. F. Kühnel. Overslaget lød paa 135000 Kr. Regnskabet, som forelaa 26. Februar 1891, udviste 137497,55 Kr.: men kun 10 af Skolens 14 Klasseværelser var forsynet med Inventar. Skolen naede først i 1894 at faa 2 fuldstændige Klasserækker, 7 Klasser i hver — 2 Forskole- og 5 Hovedskoleklasser. Skolen toges i Brug 1. Marts 1890.

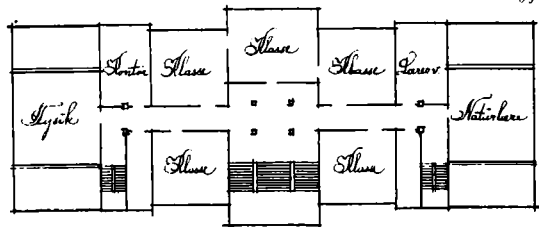
Borgerskolen i Ny Munkegade 1929.

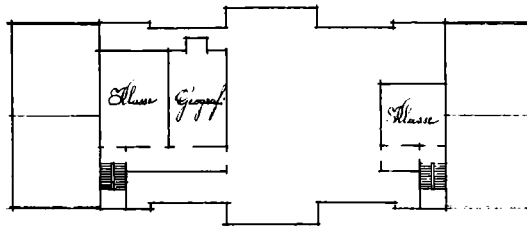
Planer af Borgerskolen i Ny Munkegade 1929.

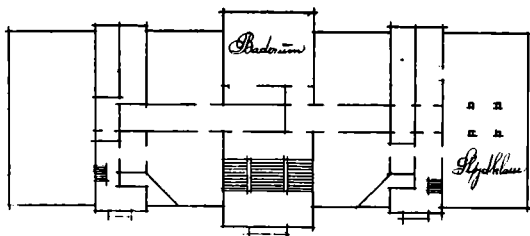
Gymnastiksal

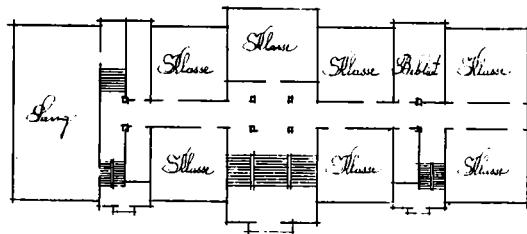
1ste Sal.

2de Sal.

3de Sal.

4de Sal.

Overlærer Kn. Christensen.
N. O. Sørensen.

Lassen.
Skolebetj. Jespersen.

E. Rasmussen.

Fru Jespersen.
Chr. Olsen.

H. C. Holm.

H. Müller.

H. C. Christensen.
M. Bertelsen.

Th. Horn.

E. Koch.
S. Pedersen.

N. C. Larsen. V. Hørslev Nielsen. V. S. Knudsen. A. Thue Møller. J. C. Filskov Christensen. Vikar.
 Skolebetj. Andersen. I. C. Baadsgaard. N. Gade. H. Kjærgaard. C. M. Olsen. R. Lumby Rasmussen. V. Holst. O. L. Arndal.
 Overlærer K. P. Kristensen. P. Leth Pedersen. N. Ribergaard. B. Lund. H. L. Andersen. H. C. Holm.

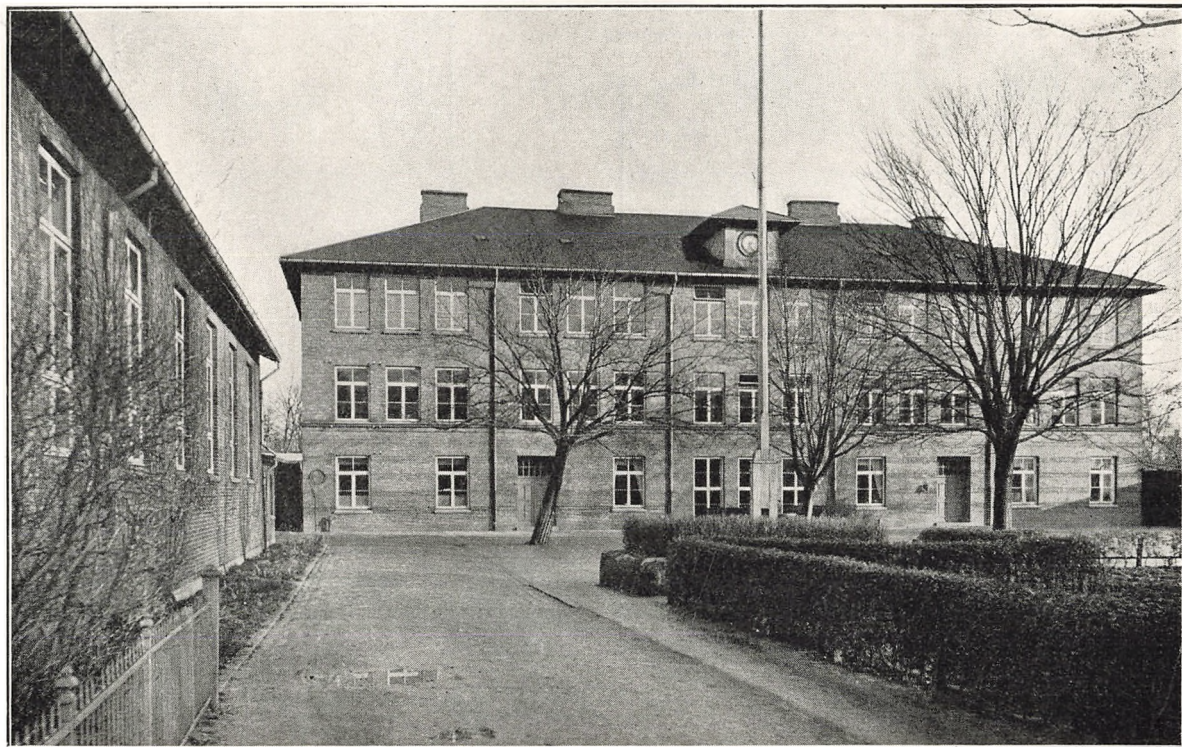
Det stadig stigende Børnetal i Byskolerne tvang Byraadet til ogsaa at tænke paa Forøgelse af disse Skolers Lokaler. I Byraadets Møde 16. Oktober 1890 gav Skoleudvalget Meddelelse om, at der 1. Oktober 1890 i de tre Byskoler i Paradisgade, Valdemarsgade og Frederiks Allé var i alt 3004 Elever eller ca. 1000 Elever i hver. Skolerne var overfyldte — 1929 var der i de tre Skoler 1879 Elever — og der maatte tænkes paa Opførelsen af en ny Byskole, som maatte lægges i Byens nordlige Del, fordi der var to Skoler Syd for Aaen og kun een Skole mod Nord, og fordi der ved Opførelsen af en ny Skole maatte tages Hensyn til Reginehøjkvarteret (Christiansbjerg). Børnene derfra havde for lang Vej ind til Skolen i Paradisgade, som for øvrigt ikke havde Plads til dem, og man havde derfor i de to sidste Aar ydet Tilskud til en privat Skole paa Reginehøj. Dette Tilskud udgjorde for Vinteren 1888—89 200 Kr., men næste Aar 600 Kr. Det sidste Beløb udbetaltes ikke til Privatskolen, men til Bestyrelsen for »Udvalget for Reginehøjs Fremme«, som havde oprettet den eksisterende Privatskole. Denne maatte kun tage mod Børn under 10 Aar (Byr. ²⁴/₅ 1889). De større Børn skulde antagelig gaa ind til Byen. Bevillingen mentes at kunne høre op, naar en ny Skole i Byens nordlige Del blev taget i Brug. I de 4 følgende Aar udgjorde Tilskudet 3 × 860 Kr. og sidste Gang 300 Kr.

Efter Forslag fra Skoleudvalget, som i Anledning af Sagen var suppleret med Tømrermester J. Jensen Vroue og Fabrikant H. P. Jensen, besluttede Byraadet at lægge den ny Skole i Midten af Trekanten mellem Randers Landevej, Kirkegaardsvej og den ny Boulevard (Nørre B). Udvalget bemyndigedes til at fylde hele Lergraven ud mod Randers Landevej, og Byraadet besluttede at søge Amtets Tilsladelse til at fylde Vejgrøften paa Strækningen mellem Kirkegaardsvej og Boulevarden og at erhverve den tilstø-

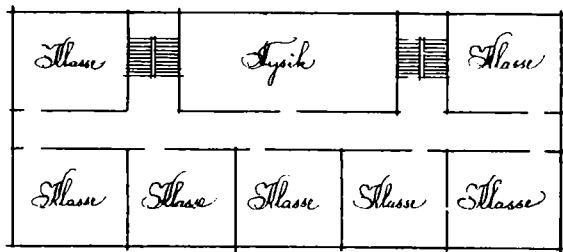
dende Skraaning, som skulde planeres og forsynes med gruset Fortov og brolagt Rendesten. Endvidere besluttede man at lægge en 10 Alens Vej fra Landevejen ind til Skolens Plads og en Gangsti fra Kirkegaardsvej op til Skolebygningen »i den nuværende Grusgrav«. Det fremgaar af Byr. ^{26/2} 1891, at der var Planer om at lægge endnu en Skole paa Pladsen og at skaffe passende Byggegrunde. Det sidste er jo sket ved Kirkegaardsvej, og det første Hensyn er vel nok Aarsag til, at Skolen er lagt saa langt borte fra Randers Landevej — eller Nørrebrogade, som Gaden nu kaldes. Det meste af den omhandlede Trekant benyttes nu som Skolehave.

Der blev afholdt en Arkitektkonkurrence, af hvis Bedømmelseskomité den bekendte Arkitekt, Professor V. Dahlerup var Medlem, og Resultatet blev, at man foretrak et af Arkitekt V. Ahlmann indsendt Projekt, fordi hans Plan benyttede »det mindste Areal til de forlangte Lokaler, og derfor sandsynligvis vil blive den billigste«. Det blev da ogsaa en meget billig Bygning. Udgiften var 56167,54 Kr., hvori ganske vist ikke var medregnet Udgift til Anskaffelse af Inventar eller til Overlærerbolig; men der var rigtignok et langt Spring fra 56000 Kr., som Nørrebrogades Skole med 18 Klasser kostede, til 137000 Kr., som medgik til Ny Munkegades Skole med 14 Normalklasser. Skolen blev indviet 4. Maj 1893 og straks derefter taget i Brug. I Skoleinspektørens Aarsberetning for 1893 hedder det: Skolen er en 3 Etages Bygning, som indeholder 18 Klasseværelser samt særligt Sanglokale, Kontor for Overlæreren, Lærer- og Lærerindeværelser, Pedelbolig, Lokaler til Børnebespisning, et Badeværelse og særligt Gymnastikhus. Skolen, der opvarmes ved Centralvarmeapparat, er fortrinlig indrettet, har høje, lyse og luftige Lokaler og er udstyret med det bedste Materiel. Skolens første Overlærer blev Hr. A. Müller, som 1888—93 havde været Overlærer ved Borgerpigeskolen.

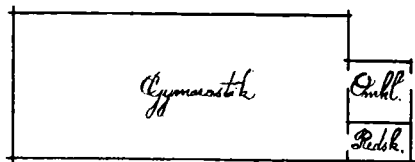
Borgerskolen i Nørrebrogade 1929.

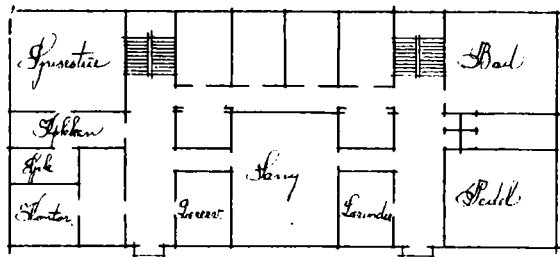
Planer af Borgerskolen i Nørrebrogade 1929.

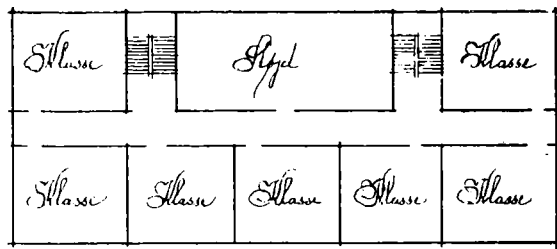
2den Sal

Gymnasiet

1ste Sal

1ste Sal

M. Sørensen. A. Bang. E. Ostenfeldt. R. Pommerencke. C. Kragh. V. Stilling. V. Skouby. A. Nielsen. Overlærer A. Müller. V. v. Buchwald.
A. Lavaetz. V. S. Knudsen. M. Alling. E. Jensen. S. Petersen. K. Jørgensen. A. Glavind. K. Mousten.
I. Michelsen. P. Lawaetz. E. Glavind. M. Didrichsen. N. P. Jensen. J. Christophersen. G. Skonning. C. Rønne.

J. P. Stensmark. M. Møller. A. Sund Nielsen. E. A. Kragh. A. Gisselbæk.
V. Schrøn. H. L. Jørgensen. J. P. Henriksen. H. S. Kirkegaard. J. Rasm. Jensen. Vikar.
P. Lawaetz. R. Glazer. A. Lawaetz. Overlærer V. Hansen. I. Michelsen. K. Jørgensen. A. Bang.

4 Aar senere meddelte Skoleudvalget igen Byraadet, at Byskolerne var fuldt optaget, saaledes at man atter maatte tænke paa Tilvejebringelse af ny Lokaler. Man gjorde paany opmærksom paa, at de yngre Børn fra Reginehøj kvarteret havde en meget lang Skolevej, og det foresloges derfor i dette Kvarter at bygge en lille Skole med 2 Klasseværelser og et Lærerindeværelse; det drejede sig jo om Smaa-børn, som man uden videre gik ud fra Læreriender skulde undervise. Naar de to Klasseværelser benyttedes 2 Gange daglig ligesom Byskolernes øvrige Lokaler, kunde der i en saadan Skole undervises mindst 100 Børn. Den skulde betragtes som en Filial af Nørrebrogades Skole, og den kunde med Inventar formentlig skaffes for ca. 6000 Kr.

Pladsmangelen vilde naturligvis ikke herved blive afhjulpet; man maatte skride til et større Byggeforetagende. I Stedet for at foreslaa Opførelsen af en ny Byskole henstillede Udvalget imidlertid at bygge en Borgereskole. Borgerpigeskolen, som havde arvet Drengeskolens Lokaler i Vestergades Skoles Bagbygning, havde kun Plads til een Klasserække (7 Klasser), medens den ny Borgerdrengeskole i Ny Munkegade havde Plads til 2×7 Klasser. Følgen var, at man hvert Aar maatte afvise Halvdelen af de til Optagelse i Skolen anmeldte Pigebørn. Udvalget foreslog derfor at opføre en ny Borgerpigeskole med 14 Normalklasser og Sanglokale. Lokalerne i Skolen ved Møllestien foreslog man at overlade til Byskolernes Forskoleklasser. Naar Overlærerboligen paa 2. Sal blev inddraget, kunde der blive 10 Lokaler med Plads til 2×10 Forskoleklasser eller ca. 550 Børn, og fire Byskoler kunde saaledes afgive 20 Klasser Børn. Man mente saa, der var Udsigt til, at Pladsmangelen var afhjulpet for en Aarrække.

Skoleudvalgets Formand, Adjunkt O. Lund, der foreslagde Sagen, bemærkede, at det var et almindeligt Ønske, at der blev opført en ny Borgerpigeskole. Men der var dog

enkelte Modstandere. Købmand H. Schourup ansaa Borger-skolen for en Overflødighed, og Købmand C. Bertelsen gav ham Medhold deri. Demokraten rettede i sit Referat (10. Decb. 1897) en varm Tak til de to Herrer, der havde holdt paa, at Byen kun skulde have een Slags Skole. I Anledning af Adjunkt Lunds Udtalelse, at hele Byraadet vist ønskede engang at faa samme Skole for alle Byens Børn, men at

Adjunkt O. Lund.

det laa 50 Aar fremme i Tiden, bemærkede Bladet, at det behøvede man næppe at vente 50 Aar efter, dertil behøvedes kun en Valgdag eller to. — Byraadet bifaldt Skoleudvalgets Forslag og anmodede om nærmere Planer med Hensyn til Beliggenhed m.m. af Skolen paa Christiansbjerg og Borgerpigeskolen. Den førstnævnte Bygnings Beliggenhed og Indretning bestemtes det følgende Foraar, og Skolen paa Christiansbjerg blev taget i Brug 1. November 1898. Den fik som foreslaaet

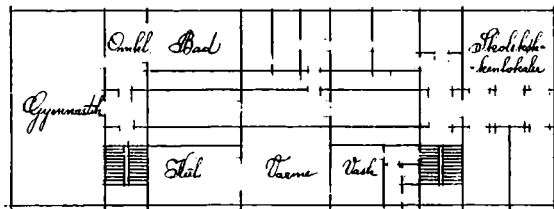
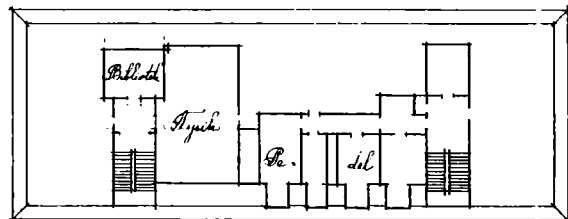
2 Klasseværelser samt Lærerværelse og Bolig paa Loftet til en Pedel, der som Vederlag for Boligen skulde besørge Fyring og Renholdelse og i det hele have Tilsyn med Huset. Udgiften til Opførelsen af Skolen og dens Forsyning med Inventar blev 9305,33 Kr. Denne lille Skole benyttedes, indtil Finsensgades Skole 1907 toges i Brug. Den tilhører endnu Kommunen, men er overladt Beboerne paa Christiansbjerg til Bibliotek.

Hvad den ny Borgerpigeskole angaar, besluttede man i et Fællesmøde mellem Skoleudvalget og Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse 10. Februar 1898 at lægge den paa Bispetofthen, »hvor der i dens sydøstlige Del ud mod Vesteralle er et i Størrelse passende Areal«. Efter at der

Borgerskolen i Christiansgade 1929.

Planer af Borgerskolen i Christiansgade 1929.

F. Hueg. J. Iversen. H. Bondo-Hansen Th. Müller. A. Kjær. Overlærer J. Arnstrup N. Mogensen
S. Høyer. Fru Arnstrup. E. Becker. J. Bøgh. M. Høgsted. M. Witt-Hansen. K. Ramløss.

Personalet ved Borgerskolen i Christiansgade 1929.

108

A. Hansen. H. Pedersen. R. Gandrup. O. Poulsen. F. Høiriis. A. Madsen. A. Leth-Pedersen. V. Andersen. H. Bondo-Hansen. G. Hasselriis. S. Jensen.
S. Høyer. A. Groes-Petersen. Overlærer Th. Müller. F. Hueg. A. Kaalund-Jørgensen. M. Witt-Hansen.

saa var afholdt en Arkitektkonkurrence, besluttede man af de indkomne 3 Projekter at foretrække Arkitekt C. Harilds Plan, og ham overdroges det derefter at lede Bygningens Opførelse. Skolen indviedes 22. Oktober 1900 og blev straks taget i Brug. Skoleinspektørens Aarsberetning for 1900 meddelede: Den ny Borgerpigeskole har 15 almindelige Klasser værelser og desuden Gymnastiksal, særlige Lokaler til Haandgering og Sang, et Baderum, Plads til Skolekøkken samt Kontor, Lærere og Lærerindeværelser, Biblioteksværelse og Pedelbolig. Ved Siden af Skolen er opført en særlig Overlærerbolig. Den samlede Udgift til Skolens Opførelse var 131518,31 Kr.

Fra og med 1. Januar 1899 indlemmedes Marselisborg Gods i Aarhus Kommune, og ved den Lejlighed erhvervede Byen en Skole, der laa paa Kunstvej, nu Dannebrogsgade. Den havde hidtil hørt til Viby Kommune og fandtes i Lokaler, der var lejet for 600 Kr. aarlig; dens ca. 100 Børn var fordelt i 4 Klasser og undervistes af en Lærer og en Lærerinde (S. O. Jul og Jacob Alstrup, 143 og 142 i Lærerfortegnelsen). De to Lærere var fra 1. Januar 1901 ansat ved Skolerne i Valdemarsgade og Frederiks Allé, og Kunstvejens Skole var da ophævet.

Det af Skoleudvalget i 1897 udtalte Haab, at naar Christiansgades Skole blev opført og Byskolerne fik Lokalerne paa Vestergade til Disposition, var Pladsmangelen afhjulpet for en Aarrække, kom ingenlunde til at gaa i Opfyldelse. I Skoleinspektørens Aarsberetning for 1901 bemærkes, at Byskolerne ikke blot i det nævnte Aar har været fuldt optaget, men ved Aarets Slutning maatte 24 Klasser midlertidig undervises dels i den gamle Borgerpigeskole dels om Eftermiddagen i de to Borgerskoler. I Slutningen af Aaret 1901 havde ogsaa Byraadet efter en af Skolekommissionen anbefalet Indstilling fra Skoleudvalget besluttet at opføre en ny Byskole i den sydlige Del af Byen paa Sydsiden af Ingerslevs Boulevard, langs den projekterede

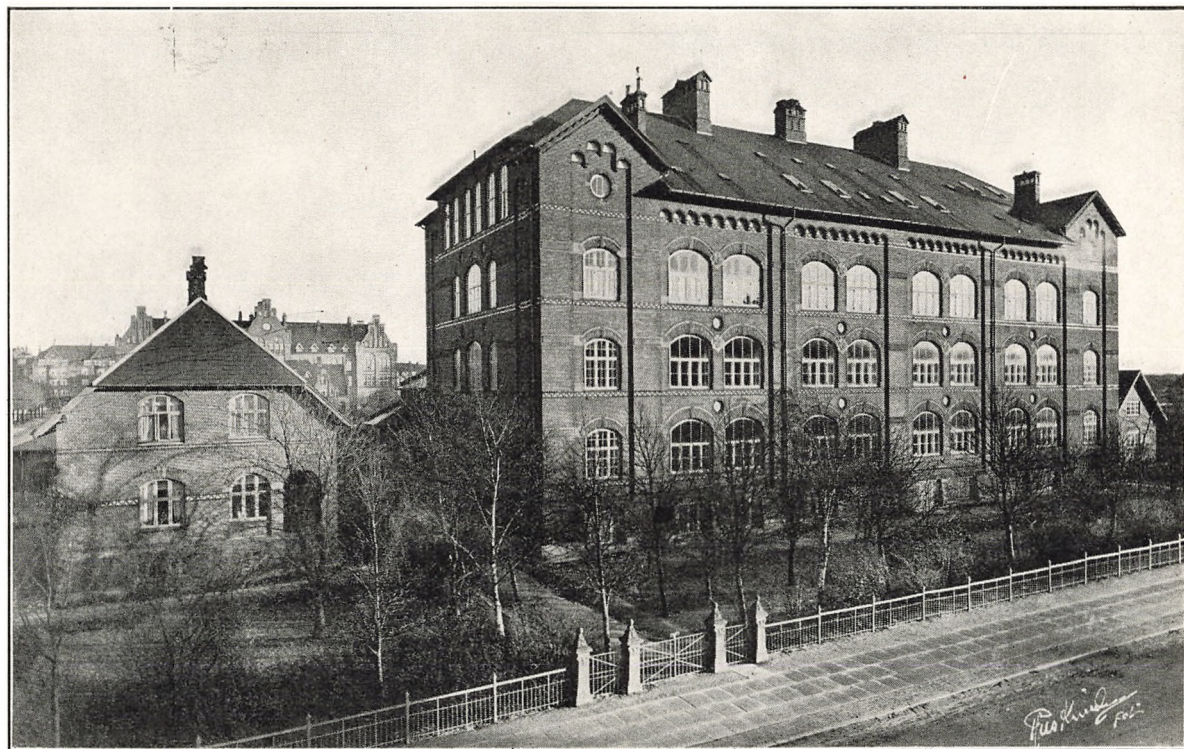
Forlængelse af Lundingsgade (nu Vestergaardsgade). Til Raadighed skulde være 24 almindelige Klasseværelser, af hvilke saa vidt muligt ingen maatte ligge isoleret uden Forbindelse med et andet Klasseværelse. Der var saaledes her Tale om den større Skoletype, som er anvendt ved Opførelsen af ikke alene Skolen ved Ingerslevs Boulevard, men af de senere opførte 4 Skoler. Skoleudvalget var paa det rene med, at man egentlig samtidig burde opføre en Skole i den nordlige Bydel, men vilde dog af økonomiske Grunde tilraade, at man foreløbig indskrænkede sig til een Skole. I Slutningen af sin Indstilling udtalte Udvalget, at Pladsen til Skolebygningen formentlig kunde vælges saaledes, at der blev Udgang til forskellige Gader for Drengene og Piger, hvorved den væsentligste Ulempe ved en stor blandet Skole vilde noget formindskes.

Da Indstillingen vedtoges, var Jakob Jensen og N. Joh. Laursen blevet Medlemmer af Byraadet. Ved Valget til Raadets større Del 9. Januar 1900 havde nemlig Oppositionen sejret, og en Række Venstremænd og Socialdemokrater var kommet ind i Byens Styrelse. Man tager næppe Fejl, naar man sætter denne politiske Begivenhed i Forbindelse med, at der allerede 1901 blev truffet Beslutning om Opførelse af en ny Byskole.

I den Arkitektkonkurrence, som fandt Sted i Begyndelsen af Aaret 1902, sejrede Arkitekt Ludv. A. Petersen, som derefter fik overdraget Ledelsen af den første af de 5 store Skoler, som han kom til at bygge i Aarhus. Skolen skulde efter Bestemmelsen have været færdig i Foraaret 1903, men den kunde først indvies 17. August 1903. Ved Slutningen af det nævnte Aar havde Skolen 1306 Elever, fordelt i 44 Klasser. Byggesummen androg ialt 257351,99 Kr. Som Skolens første Overlærer ansattes Hr. H. C. Petersen, Lærer ved Valdemarsgades Skole.

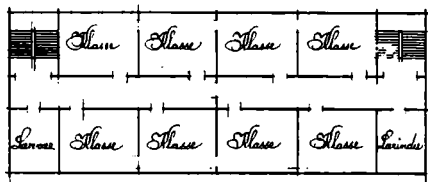
Inden Omtalen af Periodens Byggearbejder sluttes, skal, endnu nævnes, at Byraadet i Aarene 1904—5 ved Siden

Borgerskolen paa Ingerslevs Boulevard 1929.

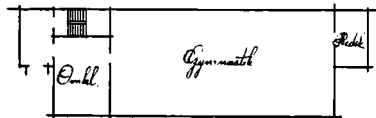

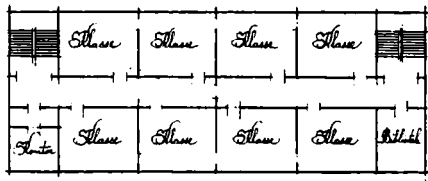
Planer af Borgerskolen paa Ingerslevs Boulevard 1929.

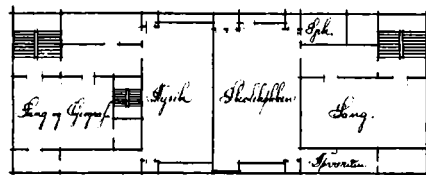
1ste Sal.

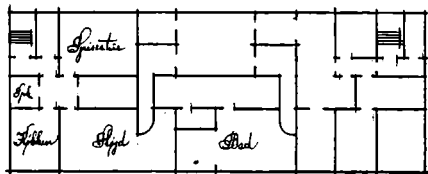
Gymnastik

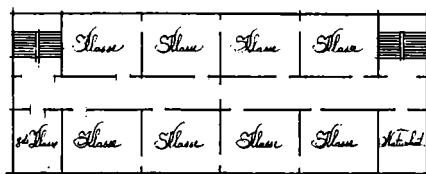
2de Sal.

3de Sal.

4de Sal.

5de Sal.

Personalet ved Borgerskolen paa Ingerslevs Boulevard 1929.

S. Nielsen. Chr. Jensen. J. Gudnæs. J. Rosenlund. P. Schulz. A. J. Andersen.
E. Vigild. F. Assens. M. Schmidt. M. Møldrup. T. Madsen. Overlærer J. Heydorn. J. K. Findal. K. Halskov. E. Jensen.
M. Risom. J. Jensen. A. Andersen. A. Nielsen. E. Lund. G. Vestergaard. Chr. Kjær. P. Brill. M. Christensen. J. Gandrup.

af Skolen i Paradisgade købte en Ejendom og her opførte en Bygning med Bolig til Skolens Overlærer og Skolebetjent og afkøbte Overlærer A. Müller den Villa, som han havde opført ved Randers Landevej. Ud for Nørrebrogades Skole. Der var herefter Overlærerboliger ved alle Kommunens Skoler. I de samme Aar skaffedes der ved Tilbygning til Gymnastikhuset mellem Skolerne i Valdemarsgade og Frederiks Allé et Sanglokale til hver af de to Skoler samt en fælles Badstue. Ved Skolen i Paradisgade opførtes ligeledes en Badstue, og Skolebetjentens Lejlighed i Skolen indrettedes til Sangsal. Herefter havde alle Kommuneskolerne Sangsale, og kun i Ny Munkegades Skole manglede en Badstue. Den i Christiansgades Skole indrettede Badstue var dog ikke monteret og kunde derfor ikke benyttes. Udgiften til alle de her nævnte Indkøb og Byggearbejder blev 76966,76 Kr.

2.

Under de vanskelige politiske Forhold, som herskede her i Landet fra Midten af 1880erne og — trods Forliget 1894 — til Begyndelsen af det ny Aarhundrede, blev en Reform af Folkeskolen ofte omtalt, men altid lagt til Side. Seminarieundervisningen og dens afsluttende Prøve ændredes ved Lov af 30. Marts 1894; men selve Folkeskolen fik først sin Lov 24. Marts 1899, der ændredes 29. Marts 1904 og nu sædvanlig nævnes efter denne Dag. Endelig kom jo Almenskoleloven 24. April 1903. — Under disse Forhold kan man ikke undres over, at Kommunerne indtog en afventende Holdning, og at man ikke kan konstatere nogen synderlig Ændring i Aarhus Skolers Undervisning i Aarene fra 1885 til 1900.

1888 indførtes Tegning som frivilligt Fag i hver af de to Drengeskoler i Paradisgade og Valdemarsgade.

Forslaget herom var stillet i en Skrivelse fra Teknisk Skole af 12. December 1887, hvori siges, at Evnen til at tegne og til at kunne forstaa

en Tegning er af Vigtighed for alle Mennesker; men for ingen er dog Tegning af en saa afgørende Betydning som for Haandværkeren, og en Skole, hvorfra Haandværkerstanden rekrutteres, bør derfor stræbe hen til at meddele sine Elever grundig Undervisning i Tegning. »Vor Haandværkerstand her i Aarhus faar sin Hovedtilgang fra Byskolerne, og det var derfor naturligt, om disse Skoler underviste i Tegning. Ganske vist er teknisk Skole den Institution, der skal tage sig af Haandværkerens Tegneundervisning, men Skolen har vanskelig ved at løse denne Opgave, naar den ikke understøttes af Byskolerne — og det store Flertal af Skolens Elever, der jo kommer fra Byskolerne, møder uden nogen- somhelst Forkundskab, og den største Del af Tiden medgaar derfor til at bringe Eleverne igennem de forberedende Tegnefag, og mange skræm- mes fra Skolen ved Udsigten til at skulle tilbringe 3 a 4 Kvartaler i de forberedende Klasser«. Efter at man saa har gjort opmærksom paa, at Undervisning i Tegning er indført i København, hvor den drives efter Tegneinspektør Andersens System, og at en eventuel Undervisning maa ledes efter rationelle Principper, hvis den skal nytte noget, foreslaar man ved hver af de to Drengeskoler at oprette en Klasse med 2 a 4 Timer ugentlig Undervisning. Skolekommissionen anbefalede Forslaget; men da man ikke kunde skaffe Plads inden for de 24 ugentlige Timer, som udgjorde de ældste Klassers Undervisningstid, foreslog man, at der af de 2 Drengeskolers ældste Klasser — i Paradisgade 2 og i Valde- marsgade 3 — dannedes i hver Skole een Klasse af Dreng, som frivil- ligt meldte sig, og som efter Skolens Mening kunde have Nytte af Undervisningen. Skoleudvalget anbefalede ligeledes og gjorde op, at 2 Timer ugentlig i en Klasse vilde blive ca. 75 Timer aarlig, i begge Klas- ser altsaa 150 Timer, og da man til den Lærer fra teknisk Skole, der skulde besørge Undervisningen, maatte give 1 Kr. pr. Time, vilde Ud- giften blive 150 Kr. aarlig, hvortil kom 80 Kr. en Gang for alle til Fortegninger. Men da disse efter det System, der tænktes anvendt, skulde ophænges paa Klassetavlen og ikke blev berørt af Eleverne, saa vilde de være uskadt i en Aarrække. Man gik til forøgede Udgifter med Varsomhed i hine Tider. 2 Aar efter forelagde Bestyrelsen for teknisk Skole Byraadet de Tegninger, som i det forløbne Aar var udført i By- skolernes frivillige Tegneklasser, og den samme Tegneundervisning forts-attes i de følgende Aar.

Undervisningen i Borgerskolerne, spec. Borgerdrenge- skolen og Spørgsmaalet om fortsættende Undervisning i den sidstnævnte Skole, var i 1890erne igen til Forhandling. I Foraaret 1896 indsendte nogle Lærere ved Borgerdrenge- skolen Ansøgning til Byraadet om at maatte bruge et Par

af Ny Munkegades Skoles Lokaler om Eftermiddagen uden for Skolens Undervisningstid til et Fortsættelseskursus, hvor til denne Skoles Elever skulde have særlig billig Adgang. Paa Forespørgsel fra Skolekommissionen, hvis Erklæring var indhentet, oplyste Lærerne, at det var Meningen at forberede til Præliminæreksamen og paa Kursus at optage andre end Borger skolens egne Elever. Ansøgningen nægtedes paa Indstilling fra Kommissionen, som nok kunde forstaa det for Skolens Lærpersonale mindre tilfredsstillende i, at en Del Elever ikke gennemgik hele Skolen, men forlod den for at gaa over i Realskoler; man nærede dog Betænkelighed ved at anbefale Ansøgningen, da man frygtede for, at det omhandlede Kursus skulde bringe Skolen bort fra dens egentlige Opgave at give Byens vordende næringsdrivende Borgerstand en fyldigere Uddannelse end den, der kunde meddeles i Friskolen. Aaret i Forvejen havde Byraadet nemlig foreløbig for eet Aar bevilget 600 Kr. til 4 hele og 4 halve Fripladser i Fengers Realskole, og denne Understøttelse beholdt Skolen til efter Aar 1900. I 1902 vedtog Rigsdagen en Lov om Tilskud til Realskoler, hvorefter Statens Tilskud gjordes afhængigt af, at Kommunerne ydede Tilskud. I den Anledning bevilgedes for 1903 950 Kr. til kommunale Fripladser i alle 4 Realskoler (Fengers, Smiths, Kirkegaardss og Laursens) og følgende Aar 1000 Kr.

Byraadet havde saaledes principielt taget den Stilling til Spørgsmaalet om Undervisning indtil Præliminæreksamen, at den maatte man overlade til de private Realskoler og Statsskolen, et Standpunkt, som i øvrigt endnu forsvarede 1906, da den kommunale Mellemskole begyndte sin Virksomhed, og man stillede sig derfor ogsaa afvisende over for en Henvendelse, som fremkom i Oktober 1896 om, at Undervisningen i Borgerdrengeskolen maatte udvides med almindelig Forberedelseseksamen som Maal. Andragendet, der var undertegnet af »M. Vilhelmsen m. fl.« kom til Behandling i Byraadet 4. Marts 1897, efter at der var indkaldt

Erklæring fra Kommission og Udvalg. Kommissionen udtalte sig paa samme Maade som tidligere, at Skolen vilde skifte Karakter ved at forberede til Præliminæreksamen, idet man saa vilde uddanne Aspiranter til Stillinger ved Post, Telegraf og Jernbane. I Stedet for at rekrutere Borgerstanden vilde Skolen altsaa medvirke til at fjerne de unge og i Reglen de bedst begavede fra denne. Desuden var der jo foruden Katedralskolen to private Realskoler med Dimissionsret, (Fengers og Kirkegaards). En anden Sag var, at Borgerskolen kunde trænge til at faa et bestemt Maal i de forskellige Fag. Herpaa havde Kommissionen allerede længe været opmærksom, idet den 1890 i Forening med Skolekommissionerne i Randers og Viborg tilstillede Ministeriet Forslag om at indrette en af Staten kontrolleret Borgerskoleeksamen, beregnet paa, at normalt begavede Elever i en Skole med Heldagsundervisning skulde kunne underkaste sig den ved Konfirmationsalderen. Efter at Ministeriet havde drøftet Sagen, kom 4. Marts 1891 Bekendtgørelse om Indførelse af Borgerskoleeksamen, der bevirkede, at mange Købstadskoler efterhaanden ændrede deres Læseplaner i Overensstemmelse med de deri opstillede Fordringer. Kommissionen fandt, at denne Eksamen netop egnede sig for Borgerdrengeskolen, og man foreslog Byraadet at foretage de fornødne Skridt til Indførelse af Borgerskoleeksamen ved Skolen i Ny Munkegade. Skoleudvalget sluttede sig hertil, og Byraadet vedtog Indstillingen, saaledes at det indsendte Andragende ikke kunde bevilges.

Næste Aar, 27. Januar 1898 sendte Skolekommissionen en meget lang Indstilling til Byraadet angaaende Indførelse af Borgerskoleeksamen ved Skolen i Ny Munkegade. Borgerdrengeskolen havde nu bestaaet i 50 Aar, den optog hvert Aar 2×30 Elever og førte dem frem gennem 7 fremadskridende Klasser. Men der meldte sig gerne dobbelt saa mange, som der kunde optages. Skolebetalingen var 2,50 Kr. i de to laveste og 3,35 Kr. i de øvrige Klasser; men $\frac{1}{11}$ af

Eleverne havde Friplads. Efter at Kommissionen havde gen- taget sine før omtalte Argumenter for Afslutning ved det 14. Aar som det, der svarede bedst til Skolens Hensigt, ønskede man ved Henvendelse til Ministeriet at opnaa en Ændring i Bekendtg. om Borgerskoleeksamen, da man ellers ikke mente at kunne naa det foreskrevne Maal inden ved det 15. Aar, hvad jo ikke passede med Kommissionens Principper. Endelig ønskede man vel ikke, at Borgerskoleeksamen skulde give Rettigheder, men man vilde dog anmode Ministeriet om at tillade, at Elever med Borgerskoleeksamen kunde indstille sig til Præliminæreksamen efter 2 Aars Forberedelse ved en eksamensberettiget Realskole. Byraadet sluttede sig til Indstillingen og indsendte det ønskede Andragende til Ministeriet, som da ogsaa gav en ny Bekendtgørelse om Borgerskoleeksamen 30. Januar 1899. Skolen i Ny Munke- gade afholdt den omtalte Eksamen første Gang i Foraaret 1900 og derefter hvert Foraar til 1908.

Forholdet mellem Byskole og Borgerskole — Friskole og Betalingsskole — gav imidlertid stadig Anledning til Overvejelse. I Slutningen af 1899 havde Skoleudvalget fore- lagt et af Kommissionen udarbejdet Forslag til Oprettelse af en Overgangsklasse fra Byskolerne til Borgerskolerne. Sagen udsattes, for at den kunde behandles sammen med Gennemførelsen af forskellige Foranstaltninger, der vilde blive en Følge af den ny Skolelov af 24. Marts 1899, og den kom først til Behandling 27. September 1900. Skolekommis- sionen havde da overvejet, hvorledes der kunde tilvejebringes en Forbindelse mellem Byskole og Borgerskole:

»Den ny Skolelov bringer Undervisningen i Byskolerne et godt Skridt fremad. Foruden at flere Fag, f. Eks. Historie og Geografi, vil faa deres Timetal ret betydeligt forøget, vil der komme nye Fag som Tegning og Naturkundskab til. Man har bestræbt sig for at lade For- øgelsen i Timetal særlig komme de højere Klasser til gode, fordi Unde- visningen i disse i de nævnte Fag giver det største Udbytte for Børnene. Derved er imidlertid ogsaa for disse Klassers Vedkommende den Grænse naaet, som den nuværende Skoleordning sætter for Undervisningens

Omfang, idet der jo efter den daglig i samme Klasseværelse skal undervises 2 Hold Børn.

Man kan imidlertid ikke være blind for, at Samfundsforholdene, som de har udviklet sig i de sidste Aartier, stærkt opfordrer til at fremme Udbredelsen af Kundskab og Oplysning i Samfundet saa meget, som det er muligt. De Klasser af Befolkningen, som undervises og opdrages i Byskolerne, er nu, saavel i Samfundets daglige Arbejde som i det offentlige Liv, af en saadan Betydning, at det i høj Grad er i Samfundets Interesse, at de gaar ud i Livet vel udrustede med Kundskaber.

Der vil nu ved den nye Skolelovs Gennemførelse ske et Fremskridt i denne Henseende for alle. Men blandt dem vil der jo være mange, der ifølge deres Evner er modtagelige for en større Udvikling, og Skolekommissionen anser det for rigtig, at der træffes særlige Foranstaltninger til at føre en Del af dem frem til en saadan. Dette vil kunne ske ved, at der oprettes en Afdeling ved Byens Dreng-Borgerskole, i hvilken der aarlig, gratis eller dog for største Delen gratis, optages ca. 30 (en Klasse) af de bedst begavede og flinkeste Dreng fra Byskolerne i en bestemt Alder. Disse vil da kunne faa den fyldigere Undervisning, som Borgerskolen byder sine Elever, særlig i Matematik, Tysk og Engelsk, der nutildags er af stor Betydning, især for de mere fremmelige blandt Børnene, hvorhos der ogsaa, da de Elever, der har taget Borgerskoleeksamen, har Ret til efter 2 Aars Førløb at indstille sig til Realafgangseksamen ved en eksamensberettiget Skole, aabnes dem en lettere Adgang til en endnu fyldigere Uddannelse.

En saadan Forbindelse mellem Byskolen og Borgerskolen kan tænkes tilvejebragt paa forskellige Maader. Man kan optage Børnene i Borgerskolen allerede ved 9 Aars Alderen, i hvilket Tilfælde der vil udkræves en Tilbygning ved Borgerskolen paa 5 a 6 Klasseværelser samt en Forøgelse af Lærerpersonalet med efterhaanden 5 Lærere. — Man kan ogsaa optage Børnene ved 11 Aars Alderen, der vil da kræves en Tilbygning paa 3 a 4 Klasseværelser, der kan antages at ville koste ca. 20000 Kr., og Ansættelsen af 3 Lærere, hvis Gennemsnitsløn kan sættes til ca. 4000 Kr. aarlig. — Hver af disse Maader frembyder sine Fordele og sine Mangler, som Kommissionen ikke nærmere skal gaa ind paa nu. Man har kun fremsat dette for at antyde Veje, ad hvilke man kan gaa«. (Byr. 1900, 217—19).

Da Formuleringen af et endeligt Forslag vilde kræve mange Overvejelser og meget Arbejde, ønskede Kommissionen at høre, om Byraadet billigede Grundtanken i Forslaget, inden man gik videre. Byraadet vedtog at udtale,

at man fandt Forslaget formaalstjenligt, og man vilde skride til Gennemførelse deraf, saa snart Omstændighederne tillod det, hvorfor man anmodede Kommissionen om at arbejde videre. Der kom imidlertid intet ud af Planen. Byraadet besluttede nemlig i Mødet 28. Januar 1904 at opgive den »nu efter den ny Skoleordning«, hvormed naturligvis sigtedes til Almenskoleloven af 24. April 1903, der bragte Diskussionen ind i nye Baner.

3.

I Byraadets Møde 19. Januar 1905 forelaa et Andragende fra socialdemokratisk Forbund og forskellige Arbejdsorganisationer om Udvidelse af Undervisningen i Byskolerne. Man klagede over, at disse Skoler mere og mere blev til Fattigskoler, idet den mindre bemidlede Mellemand og de bedre stillede Arbejdere satte deres Børn i Børnerskolerne, medens alle velstillede Borgeres Børn besøgte de private Skoler. »For at gøre vort Skolevæsen til hvad det burde være, nemlig en Mønsterskole«, anmodede man Byraadet om at tage følgende 2 Forslag under Overvejelse:

Forslag 1.

a. At indføre Enhedsskolen i vort kommunale Skolevæsen og lede Skolen i Tilslutning til Lov af 24. April 1903 saaledes, at der oprettes en kommunal Mellemskole, og at der i Kommuneskolens 4 yngste Klasser meddeles Børnene en saa fyldig Undervisning, at de i et passende Antal kan bestaa Optagelsesprøven til Mellemskolen i Alderen omkring det ellefte Aar.

b. Mellemskolen bør være gratis og kun tilgængelig for Kommuneskolens Børn.

c. At der for de Børn, som skal afslutte deres Skolegang i Kommuneskolens V og VI Klasse, indføres en ugentlig Undervisningstid af 34 Timer.

Forslag 2.

At der for Fremtiden undervises i Byskolerne efter samme Undervisningsplan som i Børnerskolerne.

Med Hensyn til Forslag 2 skal her oplyses, at Under-

visningsplanen for Byskolerne, der var approberet af Skoledirektionen 16. Oktober 1900, havde følgende Timeplan:

	Drengene							Piger						
	VI	V	IV	III	II	I	Saml. Tal	VI	V	IV	III	II	I	Saml. Tal
Religion	3	3	3	2	2	$\frac{2}{3}$	14	3	3	3	2	2	$\frac{2}{3}$	14
Dansk	7	7	7	7	8 ^a	9 ^a	45	7	7	7	7	7 ^a	9 ^a	44
Regning	4	4	3	4	4	4	23	4	4	3	4	4	4	23
Historie	3	2	2	1	$\frac{2}{3}$		9	3	2	2	1	$\frac{3}{2}$		9
Geografi	2	2	1	1	$\frac{2}{2}$		7	2	2	1	1	$\frac{3}{2}$		7
Skrivning	1	2	3	3	3	4	16	1	2	2	3	3	4	15
Sang	2	2	2	2	1		9	2	2	2	2	1		9
Naturkundskab	3	2	1				6	2	2	1				5
Sum	25	24	22	20	20	18	129	24	24	21	20	19	18	126
Haandgerning								4	4	3	3	2	2	18
Tegning	2	2	1				5	1	1					2
Gymnastik	2	2	2	2	2		10	1	1	1				3
Samlet Sum	29	28	25	22	22	18	144	30	30	25	23	21	20	149

* Heri indbefattet Anskuelsesundervisning.

Timeplanen for de to Betalingskoler var ifølge de 8. April 1902 approberede Undervisningsplaner saaledes:

Borgerdrengekolen:

Fagene	VII	VI	V	IV	III	II	I	I alt
Dansk	4	5	5	7	9	9	8	47
Anskuelsesundervisning						$\frac{4}{3}$	$\frac{4}{3}$	4
Religion	2	2	2	2	2	2	2	14
Skrivning	1	2	2	3	3	4	4	19
Regning	4	3	5	6	6	6	6	36
Historie	3	3	2	2	2	2		14
Geografi	2	2	2	2	2	$\frac{2}{3}$		11
Naturhistorie	2	2	2	2	2			10
Naturlære	2	2	2					6
Matematik	4	4	2					10
Tegning	2	2	2	2	2			10
Engelsk	3	3	2	2	2			12
Tysk	3	2	3	2	2			10
Sang	1	1	2	2	2	1	$\frac{2}{3}$	10
Gymnastik	3	3	3	2	2	2	$\frac{2}{3}$	16
I alt	36	36	36	34	34	29	24	229

Borgerpigeskolen:

Fagene	VII	VI	V	IV	III	II	I	I alt
Religion	3	3	3	3	3	3	3	21
Dansk	5	5	6	6	6	6	6	40
Regning	3	3	3	4	4	4	4	25
Historie	3	3	3	3	3	1		16
Geografi	2	2	2	2	3	1		12
Tysk	3	2	3	2				10
Naturhistorie	3	3	2	2	2			12
Naturlære	1	1						2
Skrivning	1	2	2	2	2	3	3	15
Tegning	2	2	2	2	1			9
Haandgerning	6	6	6	6	6	6	5	41
Anskuelsesundervisning						2	2	4
Sang	2	2	2	2	2	1	1	12
Gymnastik	1	1	1	1	1	1		6
I alt	35	35	35	35	33	28	24	225

Fra 1. Januar 1905 blev der i Byraadsforhandlingerne optaget Referat af Medlemmernes Udtalelser, og man kan herefter følge Diskussionen. Det fremgaar af denne, at Skolekommissionen allerede i Oktober Maaned 1904 havde nedsat et Udvalg, bestaaende af Formanden Sognepræst Lyngby, Pastor N. Joh. Laursen og Forretningsfører Jakob Jensen, til sammen med Overlærerne at forberede en Omdannelse af Skolerne med Mellemskoleeksamen som Maal. I dette Udvalg havde Jacob Jensen stillet følgende Forslag:

»Det kommunale Skolevæsen ordnes saaledes, at vi efter næste Indskrivning (eller Sommerferie) begynder at forberede første Klasserne i alle Kommunens Skoler (ogsaa Borgerskolerne) saaledes og med det Maal for Øje, at Børnene ved 11 Aars Alderen kan være i Besiddelse af et saadant Maal af Kundskaber, at de i et passende Antal kan bestaa Mellemskoleeksamen.

Efter Indførelsen af denne Reform bliver Borgerskolens Stilling den, at i de Klasser, hvor man forbereder til Mellemskolen, bliver Undervisningen gratis; i de øvrige Klasser fortsættes og afsluttes Undervisningen efter den nuværende Ordning; der optages herefter ikke flere Børn til Borgerskoleeksamen.

Der foreslaas, at vi for Borgerskolens Vedkommende straks indlemmer de 3 første Klasser under den Kategori, som forbereder til Mellemskolen.

Alle de Børn, der fra Kommunens Skoler bestaar Prøven til Optagelse i Mellemskolen, samles i en Skole, hvor de undervises gratis til deres 15. Aar.

Kun Børn fra Kommuneskolerne har Adgang til Kommunens Mellemskole.

Angaaende Undervisningsplanen og det ugentlige Timetal i Folkeskolen ønsker jeg, at der konfereres med Lærerautoriteterne, men vil dog udtale, at Timetallet bør forøges betydeligt, til Eksempel

I Klasse	24	Timer
II	—	28 —
III	—	30 —
IV	—	30 —

her indtræder Overgangen til Mellemskolen.

I V og VI Klasse bliver Undervisningstiden 34 Timer ugentlig.

I den lange Diskussion deltog fra Højres Side særlig Bankdirektør F. Nørgaard, som mindede om det af tidligere Medlem af Byraadet, nu Rektor i Horsens O. Lund stillede Forslag om en Overgangsklasse mellem Byskolen og Borgerskolen, som N. Joh. Laursen dog ikke troede der var nogen Mulighed for at gennemføre, da det jo i Virkeligheden betød en Udvidelse af Borgerskolen. Laursen gjorde i øvrigt opmærksom paa, at Skolekommissionen — som foran nævnt — havde under Overvejelse, hvorledes man kunde omordne Undervisningen i Byskolerne med Hensynstagen til Almenskolelovens Bestemmelser. Jakob Jensen, som førte Ordet paa Socialdemokraternes Vegne, anbefalede Andragendet. Han understregede den betydelige Forskel, der var mellem Borgerskolens og Byskolens Undervisningsplan. Hensigten med Andragendet var at faa denne Forskel afskaffet. Man havde indvendt, at Børnene ikke kunde udholde en længere Undervisningstid; men kunde de taale det i Borgerskolerne og i de private Skoler, saa kunde de vel ogsaa i Byskolerne. I øvrigt vilde han paa Foranledning af Udtalelser i Dagbladene — som naturligvis diskuterede Skolespørgsmaalet stærkt — gøre opmærksom paa, at Enhedsskolen i 25 Aar havde staaet paa Arbejderpartiets Program. Laursen, som atter havde Ordet,

vilde beklage, om Ordningen af Skolevæsenet skulde blive Genstand for Partiagitationen. Han ønskede og haabede gennemført en udvidet Undervisning gennem en Mellemskole for Byskolens Børn i et saadant Omfang, som disse var i Stand til at modtage, og Kommunen overhovedet kunde magte. Købmand Schourup, som var en af de sidste Talere, havde den Anskuelse, at en Kommune burde give

Forretningsfører Jakob Jensen.

Børnene den bedste Undervisning, som det var økonomisk muligt. Han havde aldrig kunnet forestaa, hvorfor Kommunen skulde tage sig af Borgerskolen, ved hvilken der sattes Skel mellem Børnene. Men man kunde jo nu vente med at tage Stilling til Sagen, indtil den kom tilbage fra Skolekommissionen, hvortil den vel skulde sendes. Dette skete.

7. Marts 1905 holdt det af Skolekommissionen nedsatte Underudvalg et Møde med Kommuneskolernes Overlærere for med dem at drøfte Sagen. Ifølge Referat i Skolekommissionens Forhandlingsprotokol stillede Overlærerne sig ret tvivlende med Hensyn til Mellemskolens Ønskelighed. Ved Slutningen af Mødet bad Jakob Jensen Overlærerne overveje følgende Spørgsmaal:

- 1) Kan 16 % af Børnene dygtiggøres til Mellemskolen?
- 2) Vil det være rigtigt at have en fælles Mellemskole eller en ved hver Skole?
- 3) Hvor stor Udvidelse af Undervisningen i Byskolernes to øverste Klasser vil være nødvendig for at kunne arbejde i Tilslutning til den paatænkte Udvidelse af Undervisningen i Underklasserne?

Skolekommissionen behandlede Sagen og indhentede

Erklæring fra det ny Fælleslærerraad, der var oprettet ved den reviderede Skolelov af 29. Marts 1904, § 30 og Min. Cirkulære af 1. Juni 1904, og Resultatet blev en enstemmig Indstilling, der forelaa i Byraadet 29. Juni 1905. Det hedder heri, at det laa nær for Kommunerne at optage Mellemskolen som Led i deres Skolevæsen. Kommissionen havde derfor længe haft Tanken henvendt paa noget lignende for Aarhus Vedkommende, men da den ved et Møde Aaret i Forvejen med det samlede Lærerpersonele forelagde dette Spørgsmaalet: Kan Byskolerne i Aarhus med det Timestal, den gældende Undervisningsplan fastsætter, føre Børnene i 11 Aars Alderen (IV Klasse) til det Standpunkt, som Optagelse i Mellemskolen kræver? og dette i det hele blev besvaret benægtende, fulgte deraf, at en Forøgelse af Timestallet i Byskolerne her som i andre Byer var nødvendig, hvis den attraaede Forbindelse skulde tilvejebringes. Efter Forhandling med Overlærerne og med Fælleslærerraadet fremkom Kommissionen derefter med Forslag til en Undervisningsplan, hvorefter Timetallet i Byskolernes Klasser, særlig IV Klasse forøgedes betydeligt. Efter den gældende Undervisningsplan var Timetallet i Byskolerne:

	VI Kl.	V Kl.	IV Kl.	III Kl.	II Kl.	I Kl.
Dreng	29	28	25	22	22	18
Piger	30	30	25	23	21	20
Nu foresloges baade for Dreng og Piger:	30	30	30	24	24	20

og medens Skolegangsordenen hidtil havde været saaledes, at VI, V og I søgte Skole om Formiddagen og de øvrige Klasser om Eftermiddagen, ansaa man det for nødvendigt, at IV Klasse, fra hvilken Overgangen dengang tænkes at skulle finde Sted, og som derfor fik sit Timestal forhøjet mest, blev Formiddagsklasse, saaledes at altsaa de 3 ældste Klasser gik om Formiddagen fra Kl. 8—1 og de tre yngste om Eftermiddagen fra Kl. 2—6. Man antog, at det vilde vare adskillige Aar, inden Byskolerne kunde føre et nogenlunde passende Antal Elever fra IV Kl.

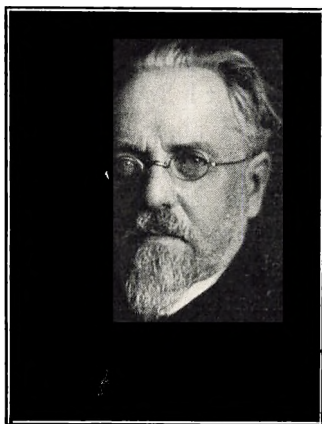
ind i Mellemskolens I Klasse, og Kommissionen vilde derfor foreløbig lade det Spørgsmaal ligge, hvorvidt der burde indrettes Mellemskoleklasse ved hver Byskole, eller om Eleverne fra disse skulde samles i en fælles Mellemskole. En stor Del af Borgerstanden ønskede imidlertid en kommunal Mellemskole oprettet snarest muligt, og dette Ønske kunde imødekommes ved de to Borgerskoler, hvis hele Indretning var saaledes, at Eleverne fra IV Klasse kunde gaa over i I. Mellemskoleklasse. Disse to Skoler vilde saaledes med V Klasse og opad faa 2 Afdelinger, en Mellemskolerække paa 4 Klasser og en Borgerskolerække paa 3 Klasser. — Derefter fulgte den mest interessante Del af Indstillingen: »Men da der i Byskolerne, allerede inden den ny Timeplan er gennemført, kan være enkelte særlig begavede Elever, hvis Forældre ønsker dem overført til en Mellemskole og kan stille de fornødne Garantier, og som, selv om de ikke fyldestgør Fordringerne til Optagelse, dog maa antages uden Vanskelighed at kunne indhente det manglende, vil man foreslaa som rent midlertidig Foranstaltning, at der af disse dannes 1 eller 2 Mellemskoleklasser (paa mindst 20 Elever), som i en af Borgerskolerne eller i begge træder i Stedet for en I Klasse, saa der kun optages ny Elever til den ene Klasserække«.

N. Joh. Laursen forelagde Indstillingen og gjorde opmærksom paa, at den var vedtaget enstemmig i Kommissionen, og at ogsaa Lærerraadet havde givet Planerne Tilslutning. Han understregede, at Forøgelsen af Timetallet i Byskolerne under Sagens Behandling var traadt i Forgrunden, og den Del af Indstillingen, som tog Sigte herpaa, var utvivlsomt den videst rækkende og den, der var lagt mest Vægt paa.

Trods den enstemmige Indstilling og Skoleudvalgets Formands anbefaling med Fremhæven af Timetallets Forøgelse i Byskolen, fik Forslaget ikke nogen helt blid Modtagelse i Byraadet. Man understregede, at Slutningsbemærk-

ningen i Forslaget vilde medføre Halvering af Borgerskolen, hvad med andre Ord vilde sige, at Borgerskolen i Virkeligheden var dødsdømt. Desuden udtaltes Tvivl om det gavnlige i Indførelse af Mellemskolen, ved hvilken man kun opnaaede paa et tidligt Tidspunkt at sætte Skel mellem Eleverne i Folkeskolen og bevirke, at de kommunale Skoler blev Eksamensskoler, hvad man hidtil havde villet undgaa.

Medens de sidste Udtalelser om Mellemskolens Indflydelse paa Folkeskolen — Udtalelser, som ofte senere er fremsat — ikke fik nogen Betydning for Sagens videre Gang, rejste Faren for Betalingskolens Nædlæggelse dens Venner til Daad, og da Sagen atter (13. Juli 1905) var til Behandling i Byraadet, forelaa et Andragende fra 658 Borgere om Bibeholdelse af Borgerskolen i dens daværende Skikkelse. Andragerne mente, at Skolekommissionens Indstilling til Byraadet angaaende Omordning af Byens Skolevæsen i Over-

Pastor N. Joh. Laursen.

ensstemmelse med Almenskoleloven af 24. April 1903 rummede en Fare for Borgerskolerne, og man rettede derfor »en indtrængende Anmodning til det ærede Byraad om, at Borgerskolerne maa vedblive at bestaa og virke som hidtil, kun med den Forandring, at Børnene ved Overgangen til V Klasse deles i to Afdelinger, en Mellemskole til 15 Aars Alderen for de Børn, hvis Evner tillader det, og hvis Forældre ønsker det, og en Borgerskole til 14 Aars Alderen for de øvrige. Skulde det ærede Byraad imidlertid finde det ønskeligt at overføre Børn fra Byskolerne til Mellemskoleundervisning i Borgerskolerne, har vi intet derimod, naar kun den fornødne Plads tilvejebringes ved Tilbygning

til Borgerskolerne; men skal Overføringen som nævnt i Skolekommissionens Forslag medføre Nedlægning af Underklasserne i Borgerskolerne, maa vi paa det bestemteste fraraade dette Arrangement«. Borgmesteren bemærkede, at naar denne Skrivelse ikke var tilsendt Skoleudvalget, saa var Grunden den, at Sagen formentlig ikke kunde behandles, inden Budgetudvalget havde haft den til Erklæring. Forhandlingerne sluttede temmelig hurtigt, efter at der var faldet nogle bitre Bemærkninger fra Medlemmer af Skoleudvalget, som mente, at man nok kunde tage principiel Stilling til Spørgsmaalet med det samme. Formanden for Skoleudvalget, N. Joh. Laursen bemærkede sluttelig, efter at Henvisning til Budgetudvalget var vedtaget, at han vilde anmode dette Udvalg om at afgive sin Erklæring saa hurtigt som muligt. Han troede ikke, det var Formandens Ønske at standse Sagen; men det forekom ham unægtelig, at Raadets Stemning ikke tydede paa nogen særlig Velvillie for den.

Den 7. September kom den vigtige Sag endelig til Afgørelse. Skoleudvalget (N. Joh. Laursen, Jakob Jensen og Mikael Johansen) var enigt om at anbefale Skolekommissionens Forslag til uforandret Vedtagelse. Budgetudvalget (Borgmesteren, Nørgaard og Johan Pedersen) derimod var vel enigt om at tiltræde Forøgelsen af Timetallet i Byskolerne, men Udvalgets Medlemmer forbeholdt sig deres Stilling til Indførelsen af Mellemskoleklasser. Under den Drøftelse, som fandt Sted i Byraadet, blev det udtalt, at det hele var noget uklart, og de foreliggende Instillinger affattet saaledes, at man ikke med Sikkerhed kunde overskue, hvad man indlod sig paa. Det var indlysende, at den fuldstændige Gennemførelse af Skolekommissionens Plan og Opretholdelse af Borgerskoler med to Rækker Klasser ikke kunde forenes. Udvalgets Formand pegede vel paa Skolegang for de yngste Klasser om Eftermiddagen og Benyttelse af den gamle Skole paa Vestergade; men en Udvidelse af Sko-

lerne i Christiansgade og Ny Munkegade var vel egentlig Konsekvens af Planens Vedtagelse. De to Skoler havde i alt $14 + 16 = 30$ Normalklasserum; men Oprettelse af 4 Mellemskoleklasser ved hver af Skolerne og Bibeholdelse af Borgerskoleklasserne med en Mellemskoleafdeling vilde i Løbet af 4 Aar bringe Klassetallet op til $15 + 4 = 19$ Klasser i hver af Skolerne. Der var da ogsaa Tale om at sende Sagen tilbage til Kommissionen til fornyet Overvejelse; men det fraaadede Skoleudvalget, og efter Forslag fra Overretssagfører Johan Pedersen vedtoges Skolekommissionens Indstilling med den Ændring, at der ikke uden Byraadets Samtykke vilde kunne nedlægges nogen af Borgerskolens Klasser. Med denne Vedtagelse var Mellemskolen indført ved Aarhus Kommuneskoler, men tillige Foranledningen givet til kommende Aars Vanskeligheder. Men derom i et følgende Afsnit.

For Byskolernes Vedkommende skal her endnu kun tilføjes nogle Oplysninger. I Efteraaret 1902 androg de 4 Overlærere ved Byskolerne E. Meyer, Valdemarsgade Skole, H. Olesen, Frederiks Allés Skole, A. Müller, Nørrebrogades Skole og S. Pedersen, Paradisgades Skole om, at den indtil da anvendte Oprykning fra Klasse til Klasse om Efteraaret maatte afskaffes, saaledes at der kun dannedes ny Klasser een Gang aarlig, nemlig om Foraaret i April Maaned efter Aarsprøven. Som Motiv til Forslaget anførtes, at Oprykning og ny Klassedeling om Efteraaret var en absolut Hindring for en virkelig Gennemførelse af Undervisningsplanen, som var helaarlig. I det hele kunde der formentlig ingen pædagogiske, men kun pekuniære Grunde anføres for Bibeholdelse af Efteraarsomflytning, som ikke fandt Sted ved Borgerskolerne eller ved Privatskoler og Latinskolen. Reformen tænktes gennemført paa den Maade, at man tilstræbte at faa al Indskrivning til at foregaa om Foraaret, og samtidig vilde man udskrive ikke alene de Børn, som fyldte 14 Aar inden 1. Maj, men tillige en Del af dem, som

først fyldte 14 Aar i Løbet af Sommerhalvaaret, og som ifølge Loven kunde udskrives, naar de havde naaet Skolens Maal og særlige Forhold i Hjemmet efter Skolekommissionens Skøn talte derfor (Skoleloven ²⁹/₃ 1904, § 1, Stk. 5). Der vilde nok stadig blive nogen Udskrivning om Efteraaret, men det vilde kun bevirke, at der blev lidt færre Elever i de ældste Klasser om Vinteren, hvad kun kunde være til Gavn for Undervisningen. I Overgangstiden maatte de om Efteraaret indskrevne Børn undervises i særlige Klasser i Vinterhalvaaret, for saa næste Foraar at gaa over i de ny I Klasser. Byraadet vedtog efter Skolekommissionens Anbefaling Reformen, hvis Virkninger vel i det hele var gavnlige; men det lykkedes rigtignok ikke at indskrænke Efteraarsudskrivningen ret meget, da Lovens Fordring om de særlige Forhold i Hjemmet lagde væsentlige Hindringer i Vejen.

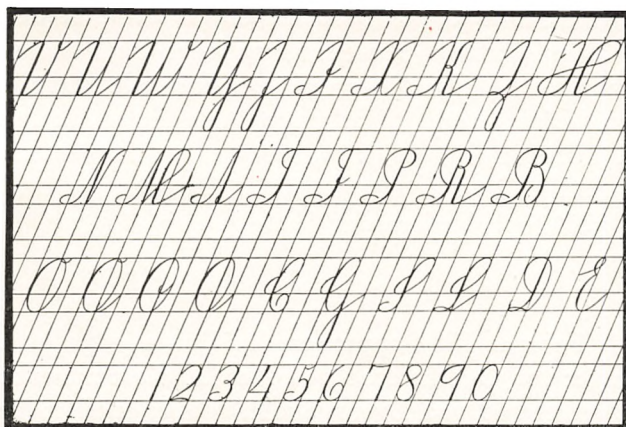
Den foran omtalte ny Undervisningsplan for Byskolerne, som var en Forudsætning for Indførelse af Mellemskolen, fik Skoledirektionens Approbation 24. Januar 1906. Den forøgede Timetallet ikke saa lidt, tilføjede en Bestemmelse om varme Bade i Vinterhalvaaret — med Bemærkning, at den Lærer eller Lærerinde, i hvis Time badedes, førte det nødvendige Tilsyn — og oprettede en VII Klasse. (Den samlede Timeplan er anført Side 131).

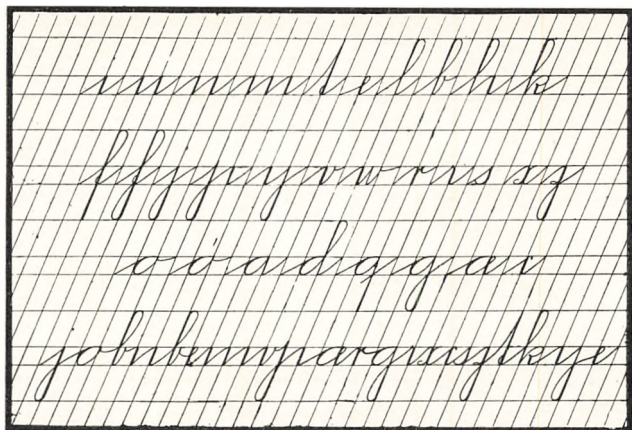
Inden Omtalen af Periodens Undervisning sluttes, kan det maaske være paa sin Plads her at nævne den Normalisering af Aarhus Kommuneskolers Skriveundervisning, som fandt Sted 1902. I Efteraaret 1901 forelagdes for Skolekommissionen et Forslag fra Skolernes Skrivelærere til et Normalalfabet. Efter at Forslaget var behandlet i Kommissionen, fremlagdes endelig i Mødet 28. April 1902 det trykte Alfabet, og man besluttede at paalægge Skolerne at benytte det ved Skriveundervisningen, et Paalæg, som man vel kunde give, fordi Skriftypen var udarbejdet af Skolernes Lærere selv. Tavler med Normalalfabetet blev ophængt i alle Sko-

	Dreng								Piger							
	VII	VI	V	IV	III	II	I	Sum	VII	VI	V	IV	III	II	I	Sum
Religion	2	3	3	3	2	2	2 ²	16	2	3	3	3	2	2	2 ²	16
Dansk	7	7	7	8	8	9*	9*	55	7	7	7	8	7	8*	9*	53
Regning	5	4	5	5	5	5	5	34	4	4	4	5	5	5	4	31
Historie	3	3	2	2	1	2 ^{1/2}		12	3	3	2	2	1	2 ^{1/2}		12
Geografi	2	2	2	2	1	1 ^{1/2}		10	2	2	2	2	1	2 ^{1/2}		10
Skrivning	1	2	2	3	3	3	5	19	1	1	2	3	3	4	4	18
Sang	2	2	2	2	2	1		11	2	2	2	2	2	1		11
Naturkunds.	4	3	3	2				12	3	2	2	1				8
Haandgern.									4	4	4	3	3	2	2	22
Tegning	2	2	2	1				7	1	1	1					3
Gymnastik	2	2	2	2	2	2		12	1	1	1	1				4
Sum	30	30	30	30	24	24	20	188	30	30	30	30	24	24	20	188

* Heri indbefattet Anskuelsesundervisning.

lernes Klasser og hænger der den Dag i Dag. I 1908 foretoges et Par smaa Ændringer, der er indført i de Tavler, som afbildes her.

Der er diskuteret om, hvorvidt Bogstavformerne er smukke; men sikkert er det, at de med Normalskriften forsynede Tavler har haft en meget gavnlig Indflydelse paa Skriveundervisningen ved Aarhus Kommuneskoler og har bidraget væsentlig til, at Skrivning i mange Aar og endnu 1929 staar særdeles godt ved Aarhus Skoler. Det fastsloges ved denne Skrift paa en formaalstjenlig Maade, at der ikke er to Slags Skrift i Skolen: Skønskrift og Haandskrift, men kun een Slags: En smuk og flydende Haandskrift. Der er derfor Grund til at være Udvalget af Skrivelærere i 1901 taknemmelig for deres Arbejde, og Takken kan sikkert i særlig Grad rettes til H. C. Christensen, i 43 Aar Lærer ved Ny Munkegades Skole.

4.

11. Februar 1884 approberede Ministeriet følgende ny Lønninger for Overlærerne ved Aarhus Kommuneskoler:

Overlærerne ved Byens Skoler lønnes med en Begyndelsesløn af 2400 Kr. aarlig, der for hver 5 Aars Tjeneste som Overlærer ved Kommunens Skolevæsen forøges med 300 Kr. indtil 3000 Kr. aarlig for Resten af deres Funk-

tionstid. Herunder er indbefattet de efter Loven af 8. Marts 1856 reglementerede Lønninger med Sædtillæg, Skolepenge og Godtgørelse for Husleje og Brændsel samt mulige midlertidige Pengetillæg, der har været tilstaaet af Kommunen, deriblandt det nedlagte Kateketembedes Indtægter. For de Overlærerne tilstaaede Friboliger afkortes i ovennævnte Gage samme Beløb, som efter Loven godtgøres gifte Lærere for Bolig (300 Kr.).

Ved samme Lejlighed fastsattes Lønnen for Skoleinspektøren til 3000 Kr. stigende med 300 Kr. hvert 5. Aar til 3600 Kr., en Lønning, der forblev uforandret indtil Skoleinspektør Bertelsens Afsked 30. April 1906.

I Skoleinspektørens første Aarsberetning — for 1885 — opføres:

Overlærer J. J. Olsen, Skolen i Paradisgade, 3000 Kr. Ingen Bolig.

Overlærer H. Nielsen, Borgerpigeskolen, Vestergade, 3000 Kr. ÷ 150 Kr. for Bolig.

Overlærer E. Meyer, Skolen i Valdemarsgade, 2400 Kr. ÷ 300 Kr. for Bolig.

Overlærer M. C. Handest, Skolen i Frederiks Allé, 2400 Kr. ÷ 300 Kr. for Bolig.

Overlærer L. O. T. Wiggers, Borgerdrengeskolen, Vestergade, 2400 Kr. ÷ 300 Kr. for Bolig.

1886 havde H. Nielsen ingen Bolig, medens Wiggers maatte betale 400 Kr. for Lejlighed og »2 lejede Værelser«, og Olsen fik 200 Kr. i »midlertidigt Tillæg«, som han dog beholdt og 1895 fik forhøjet til 300 Kr., efter at Overlærer Müller 1894 havde faaet et Løntillæg paa 300. De beholdt begge deres midlertidige Tillæg Aarhundredet ud.

For Lærerne gjaldt Lønningsbestemmelserne i Lov af 8. Marts 1856 stadig indtil 1892, skønt man længe havde været klar over, at Lønnen var utilstrækkelig, ogsaa fordi Kapitelstaksten som tidligere omtalt i 1880erne blev meget lav. Medens Kapitelstaksten pr. Td. Byg i 1876 var 12,47 Kr.

og i 1880 endnu 12,12 Kr., saa var den i 1886 kun 8,63 Kr. i 1889 10,28 Kr. og i 1892 8,96 Kr. Man hjalp sig med midlertidige eller ekstraordinære Tillæg, naar Kapitelstaksten var særlig lav. 1887, da de 5 Tdr. Byg kun indbragte 431,50 Kr., havde 5 Lærere et midlertidigt Tillæg paa 100 Kr. og hele det fast ansatte Personale ekstraordinære Tillæg paa 30 Kr. for Lærerindernes Vedkommende og 75 Kr. for

Overlærer M. C. Handest.

Lærerne. To af disse dog kun 50 Kr. 1890, da en Td. Byg regnedes til 10,28 Kr., havde kun 3 Lærere, H. P. Ingerslev, F. Pape og H. C. Christensen, midlertidigt Tillæg, 100 Kr., og alle fast ansatte Lærere 20 Kr. i ekstraordinært Tillæg. Lærerinderne ingenting. 1891 blev alle ekstraordinære Tillæg inddraget, og kun de tre Tillæg paa 100 Kr. blev tilbage. Den ældste Lærer H. P. Ingerslev og den ældste Lærerinde Frk. E. Nors havde herefter følgende Løn:

	Læreren:	Lærerinden:
Fast Løn	600,00 Kr.	400,00 Kr.
Byg efter Kapitelstakst	478,50 "	319,00 "
Skolepenge	97,27 "	97,27 "
Midlertidigt Tillæg	100,00 "	
Vederlag for Bolig	350,00 "	300,00 "
Vederlag for Brændsel	100,00 "	100,00 "

I alt 1725,77 Kr. 1216,27 Kr.

Allerede i Møde 5. April 1888 havde Byraadet nedsat et Udvalg bestaaende af Redaktør Mørk, Købmand Meden (Medlemmer af Skoleudvalget), Forretningsfører Speyer og Læge Ørum, som skulde overveje et Andragende fra Lærer H. C. Christensen m. fl. om forbedrede

Lønningsvilkaar, hvorved navnlig Kommunens ældre faste Lærere kunde faa højere Slutløn. Efter Redaktør, Konsul Mørks Død 1889 indtraadte Overretssagfører R. Schwenn i Udvalget, som 15. December 1890 fremkom med et meget udførlig kommenteret Forslag til Byraadet. Man gjorde opmærksom paa, at Lærerembederne ved det offentlige Skolevæsen i Aarhus som i andre Købstæder var delt i 2 Klasser, den ene med ældst, den anden med yngst Lønning, at Forfremmelse skete paa den Maade, at Halvdelen af Lærerkrafterne skulde have ældst Lønning. Ansættelse af Lærerinder havde medført den Bestemmelse, at af Lærerkrafterne paa ældst Løn skulde to Trediedele være Lærere. Udvalget paapegede, at denne Lønningsmaade passede daarligt i en større Kommune, hvor der stadig ansattes ny Lærere, og hvor en ung Lærer i Løbet af faa Aar kunde naa sin højeste Løn, uden nogen Udsigt til, at hans Kaar senere forbedredes. »Paa denne samme Løn skal da Læreren leve hele sit Liv, medens voksende Familie, Børnenes Opdragelse og Anbringelse i Livsstillinger Aar for Aar forøger de pekuniære Krav«. Udvalget foreslog derefter Byraadet at søge indført en gradvis Stigen af Lønnen efter Tjenesteaalder ved Kommunens Skolevæsen. Man saa nok, at Udsigten til at faa ældre erfarne Lærere fra andre Byer, vilde formindskes, naar de i Aarhus skulde begynde med Skalaens nederste Trin; men man mente ikke, dette vilde faa nogen videre Betydning, og det kunde formentlig med stor

Overretssagfører R. Schwenn.*

* Overretssagfører Rudolf Schwenn, * i København 1846. Medlem af Aarhus Byraad 1889—94, † 2/6 1902.

Sikkerhed ventes, at dygtige yngre Kræfter vilde søge Embeder i Aarhus under de ny Regler, da Udsigterne for deres Fremtid vilde blive langt lysere.

Udvalgets Forslag var saaledes:

				Lærere:	Lærerinder:
Begyndelsesløn				800 Kr.	700 Kr.
Efter 2 Aars Tjeneste				900 =	800 =
— 5 —				1100 =	950 =
— 10 —				1400 =	1100 =
— 15 —				1700 =	1250 =
— 20 —				2300 =	1400 =
— 25 —				2500 =	1600 =

Tjenestetiden regnedes fra den Tid, vedkommende fik Ansættelse ved Aarhus Skolevæsen enten som fast Lærer (Lærerinde) eller som Timelærer (Timelærerinde) med Hverdagsgerning.

Merudgiften ved Forslaget vilde blive ca. 3000 Kr. aarlig. Det skulde staa Lærerne frit, om de vilde vedblive at lønnes efter den gamle Lønningsmaade eller foretrække den ny. Hvis de valgte den ny Lønning, skulde de ikke derved kunne gaa ned i Lønning.

Hertil kom Skolepenge, der skulde udbetales med mindst 100 Kr. aarlig til hver Person.

Forslaget behandlede i Møderne $19/2$, $5/3$, $25/6$ 1891. I sidstnævnte Møde vedtoges et Forslag, som paa flere Punkter forringede Udvalgets Forslag:

Skalaen nedsattes saaledes:

				Lærere:	Lærerinder:
Begyndelsesløn				800 Kr.	600 Kr.
Efter 2 Aars Tjeneste				900 —	700 —
— 5 —				1100 —	800 —
— 10 —				1400 —	950 —
— 15 —				1700 —	1100 —
— 20 —				2100 —	1250 —
— 25 —				2400 —	1400 —

Desuden tilføjedes, at kun en Trediedel af Antallet af henholdsvis Lærere og Lærerinder maatte være i de for dem bestemte ældste og næstældste Lønklasser, at Tjenesten som Timelærer(inde) ikke skulde medregnes i Lønancienniteten, og at kun 3 Personer kunde rykke op paa højere Løn hvert Aar. Endelig strøg man Bestemmelsen om, at Skolepenge skulde udbetales med mindst 100 Kr., og fastsatte, at Reformen fra 1. Januar 1892 kun skulde gennemføres for Lærere(inder) med over 15 Aars Tjenestetid og derefter for 3 Lærere(inder) aarlig.

Ministeriet fandt imidlertid ikke Behag i Forslaget. Man havde ikke noget imod Princippet med stigende Lærerslønninger; men Tidsbestemmelserne for Oprykningen var formentlig uheldige, og navnlig Begyndelseslønningerne var for lave. Bestemmelsen om, at kun 3 Lærere eller Lærerinder kunde rykke op om Aaret, maatte ogsaa anses for uheldig. Ministeriet stillede derefter nogle Ændringsforslag, som man anmodede Byraadet om at overveje. I Mødet 3. Marts 1892 fastholdt dog Byraadet den foran anførte Skala og Bestemmelsen om, at kun en Trediedel af det fast ansatte Personale maatte være i de ældste og næstældste Lønningsklasser, og at Tjenestetiden regnedes fra den Tid, vedkommende fik Konstitution eller fast Ansættelse ved Kommunens Skolevæsen. Derimod opgav man Bestemmelsen om, at kun 3 Lærere(inder) maatte rykke op paa højere Løn om Aaret; desuden gjorde Raadet forskellige mindre vigtige Indrømmelser, bl. a. den formelle, at alle Lærerkræfter skulde lønnes efter de ny Bestemmelser, saaledes at de, som derved fik mindre, foreløbig skulde have Forskellen som personligt Tillæg. Byraadet motiverede sin Afvisning med økonomiske Grunde. Ministeriets Forslag vilde forhøje Udgiften til Lærersløn med 2264 Kr. aarlig. Kommunens Udgifter til Skolevæsenet var saa store, at man ikke kunde strække sig videre, end man havde foreslaet. Man var desuden forvisset om, at Lærerpersonalet vilde

foretrække de af Byraadet foreslaaede Lønningssatser frem for at beholde den hidtidige Lønningsmaade. I Skrivelse af 28. April 1892 approberede Ministeriet saa Byraadets Forslag, »skønt det (Ministeriet) vedblivende maa anse den foreslaaede Begyndelseslønning saa vel for Lærere som for Lærerinder for at være for lav, og uagtet Ministeriet med de nuværende Anciennitesforhold for Øje og bortset fra de personlige Lønningstillæg, som Overgangsbestemmelsen medfører, ikke skønner, at den af det (Ministeriet) foreslaaede Ordning vil medføre nogen forøget pekuniær Byrde for Kommunen«. Ministeriet tilføjede, at naar det nu godkendte Byraadets Forslag af 3. Marts 1892 til at gælde fra 1. April samme Aar, saa vilde man dog begrænse Approbationen til 5 Aar. Naar den Tid var gaaet, skulde Byraadet gøre Rede for, hvorledes de samlede Lønningsudgifter under de vekslende Anciennitetsforhold i disse Aar havde stillet sig.

Da de 5 Aar var gaaet, gav Ministeriet i Skrivelse af 27. April 1897 Approbation paa, at Lønordningen maatte gælde indtil videre. 2 Aar efter kom saa den ny Skolelov. Gennemførelsen af dennes Lønbestemmelser vil blive omtalt i følgende Afsnit.

I Slutningen af 1880erne blev Undervisningsministeriet opmærksomt paa, at der til Aarhus kommunale Skolevæsen var knyttet paafaldende mange Timelærerinder, og i Skrivelse af 23. September 1889 forlangtes i den Anledning Oplysning om Antallet af Lærerinder ved Skolevæsenet — herunder Timelærerinder — samt om, hvor mange af dem der havde underkastet sig Lærerindeeksamen. Der svarede, at der ved Aarhus Kommuneskoler var følgende Antal Lærerinder:

A. Ved Hovedskolen.

12 fast ansatte Lærerinder, heraf 1 uden Eksamen. 2 Timelærerinder, begge med Eksamen.

B. Ved Forskolen.

13 Lærerinder med 30—36 Timer ugentlig, deraf kun 1 med Eksamen.

11 Lærerinder med 18—28 Timer ugentlig, deraf 2 eksaminerede.

Af de 24 Lærerinder ved Forskolerne havde kun 1 fast Ansættelse. Desuden var der 4 Haandgerningslærerinder og 1 Gymnastiklærerinde, alle uden fast Ansættelse og uden Lærerindeeksamen.

Af Skolevæsenets 43 Lærerinder havde da kun 13 fast Ansættelse, og kun 16 havde Eksamen.

Til Imødegaaelse af Ministeriets Kritik tilføjede Byraadet i sin Besvarelse af Ministeriets Spørgsmaal følgende Bemærkninger: »I Henshold til det af Ministeriet i Skrivelse af 3. Juni 1880 approberede Forslag fra Byraadet er Byens Kommuneskoler delt i Hoved- og Forskoler. Disse sidste optager Børnene i 6—7 Aars Alderen og sender dem med det 9. Aar til Hovedskolen. Forskolerne oprettedes i den Hensigt at modarbejde de med de mange smaa private Skoler forbundne Ulemper saavel i Henseende til Lokaler som til Lærerkrafter og Undervisningsmateriel, og baade økonomiske Grunde og Hensyn til Børnes Alder medførte den Bestemmelse, som ogsaa udtrykkelig billigedes af Ministeriet i Skrivelse af 17. November 1880, at der til Lærerkrafter udelukkende eller i alt Fald fortrinsvis anvendes Lærerinder. Da Ministeriet i sit Cirkulære af 10. Maj 1878 om Oprettelse af Pogeskoler udtrykkelig har udtalt, at Lærerinder eller Lærere ved disse Skoler ikke som saadanne kan erhverve Pensionsret, og da der herefter ikke kunde forventes fast Ansættelse for dem, er det udelukkende Timelærerinder, som besørger Undervisningen ved disse Pogeskoler«. Man gjorde derefter opmærksom paa, at man ved Forskolerne dels ansatte ueksaminerede, som havde Øvelse i Undervisning, eller som forberedte sig til Eksamen, dels eksaminerede, der senere gik over til Hovedskolen. Det oplystes, at Kommunen i sine 6 Forskoler havde 36 Klasser. Ifølge Skoleinspektørens Aarsberetning fordelte disse Forskoleklasser sig 31. December 1889 saaledes:

1. Borgerdrengekolen	2	Forskoleklasser	} Havde endnu kun een Klasserække.
2. Borgerpigekolen	2	do.	
3. Dengeskolen i Paradisgade	6	do.	
4. Pigeskolen i Paradisgade	5	do.	
5. Drengekolen i Valdemarsgade	11	do.	
6. Pigeskolen i Frederiks Allé	10	do.	

I alt 36 Forskoleklasser.

Ministeriet, hvis Svar kom omgaaende, dateret 7. Februar 1890, kunde ikke anse Forholdene ved Forskolerne i Aarhus for at være i Overens-

stemmelse med Lovgivningen, »idet der ikke findes Hjemmel for, at Lærerpersonalet ved en Skoles lavere Klasser skulde være mindre fast knyttet til Skolen end Lærerpersonalet ved dens ældre Klasser. Ministeriets Cirkulære af 10. Maj 1878 vil ikke kunne paaberaabes. Cirkulæret, der navnlig, for ikke at sige udelukkende, har Forholdene paa Landet for Øje, og som ikke nævner Forskoler i Købstæder, forudsætter, at de Pogeskoler, hvis Oprettelse tillades i Stedet for Andenlærerembeder, ligesom tidligere er Foranstaltninger af midlertidig Karakter, for hvis Gyldighed der ikke i Fremtiden ved deres Oprettelse vil blive sat nogen bestemt Tidsgrænse. Hermed hænger den Bestemmelse sammen, at Lærerne eller Lærerinderne ved disse Skoler ikke kan erhverve Pensionsret. Cirkulæret angaar derimod i Almindelighed ikke en Skoles yngre Klasser, hvor disse som i Aarhus i lige saa høj Grad som de ældre Klasser er at anse som en fast Bestanddel af vedkommende Skolevæsen«.

Ministeriet stillede herefter Krav om, at Lærerinderne ved Forskolerne behandledes efter samme Regler som deres Kolleger ved Hovedskolerne. Det forlangtes dog ikke, at alle Lærerinderne ved Forskolerne skulde ansættes paa en Gang; men man ventede, at der gaves fast Ansættelse med nogle Pladser aarlig.

De allerfleste af de mange Timelærerinder fik i de kommende Aar fast Ansættelse. Enkelte af dem tog forinden Lærerindeekssamen; men de fleste ansattes uden Eksamen. Haandgerningslærerinderne og to Gymnastiklærerinder kom sidst med i Aarene 1905—07. Derimod lykkedes det ikke i 1890 at faa Skolens mangeaarige Lærerinde i Haandgerning ved Paradisgades Skole Julie Nielsen fast ansat, skønt man henviste til hendes 34aarige Tjeneste, først som Medhjælperinde ved Undervisningen i Haandgerning og senere som selvstændig Haandgerningslærerinde med fuldt Timetal, og fremhævede hendes store Arbejdssomhed og Pligttroskab. Skoledirektionen erklærede, at Loven af 29. Marts 1867 om Lærerinders Ansættelse ikke gjaldt Haandgerningslærerinder, og at Ministeriet i 1876 af den Grund afslog at ansætte Frk. Ramløss (som ved at tage Timer i almindelige Skolefag opnaaede fast Ansættelse 1887). Direktionen henstillede at forelægge Ministeriet Sagen; men dette mente

heller ikke at kunne gaa med til at give Haandgerningslærerinder Ansættelse, og henviste ligeledes til Lov 29. Marts 1867, navnlig Motiverne dertil.

Timelærerinderne fik i hele Tidsrummet 600 Kr. aarlig for at læse 36 ugentlige Timer. Timelærere fik 800 Kr. for Heldagsgerning. Det var en lille Betaling; men den forhøjedes dog kun med 100 Kr. efter Skoleloven af 1899. I Skoleinspektør Bertelsens sidste Lønningsliste pr. 1. April 1906 opføres 3 Timelærere med hver 900 Kr. og en Time- lærerinde med 700 Kr.

Lærerinderne havde i øvrigt i Begyndelsen af 1890erne naaet en saadan Anseelse i Skolevæsenets Tjeneste, at Kommissionen 1893 ønskede Embedet som Overlærer ved Borgerpigeskolen, som blev ledigt ved A. Müllers Forflyttelse til den ny Skole ved Randers Landevej, besat med en Lærerinde. Der tænkte vistnok paa den dygtige Christiane Møller, der var ansat ved Paradisgades Skole, og som, født 1842, i Begyndelsen af 1890erne stod i sin fulde Kraft. Skolens Forældrereds ønskede imidlertid at faa ansat Lærer C. Schou, der ved Ministeriets Skrivelse af 14. December 1893 var blevet konstitueret i Embedet, skønt han kun var 36 Aar. Da Sagen havde staaet paa i 2 Aar, forelagde Kommissionen Byraadet Sagen og anmodede om, at Konstitutionen maatte blive forlænget et Aar, idet man samtidig gav Meddelelse om Meningsforskellen mellem Forældrene og Skolekommissionen med Tilføjende, at man næppe vilde kunne faa Hr. Schou ansat.

I Foraaret 1896 opsloges endelig Embedet ledigt, og Kommissionen fastholdt sit Ønske om Ansættelse af en Lærerinde; men Byraadet vilde ikke tilraade »en saadan Forandring i den bestaaende Skoleordning, at en Kvinde skulde overtage Ledelsen af en offentlig Skole som Overlærerinde, dels fordi der formentlig savnes tilstrækkelig Erfaring om, hvorvidt en saadan Foranstaltning vil virke heldig, dels fordi man særlig nu maa nære Betænkelighed

ved at røre ved det bestaaende, da der gentagne Gange baade i Fjor og i indeværende Aar fra Forældre til det aldeles overvejende Antal af de Børn, der søger Borgerpigeskolen, er fremkommet Udtalelser i Adresse til Byraadet til Gunst for Bibeholdelse af en Overlærer som Bestyrer af Skolen«. 29. Juni 1896 beskikkedes Lærer ved Horsens Skolevæsen J. J. Arnstrup til Overlærer ved Borgerpigeskolen, og saaledes fik hverken Skolekommissionen eller Forældrene deres Ønske opfyldt. C. Schou ansattes 18. Februar 1898 som Overlærer og Skoleinspektør i Lemvig.

Kaptajn F. C. Krebs.*

5.

3. April 1888 henvendte Komiteen for Understøttelse af trængende og arbejdsløse Personer sig til Byraadet med Anmodning om Hjælp til Indretning af Bospising for fattige Skolebørn. Komiteen havde i de sidste 3 Aar

medvirket ved Indsamling til Understøttelse af trængende og arbejdsløse i Aarhus. Man havde udelukket alle, der ikke var forsørgelsesberettigede i Byen eller allerede var overtagne af Fattigvæsenet, ligesom man delvis havde undladt at hjælpe dem, der til enhver Tid er lige trængende; men desto kraftigere havde man støttet de mange, der paa Grund af Vinterforholdene var arbejdsløse eller af særlige Grunde trængende. Navnlig havde man hjulpet Familier med uforsørgede Børn, og under dette Arbejde og ved Betragtning af, hvad der fandt Sted i andre Byer, f. Eks. København, havde man faaet den Tanke, at man burde gaa over til at bespise de

* Nuvær. Generalmajor F. C. Krebs * 10/11 1855 var Forstander for Aarhus tekniske Skole 1889—1906 og Medlem af Aarhus Byraad 1891—97 og 1902—04.

daarligst stillede Børn i Byskolerne; det vilde formentlig derved være muligt i større Omfang at hjælpe dem, der trængte haardest. Komiteen var overbevist om, »at Betydningen af de Kundskaber, Skolerne ser sig i Stand til at bibringe Børnene, og Børnenes Lyst og Oplagthed til at modtage Undervisningen, vil forøges, ligesom Børnenes Moralitet befæstes, naar man vilde være i Stand til i passende Omfang at bispise et tilstrækkeligt Antal af disse Børn med varm Mad, hvad imidlertid ikke kan ske, uden at det højtærede Byraad stiller sig i et aktivt, velvilligt Forhold til Sagen«. — Komiteen ansøgte da Byraadet om at anvise Lokaler, anskaffe Køkkenudstyr og Service, det sidste bestaaende af en Fajanceskaal til Søbemaden, oven paa hvilken stilles en Tallerken til Eftermaden, Ske, Kniv og Gaffel. Desuden maatte der naturligvis Brændsel til, og Skolebetjenten skulde forestaa visse Indkøb, lave Maden, anrette og frembære den mod Tilladelse for sig og Familie til at spise af samme og mod et Vederlag fra Udvalgets Side af f. Eks. 1 Kr. daglig. Endelig maatte Skolens Overlærer og enkelte af Lærerinderne forestaa Sagen for Skolens Vedkommende, bl. a. udvælge de Børn, som skulde deltage i Bispisningen. Man tænkte sig, at ca. 20 % af Børnene i Byskolerne vilde komme til at deltage, at Bispisningen skulde vare i 90 Dage med Middagsmad hveranden Dag — derimod næppe Brød og Mælk de mellemliggende Dage, saaledes som det senere blev Skik — samt at hver Portion kunde sættes til 15 Øre. Udgiften til Bispisningen, der tænktes skaffet ad frivillig Vej, vilde herefter, naar der regnedes med 2700 Børn i Byskolerne (³¹/₁₂ 1887: 2727) blive 540×45×15 Øre = 3645 Kr., hvortil kom 270 Kr. til 3 Skolebetjente i Paradisgade, Valdemarsgade og Frederiks Allé. Skoleudvalget, som havde faaet Sagen til Erklæring, meddelte det følgende Efteraar (Møde ²²/₁₁ 1888), at man havde forhandlet om Sagen med Byskolernes Overlærere, »som ingenlunde var velvilligt stemte« for den forestaaende

Foranstaltning, der efter deres Mening ikke var saa nødvendig, da Nøden og Fattigdommen i Aarhus ikke var saa stor, at Børnene manglede legemlig Forplejning, naar undtoges ganske enkelte Tilfælde, som Skolerne ved velvillig Bistand søgte at raade Bod paa. Desuden frygtede de for, at Bøspisningens Henlæggelse til Skolerne vilde volde saadanne Ulemper, at Undervisningen led derved. Skoleudvalget mente nok, at Børnene, selv om de ikke just sultede, kunde mangle netop det, man her vilde give dem, nemlig Middagsmad; man maatte ellers indrømme, at Sagen, set fra Skolernes Synspunkt, vilde volde adskillige Vanskeligheder. Skolebetjentene kunde ikke godt paatage sig Tilberedning af Maden, da Renholdelse af 16 Klasseværelser tog betydelig Tid, og de netop i Middagstiden maatte være fuldt optaget deraf. Tilsyn af Skolernes Personale var nødvendigt; men selv om Lærerne var villige til at paatage sig det, hvorom man ikke tvivlede, saa maatte det erindres, at Lærerne som Regel forlod Skolen Kl. 12 og skulde møde igen Kl. 2, og at mange havde privat Undervisning i disse Middagstimer, saa de selv med den bedste Villie ikke kunde assistere. Hvad Skolebestyrerne angik, saa havde de københavnske Inspektører formentlig kun højst 6 Timer ugentlig Undervisning, saa de havde god Tid til at se efter Bøspisningen, medens Overlærerne i Aarhus havde 25 til 30 Timer ugentlig.

Til Trods for disse Vanskeligheder vilde Udvalget dog foreslaa, at der gjordes et Forsøg med Bøspisning for Valdemarsgades Skoles mindre Børn i Skolens Kælderlokaler, hvor Skolebetjenten før havde boet; hans Bolig var jo blevet indrettet i og har siden været i Skolens Tagetage. »De større Børn har som Regel Bypladser og trænger derfor næppe dertil«. Udvalget foreslog, at Børnene i Formiddagsklasserne spiste Kl. 12 og Eftermiddagsklasserne Kl. 1^{1/2} a 2 a 3 Gange ugentlig. Hvis det foreslaaede Lokale indrettedes til Formaålet, var der formentlig intet til Hinder for, at ogsaa Børn fra de nederste Klasser i Pigeskolen i Frederiks

Allé kunde bispises med Middagsmad sammesteds 2 Gange ugentlig. — Byraadet sluttede sig til Tanken og bevilgede 800 Kr. til Indretning af Lokalet og til Inventar.

Det følgende Efteraar 1889 androg den foran nævnte Komité om, at der ogsaa maatte blive indrettet Bispising i Paradisgades Skole, og Skoleudvalget mente nok, den kunde finde Sted i Skolens Kælder, skønt den ikke egnede sig saa godt dertil som Kælderen i Valdemarsgade. Skolekommissionen, hvis Erklæring indhentedes, delte sig i et Flertal og et Mindretal paa Spørgsmaalet. Flertallet anerkendte det nyttige i Bispisingen, men vilde langt foretrække, at den fandt Sted uden for Skolen. Mindretallet vilde ikke fraraade, at Bispisingen fandt Sted paa Skolen, men man maatte dog stille den Betingelse, at Komiteen satte sig i Forbindelse med Skolens Lærerkrefter og ved Hjælp af disse

Sognepræst F. E. Seidelin.

ledede Bispisingen, og at man drog Omsorg for, »at Dreng og Piger ikke paa samme Tid tiltræder eller forlader Skolens Grund«. Byraadet bevilgede — efter at Sagen paany var drøftet — at Bispisingen fortsattes i de søndre Skoler, og at Skolen i Paradisgade inddroges under Arbejdet.

Overlærerne J. J. Olsen og M. C. Handest havde til Skolekommissionen afgivet Erklæringer, hvori de tog bestemt Afstand fra, at Bispising fandt Sted paa Skolen. Det var pinligt for fattige Børn at maatte tage mod Almisse i Skolen, medens deres Kammerater saa paa det. »Værre blev det, da de fik paahængt et synligt Spisetegn, som de skulde møde med for at komme til Bordet«. Bispisingstiderne gav Anledning til, at Børnene drev paa Gaden.

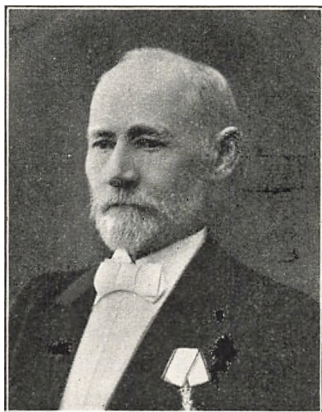
Forskolens Børn i Frederiks Allés Skole gik fra Skole Kl. 11 og kunde først spise Kl. 12. De foretrak frem for at gaa hjem i Tiden Kl. 11—12 at gøre Støj og finde paa Uartig-heder, f. Eks. ihærdigt at raabe Skældsord ned i Kaser-nens Kælder til Dragonerne, »hvilket jeg (M. C. Handest) flere Gange tilfældigt blev Vidne til«. Hvis Bespisningen skulde finde Sted, maatte det ske i nogen Afstand fra Sko-len og uden Forbindelse med eller Besværlighed for denne, som havde Opgave nok med Børnenes Oplærelse og Opdragelse. »En Skole paa 28 Klasser og en Skole-tid fra Kl. 8—12 og Kl. 2—6 levner ikke en Overlærer Tid til at anvende Middagen i en Bespisningsanstalts Tjeneste«. J. Olsen mente ikke, at der for Tiden var Trang til saadanne en gros Bespisningsanstalter ved Aar-hus Byskoler, og han nærede det Haab, at det vilde vare længe, inden Forholdene i Aarhus naede en saadan Udvikling af Fattigdom og Nød som i København, hvor man ved adskillige Skoler havde oprettet Bespisnings-anstalter. Han havde iagttaget, at de mest trængende fandtes blandt de Familier, der var flyttet ind fra Landet, af hvilke adskillige boede paa Randersvejen. Efter at han havde un-derstreget, at Forholdene i Paradisgades Skoles Kælder var meget uheldige til Indretning af Bespisning, siger han: »Endelig kan jeg som Borger i Byen ikke tilbageholde den Anskuelse, at Proletariatet vokser i Antal, og dets Fordrin-ger til Samfundet tiltager ved saadanne Foretagender, som har en offentlig Karakter; fattige Folk fra Omegnen drager i større Mængde til Byen, hvor de mener at kunne leve ved Hjælp af Borgernes filantropiske Bestræbelser«. Han haabede da, at hans Skole maatte blive forskaanet for en Bespisningsanstalt.

Da Byraadet dog vedtog at indrette Lokaler til Bespisning i Paradisgade Skole, indsendte Olsen og Handest en Besværing til Ministeriet, som imidlertid svarede — til Efter-retning og videre Bekendtgørelse — at man ganske vist

fandt det ønskeligst, om Bispisning af Børnene kunde ske uden for Skolerne, men at man dog ikke vilde have noget imod, at den foregik paa Skolerne, »idet Ministeriet i øvrigt maa formene, at Ulemperne herved i det væsentligste vil kunne undgaas ved hensigtsmæssige Foranstaltninger«.

Bespisningen blev fortsat. Komiteen spurgte 1891 Skolekommissionen, om ikke de store Piger kunde deltage i Madlavningen, hvad denne dog maatte fraraade, da det jo vilde gribe ind i Pigernes Skolegang.

15. Oktober 1896 androg Komiteen, »som nu har virket i 8 Aar«, om, at der ogsaa maatte blive indrettet Lokaler til Bispisning i Skolen i Frederiks Allé, da der i Valdemarsgades Skoles Lokaler kun var Plads til Drengene. Dette bevilgedes, og fattige Børn fik herefter Middagsmad hver anden Dag i nogle Vintermaaneder i alle Byens 4 Byskoler (Paradisgade, Valde-

Overlærer H. Olesen.

marsgade, Frederiks Allé og Nørrebrogade, hvor der ligeledes var indrettet Plads til Bispisning). Paa Forespørgsel 1899 fra Indenrigsministeriet om, hvorvidt man tog Udgifterne til Børnebspisningen af Fattigkassen, og om man i saa Fald lod den faa Fattighjælpvirkning for de bispiste Børns Forældre, kunde Byraadet oplyse, at Kommunen kun indrettede Lokaler og gav Brændsel, medens Foranstaltningen i øvrigt holdtes i Gang ved Indsamling blandt Byens Borgere. Dette Forhold fortsattes til 1901, da Byraadet bevilgede 3000 Kr. til Formaalet. I de følgende Aar bevilgedes 1902: 4000 Kr. og 1903—05 6000 Kr. aarlig. 1902 valgtes to Byraadsmedlemmer ind i Komiteen.

6.

Der var i det hele i Tidsrummet vaagnet Interesse for Børnenes legemlige Velbefindende. Komiteen, som i 1888 henvendte sig til Byraadet angaaende Børnebespisningen, lagde ved samme Lejlighed Byraadet paa Sinde at tage Spørgsmaalet om varme Bade op til Overvejelse, og den ny Skole ved Randers Landevej, Nørrebrogades Skole udstyredes da ogsaa med en Badstue. — Efter Forslag af Læge Chr. Weis var der allerede 1883 oprettet en Klinik, hvor Børn gratis blev behandlet. Første Aar maatte dog Forældrene betale for Medicin; men Aaret efter vedtog Byraadet at betale Halvdelen af Udgifterne dertil. 1889 meddelte Dr. Weis, at da han var bleven Politilæge for Aarhus og Læge ved Byens Sygehus, saa kunde han ikke mere varetage Børneklinikken; men han kunde samtidig meddele, at Dr. J. Lunddahl var villig til at fortsætte Virksomheden. Samtidig foreslog han, at Byraadets Bevilling til Medicin nedsattes til $\frac{1}{4}$ af Udgiften, »mere gives ikke paa Poliklinikken i København«. Antallet af besøgende Børn steg under Dr. Lunddahls Ledelse fra 300 til mellem 600 og 700 Børn aarlig paa ca. 100 Klinikdage. Fra 1900 bestyrede Dr. Mohr Klinikken »mod det sædvanlige Honorar 200 Kr.«, som Lægen dog vist ikke havde faaet i ret mange Aar. 1899 skete der i øvrigt den Ændring i Lægeforholdene, at der ansattes to Kommunelæger, en for den Nord for Aaen og en for den Syd for Aaen liggende Del af Byen, og at disse to Læger skulde have Tilsyn med de i deres Distrikter liggende Kommuneskoler. Som Kommunelæger ansattes i Sommeren 1899 for 5 Aar Dr. med Aa. Rahlff for Byens nordlige Del og Dr. J. E. Riis for den sydlige Del, begge med Løn 1500 Kr. aarlig. Da de 5 Aar var gaaet, forelaa i Begyndelsen af Aaret 1905 for Byraadet et Andragende fra Kommunelægerne om Omordning af deres Forhold, og et Udvalg, der var nedsat til Undersøgelse af Forholdene, maatte erkende, at det Arbejde,

som paahvilede de to Kommunalæger var alt for stort i Forhold til den Løn, de oppebar. Man skred derfor til en Omordning, der fik Justitsministeriets Approbation i Foraaret 1906, og som for Skolernes Vedkommende indeholdt følgende Bestemmelse: »Skolelægeinstitutionen i dens nuværende Skikkelse bortfalder. Der gives Overlærerne ved de kommunale Skoler Bemyndigelse til, naar et Barn antages at lide af en Sygdom og Forældrene trods derom til dem rettet Opfordring ikke lader Barnet undergive Lægebehandling, da at henvise Barnet til en af Kommunalægerne«. Da Sagen var i Orden, udbad Byraadet sig — en Smule forsinket unægtelig — Skolekommissionens Ytringer angaaende Skolelægeinstitutionens Ophævelse. Foranledningen til Henvendelsen til Kommissionen var vistnok en Skrivelse til Byraadet fra Stadslæge Lunddahl, hvori han beklagede det skete. Skolekommissionen svarede, at da den ny Ordning var vedtaget, vilde man vente med at fremsætte sine Bemærkninger, der da ogsaa vilde angaa Forslag om Tandlægeeftersyn med Skolebørnene, indtil der forelaa Erfaringer for, hvorledes den indførte Ordning virkede.

Ophævelsen af Skolelægeinstitutionen blev formentlig ikke beklaget af Skolerne. I sin daværende Form var den næppe mere fejlfri end Datidens tilsvarende Ordning i andre Byer, hvor Skolelægernes Instruks formentlig senere er undergaaet betydelige Ændringer. — Paa den anden Side kan man rolig uden at krænke Sandheden ret meget sige, at den Ordning, som i Aarhus 1906 erstattede Skolelægeinstitutionen, aldeles ingen Virkninger fik.

9. Oktober 1890 forelaa for Byraadet et Forslag om at anvende den gamle Ridebane ved Hads Herreds Landevej til Lege- og Sportsplads for Ungdommen, og Sagen henvistes til Budgetbehandlingen. Der synes dog ikke dengang at være blevet gjort mere ved Sagen; thi 7 Aar senere indsendtes baade fra Socialdemokratisk Forbunds Side og fra Skolekommissionen til Byraadet Andragende om, at der

maatte blive udlagt Legepladser til Børn. Kommissionen gjorde opmærksom paa, at Undervisningsministeriet havde udsendt et Cirkulære (^{31/s} 1896) om Indførelse af ordnede Lege for skolesøgende Børn og heri lagde de lokale Skolebestyrelser paa Sinde at støtte denne Sag. Der var tillige senere udsendt en Vejledning og givet Feriekursus, hvori 2 Lærere og 2 Lærerinder fra Aarhus havde deltaget. Man mente, at Tidspunktet nu var kommet til at indføre ordnede Lege dels uden for Undervisningstiden under Ledelse af dertil egnede Lærere dels i Undervisningstiden i Stedet for den egentlige Gymnastikundervisning til bestemte Tider af Aaret, særlig i Forsommeren og om Efteraaret, før og efter den Tid, da Badning og Svømning kunde finde Sted. Inden videre kunde foretages, maatte Byraadet imidlertid beslutte at udlægge til Formaalet egnede Legepladser, en for den nordlige og en for den sydlige Del af Byen, som maatte have en saadan Størrelse, at flere Hold samtidig kunde foretage Øvelser, og som maatte indhegnes. Dernæst skulde der anskaffes adskillige Apparater til Brug ved Legene (Langbold, Fodbold, Cricket), og endelig maatte der naturligvis ydes et passende Vederlag til de ledende Lærere, af hvilke ganske vist adskillige havde tilsagt deres Bistand gratis, men dette Forhold vilde formentlig ikke kunne vedblive. Skolekommissionen haabede paa Byraadets Støtte til Gennemførelse af denne Sag i Betragtning af dens Betydning som Led i Ungdommens Opdragelse. Byraadet nedsatte et Udvalg til at fremkomme med en Indstilling angaaende Sagen, og dette Udvalg forelagde i Byraadets Møde 25. November 1897 et Forslag, som vedtoges af Raadet, og som omtales nedenfor.

Henvendelsen fra Socialdemokratisk Forbund var motiveret med, at Politimesteren under sidste Budgetbehandling havde beklaget Overtrædelserne af Politivedtægtens Forbud mod Leg paa offentlig Gade, Vej eller Plads, og Forbundet mente, at en naturlig Konsekvens af dette

Forbud var, at Kommunen anviste Pladser i de forskellige Dele af Byen, »hvor sømmelig Leg uhindret kan drives af Børn«. Man foreslog derefter 6 forskellige smaa Legepladser for Børn. Enkelte Steder var Grusning og lidt Hegn nødvendigt, men det vilde næppe koste ret meget.

Med Hensyn til de ordnede Lege, der skulde lægges i Skolekommissionens Haand, saa foreslog Udvalget, at der til dette Formaal udlagdes 2 Pladser, hver paa ca. 3 Tdr. Land, den ene i den sydlige Del af Byen bag Kunstvej, den anden i den nordlige i Nærheden af Eksercerpladsen. Til Indhegning og Planering af disse Pladser vilde nok medgaa ca. 1000 Kr.; men ellers mente man ingen Udgifter der vilde blive, da Staten havde stillet Penge til Raadighed til Rekvisitter, og man formentlig godt kunde modtage Lærernes Tilbud om gratis at lede Legen, i det mindste indtil man saa, hvor stor Tilslutningen vilde blive. Byraadet vedtog Forslagene baade om Legepladser til Børn og om Idrætspladser til Skolerne. — Honorar til Lærerne, som ledede de ordnede Lege, opføres første Gang i Kommunens Regnskab for 1901.

7.

Det er i det foregaaende omtalt, at Byraadet fra Midten af 1890erne gav et Bidrag først til en enkelt eksamensberettiget Privatskole og fra 1902 Tilskud til alle Realskolerne. Antallet af private Skoler kulminerede med Aaret 1888, i hvilket der efter Skoleinspektørens Aarsberetning var 44 Privatskoler, der underviste Børn over 7 Aar. Af disse 44 Skoler havde 14 under 10 Elever, 5 fra 10—19 og 7 fra 20—29. 26 af de 44 Skoler havde altsaa under 30 Elever, og af de resterende 18 havde kun 5 (Kirkegaard, Fenger, Frk. Sørensen, Katedralskolens Forberedelsesskole og Fønss) over 100 Elever. De fleste af disse mange Skoler fristede sikkert en kummerlig Tilværelse, og Undervisningsforholdene i dem har nok været alt andet end gode.

I de følgende 17 Aar indtil 1905 sank Antallet til det halve. Skoleinspektørens Aarsberetning for 1905 meddeler, at der dette Aar i Aarhus fandtes 22 Skoler, som underviste Børn over 7 Aar. Af disse 22 Skoler var der 15, som havde over 30 Elever. 1888 var jo det tilsvarende Antal 18. Antallet af de ganske smaa Skoler »Madammeskolerne«, som man sagde i Aarhus, var da gaaet ned fra 26 til 7 i Aarene 1888 til 1905. Aarsagen til denne Nedgang har vel i det hele været den offentlige Skoles Forbedring, at Betalings-skolerne blev sat i Stand til at modtage dobbelt saa mange Elever, og at Byskolerne begyndte i nogen Maade at hævede sig i den offentlige Bevidsthed. Desuden førte vel stigende Priser paa Huslejlighed og Medhjælp med sig, at det ikke kunde betale sig at holde en Skole med meget faa Elever gaaende.

IV. 1906—12.

1.

Som foran omtalt blev ved Byraadets Møde den 7. September 1905 bestemt to Ting, at der skulde oprettes Mellemskoler ved Aarhus Kommuneskoler, og at dette ikke maatte medføre nogen Indskrækning i Betalingskolernes Forhold. Som Følge af denne Vedtagelse forelaa i Byraadets Møde den 5. April 1906 et Forslag fra Skolekommissionen om de fornødne Ændringer i Skoleplanen for Aarhus Købstad.

De to Paragraffer, som omhandlede Spørgsmaalet, foresloges affattet saaledes:

Drengeskolen arbejder med Borgerskoleeksamen som Maal, men fra det nye Skoleaars Begyndelse (1. Maj 1906) deles hver af Borgerskolerne fra Udgangen af IV Klasse i en Mellemskole efter Lov af 24. April 1903 og en Borgerskole, hvorved der efter de 4 laveste Klasser, som bliver uforandrede, efterhaanden dannes to Rækker, en Mellemskole paa 4 Klasser og en Borgerskole paa 3 Klasser.

Hvis der ved Udgangen af Byskolernes IV Klasser er Børn, som egner sig til Optagelse i en Mellemskole efter Lov af 24. April 1903, og hvis Forældre eller Værger ønsker saadant og vil forpligte sig til at afholde de dermed forbundne Udgifter (til Bøger m. m.) samt at lade dem gaa hele Mellemskolen igennem, dannes der aarlig 2 Mellemskoleklasser, en for Drengene, en for Piger, begge med gratis Undervisning. Foreløbig vil disse Klasser blive undervist i henholdsvis Borgerdrenges- og Borgerpigeskolens Lokaler.

Under Forhandlingerne blev det udtalt, at den foreslaede Skoleplan garanterede Borgerskolernes uforandrede Fortsættelse. Men en Taler mente, at for saa vidt Ministeriet kom til det Resultat, at Mellemskolerne ikke kunde

sættes i Forbindelse med Borgerskolerne, saa maatte det hele Spørgsmaal paany forelægges Byraadet. Han kunde ønske oplyst, hvorledes Pladsforholdene vilde blive i Borgerskolerne, men var ellers nok klar over, at det var lovligt sent den 5. April at indsende Forslag til en ny Skoleplan, der skulde træde i Kraft fra 1. Maj samme Aar. Skoleudvalgets Formand Jakob Jensen mente ikke, der var noget at risikere ved en kort Tid at undervise, uden at Planen var approberet. I øvrigt lagde han ikke Skjul paa, at hele Forholdet ikke var i nogen god Gænge, fordi man ikke havde fulgt den Plan, der enstemmigt var foreslaet af Skolekommissionen i 1905. Mellemskoleundervisningen tog da ogsaa sin Begyndelse i April 1906 med 2 Klasser i hver af de 2 Borgerskoler i Christiansgade og Ny Munkegade.

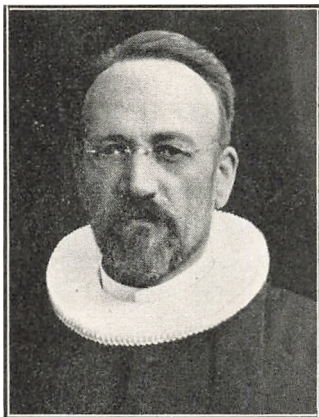
Hen paa Sommeren kom Planen tilbage fra Ministeriet med en Bemærkning til § 3 af følgende Indhold:

I Betragtning af, at det maa antages at være Hensigten med det foreliggende Skoleplansforslag som den normale endelige Ordning at oprette en særlig Række af Mellemskoleklasser for de til denne Undervisning egnede Børn fra Byskolen, saasnt der af disse findes et til Oprettelse af selvstændige Klasser tilstrækkelig stort Tal, medens de paagældende Byskolebørn forinden henvises til de respektive Borgerskoleklasser, vil Ministeriet ikke modsætte sig, at der fremdeles kræves Skolepenge i Borgerskolens fire Underklasser.

Denne Bemærkning gav i Skolekommissionens Møde den 3. September 1906 Anledning til stærk Diskussion, idet den jo understregede Forskellen mellem Betalingsskoler og Friskoler og syntes at forudsætte, at ogsaa Mellemskoleklasserne skulde deles i to Slags: dem, der hørte til Betalingsskolerne, og dem, der hørte til Friskolerne. Jakob Jensen foreslog derfor, at Skolekommissionen skulde henstille at svare Ministeriet: Det har altid været Skolekommissionens Mening, at der skal være en fælles Mellemskole for Borgerskole- og Byskolebørn. Men dette Forslag forkastedes med 6 Stemmer mod 6. Kommissionen afgav herefter 2 forskellige Forslag til Byraadet, hvor Planen kom til Be-

handling den 13. December 1906. I Mellemtiden havde imidlertid 6 Medlemmer af Skolekommissionen stillet Forslag om en Udvidelse af Borgerskolerne. Et saadant Forslag var en naturlig Konsekvens af Byraadets Vedtagelse i September 1905, da Betalingsborgerskolerne naturligvis ikke kunde bevares uindskrænket og samtidig give Plads for Mellemkoleklasser, bestaaende af Elever fra Byskolerne, uden at der fandt en Tilbygning Sted til de to Skoler i Ny Munkegade og Christiansgade.

Forslaget om Udvidelse kom til Behandling i Kommissionen den 24. September 1906. Formanden, Sognepræst Lyngby, forelagde Sagen og udtalte, at da der i sin Tid blev nedsat et Udvalg angaaende Mellemskolesagen, bestaaende af Pastor N. Joh. Laursen, Forretningsfører Jakob Jensen og Formanden (Lyngby), var han nærmest stemt for, at Mellemskolen skulde erstatte Borgerskolen, saa at denne bortfaldt. Senere var der opstaaet en stærk Stemning blandt Borgerne for Bevarelse af Borgerskolen, og nu mente han, den

Sognepræst Th. Lyngby.

burde bevares, men saaledes at den kunde give Plads til alle de Børn, som ønskedes optaget, at de ikke skulde gaa ind i private Skoler, som Kommissionen nylig havde kritiseret. Mellemskolen vilde vel nok i Tiden sejre, men nu maatte man efterkomme Borgernes Ønske. Det kostede jo ikke mere at undervise Børn i Borgerskolen end i Byskolen. Han forelagde derefter en Statistik over, hvilke Samfundslag Børnene i Borgerskolen kom fra.

	Drengeskolen :	Pigeskolen :
Haandværk	42,4 %	56 %
Handel	21 %	14 %
Embedsmænd og Funktionærer	21,5 %	20 %
Arbejdere	12,1 %	10 %
Enker	3 %	

Forretningsfører Jakob Jensen betragtede det for ørkesløst at forsøge at faa et saadant Forslag gennem Byraadet, desuden ansaa baade han og hans Meningsfæller, der fra Januar 1906 talte 10 af Byraadets

20 Medlemmer, det for et Tilbageskridt, som man ikke maatte gøre i Aarhus.

Ved Afstemningen i Kommissionen fik Forslaget da heller ikke Flertal, og bedre gik det ikke i Byraadet, hvor Sagen behandledes 1. November 1906. Skoleudvalget, hvis Erklæring var indhentet, rejste ved den Lejlighed for første Gang klart Kravet om, at Indskrivningen til Borgerskolerne helt skulde standses, saaledes at Aarhus Kommuneskole kom til at bestaa af:

- a. en fælles gratis Grundskole,
- b. — — — Mellemskole.

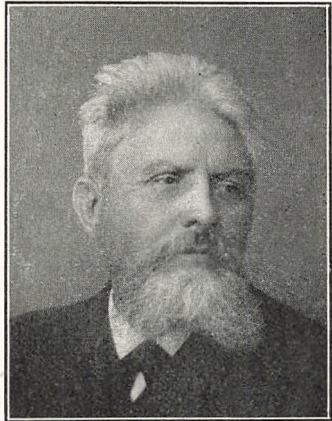
2 af Udvalgets Medlemmer havde underskrevet dette Forslag, det 3. Medlem, Overlærer A. Müller, mente, at Borgerskolen burde udvides. Sagen gav Anledning til en meget lang Debat, hvori man fra Højres Side gjorde gældende, at Undervisningen i Betalingsskolerne var billigere end den tilsvarende i Friskolerne, medens det fra Socialdemokratiets Side hævdedes, at Undervisningen i Betalingsskolerne var dyrest, naar Hensyn toges til Forrentning af Skolernes Værdi, Resultatet blev, at Forslaget om Udvidelse forkastedes med 11 Stemmer mod 7. Men ogsaa det fra Skoleudvalgets Flertal fremsendte Forslag forkastedes med 10 Stemmer mod 10. Selve Skoleplanen kom som sagt til Behandling den 13. December 1906. Skoleudvalget fremlagde ved den Lejlighed et af dets Flertal (Jakob Jensen og K. Moustén) udarbejdet Ændringsforslag, der i Virkeligheden var en helt ny Skoleplan, formet efter de foran nævnte Principper om en fælles Grundskole og fælles Mellemskole. Sagen gav atter Anledning til en meget lang Forhandling, der ogsaa omfattede forskellige andre Punkter i Planen, f. Eks. Overlærernes Timetal og Ministeriets Krav om, at Timelærerne skulde ansættes ikke af Byraadets Skoleudvalg, men af Skoledirektionen. Planen blev herefter indsendt til Ministeriet, hvorfra den i Begyndelsen af Aaret 1907 kom tilbage med Krav om adskillige

Ændringer, ogsaa nogle mindre Ting, som Ministeriet ikke tidligere havde omtalt.

Planen blev naturligvis atter behandlet baade i Skolekommissionen og i Skoleudvalget, hvor man foreslog den meget vigtige Ændring, at alle de Børn fra Byskolerne, som dertil var kvalificerede, skulde optages i Mellemskolen. I Byraadet, hvor Sagen behandlede den 21. Marts 1907, vedtog man Udvalgets Ændring, samt at alle Kommuneskolerne for Fremtiden skulde benævnes Borger-skoler. Sagen gik derefter igen til Ministeriet, hvorfra den i Juli 1907 kom tilbage til Byraadet med Bemærkning, at man nu for de allerfleste Paragraffers Vedkommende kunde approbere Planen, men at Ministeriet paa et afgørende Punkt reserverede sig sin Stilling. Ministeriet skriver:

Naar Byraadet derimod har udtalt Ønsket om, at sidste Sætning i § 9 ændres til: »dannes der aarlig af disse Børn

Mellemskoleklasser med gratis Undervisning« maa Ministeriet kræve, at Paragraffen affattes som oprindelig foreslaaet, saaledes at der aarlig dannes 2 Mellemskoleklasser, en for Drengene og en for Piger, begge med gratis Undervisning, og saaledes at disse bliver at undervise henholdsvis i Borgerdreng- og Borgerpigeskolens Lokaler. Følgen af, at dersom af Byraadet foreslaaet aarlig oprettes et ubestemt Antal Mellemskoleklasser, vil blive, enten at man for at faa Plads i Betalingsskolerne maa ophæve disse i deres hidtidige Virksomhed, eller at Mellemskoleklasserne, hvis man ikke mener, der er Plads i Betalingsskolerne, indrettes rundt omkring i Friskolerne og bliver ledet af vedkommende Friskoles Overlærer, hvad der vil være uheldigt. Man vil derfor ikke, før det er oplyst, hvorledes Byraadet har tænkt, at disse eventuelle Mellemskoleklasser skal ledes, og hvor de skal bringes, kunne godkende den af Byraadet foreslaaede Affattelse af Paragraffen.

Overlærer A. Müller.

Skoleudvalget bemærkede hertil, at naar Ministeriet

mente ikke at kunne gaa med til den af Byraadet sidst foretagne Ændring, før det oplystes, hvorledes Byraadet havde tænkt, at disse fra Friskolen optagne Mellemskoleklasser skulde ledes, og hvor de skulde anbringes, saa maatte man svare, at alle de Mellemskoleklasser, som oprettedes, skulde anbringes i Betalingsskolerne og ledes af disses Overlærere. I Tilfælde af Pladsmangel vilde nogle af Betalingsskoleklasserne foreløbig blive henvist til den gamle Borgerskole paa Vestergade, hvor deres Undervisning kunde finde Sted under Ledelse af Betalingsskolernes Overlærere, og hvor der vilde være Plads, indtil Byraadet atter tog Skoleplanen op til Revision. Sagen gav ved denne Lejlighed ikke Anledning til nogen videre Diskussion i Byraadet. 18. December 1907 stadfæstedes herefter Skoleplanen for Aarhus Købstad, hvori de meget omdiskuterede Spørgsmaal ordnedes i §§ 6 og 9:

Borgerskolen Nr. 4 arbejder med Borgerskoleeksamen som Maal; men fra det ny Skoleaars Begyndelse (Maj 1906) deles hver af Borgerskolerne Nr. 4 og 6 (Betalingsskolerne) fra Udgangen af IV Klasse i en Mellemskole efter Lov af 24. April 1903 og en Borgerskole, hvorved der efter de 4 laveste Klasser, som bliver uforandrede, efterhaanden dannes to Rækker, en Mellemskole paa 4 Klasser og en Borgerskole paa 3 Klasser. — I Mellemskolen optages kun Børn, der fyldestgør Forordringerne efter Anordning af 19. Juni 1903, og hvis Forældre erklærer, at de agter at lade dem gennemgaa hele Mellemskolen.

Hvis der i Borgerskolerne Nr. 1, 2, 3, 5 og 7 (Friskolerne) er Børn i 11—12 Aars Alderen, som egner sig til Optagelse i en Mellemskole efter Lov af 24. April 1903 og bestaar Optagelsesprøven efter Anordning af 19. Juni 1903, og hvis Forældre eller Værger ønsker saadant og vil forpligte sig til at lade dem gaa hele Mellemskolen igennem, dannes der aarlig af disse Børn Mellemskoleklasser med gratis Undervisning. Foreløbig vil disse Klasser blive undervist i henholdsvis Borgerdrengeskolen i Ny Munkegade og Borgerpigeskolen i Christiansgade.

Skoleplanens Approbation havde jo imidlertid ikke gjort Pladsforholdene ved de 2 Betalingsskoler bedre. En Del af deres yngste Klasser maatte undervises dels om Ef-

termiddagen i Skolerne selv og dels i den gamle Skole paa Vestergade. Da de yngste Klasser i de øvrige Skoler maatte gaa om Eftermiddagen, kunde der principielt ikke indvendes noget imod, at ogsaa Betalingskolernes Smaabørn maatte gaa i Skole til Kl. 6 om Eftermiddagen. Men Forholdet gav dog Anledning til Kritik, ikke mindst hos Betalingskolernes Tilhængere i og og udenfor Byraadet, saa meget mere som Lokalerne i Vestergades Skole ikke uden Grund ansaas for utilfredstillende. Spørgsmaalet om Standsning af Indskrivning i Betalingskolerne rejstes derfor paany i Skolekommissionen allerede den 20. og 31. Januar 1908, hvor Standsning blev vedtaget med 7 Stemme. mod 4.

De Medlemmer af Kommissionen, som paavirket af Borgernes Adresse i Sommeren 1905 havde søgt at bevare Betalingskolerne og derfor i Efteraaret 1906 havde stillet Forslag om de 2 Skolars Udvidelse, havde nemlig nu opgivet deres Bestræbelser. Formanden, Sognepræst Lyngby, udtalte i Mødet 31. Januar: Det historiske Forhold var, at det fra først af havde været Mening, at Mellemskolen skulde afløse den gamle Borgerskole. Paa Grund af Forholdene var han gaaet med til det Kompromis, som Skoleplanen var; men da det ikke var lykkedes at skaffe Tilslutning til Borgerskolens Udvidelse, saa var han nu faldet tilbage til sit oprindelige Standpunkt. Hvor uholdbar Situationen var, kom stærkt frem i Foraaret samme Aar, da Overlærer ved Ny Munkegades Skole, Kn. Christensen, meddelte, at Optagelsesprøven til første Mellemskoleklasse havde givet det Resultat, at der fra Skolen selv var optaget 27 Elever og fra de alm. Borgerskoler 33 i første Række og 29 i anden. Der var i Kommissionen Enighed om, at man kun interesserede sig for, om Eleverne havde bestaaet Optagelsesprøven, og ikke for, om de havde bestaaet i 1. eller 2. Række. Man besluttede derfor at meddele Overlærer Kn. Christensen, at alle de 89 Børn, der havde bestaaet Op-

tagelsesprøven, burde optages i Mellemskolen og fordeles i Klasserne uden Hensyn til den Karakter, hvormed de havde bestaaet Prøven. Det vanskelige Lokalespørgsmaal var til Behandling i Byraadet 23. April 1908, hvor ogsaa Meddelelsen fra Overlærer Kn. Christensen blev omtalt og kritiseret. Der fremsattes i Mødet forskellige Forslag til Afhjælpning af Lokalemanglen, f. Eks. at anskaffe Døckerske Filttelte. Overlærer Müller var især Talsmand for denne Foranstaltning. Resultatet af Forhandlingerne blev dog, at man nøjedes med at henvise Betalingsskolernes Underklasser til Undervisning om Eftermiddagen og til den gamle Skole paa Vestergade. Kommissionens Forslag om at standse Indskrivningen til Betalingsskolerne var imidlertid af Byraadet blevet indsendt til Ministeriet, som dog meddelte, at man i Overensstemmelse med, hvad der af Skoledirektionens Flertal i dens over Sagen afgivne Erklæring var udtalt, i alt Fald ikke for Tiden vilde kunne imødekomme det foreliggende Andragende, allerede under Hensyn til, at den gældende Skoleplan var blevet godkendt for saa kort Tid siden og i Løbet af Aaret 1910 skulde gennemses paany. Ministeriets Svar var til Efterretning i Mødet den 27. August 1908. Skoleudvalgets Formand Jakob Jensen udtalte ved denne Lejlighed sin Beklagelse over Ministeriets Resolution og særlig over Skoledirektionens Indstilling. Det vilde med den gældende Ordning være umuligt at fortsætte næste Aar. Der var dog ikke nogen Udsigt til Forandring inden Begyndelsen af Skoleaaret 1909—10, og i Kommissionens Møde 2. November 1908, hvor Overlærerne J. Arnstrup og Kn. Christensen var til Stede, gav Skoleinspektøren Meddelelse om, hvorledes Klasserne i de 2 Skoler vilde kunne anbringes i det følgende Skoleaar. Det var nødvendigt, at 4 Klasser fra Christiansgades Skole gik om Eftermiddagen og 2 anbragtes paa Skolen i Vestergade. I Ny Munkegades Skole maatte 2 Klasser gaa om Eftermiddagen, og 5 Klasser flyttes til Vestergade. De 2 Overlærere

gjorde opmærksom paa forskellige Foretagender, som formentlig kunde bringes til Udførelse ved deres Skoler, og hvorved der kunde skaffes flere Klasseværelser. Desuden omtalte Arnstrup det uheldige i, at Smaapiger skulde gaa om Eftermiddagen og saaledes gaa hjem om Vinteren i Mørke. Det gjorde altsammen intet Indtryk paa Skolekommissionen, og Jakob Jensen udtalte, at han vilde lægge Ansvar for Vanskelighederne paa dem, som havde været med til at hindre, at Skolevæsenet blev ordnet, som Kommissionens Flertal ønskede det. Situationen var da ved Begyndelsen af Skoleaaret 1909—10 saa spændt, at et Medlem af Kommissionen besluttede at indsende en Klage til Ministeriet over den Maade, paa hvilken man behandlede Betalingsskolernes Klasser. Baade Skolekommissionen og Skoleudvalget udtalte i deres Erklæring om Klagen, dels at det jo var Ministeriet velbekendt, at Betalingsskoleklasserne blev henvist til Vestergades Skole, dels at man ikke kunde antage, at Børnene i disse Klasser fik en ringere Undervisning der, medens man selvfølgelig var klar over, at Formiddagsundervisning var at foretrække for Eftermiddagsundervisning baade i Betalingsskolerne og i Friskolerne; men da der næppe var Udsigt til, at Skolevæsenet i den nærmeste Fremtid kunde meddele alle Børn Undervisning om Formiddagen og nogle Børn skulde gaa i Skole om Eftermiddagen, saa var det naturligst dertil at vælge de yngste Børn. I øvrigt understregedes det af Kommissionen, at man havde gjort sig al Umage for at faa det bedst mulige ud af den foreliggende Situation.

I Efteraaret blev det klart for alle Parter, at Betalingsskolen maatte opgives, og i Byraadets Møde den 16. December 1909 forelaa der en enstemmig Indstilling fra Skolekommissionen og Skoleudvalget om en ny Skoleplan for Aarhus Kommuneskoler, hvorefter Indskrivningen til Betalingsskolerne standsedes, saaledes at der ikke foretoges Indskrivning til første Klasserne i Foraaret 1910. Indstil-

lingen anbefalede baade af Forretningsfører Jakob Jensen og af Købmand Mikael Johansen som Ordførere for Byraadets to Partier, men der blev dog en lang Diskussion i Byraadet, som strakte sig over 2 Møder, den 16. og 22. December 1909. I det sidste Møde vedtoges Indstillingen med 17 Stemmer mod 2 og gik derefter til Ministeriet. Dette ventede imidlertid med at lade høre fra sig, og i Marts Maaned 1910 henvendte derfor Overlærerne ved Betalings-skolerne sig, ikke til Byraadet eller til Skolekommissionen, men til Skoledirektionen med Forespørgsel, om de, da den ny Plan ikke var approberet, burde foretage Indskrivning til Betalingskolernes første Klasser i April Maaned. Direktionen besvarede Spørgsmaalet bekræftende, og Indskrivningen averteredes derefter i Bladene, hvad der vakte ikke ringe Opsigt, og i Byraadets Møde den 31. Marts 1910 forelaa en Skrivelse fra Skolekommissionen, hvori man gav Meddelelse om Forholdet: Der var nu hengaaet 3 Maaneder, siden Planen indsendtes, saa Approbationen maatte foreligge i den nærmeste Fremtid og i hvert Fald, inden det ny Skoleaar begyndte i Slutningen af April. Ganske vist havde Ministeriet i Februar forlangt Erklæring fra Lærraadene ved de to Betalingskoler, til hvilke Indskrivningen var foreslaet standset, tilligemed Skolekommissionens Motivering af Ændringerne i Planen, men disse Oplysninger var allerede for henimod 3 Uger siden sendt til Ministeriet. Man maatte vente, at Approbationen vilde foreligge inden ret længe, og havde givet de to Overlærere Meddelelse om, at Indskrivningen til Betalingskolernes I Klasser skulde udsættes indtil videre. Skolekommissionen var derfor forbavset over, at Overlærerne alligevel havde averteret Indskrivning.

Meddelelsen fra Kommissionen gav naturligvis Anledning til mange Bemærkninger i Byraadet og Bebrejdelser imod de to Overlærere, som dog unægtelig havde været i en meget vanskelig Stilling mellem Kommissionen og By-

raadet paa den ene Side og Forældrene til Børnene i Betalingsskolerne samt Skoledirektionen paa den anden Side.

Sagen gik imidlertid temmeligt hurtigt i Orden. Den 26. Marts blev der afholdt et offentligt Møde i Forsamlingsbygningen i Østergade, hvor C. Th. Zahle, Konsejlspræsident i det radikale Ministerium, der var dannet i Efteraaret 1909, og Folketingsmand Rode holdt politiske Taler. Under den følgende Diskussion meddelte Redaktøren af Demokraten, M. Simonsen, at den i Skolekommissionen og Byraadet vedtagne Skoleplan for Aarhus, der indeholdt Bestemmelse om den kommunale Betalingsskoles Ophør, ikke var bleven godkendt af Ministeriet, skønt den var indsendt allerede før Jul. Der gik nu Rygter om, at Kultusministeren (M. C. B. Nielsen) ikke vilde sanktionere Bestemmelsen om Betalingsskolernes Ophævelse. Han vilde spørge Konsejlspræsidenten, om han kunde tænke sig, at en Fagminister i hans Ministerium saaledes kunde ignorere det kommunale Selvstyre. Som rimeligt er, maatte Zahle sige, at han kendte ikke noget til denne Skolesag, men at han vilde tale med Kultusministeren. Om det var denne Interpellation, der hjalp, er ikke godt at vide. Men i hvert Fald meddelte Ministeriet i Skrivelse af 4. April 1910, at man havde approberet Bestemmelsen om Standsning af Indskrivningen til Betalingsskolerne, og hermed endte den langvarige Kamp om denne Sag. Hele Skoleplanen blev i øvrigt først approberet den 6. Marts 1912.

Dens 6 første §§ aftrykkes her, da der med dem er gjort Ende paa den Dualisme indenfor Skolevæsenet, som havde været gældende fra gammel Tid og især fra 1847:

Skoleplan.

§ 1.

Aarhus Kommunes offentlige Skoler er:

I Borgerskolen.

II Mellemskolen med Realklasse.

Anm. Hertil kommer de to Betalingsskoler i Christiansgade og

Ny Munkegade, i hvilke der i Foraaret 1909 for sidste Gang er foretaget Indskrivning. — Skolebetalingen bortfalder fuldstændig fra 1. April 1912, saaledes at fra nævnte Tidspunkt al Skolegang i Aarhus Kommunes offentlige Skoler er gratis. — Maksimum af Børnetallet i Klasserne er 32. Angaaende Undervisningen, se medflg. Timefordeling (S. 121—22).

§ 2.

Borgerskolerne er:

1. Borgerskolen, Paradisgade.
2. — Valdemarsgade.
3. — Frederiks Allé.
4. — Ny Munkegade.
5. — Nørrebrogade.
6. — Christiansgade.
7. — Ingerslevs Avenue.
8. — Finsensgade.
9. — N. J. Fjordsgade.

Angaaende Undervisningen, se medflg. Timefordeling (S. 169).

I Borgerskolerne, Ny Munkegade og Christiansgade, som hidtil har været optaget af Mellemskolen og Betalingsskolen, foretages, naar nærværende Skoleplan er approberet, Indskrivning af skolepligtige Børn som i de øvrige Borgerskoler.

§ 3.

Der findes ingen skarpt afgrænsede Skoledistrikter, men Børnene indskrives i de Skoler, som ligger belejligst for deres Hjem, og idet der ved Fordelingen saa vidt muligt tages Hensyn til Forældrenes Ønsker.

Efter Fordelingen oprettes det i Forhold til Indskrivningen nødvendige Antal Klasser.

Flytning af Børn fra den ene Skole til den anden finder i Almindelighed kun Sted, naar Forældre eller Værger fremsætter Ønske derom og Skolerne anbefaler det.

§ 4.

Skolehalvaarene begynder og slutter 15. April og 15. Oktober, da Indskrivning af Børn finder Sted.

§ 5.

Mellemskole- og Realklasser anbringes ved de Skoler, som Byraadet efter derom fra Skolekommissionen fremkommen Indstilling finder egnede dertil. Det af Byraadet vedtagne Forslag i saa Henseende forelægges Ministeriet til Afgørelse. Indtil videre haves Tilladelse til An-

bringelse af saadanne Klasser ved Borgerskolerne i Ny Munkegade, Christiansgade og N. J. Fjordsgade.

§ 6.

I Mellemskolen optages Børn i 11—12 Aars Alderen fra hele Kommunen, saafremt de bestaar den i kgl. Anordning af 19. Juni 1903 befalede Optagelsesprøve, som Skolekommissionen ved Lærerpersonalets Hjælp lader afholde. Skolekommissionen fordeler de Børn, som har bestaaet, og hvis Forældre eller Værger afgiver en skriftlig Erklæring om, at det er deres Agt at lade dem gennemgaa alle Mellemskolens 4 Klasser, til de Borgerskoler, hvor Mellemskoleklasserne er anbragt.

Vanskeligheden ved Anbringelse af Klasser i de to Betalingsskoler var imidlertid ikke til Ende med Ministeriets Skrivelse af 4. April 1910. Efter Forhandlinger med de to Betalingsskoler ordnedes ved Begyndelsen af Skoleaaret 1910—11 Forholdene saaledes, at den gamle Skole paa Vestergade helt overlodes til Ny Munkegades Skoles Betalingsskoleklasser, medens af Underklasserne i Christiansgades Skole 3 anbragtes i Borgerskolen, Fr. Allé, og 2 om Eftermiddagen i selve Skolen. Denne Overførelse af Betalingsskoleklasser til Friskolelokaler var imidlertid Forældrene til de paagældende Børn særlig utilfredse med, og de indsendte derfor ligeledes en Klage til Undervisningsministeriet over Forholdet. Byraadet, som Klagen blev forelagt, henviste til, at der nu var vedtaget en Udvidelse af Christiansgade Skole — som dog ikke blev til noget, da Sagen nærmere blev overvejet, og det viste sig, at den var uheldig. Den kunde desuden først være bleven færdig, naar Forholdene havde trukket sig til Rette.

I Skrivelse af 21. Januar 1911 meddelte Undervisningsministeriet som Svar paa den indsendte Klage, at man maatte anse det for rigtigst, at det blev Mellemskoleklasser og ikke Betalingsskoleklasser, der udstationeredes, indtil Pladsforholdene i Christiansgades Skole blev normale. Efter Forslag fra Skolekommissionen besluttede Byraadet herefter i sit Møde 30. Marts 1911, i Skoleaaret 1911—12 at anbringe 3 af af Christiansgades Skoles Mellemskoleklas-

ser i Fjordsgades Skole, saaledes at Christiansgades Skoles Overlærer havde Tilsyn med dem. Dette utilfredsstillende Forhold varede kun eet Aar. Fra April 1912, da den ny Skoleplan traadte i Kraft, var der jo skaffet Approbation paa Oprettelsen af en Mellemskoleafdeling ved Fjordsgades Skole, hvor der det nævnte Foraar oprettedes 2 første Mellemskoleklasser, en for Drengene og en for Piger, og hvortil der overførtes en anden Mellemskoleklasse fra Ny Munkegades Skole. Samme Foraar nedlagdes III Klasserne ved de 2 Betalingsskoler, som jo fra samme Tidspunkt ifølge Skoleplanen ikke mere var Betalingsskoler, idet Skolebetalingen fuldstændig bortfaldt fra 1. April 1912.

Hermed var endelig Forholdene bragt i Orden, saaledes at der i hver af Skolerne var fornøden Plads til dens Klasser.

2.

I de Aar, i hvilke disse Skolekampe fandt Sted, var ikke alene Undervisningen i Mellemskolen bragt i Overensstemmelse med Lovens og Anordningens Regler for denne Skoleform; men ogsaa en hel Del Reformere vedrørende de øvrige Borgerskoler var blevet gennemført. For Mellemskolens Vedkommende havde der fundet adskillige Diskussioner Sted, dels om Indførelsen af forkortede Timer, som det dog ikke lykkedes Forslagsstilleren, Overlærer J. Arnstrup at faa indført, og dels om Spørgsmaalet, om man i første Mellemskoleklasse skulde begynde med Tysk eller med Engelsk. Den ene af Skolerne ønskede at begynde med det første Sprog, og den anden med det sidste. Men da Skoleautoriteterne ønskede, at begge Skolerne skulde begynde med det samme Sprog, blev Resultatet, at Engelsk blev første Fremmedsprog. Undervisningsplanen for hele Mellemskolen blev approberet af Skoledirektionen den 15. Marts 1909, og Planen for Realklassen, der oprettedes første Gang i Foraaret 1910, den 7. Februar samme Aar.

Timeplan.

Fagene	I M.	II M.	III M.	IV M.	Real.
Dreng:					
Religion	2	2	2	1	
Dansk	5	4	4	5	4
Tysk*		5	4	4	4
Engelsk*	5	3	3	3	5
Historie	3	2	3	2	2
Geografi	2	2	2	2	2
Naturhistorie	2	2	2	2	2
Naturlære	2	2	2	2	2
Regning og Matematik	4	5	6	7	4
Skrivning	2	1	1	1	
Tegning	2	2	1	1	2
Geometri					2
Bogholderi					1
	29	30	30	30	30
Sløjd	2	1	1		
Gymnastik	3	3	4	4	4
Sang	2	2	1		1
	36	36	36	34	35
Piger:					
Religion	2	2	2	1	
Dansk	5	3	4	5	4
Tysk*		5	4	4	4
Engelsk*	5	3	3	3	5
Historie	3	2	3	2	2
Geografi	2	2	2	2	2
Naturhistorie	2	2	2	2	2
Naturlære	1	2	2	2	2
Regning** og Matematik	4	5	6	7	3
Skrivning	2	1			
Tegning	2	1	1		2
Haandarbejde	2	2	1	2	2
Bogholderi					1
	30	30	30	30	29
Husgerning				4	4
Gymnastik	3	3	3	2	2
Sang	2	2	2		1
	35	35	35	36	36

* Hvis Tysk er Hovedfaget, bliver Fordelingen i Realklassen:

Tysk 5 Timer.

Engelsk 4 —

** I Realklassen kun Regning.

I den af Skoledirektionen den 24. Januar 1906 approberede Undervisningsplan for Byskolerne — de alm. Borgerskoler — var ikke opført Gymnastik for de 3 yngste Pigeklasser og for første Drengeklasse. Paa Foranledning af Undervisningsministeriet, som maatte anse dette Forhold for ulovligt, indførtes fra April 1907 Gymnastik i de nævnte Klasser, og Gymnastiktimerne forøgedes, saaledes at alle Drengeklasser fik to ugentlige Timer og alle Pigeklasser ligeledes 2 ugentlige Timer med Undtagelse af første Klasse, som kun fik een Time.

Kort Tid efter besluttede Byraadet, 7. November 1907, efterhaanden at indføre Sløjd og Husgerning ved alle Byens Kommuneskoler, og Undervisningen i disse Fag begyndte i Foraaret 1908 med Sløjd i Borgerskolen ved Ingerslevs Boulevard, 2 Timer ugentlig i V Klasse, og med Husgerning i Borgerskolen, Finsensgade, 4 Timer ugentlig i VI Klasse. Aaret i Forvejen, April 1907, indførtes Tysk som Fag i VII Klasserne med 6 ugentlige Timer. Endelig gennemførtes en helt ny Undervisningsplan for alle Borgerskolerne, som fik Skoledirektionens Approbation 28. Juli 1910, men allerede blev anvendt i Skolerne fra April samme Aar.

(Skema over Timefordeling Side 169).

3.

I Aarene 1906—12 fandt mange Byggearbejder Sted ved Skolevæsenet. For det første maatte der med det stærkt stigende Børnetal og Timetal skaffes ny Skoler, og der opførtes da ogsaa to Borgerskoler i det nævnte Tidsrum. Men dernæst gav Indførelsen af Sløjd og Husgerning, samt Forøgelsen af Gymnastiktimernes Antal Anledning til Indretning af Lokaler, og endelig foretoges adskillige Forbedringer af Forholdene i de ældre Skoler. Nedenfor anføres de fleste af de 6 Aars Byggeforetagender ved Skolevæsenet med Tilføjelse af Oplysning om Tid og Bekostning.

Timefordeling:

Fag	VII Kl.		VI Kl.		V Kl.		IV Kl.		III Kl.		II Kl.		I Kl.		Ialt	
	D.	P.	D.	P.	D.	P.	D.	P.	D.	P.	D.	P.	D.	P.	D.	P.
	Religion	2	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	16
Dansk	6	6	7	7	7	7	9	8	8	7	6	6	7	7	50	48
Tysk	6	6													6	6
Regning	5	4	5	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4	35	31
Skrivning	1	1	2	1	2	2	3	2	3	2	3	3	5	4	19	15
Historie	3	3	3	3	2	2	2	2	1	1	$\frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$			12	12
Geografi	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1					9	9
Naturhistorie og Naturlære	4	2	4	2	4	2	2	1							14	7
Iagttagelsesundervisning og Tegning	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	4	4	3	2	17	11
Sang	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	12	12
Sløjd el. Haandgerning		4	2	5	2	5	2	4		3	2	2	2	2	6	25
Gymnastik	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	14	14
Husgerning				4												4
I alt	35	35	34	36	33	32	34	32	26	26	24	26	24	23	210	210

- En Skole i Trøjborgkvarteret (Finsensgades Skole). Vedtaget i Byraadet $\frac{8}{3}$ 1906. Indviet $\frac{11}{7}$ 1907. .... 350716,34 Kr.
- Ombygning af Valdemarsgades Skoles nordre Gavl, hvorved den derværende Trappe inddroges og 4 smaa Klasseværelser udvidedes. 1906 -- Overslag. .... 1170,00 --
- Inventar til et Sløjdlokale i Skolen ved Ingerslevs Boulevard -- Overlag 1907. .... 1600,00 --
- Inventar til Husgerningslokale i Finsensgades Skole. Overslag 1907. .... 2000,00 --
- Indretning af Badstue i Christiansgades Skole 1907 5883,12 --
- do. i Ny Munkegades -- 1907 6215,82 --
- Centralvarmeanlæg i Paradisgades Skole 1907. .... 16558,80 --
- En Skole i Byens sydlige Del (N. J. Fjordsgades Skole). Vedtaget i Byraadet $\frac{20}{2}$ 1908. Indviet $\frac{7}{4}$ 1910. .... 377431,32 --
- Indretning af Husgerningslokale i Skolen i Fr. Allé 1908. .... 10150,43 --
- Indretning af Sløjdlokale i Valdemarsgades Skole. 1908. .... 3109,07 --
- Indretning af en lille Fysik- og Kemiklasse i Ny Munkegades Skole. 1908. .... 690,30 --
- Indretning af Husgerningslokale i Christiansgades Skole. 1909. .... 4807,35 --

13. Indretning af Husgerningslokale i Skolen ved Ingerslevs Boulevard. 1909.....	6438,85	Kr.
14. Inventar til Sløjdlokalet i Finsensgades Skole. 1909.	2496,92	—
15. Installation af W. C. ved Finsensgades Skole. 1909..	2865,66	—
16. Opførelse af en Etage oven paa Gymnastikbygningen mellem Skolerne i Valdemarsgades og Fr. Allé samt Installation af Centralvarmeanlæg i hele Gymnastikbygningen og i Valdemarsgades Skole 1910...	50586,89	—
17. Indretning af Sløjdlokale og 2 (bedre) Klasser til Naturhistorie og Fysik i Ny Munkegades Skole. 1910	7842,48	—
18. Indretning af Sløjdlokale og Naturkundskabslokale i 4 Klasseværelser i Nørrebrogades Skole (Skolens Antal Normalklasser indskrænkedes derved fra 18 til 14). 1910	5084,82	—
19. Indretning af Husgerningslokale og Naturkundskabsklasse i Paradisgades Skole. 1911	16961,59	—
20. Indretning af 2 Lokaler til Fysik og Naturhistorie i Tagetagen i Finsensgades Skole. 1911.....	8278,97	—

Baade Finsensgades og N. J. Fjordsgades Skoler fik 24 almindelige Klasseværelser, men medens Finsensgades Skole foruden disse Klasser kun havde een Gymnastiksal, 2 Sangsale samt Lokaler til Husgerning og Sløjd, som dog først efter Skolens Indvielse og Indførelse ved Skolerne af de to praktiske Fag, blev forsynet med Inventar, saa fik Fjordsgades Skole straks Særlokaler baade til de to nævnte Fag samt til Naturhistorie og til Fysik og to Gymnastiksale. I Fjordsgades Skole indrettedes for første Gang alle Lokalerne ogsaa Gymnastiksalene i een Bygning, hvad der formentlig letter Overblikket for Skolebestyreren og i alle Maader er behageligere baade for Elever og Lærere end Forholdene ved Skoler, hvor Undervisningslokalerne er spredt i flere Bygninger f. Eks. ved de netop for en Snes Aar siden meget omtalte — og roste — Pavillonskoler. Som Overlærere ansattes ved Finsensgades Skole Hr. V. Stilling, Lærer ved Nørrebrogades Skole, og ved N. J. Fjordsgades Skole Hr. Chr. Kofoed-Jensen, Lærer ved Ny Munkegades Skole.

Borgerskolen i Finsensgade 1929.

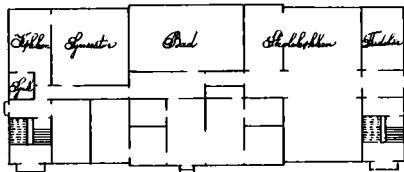
Planer af Boregskolen i Finsensgade 1929.

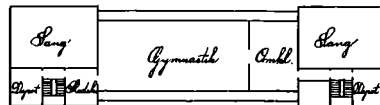
1ste Sal

2de Sal

3de Sal

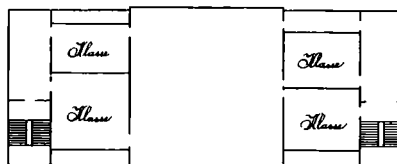

1ste Sal

2de Sal

Gymnastikstue

3de Sal

4de Sal

Personalet ved Borgerkolen i Finsensgade 1929.

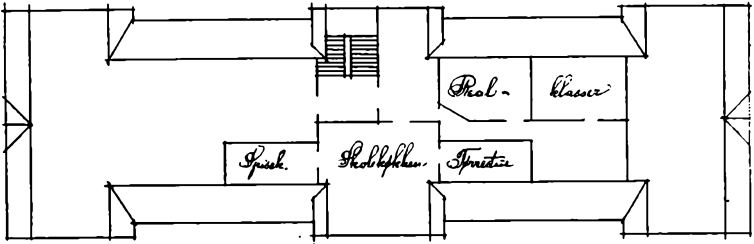
173

N. Skipper Nielsen. H. Jochumsen. Aa. Hansen. U. Poulsen. J. Kjeldsen. A. Glavind. L. K. Brandt. Chr. Mikkelsen. J. Enemark.
 K. Mønsted. M. Sahl. M. Skriver. A. Hvorslev. C. Nygaard. G. Skonning.
 Munch Petersen. E. Rasmussen. O. Olesen. N. K. Arlund. J. Ankersen. O. Christensen. E. Glavind. N. P. Jensen. Bønløkke Andersen. E. K. Agerchou.
 A. Fogh-Hansen. D. Olesen. P. Petersen. K. Nilsson. Overlærer V. Stilling. F. Andersen. M. Sørensen. A. Toft Andersen.

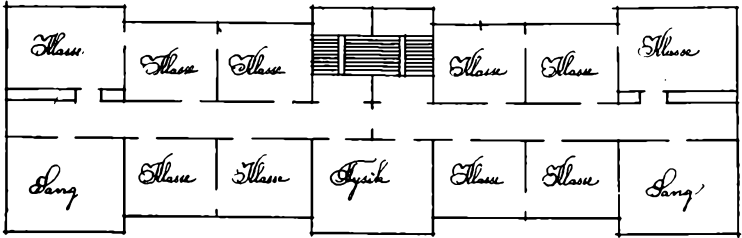
Borgerskolen i N. J. Fjordsgade 1929.

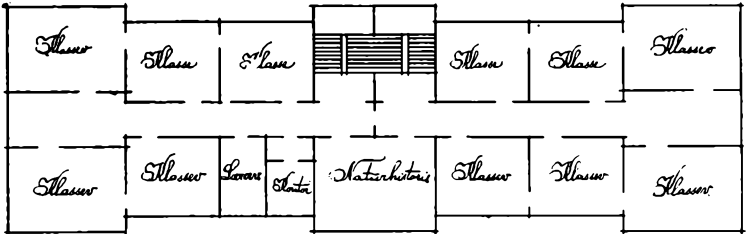
Planer af Borgerskolen i N. J. Fjordsgade 1929.

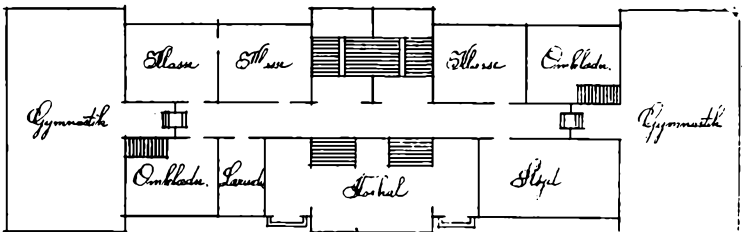
Tageetage

2den Sal

1ste Sal

Stua

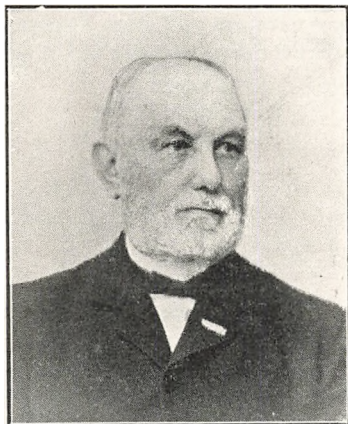
Personalet ved Borgerskolen i N. J. Fjordsgade 1929.

K. Kristiansen. J. M. Riber. Chr. Høning. M. Petersen. K. Petersen. Chr. West. H. C. Hansen. O. A. Skanning. H. Blom Salmonsens. H. A. Pihl.
P. Nygaard. F. Bertelsen. A. V. Andersen. A. Albrechtsen. A. Christensen. M. Jensen. I. Hansen. J. Jørgensen. S. Brill. E. Røss-Petersen. J. Petersen.
C. Vigild. M. Høning. T. Balslev. I. Himmelstrup. Overlærer Chr. Kofoed-Jensen. G. Fog. A. Pihl. T. Jensen. M. Andersen.

4.

Antallet af Lærere voksede i Aarene 1906—12 stærkt, ikke saa meget paa Grund af Mellemskolens Indførelse som ved Forøgelse af Børnetallet og af Timetallet i Borgerskoleklasserne. Børnetallet steg fra ca. 6900 i 1906 til 8900 i 1912. Desuden afgik ikke saa faa ældre Lærere. I Forbindelse hermed skal nævnes, at Skoleinspektør V. Bertelsen afskedigedes den 30. April 1906. Han var født 27. April 1836 og dimitteredes som Seminarist 1856. Han havde derefter Monrads Kursus og blev saa 1860 ansat som Seminarielærer ved Statsseminariet i Lyngby paa Djursland, hvor han var 1860—1874. Efter Seminariets Nedlæggelse i Aaret 1874 var han først 1874—78 knyttet til Vejle Latinskole og 1878—1884 til Realskolen i Fredericia, hvorpaa han blev Skoleinspektør i Aarhus. Skoleinspektør Bertelsen var $\frac{26}{5}$ 1892 bleven R. af Db. og udnævntes ved sin Afskedigelse fra Embedet som Skoleinspektør til Justitsraad. Han døde 21. November 1914.

Skoleinspektør V. Bertelsen

1. Juli 1906 ansattes daværende Lærer ved Aarhus Katedralskole og tidligere Lærer ved Københavns Kommuneskoler og Vestre Borgerdydskole, cand. mag. Chr. Buur, som Skoleinspektør.

Hvad Lærerpersonalets Stilling ved Skolevæsenet angaar, blev der 18. Juni 1902 af Kultusministeriet approberet Reglement for Skoleinspektør, Overlærere og Lærere ved Aarhus Kommuneskoler, og dette Reglement er gældende endnu 1929. Med Hensyn til Lønning fastsattes der ved Lov af 24. Marts 1899, at Lærere kunde lønnes efter

en laveste, en mellemste eller en højeste Skala. Ved Aarhus Skolevæsen valgtes den højeste Skala, og desuden indførtes enkelte Forhøjelser, saaledes at § 16 i Skoleplanen af 7. Marts 1901 fik følgende Form:

§ 16.

Lærerpersonalet lønnes efter højeste Skala i Skolelovens § 20, dog saaledes, at 3die og 4de Trin forhøjes, for Lærere med 100 Kr. paa hvert, for Lærerinder med henholdsvis 60 og 70 Kr., samt at der tilføjes et nyt Trin efter 25 Aars Tjeneste paa 2700 Kr. for Lærere, 1800 Kr. for Lærerinder, saa at Skalaen bliver:

Tjenestetid:	For Lærere:	For Lærerinder:
I de første 2 Aar	1000 Kr.	800 Kr.
— næste 3 —	1100 „	900 „
— — 5 —	1600 „	1060 „
— — 5 —	1900 „	1320 „
— — 5 —	2000 „	1350 „
— — 5 —	2400 „	1500 „
— følgende —	2700 „	1800 „

Overlærerne lønnes efter Skolelovens højeste Skala for Overlærere med et Tillæg af Kommunen paa 300 Kr. paa 1ste, 200 Kr. paa det 2det, 100 Kr. paa 3die Lønningstrin, saa at Skalaen bliver: 2700 Kr., 3000 Kr., 3300 Kr., 3600 Kr. Afdraget for dem, der har Embedsbolig, er paa alle Trin 450 Kr. Det forudsættes, at Staten af denne Løn betaler 400 Kr. paa 3die Lønningstrin og 800 Kr. paa 4de Trin.

I Skoleplanen, som approberedes 18. December 1907, forhøjedes Skalaen paa flere Punkter, og den paagældende Paragraf kom herefter til at lyde saaledes:

§ 14.

Fra 1. April 1907 lønnes Lærerpersonalet efter følgende Skala:

Tjenestetid:	Lærere:	Lærerinder:
0— 2 Aar	1200 Kr.	960 Kr.
2— 5 —	1400 „	1060 „
5— 8 —	1600 „	1160 „
8—10 —	1800 „	1200 „
10—15 —	1900 „	1320 „
15—20 —	2200 „	1400 „
20—25 —	2500 „	1600 „
over 25 —	2700 „	1800 „

Overlærerne lønnes med en Begyndelsesgage paa 2700 Kr. stigende

med 400 Kr. hvert 4de Aar til 3900 Kr. For Embedsbolig afdrages paa alle Trin 450 Kr.

Endelig indførtes med Lønningsloven af 27. Maj 1908, en helt ny Skala, saaledes at Lønningsparagraffen fik følgende Form:

§ 14.

Fra 1. April 1908 lønnes Lærerpersonalet efter Lov af 27. Maj 1908's, højere Lønskala, saaledes:

Tjenestetid:	Lærere:	Lærerinder:
I de første 4 Aar	1600 Kr.	1500 Kr.
-- næste 4 --	1800 "	1600 "
-- -- 4 --	2100 "	1700 "
-- -- 4 --	2400 "	1800 "
-- -- 4 --	2700 "	1900 "
-- følgende --	3000 "	2000 "

Fra samme Tidspunkt lønnes Overlærerne saaledes:

Tjenestetid:	Løn:
I de første 4 Aar	3200 Kr.
-- næste 4 --	3500 "
-- -- 4 --	3800 "
-- følgende --	4200 "

For Embedsbolig afdrages paa alle Trin 450 Kr.

Grundlønnen udredes for samtlige ansattes Vedkommende af Kommunen, medens Staten betaler Løntillæggene.

Efter Udsendelsen af denne Lov blev der gjort Forsøg paa at faa Byraadet til at indføre enkelte Forhøjelser af Lovens Lønsatser, saaledes som det var sket efter Loven af 1899. Dette mente Byraadet dog ikke at kunne gaa ind paa, og Aarhus Lærerpersonele fik derfor fra 1. April 1908 at regne den Løn, der var bestemt i Lovens højere Skala og ikke mere. Timelærere og lærerinder, som før 1899 lønnedes med henholdsvis Kr. 800 og 600 aarlig for 36 ugentlige Timer fik ved Skoleplanen af 1901 denne Løn forhøjet med 100 Kr., og dette Beløb blev fastholdt i Skoleplanen af 18. December 1907 som Begyndelsesløn, medens der blev indført en Lønstigning paa 100 Kr. hvert 5. Aar indtil 1000 Kr.

I 1908 ændredes Lønnen, saaledes at baade Timelærere og lærerinder skulde have 3 Kr. maanedlig pr. ugentlig Time, hvilket for 36 ugentlige Timer jo vilde blive 1296 Kr. aarlig.

I Loven af 1899 bestemtes med Hensyn til Overlærernes Løn, at de som Begyndelsesløn skulde have højeste Lærerløn i vedkommende Kommune og derefter stige med 1200 Kr. Da nu højeste Lærerløn i Aarhus ifølge Skoleplan af 1901 var 2700 Kr., skulde efter denne Bestemmelse Overlærernes Løn blive 2700 Kr. stigende indtil 3900 Kr. Som det af den foran anførte Paragraf vil ses, blev Overlærernes Løn ikke saa høj, idet de kun steg til 3600 Kr. Ministeriet havde jo imidlertid approberet Planen, og man mente derefter, at Sagen var i Orden.

Da Skoleplanen 1906 revideredes og man fra Aarhus havde indsendt den samme Lønbestemmelse for Overlærerne til Approbation, gjorde Ministeriet, da Planen første Gang kom tilbage, ingen Bemærkninger til den paagældende Paragraf. Det eneste, man angaaende Personalet ønskede ændret, var, at Overlærernes pligtige Timeantal nedsattes fra 24 til 18 ugentlige Timer, samt at Timelærere skulde ansættes og afskediges af Skoledirektionen og ikke som bestemt i Skoleplanen af 1901, af Byraadets Skoleudvalg. Da derimod Planen i Foraaret 1907 paany kom tilbage med Krav om Ændringer, havde Ministeriet tilføjet: Antallet af Lærerinder maa i Forhold til Antal af Lærere ikke yderligere forhøjes — og endelig: Det bemærkes, at da Lærernes Slutløn er 2700 Kr., tilkommer der ogsaa Overlærerne, ifølge Skolelovens § 20, 2. Stykke, denne Løn som Begyndelsesløn. stigende med 400 Kr. hvert 4. Aar indtil 3900 Kr. Denne Lønbestemmelse for Overlærere gennemførtes da ogsaa i Skoleplanen af 18. December 1907. De Overlærere, som efter deres Anciennitet i Tiden mellem 1899 og 1907 mente at have Ret til en højere Løn, stillede nu Krav til Kommunen om Efterbetaling af den Løn, som de i den

nævnte Tid formentlig havde faaet for lidt. Byraadet mente ikke at kunne gaa ind paa denne Fordring, da man jo havde Planen approberet, saaledes som Loven krævede, og et Krav fra Overlærernes Side formentlig maatte rettes mod Ministeriet, som havde godkendt den. Spørgsmaalet fik sin Afgørelse ved Domstolene, og Højesteretsdom af 14. Novb. 1911 gav Overlærerne Medhold.

5.

Endnu skal nævnes enkelte Begivenheder og Forhold fra Aarene 1906—12, som stod i nærmere eller fjernere Forbindelse med Kommuneskolernes Undervisning.

21. Marts 1907 vedtog Byraadet Indstilling fra Skoleudvalget om en Bevilling paa 50 Kr. aarlig til Leje af et Areal paa ca. 1200 Kvadrat-Alen i Jydsk Haveselskabs Have ved Vesterbrogade. Paa det lejede Areal var det Meningen at anlægge en botanisk Have til Brug for Byens Skoler, som der lettere vilde kunne faa Planter til Botanikundervisning. Fra en naturvidenskabelig Forening i Byen var der desuden gjort opmærksom paa, at Omegnens Flora led ikke saa lidt ved Skolernes Jagt efter Plantemateriale. Da Landsudstillingen 1909 sluttede, overlod Byraadet^{18/11} 1909 til Skolevæsenet det Areal Syd for Borgerskolen, N. J. Fjordsgade, som Gartnerne havde benyttet til Udstilling. Her indrettedes Byens første Skolehave, som navnlig benyttedes af Børn fra Byens sydlige Skoler. Desuden gav ogsaa denne Have Plads for botaniske Anlæg.

29. Aug. 1907 bevilgede Byraadet for første Gang et Beløb til Afholdelse af Kursus for Lærere og Lærerinder, nemlig et Kursus i Tysk, hvortil Anledningen var Indførelse af Tyskundervisning i VII Borgerskoleklasse. Den 8. Januar 1908 bevilgedes 200 Kr. til et Kursus i Tegning, og for Finansaaret 1908—9 optog Skoleudvalget derefter 800 Kr., »til videre Uddannelse af Lærere«. En Bevilling

til dette Formaal har siden da hvert Aar været optaget paa Skolevæsenets Budget.

Interessen for Børnenes legemlige Velbefindende viste sig paa forskellig Maade. Der er i det foregaaende talt om Forøgelse af Gymnastiktimernes Antal og om Indretning af Badstuer. Desuden udvidedes Drengenes Søbadeanstalter, og der skaffedes ogsaa til Pigerne Søbadeanstalter baade Syd og Nord for Byen.

Bespisning af fattige Skolebørn fortsattes saaledes, at Børnene som tidligere Aar 3 Gange om Ugen fik Middagsmad og desuden 3 Gange Mælk og Brød, i ca. 10 Uger fra Begyndelsen af Januar. I 1911 deltog 23,2 % af Børnene i de 7 Borgerskoler — ikke Ny Munkegades og Christiansgades Skoler — i Bespisningen. Bekostningen var 12753,85 Kr., hvoraf Kommunen betalte 11000 Kr. Udgiften gik efterhaanden over paa Kommunen, som fra 1919 fuldstændig overtog Bespisningen og administrerede den ved et kommunalt Udvalg. Antallet af Børn, som deltager i Bespisningen, har formentlig i de senere Aar været synkende.

Til Børn, som skulde rejse paa Landet i Sommerferien, gav fra 1903 Statbanerne et Antal Fribilletter, som i 1911 var steget til 2500, og som siden er forøget til 3000 Billetter. Desuden har nogle Privatbaner, bl. a. Odderbanen og Hammelbanen givet gratis Billetter til Skolebørn. Da en Del af Børnene, som skulde paa Landet i Sommerferien, antoges at mangle Tøj, indrettedes i Aarhus — i Lighed med København — ad privat Vej et Kontor, hvor fattige Børn kunde faa Tøj, og som Byraadet bevilgede en Understøttelse. Udgifterne gik imidlertid efterhaanden helt over paa Kommunen. I 1910 kostede Feriebørns Beklædning 5843,13 Kr., hvoraf Kommunen betalte 5745,06 Kr., medens Resten 98,07 Kr. indkom ved frivillige Bidrag. 1911 var Udgiften 4905,79 Kr. af hvilke kun 2 Kr. indkom frivilligt, og 1912 betalte Kommunen hele Udgiften med

5297,39 Kr. I følgende Aar overtog Kommunens Hjælpekasse Omsorgen for Feriebørns Beklædning.

23. September 1907 approberede Indenrigsministeriet »Vedtægt angaaende Børns og unge Menneskers Arbejde i visse nærmere bestemte Arter af Erhvervsvirksomhed udenfor Fabriksvirksomhed og dermed ligestillede Virksomheder«. Vedtægten, som traadte i Kraft 1. November 1907, forbød eller indskrænkede Anvendelsen af Børn i adskillige Arter af Erhvervsvirksomhed f. Eks. Ombæring af Varer, Tjeneste i Beværtninger og paa Kegelbaner o. l., Aftapning af Øl og Petroleum, Handel, saaledes at Børn under 12 Aar ikke maatte anvendes og Børn over 12 Aar kun i begrænset Tid. Børnearbejdet nedsattes ikke saa lidt ved denne Vedtægt; men Skolegangsordenen, hvorefter de 4 ældste Aldersklasser af Skolernes Elever skulde søge Skole om Formiddagen, havde for Resten i ikke ringe Grad hindret Anvendelsen af Børn. I hvert Tilfælde kunde Formiddagskolens Børn jo ikke godt benyttes inden efter Skoletid.

Det omhandlede Spørgsmaal har ikke siden været Genstand for Indgreb fra Kommunens Side, men har udviklet sig saaledes, at der i Slutningen af Krigstiden vistnok var en ikke ringe Stigning i Børnearbejdet, medens der senere har fundet en Nedgang Sted. — Ved Lov af 18. April 1925 er der jo nu truffet ny Bestemmelser om Børns Anvendelse i erhvervsmæssig Virksomhed.

Det havde ved Aarhus Skolevæsen været Sædvane, at Borgere i Byen af Skolernes Lærere indbødes som Censorer i mundtlige Fag ved Aarsprøven — efterhaanden som Skolevæsnets Vækst gjorde det umuligt for Skolekommissionen at besørge hele Censuren. Imidlertid maatte det med Skolevæsnets Størrelse i 1906—8 og med Indførelse af Naturfag og Sprog være temmelig klart, at det ikke var let at skaffe interesserede Borgere ved Aarsprøven, som i no-

gen Maade kunde illudere som sagkyndige. Skoleinspektøren foreslog derfor i 1908, at man ved Aarhus Skolevæsen skulde indføre en Ordning, hvorefter Skolerne levede hinanden Censorer baade ved den mundtlige og ved den skriftlige Prøve, og hvorefter Opgaverne ved Prøven i skriftlig Dansk og Regning blev de samme ved alle Skolerne. Motiveringen for Forslaget var, at den foreslaede Censorordning bidrog til, at Lærerne lærte hinandens Arbejde og i det hele Forholdene at kende ved andre Skoler end den, hvor de havde deres Arbejde, og at en vis Ensartethed i Undervisning og Skolestandard tilstræbtes. Lærerne tog vistnok mod den ny Ordning med nogen Skepsis. Det maa jo ogsaa indrømmes, at den til Dels afbrød en Forbindelse mellem Skole og Hjem, der maaske ikke spillede nogen stor Rolle, men som dog formentlig havde sin Betydning. — I Aarenes Løb, som Skolerne vænnede sig til den indbyrdes Censur, har den dog vist vakt Tilfredshed og maaske ogsaa virket til Gavn for Undervisningen. Forslaget af 1908 gik som sagt ud paa, at Skolerne ogsaa ved den skriftlige Prøve skulde censurere hinandens Arbejder; men den Del af Forslaget bortfaldt, saaledes at de skriftlige Opgaver stadig bedømtes indenfor den enkelte Skole.

Censorordningen svarede nogenlunde til, hvad der i mange Aar havde været Sædvane ved Københavns Kommuneskoler, hvorfra ogsaa hentedes en anden Idé, som det dog ikke lykkedes at praktisere i Aarhus. Det var den Gang ved Københavns Kommuneskoler Sædvane, forlangtes vistnok ovenikøbet af Lærerne, at de med bestemte Møderum i en saakaldt Pensaprotokol indførte, hvad de i deres Skolefag havde behandlet siden sidste Protokoltilførsel: Om Afsnit af Fædrelandshistorie, om Lande og Verdensdele, Antal Udarbejdelser i skriftlig Dansk o. s. v. En Bestyrer af en Kommuneskole i København bemærkede engang ved

Gennemsyn af Pensaprotokollen: Ja, Papiret er jo taalmodigt — og der skete næppe nogen Skade ved, at det ikke lykkedes at indføre Pensabøger ved Aarhus Skolevæsen. Naar det ikke skete, var Grunden maaske den, at de allerede benyttedes ved en af Byens Kommuneskoler og praktiseredes paa en Maade, som Lærerne ikke syntes om. Det mislykkede Forsøg, som vakte ikke saa lidt Røre baade ved Skolerne og hos Byens Skoleautoriteter, mindede snurrigt om Aarhus Skolekommissions Forhandlinger for 100 Aar siden med Lærerne Kahr og Rasmus Sørensen, der nok vilde skrive i Protokollen, hvad de i den forløbne Maaned havde gennemgaaet, men ikke, hvad de vilde behandle i den følgende. I 1909 var det jo ved Undervisningsplanen nogenlunde fastlagt, hvad der skulde gennemgaaes, om ikke just i Maanedens saa i Aarets Løb. Det, man nu ikke syntes om, var at skrive op, hvad man havde behandlet. Skoledirektionen, som Sagen blev forelagt sammen med Undervisningsplanen, erklærede diplomatisk, at en Bestemmelse om Pensabøger hørte hjemme i Reglement for Lærere og ikke i Undervisningsplanen, hvorefter Pensabøgerne skrinlagdes.

1908 stiftedes en Forening, hvis Navn og Formaal med Forbillede fra Københavns Skoler blev »Kunsten i Skolen«, Forening til Indkøb af Billeder til Skolerne. Foreningens Medlemstal blev hverken dengang eller senere ret stort, og Medlemsbidraget, i Foreningens første Aar 2 Kr. aarlig, senere 1 Kr., kunne ikke muliggøre Anskaffelse af ret mange Kunstværker. Foreningen søgte derfor Byraadet om at maatte disponere over det Beløb, som indkom i Skolemulkter. Byraadet gav ²⁵/₆ 1908 Tilladelse hertil, idet der dog i Mødet udtaltes nogen Betænkelighed ved Bevillingen, da Billederne befrygtedes at kunne faa chauvinistisk Karakter. Foreningen er endnu 1929 i Live og har i de forløbne 20 Aar købt Billeder til Skolerne for ca. 16000 Kr.

6.

Medens der som tidligere nævnt i adskillige Aar var givet kommunalt Tilskud til eksamensberettigede Privatskoler, havde de øvrige Privatskoler ikke nogen Understøttelse. Da imidlertid Staten havde gjort en Bevilling til disse Skoler afhængig af, at ogsaa Kommunen gav dem Tilskud, indbragtes der i Sommeren 1905 i Byraadet et Forslag om at bevilge i det mindste nogle ikke-eksamensberettigede Privatskoler en aarlig Understøttelse paa 1,25 Kr. pr. Barn. Sagen gav Anledning til en lang Diskussion i Byraadet, først offentligt og derefter for lukkede Døre, under hvilken der udtaltes megen Kritik over Privatskolernes Virksomhed. De fleste af disse var vistnok ogsaa i økonomisk Henseende saa slet stillede, at de havde vanskeligt ved at hævde sig.

Efter Forslag fra Skolekommissionen blev der saa paa Kommunens Budget for 1906—1907 optaget 1000 Kr. som Understøttelse til ikke-eksamensberettigede Privatskoler, og denne Understøttelse tænktes tildelt de 7 nedennævnte Skoler: Hr. Christensen, 154 Børn; Hr. Hørup, 153 Børn; Hr. Riis, 102 Børn; Hr. Munch, 79 Børn; Hr. Fønss, 81 Børn; Frk. Lindhard, 94 Børn; Frk. Bursche, 56 Børn. Socialdemokratiet vilde dog ikke tiltræde denne Bevilling, og da Partiet ved Valget i Januar 1906 havde besat de 10 af Byraadets 20 Pladser, ønskede det nye Skoleudvalg, hvori Socialdemokraterne havde Flertal (Jakob Jensen og K. Moustén), ikke at lade Bevillingen komme til Udbetaling, og det budgetterede Beløb blev herefter tilbageholdt, idet man gjorde gældende, at Budget ikke var det samme som Bevilling.

Der var i det hele næppe nogen god Stemning hos Autoriteterne overfor Smaaskolerne, hvis daarlige Forhold tit havde været paa Tale i Skolekommissionens Møder. Da der i 1906 foruden de 4 private Realskoler var 17 Privatskoler uden Eksamensret, var der altsaa 10, som ingen i Byraadet havde tiltænkt nogen Understøttelse. 2 Aar efter blev der ved Lov af 27. Maj 1908 sikret de ikke-eksamens-

berettigede Skoler Statsunderstøttelse, uafhængigt af, om Kommunen bevilgede noget til dem.

I August 1906 meddelte Skolekommissionens Formand Pastor Lyngby Skoleinspektøren, at der var oprettet en ny Privatskole, hvis Forhold formentlig var saa tarvelige, at dens Virksomhed burde standses. Inspektøren bemærkede hertil, at han ikke ret vidste, om man overhovedet kunde lægge Hindringer i Vejen for Privatskolernes Virksomhed, som hviler paa Lovene af 2. Maj 1855 og 30. September 1864. Ifølge den første Lov havde Forældre og Værger Lov til selv at sørge for deres Børns Undervisning, naar de vilde lade dem møde til den halvaarlige Prøve i den offentlige Skole, og ifølge den sidstnævnte Lov skulde Prøven afholdes i den private Skole selv, naar dens Bestyrer for Stedets Skoleautoriteter havde anmeldt Skolen og fremlagt saadanne Vidnesbyrd om Duelighed, som disse fandt tilstrækkelige. En saadan Anmeldelse havde den paagældende Skoles Bestyrer imidlertid ikke fremlagt, og Skolens Elever blev derfor i Efteraaret 1906 indkaldt til Prøve i en Kommuneskole, hvor det viste sig, at de ikke var dygtige nok i elementære Kundskaber og Færdigheder. Efter Loven af 2. Maj 1855 kunde Skolekommissionen herefter forlange, at Børnene indmeldtes i den offentlige Skole. Da Skoleinspektøren paa Kommissionens Vegne forlangte dette og den omhandlede Privatskole dermed var aflivet, indmeldte Børnenes Forældre dem imidlertid i andre Privatskoler, navnlig i en af Realskolerne. Skoleinspektøren syntes, at man ikke godt kunde berøve den ene Privatskole dens Børn og tillade dem at gaa ind i en anden; men Skoledirektionen og Ministeriet, som naturligvis maatte inddrømme, at Kendelsen, der var udtalt ved den afholdte Prøve, maatte være endelig afgørende, og at intet Barn, som ved denne Prøve var befundet utilstrækkeligt undervist, uden Kommissionens Tilladelse kunde forblive udenfor den offentlige Skole, mente dog, at man ikke burde foretage videre i Sagen, men

lade Børnene forblive i den private Skole, hvori de havde indmeldt sig. Dette tiltraadtes derefter af Skolekommissionen.

En lignende Fremgangsmaade anvendtes i øvrigt et Aars Tid senere overfor en lille Privatskole paa Jægergaardsvej, der skiftede Bestyrer. Ogsaa i dette Tilfælde viste Børnene sig mindre flinke i deres Skolekundskaber, hvorefter de fik Tilhold om at indmelde sig i den offentlige Skole — og indmeldte sig i andre Privatskoler, hvad Kommissionen denne Gang ikke gjorde Bemærkninger til; men den private Skole paa Jægergaardsvej ophørte dermed at eksistere.

Tidens Forhold førte i det hele med sig, at Antallet af Privatskoler sank fra 22 den ³¹/₁₂ 1905 til 12 den ³¹/₁₂ 1912, samme Antal som med Variation een op eller ned har holdt sig indtil 1929.

7.

Med Skoleplanen af 1912, ja egentlig allerede med Ministeriets Skrivelse ⁴/₄ 1910, hvorved Indskrivningen til Betalingsskolen standsedes, var Aarhus kommunale Skolevæsen i Virkeligheden bragt paa den Form, som det siden da uden principielle Ændringer har beholdt. Aarhus havde indført Enhedsskolen. I 1910—11, da Almenskoleloven kun havde virket i 7 Aar, blev dette Ord meget hyppigt nævnet, af nogle som Idealet af en Skoleordning, af andre som noget utiltalende, uniformeret. De førstnævnte mente med en idealistisk Tro paa Kundskabers Magt, at Skolens Elever nu alene i Kraft af deres Begavelse gennem Skolens hensigtsmæssige Ordning vilde kunne arbejde sig frem og op ikke alene til et højere Dannelsesniveaue, men ogsaa til en mere solbeskinnet Plads i Samfundet. Hvad Modstanderne af Enhedsskolen egentlig mente, er uklart; men mange af dem troede maaske nok, at Ordet dækkede over et Begreb, som forudsatte, at alle Børn skulde gaa i een Skole,

saaledes at private Skoler helt afskaffedes. Det er sandsynligt, at Frygten for en saadan Definition af Enhedsskole var medvirkende til Tilføjelsen i Grundloven af 1915, § 83. Men dernæst synes det ogsaa, at enkelte havde dunkle Forestillinger om, at Enhedsskolens Tilhængere vilde drive alle Børnene frem gennem Mellemskolen og endnu videre. Men — »man kan efter 1903 lade sit Barn begynde i Borgerskolen og gennem Mellemskolen og Gymnasiet naa til Universitetet; men man kan selvfølgelig godt lade det forblive i Borgerskolen eller lade det afslutte med Mellemskoleeksamen eller Studentereksamen. Fordi der er en jævn Forbindelse i vort Lands Skolevæsen, er det dog ikke givet, at den bliver misbrugt. Fordi det jydsk Jernbanenet staar i god Forbindelse med Fyns og Sjællands, er der ingen Grund til at tro, at alle, som kører i Jernbane, rejser helt til København«. (Skoleinspektørens Indberetning April 1911 til Skolekommissionen). Man havde for Resten dengang mange Indvendinger mod Mellemskoleordningen, at mange Dicile, som kom ind i Mellemskolen, ikke gennemgik alle dens 4 Klasser, at Mellemskolen drog de bedste Elever bort fra den almindelige Folkeskole, som derved forringedes, at to Eksamener — Mellemskole- og Realeksamen — med et Aars Mellemsrum var en uheldig Ordning, og at Folkeskolens Lærerpersonele ikke kunde levere de nødvendige Lærerkrafter til Mellemskoleundervisningen. Endelig paastodes det, at Realeksamen ikke var saa estimeret som Præliminæreksamen. Selv om nogle af disse Indvendinger nu er forstummede, f. Eks. hører man næppe mere Tale om, at Folkeskolens Lærere ikke kan besørge Undervisningen i Mellemskolen, saa er der andre Indvendinger, som den Dag i Dag giver Anledning til Diskussioner — og Kommissioner.

V. 1912—1929.

1.

Af de ny Fag, som Aarene 1907—10 havde indført i Skolerne, gjorde vistnok især Husgerning Lykke baade hos Elever og Hjem, og 31. Jan. 1913 approberede Skoledirektionen en Ændring i Undervisningsplanen, hvorefter Faget indførtes ogsaa i VII Klasse, saaledes at Pigerne i 2 Aar kunde faa Undervisning i huslig Syssel. De fornødne 4 ugentlige Timer toges fra Historie, Geografi og Naturfag, hvis Timetal nedsattes fra 3—2—3 til 2—0—2. I øvrigt forblev Undervisningsplanen formelt uforandret indtil efter 1920. Der er dog Grund til at nævne de fortsættende VII Klasser, som oprettedes ved nogle af Borgerskolerne fra Begyndelsen af Skoleaaret 1918—19. Ikke saa faa Børn indmeldtes saa tidlig i Skolen, at deres Skolegang kom til at strække sig ud over 7 Aar, og de maatte derfor gaa 2 Aar i VII Klasse, hvis de ikke havde været Oversiddere i nogen af de lavere Klasser. Da imidlertid Børnene formentlig helst hvert Aar burde rykkes op i en ny Klasse, besluttede man at samle de omhandlede Børn i særlige VII Klasser, hvori der kunde gives en fortsættende Undervisning. Det var ganske vist baade pædagogisk og administrativt uheldigt at flytte Børn til en anden Skole i deres sidste Skoleaar, hvad der var nødvendigt, idet de fortsættende VII Klasser kun kunde oprettes ved faa af Skolerne; men man mente dog, at Ordningen var gavnlig baade for de opflyttede Børn og for de ny VII Klasser, i hvilke der saa godt som ingen Oversiddere blev at tage Hensyn til. Timeplanen i de fortsættende Klasser var den samme som i de almindelige VII

Klasser, og heller ikke Undervisningsstoffet var paa anden Maade forskelligt, end at der byggedes videre paa det, der var gennemgaaet Aaret i Forvejen. Ifølge Bestemmelsen i Skoleloven af 1899, at Skole- og Undervisningsplaner skal revideres hvert 10. Aar, skulde Revisionen finde Sted 1920. Skolekommissionen besluttede imidlertid 13. Oktober 1919 efter Henstilling fra Fælleslærerraadet at udsætte Revisionen, da man formodede, at den af Regering og Rigsdag nedsatte Skolekommission af 1919 i den nærmeste Fremtid vilde fremkomme med Forslag, der kunde faa Indflydelse paa Købstadskolens Organisation og Undervisning. Som bekendt resulterede Kommissionens Arbejde ikke i nogen Lov eller noget Lovforslag, og Undervisningsplanen for Aarhus Borgerskoler underkastedes saa Revision. Den reviderede Plan, som traadte i Kraft April 1922, indeholdt adskillige ~~Æ~~Ændringer: Der indførtes VIII Klasse med Undervisning baade i Tysk og Engelsk. Tegning begynder efter den ny, endnu 1929 gældende Plan i Drengeskolen først i IV Klasse og i Pigeskolen først i V Klasse. I Drengeskolen er indført Haandarbejde (Papirarbejde, Syning) i I, II og III Klasse med 2 ugentlige Timer i hver Klasse. Planen fik først Direktionens Approbation 16. April 1923, idet Undervisningsministeriet var utilbøjeligt til at gøre Undervisning i fremmede Sprog tvungen. Der var for øvrigt ved Begyndelsen af Revisionen af Skoledirektøren stillet Forslag om at dele VII og VIII Klasserne i to Slags: Klasser med Sprog og Klasser uden Sprog, som skulde anvende de disponible Timer til Forøgelse af Timerne i Dansk, Regning og Haandarbejde. Denne Deling fraraadede dog Fælleslærerraadet, og da Forslaget hverken forsvaredes af Direktøren eller af Skolekommissionen, bortfaldt det. Efter at Planen var godkendt, besørgedes et nyt Optræk af »Undervisningsplaner for Aarhus Borgerskoler«, hvori optoges:

I Undervisningsplan for Borgerskoleklasserne, approberet af Skoledirektionen 16. April 1923.

- II Undervisningsplan for Mellemskolen og Realklassen — efter kgl. Anordning af 26. Maj 1904 og Min. Bekendtgørelse af 1. Juli 1904.
- III Plan for Værneskolen, approberet af Skoledirektionen 21. Marts 1919.

I Planerne for Mellemskolen og Realklassen skete ingen Ændringer af væsentlig Betydning, i det mindste ikke hvad Timeplanen angaar. Der undervises saaledes i Aarhus kommunale Mellemskole kun i to fremmede Sprog: Tysk og Engelsk. Men fra Begyndelsen af Skoleaaret 1919—20 har Skolevæsenet indrettet et Kursus i Fransk for Elever, som har taget Realeksamen ved Aarhuskommunale Mellemskoler. Kursuset, som er oprettet i Tilslutning til Borgerskolen, Fjordsgade, varer et Aar med 4 a 5 Timer ugentlig. Lærer ved Kursuset har stadig været Sproglærerinde Frk. E. D. de la Cour.

Som bestemt i Min. Cirkulære af $\frac{2}{3}$ 1920 angaaende Formen for Undervisningsplaner, indeholdt den ny Plan en Indledning med en Del faktiske Oplysninger og Bestemmelser angaaende Skolernes Forhold: Antallet af faste Embeder, Ferier og Fridage, Skolegangsordenen. Med Hensyn til det sidste Punkt bestemmes: Mellemskoleklasserne og de ældste Borgerskoleklasser gaar i Skole fra Kl. 8 Morgen; de yngre Borgerskoleklasser møder sædvanligvis senere. Undervisningstiden afsluttes for Tiden for samtlige Klasser senest Kl. 4. Den her omtalte Afslutning af Undervisningstiden Kl. 4, som gennemførtes fra April 1921, da Borgerskolen, Læssøesgade, toges i Brug, var vistnok baade behagelig for Lærerne og gavnlig for Undervisningen. Den har med Lethed kunnet gennemføres siden, saa de to Ord »for Tiden«, som tilføjedes i Byraadet, ikke hidtil har faaet nogen Betydning. Nogle af Skolerne kan endog slutte Undervisningen Kl. 3, sædvanlig dog kun ved at lade enkelte Klasser faa delt Skoletid.

Timefordeling for Borgerskoleklasserne (Side 193).

De sidste Krigsaar bragte adskillige Løntillæg fra Stat og Kommune, som her dog ikke nærmere skal omtales — ligesaa lidt

Timefordeling for Borgerskoleklasserne:

Fag	VIII Kl.		VII Kl.		VI Kl.		V Kl.		IV Kl.		III Kl.		II Kl.		I Kl.		I alt	
	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.	Dr.	P.
Religion	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2	$\frac{2}{3}$	$\frac{2}{3}$	17	17
Dansk	7	7	7	6	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	56	55
Tysk eller Engelsk	3	3	6	6													9	9
Regning	4	4	4	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	38	37
Skrivning	1	1	1	1	2	1	3	2	3	2	2	2	3	3	4	4	19	16
Historie	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1					11	11
Geografi	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1					11	11
Naturkundskab	3	2	3	1	3	3	3	2	1	1							13	9
Anskuelsesundervisning og Hjemstavnslære													1	1	1	1	2	2
Sang	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	14	14
Læsefag i alt	32	31	29	26	26	24	27	25	24	23	20	20	19	19	19	19	196	187
Tegning	2	1	2		2	2	2	2	2								10	5
Haandarbejde og Sløjd		2	3	4	3	4	3	4	2	4	2	2	2	2	2	2	17	24
Gymnastik	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	17	16
Husgerning				4		4												8
Ikke Læsefag i alt	4	5	7	10	8	12	7	8	6	6	4	4	4	4	4	4	44	53
Samlet Timetal	36	36	36	36	34	36	34	33	30	29	24	24	23	23	23	23	240	240

som Variationerne af Dyrtings-, Konjunktur- og Stedtillæg i Aarene, der er gaaet siden. I Skolevæsenets Aarsberetninger fra 1917—18 og følgende Aar er optaget Meddelelse om alle disse Løntillæg, og dertil kan henvises. Loven om Statens Tjenestemænd af 12. September 1919 og Lærerslønningensloven af 4. Oktober samme Aar traadte i Kraft 1. Oktober 1919 og satte deres Præg paa Lønningsparagrafferne i den reviderede Skoleplan, som approberedes af Undervisningsministeriet 6. August 1920. Planen svarer i det store og hele til Skoleplanen af 6. Marts 1912.

I §§ 1 og 2 nævnes Marselisborg Skole og Værneskolen, samt de to efter 1912 opførte Kommuneskoler i Samsøgade og i Læssøesgade, hvorefter senere. Det kan her tilføjes, at fra Foraaret 1921 blev Borgerskolen i Paradisgade udelukkende Pigeskole og Borgerskolen i Nørrebrogade Drengeskole. §§ 3 og 4, der omhandler Skoledistrikter og Ind- og Udskrivning, forblev uforandrede; men den sidste fik 4 Aar efter, fra 1. April 1924, følgende Form:

Skoleaaret ved Aarhus Borgerskoler gaar fra 1. April til 31. Marts. Ved Slutningen af Skoleaaret ophører Undervisningspligten for Børn, som er fyldt 14 Aar eller fylder 14 Aar inden den følgende 1. Oktober. Tilladelse til Forbliven i Skolen ud over den skolepligtige Alder bevilges af Byraadet efter Skolekommissionens Indstilling. Ved Begyndelsen af det ny Skoleaar indskrives som undervisningspligtige Børn, der er fyldt 7 Aar eller fylder 7 Aar inden den følgende 1. Oktober. Paa Begæring af Forældrene kan ogsaa indskrives Børn, som fylder 7 Aar mellem den følgende 1. Oktober og Slutningen af Skoleaaret.

Paragraffens ændrede Form, der fik Undervisningsministeriets Godkendelse 2. Januar 1924, havde til Forudsætning Lov af 21. Decbr. 1921, hvorved Ministeriet bemyndiges til at godkende en Omlægning af Skolehalvaarene og til at forskyde Terminerne for Undervisningspligtens Indtræden og Ophør samt Elevernes Ind- og Udskrivning. Baade Skoleanordningen af 1814 og Skoleloven af 1899 regner med Skolehalvaar, saaledes at der indskrives og udskrives Børn og holdes Halvaarsprøver baade Foraar og Efteraar. Efter-

aarsprøven var forlængst bortfaldet ved Aarhus Skolevæsen, og Efteraarsindskrivning og Oprettelse af ny Klasser i Oktober Maaned bortfaldt i Aarene umiddelbart efter 1900 (Side 129). Derimod vedblev man at udskrive 14 Aars Elever baade Foraar og Efteraar indtil 1924. Følgen var, at Borgerskolernes ældste Klasser om Foraaret begyndte med et normalt Elevtal, men efter Oktoberudskrivningen i den sidste Halvdel af Skoleaaret havde temmelig faa Elever. Efter 1924 har Konfirmandklasserne ligesom de yngre Klasser samme Elevtal hele Aaret. Da man herefter om Foraaret ogsaa udskriver Børn, der fylder 14 Aar i den følgende Sommer, gav den ny Regel Anledning til en ret betydelig Nedgang i det Børnetal, som findes i Skolen ved Begyndelsen af Skoleaaret 1. April.

Efter Ordlyden i Loven af 21. Dec. 1921 var der intet i Vejen for at lade Skoleaaret begynde og slutte paa andre Tider af Aaret end 1. April, og faktisk har adskillige Kommuner, deriblandt navnlig København og omliggende Kommuner, valgt 31. Juli—1. August som Slutning og Begyndelse af Skoleaaret, saaledes at Sommerferien kommer til at ligge mellem de to Skoleaar. Naar man i Aarhus ikke foretrak denne Tid, som Sommerferiepavsen nok kan siges at anbefale, saa var Grunden den, at man mente, de 14aarige Elever lettere vilde finde Beskæftigelse, naar de ved Sommerhalvaarets Begyndelse udskreves af Skolen.

I § 5 nævnes 4 Borgerskoler, hvortil der er knyttet Mellemskoleafdelinger, nemlig foruden Borgerskolerne i Ny Munkegade, Christiansgade og N. J. Fjordsgade tillige Borgerskolen, Finsensgade, hvortil der fra 1. April 1919 er knyttet en Mellemskoleafdeling med 2 Klasserækker, 1 for Drengene og 1 for Piger.

§§ 6, 7, 8 og 9 er uforandrede med Undtagelse af Antal faste Embeder, som stadig varierer. Tallet var:

	Overlærere:	Lærere:	Lærerinder:
Skoleplanen 1912	9	87	87

	Overlærere :	Lærere :	Lærerinder :
Skoleplanen 1920	10	124	105
1. April 1929	11	138	113

§§ 10, 11, 12 og 13 handler om Lønninger, men tilige om Nedsættelser i Timetal for fast ansatte Lærere samt om Vikarer, af hvilke (1. April 1929) 18 lønnedes efter Lov af 4. Oktober 1919, § 1, Stk. 4. I Reglen om Læreres Ret til fri Vikar i Sygdomstilfælde (§ 13) er der senere ved Lov af 1. Juli 1927 sket den Forandring, at Retten til fri Vikar under Sygdom ikke mere er begrænset til fast ansatte Lærere eller til 6 Maaneder af Aaret.

2.

I Aarene 1914 og 1916 udvidedes det kommunale Skolevæsen med en Skole for særlig daarligt begavede og en fuldstændig højere Almenskole.

Værneskolen oprettedes 1. November 1914 for saadanne Børn, som baade efter Hjemmets og Skolens Mening er ude af Stand til at følge med i Normalskolen. Optagelse i Værneskolen besluttes af Skolekommissionen paa Grundlag af Skema, hvorpaa Normalskolen udtaler sig om Børnets aandelige og legemlige Evner, og som Hjemmet forsyner med Paategning om, at det ønsker Barnet i Værneskolen. Skolen, der foreløbig betragtedes som et Forsøg, fik 2 Lokaler i den gamle Skole paa Vestergade. Den daglige Undervisningstid blev 9—1½, delt i 6 Lektioner, saaledes at der var 36 Lektioner ugentlig, hvoraf 3 Religion, 8 a 9 Dansk, 6 Regning, 3 Skrivning, 1 Sang, Resten (14 Timer) Haandarbejde, Tegning, Gymnastik. Undervisningen blev lagt individuelt an, og Antallet af Børn i hver Klasse var lavt — 12 a 15. Leder af Skolen blev og er endnu 1929 Frk. Asta Sørensen. Værneskolen nævnes i Skoleplanen af 1920, og dens endnu 1929 gældende Undervisningsplan approberedes af Skoledirektionen 21. Marts 1919. Skolen har herefter en fast Plads i Skolevæsenet.

Timeplan for Værneskolen:

Fagene	I Kl.	II Kl.	III Kl.	IV Kl.
Religion	2	2	3	3
Dansk (mundtlig)	6	6	6	6
do. (skriftlig)	6	6	4	4
Regning	6	6	6	6
Skrivning		2	3	3
Historie				2
Geografi		1	1	1
Haandarbejde (Drenge og Piger)	2	2	2	2
Gymnastik, Sang, anden Beskæftigelse og Samtale	8	5	5	3
I alt	30	30	30	30

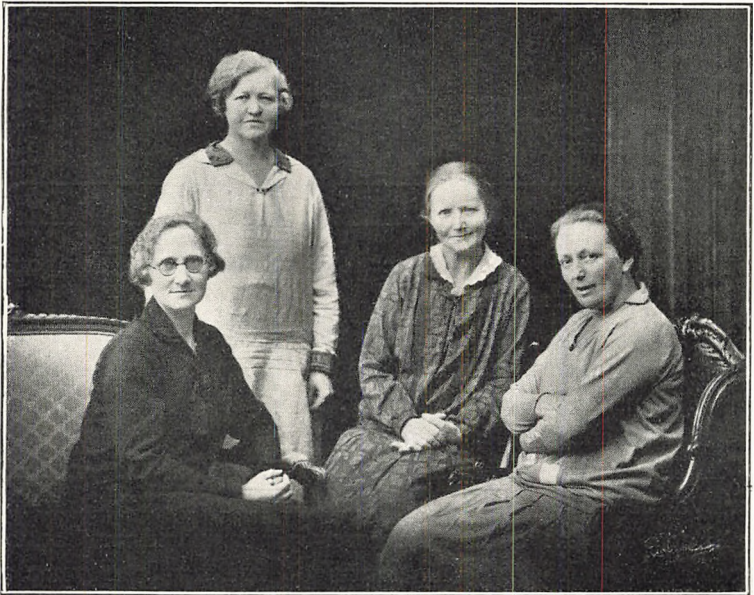
Den har 1929 4 Klasser, hvis Timeplan er som omstaaende anført:

Til Timeplanen, hvis 30 Timer stadig deles i Lektioner a ca. 45 Minutter, er om Skolens Forhold i øvrigt kun føjet, at Skolens Lærere er frit stillede med Hensyn til det Maal, som i de enkelte Fag søges opnaaet i hver Klasse, samt den Regel med Hensyn til Indskrivning i og Udskrivning af Værneskolen, at hvis Hjemmet nægter sit Samtykke til et Barns Indskrivning, saa afgøres Spørgsmaalet paa Grundlag af Lægeskøn (Intelligensprøve) ligesom Spørgsmaalet om et Barns Udskrivning af Værneskolen som ude af Stand til at nyde Undervisning.

Skolen havde de første Aar ca. 25 Elever; men siden 1920 har Tallet varieret omkring 50, hvad der kun er lidt mere end $\frac{1}{2}$ % af Skolevæsenets samlede Børnetal. I Kommuner, som har en Skole for Sinkere, er det vistnok det sædvanlige, at denne Skole rummer 1 % af Kommunens Skolebørn. I Aarhus overføres altsaa meget faa Børn til Værneskolen. Grunden til, at der ikke overføres flere, er sikkert i mange Tilfælde Forældrenes Utilbøjelighed til at give deres Samtykke til Overførelsen. En af Aarsagerne til denne Utilbøjelighed er vistnok de mindre tiltalende Omgivelser, i hvilke Skolen er anbragt. Skolens Forhold

er ellers ikke, hverken hvad Lokaler eller Undervisningsmateriel angaar, utilfredsstillende, og den har i de 15 Aar, i hvilke den har eksisteret, løst sin særlige Opgave paa en god Maade.

Værneskolens Personale 1929.

M. Andersen. S. Vinten. M. Rasmussen. A. Sørensen.

Marselisborg Skole blev grundlagt 1898 af cand. theol. Olaf Gudme. Fra 1898 til 1910 var den en Kostskole; men 1910 foregik der en Omordning af Skolens Forhold, hvorefter der ikke mere boede Elever paa Skolen.

Samtidig fik Aarhus Kommune for Renter og Afdrag paa en Prioritet Ret til at besætte nogle Fripladser i Skolens Gymnasium med Elever, der havde taget Mellemskoleeksamen ved Aarhus kommunale Mellemskole, og der blev i Aarene 1910 til 1916 optaget 16 kommunale Græstister i Skolen, d. v. s. 2 a 3 aarlig. Antallet er jo ikke stort; men der meldte sig ikke flere, og ingen Ansøger blev afvist.

Forholdet var da dette, at det kommunale Skolevæsen bød sine Elever gratis Undervisning helt til Studentereksamen, og Aarhus Byraad kunde derfor ikke med Ligegyldighed se paa de pekuniære Vanskeligheder, hvormed Marselisborg Skole kæmpede, og som ved Begyndelsen af Skoleaaret 1915—16 blev saa store, at man kunde vente, at Skolen maatte standse sin Virksomhed.

Der indlededes derfor Forhandlinger mellem Byraadet og den Kreds af Mænd, som var pekuniært interesserede i Skolen, og disse Forhandlinger sluttede med en Overenskomst, som dannede Forudsætning for Aarhus Byraads Beslutning af 1. Juni 1916 om Overtagelse af Marselisborg Skole, en Beslutning, der fik Indenrigsministeriets Approbation med Hensyn til den finansielle Side af Sagen 18. Oktober 1916. Der udarbejdedes derefter en Skoleplan, som Undervisningsministeriet godkendte 9. August 1916.

Samtidig knyttedes det fornødne Personale til Skolen, og som Rektor ansattes Dr. phil. J. K. Larsen, Lærer ved Gymnasieskoler i København, hvorefter Skolen begyndte sin Virksomhed 23. August 1916. En mere højtidelig Indvielse fik Skolen 19. Oktober 1916 ved en Festlighed i Skolens Gymnastiksal.

Marselisborg Skole er herefter en kommunal fuldstændig højere Almenskole med Forberedelse til alle den højere Almenskoles Eksamener: Mellemskoleeksamen, Realeksamen, Studentereksamen, dog kun nysproglig og matematisk Retning. Skolen optager i alle sine Klasser, ogsaa i sin femklassede Forberedelsesskole, som Kommunen overtog sammen med den højere Skole, baade mandlige og kvindelige Elever fra Land og By for en Skolebetaling, hvis Størrelse er fastsat i Skoleplanen. For Realklassen og Gymnasiet er fra Sommeren 1926 denne Skolebetaling den samme, som ved Undervisningsministeriets Bekendtgørelse af 25. August 1919 er fastsat for Statens Skoler.

Skolen er Gymnasium for Aarhus Borgerskolars Mel-

lemskoleafdelinger, idet Elever, som har bestaaet Mellemskoleeksamen ved disse Skoler, har Ret til Friplads i Marselisborg Skoles Gymnasium, naar de bestaar den Optagelsesprøve, som denne Skole skal afholde. Formen for det Samarbejde, der som Følge heraf maa finde Sted mellem Marselisborg Skole og Kommunens øvrige Skoler, blev der givet Regler for ved Byraadets Vedtagelse 9. November 1916:

I Marts Maaned rettes der Forespørgsel til Mellemskolerne, om der blandt de Disciple, som skal indstilles til Mellemskole- eller Realeksamen i Slutningen af Maanededen, er nogen, som ønsker at gaa over i Gymnasiet, og de, som melder sig, faar saa Besked om i Begyndelsen af April Maaned, umiddelbart efter Afslutningen af deres Eksamen at møde til Optagelseprøve paa Marselisborg Skole paa en Dag, som denne Skole fastsætter. Saa snart Prøven er endt, gør Rektor Indstilling til Byrådet om, hvilke af de indmeldte der har bestaaet Prøven, og om disses Optagelse i Skolen. Samtidig giver han Meddelelse om, hvorvidt der er nogen af de optagne Elever, der vel kan optages i I Gymnasieklasse efter Sommerferien, men som mangler de nødvendige Kundskaber i et eller andet Fag, f. Eks. i Latin. Den fornødne Undervisning i de i Rektors Indstilling nævnte Fag besørages saa i Maanederne April—August af Lærerpersonalet ved Marselisborg Skole for Skolevæsenets Regning.

Undervisningen i Mellemskoleafdelingen og Gymnasiet var der jo givet Regler for i de paa Grundlag af Loven af 24. April 1903 givne Bestemmelser. Hvad angaar Undervisningen i Forberedesskolen, der som anden Folkeskoleundervisning skulde godkendes af Skoledirektionen, fortsatte Skolen nogenlunde efter den samme Plan, som fulgtes af den private Skole. 19. Maj 1917 approberede Skoledirektionen en Undervisningsplan for Forberedesskolen, som i den i Aarene 1927—28 reviderede og 25. Maj 1928 approberede Plan forblev omtrent uforandret, ligesom den højere Skoles Plan. De Timeplaner, hvorefter der fra det nævnte Tidspunkt arbejdes ved Skolen, anføres i omstaaende Planer.

I Forberedelsesskolen:

Fagene	I F.	II F.	III F.	IV F.	V F.
Religion	1	1	2	2	2
Dansk	7	7	7	7	7
Historie		1	2	2	2
Geografi		1	2	2	2
Naturhistorie				2	2
Regning	5	5	5	5	5
Tegning			2	2	2
Skrivning	4	4	2	2	2
Haandarbejde og Sløjd	3	3	3	3	3
Sang	1	1	1	2	2
Gymnastik	3	3	3	3	3
I alt	24	26	29	32	32

II Mellemskolen og Realklassen:

Fagene	I M.	II M.	III M.	IV M.	Real.
Religion	2	2	1	1	
Dansk	5	4	5	5	4
Tysk	6	3	4	3	3
Engelsk		5	4	4	5
Fransk				4*	3
Latin				4	
Historie	2	2	2	2	2
Geografi	2	2	2	2	2
Naturhistorie	2	2	2	2	2
Naturlære	2	2	2	2	2
Regning og Matematik	5	5	6	6	7
Skrivning	1	1			
Tegning	1	1	1		
Haandarbejde og Sløjd	3	2	2		
Sang	2	2	2	2	2
Gymnastik	3	3	3	3	4 (3)
I alt	36	36	36	36	36 (5)

* Elever, som ikke har Latin.
Tallene i ( ) kvindelige Elever.

III Gymnasiet:

Fagene	I G.		II G.		III G.	
	ns.	mn.	ns.	mn.	ns.	mn.
Religion	1	1	1	1	1	1
Dansk og Svensk	4	3	4	3	4	3
Latin	4		4		4	
Oldtidskundskab	1	1	1	1	1	1
Tysk	5	1	5	1	5	1
Engelsk	4	2	4	2	4	2
Fransk	4	4	4	4	4	4
Historie	3	3	3	3	4	4
Matematik	2	6	2	6	2	6
Fysik		6		6		6
Naturfag	2	3	2	3	2	3
Sang	2	2	2	2	2	2
Gymnastik	4 (3)	4 (3)	4 (3)	4 (3)	3	3
I alt	36 (5)	36 (5)	36 (5)	36 (5)	36	36

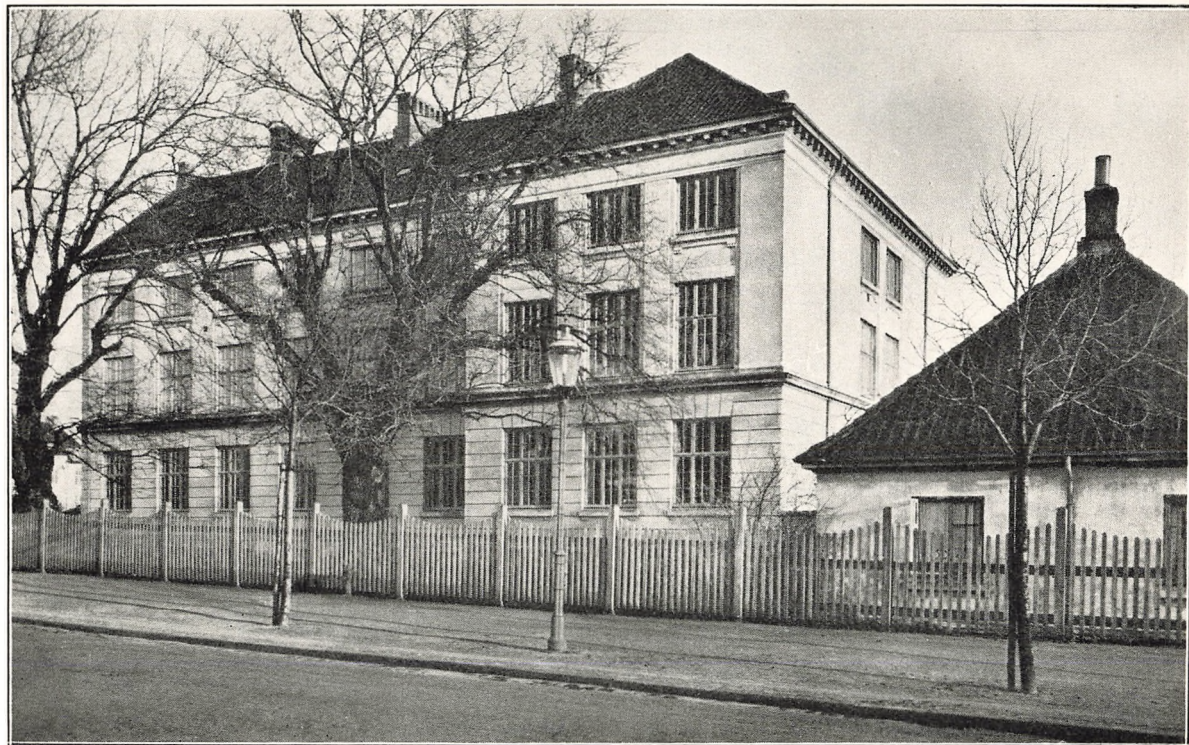
Tallene i ( ) kvindelige Elever.

Marselisborg Skole består af en ældre Bygning, der opførtes 1898, og en nyere, opført 1904. I den ældre Bygnings Stueetage var der ved Overtagelsen en Række Særklasser, nemlig:

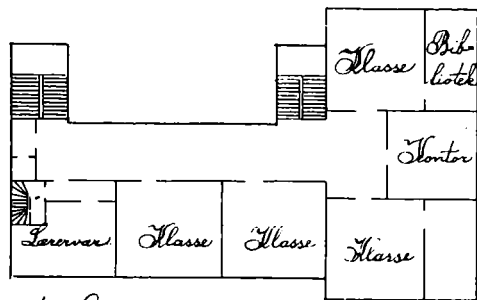
- 1 Naturhistorieklasse med Samlingsværelse,
- 3 Fysik- og Kemiklasser,
- 1 Haandgerningsklasse,
- 1 Klasse til Tegning og Smaasløjd,
- 1 Klasse til Træsløjd.

Paa første Sal indrettedes 2 Lejligheder, af hvilke Rektor fik den ene, medens den anden lejedes ud. Den ny Bygning indeholder 13 almindelige Klasseværelser og 2 Hjælpeklasser, 1 Gymnastiksal samt Lærerværelse og Kontor for Rektor. I begge Bygninger var ved Overtagelsen installeret elektrisk Lys, og der var indrettet W. C. baade i Bygningerne og i Skolegården. Baade Skolebygningerne — især den ældre, som i det hele er usolid — og Skolens Inventar viste sig at være i en temmelig maadelig Forfatning, og i Sommeren 1916 blev begge Dele underkastet

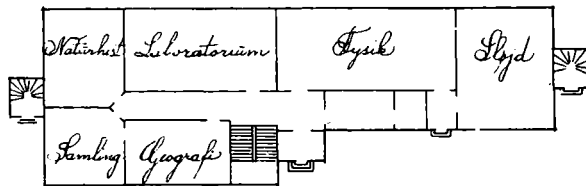
Marselisborg Skoles ny Bygning 1929.

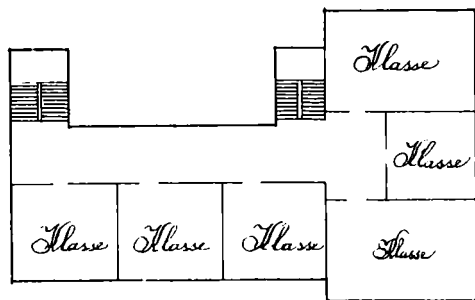
Planer af Marselisborg Skole 1929.

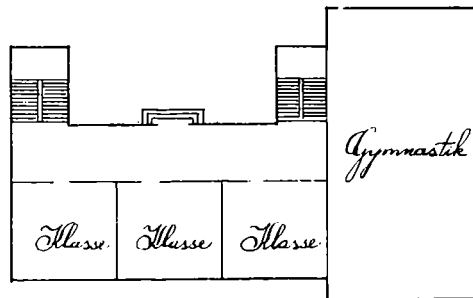
2^{den} Sal

Stue og Skolebygning

1ste Sal

Stue

Personalet ved Marselisborg Skole 1929.

Th. S. Petersen. S. Bojsen. C. Schiøttz-Christensen. K. Petersen. S. Gundel. P. Fangel. Vikar.
 J. A. Alstrup. A. Baden. K. Hansen. Rektor Dr. J. K. Larsen. D. Pedersen. Vikar. Vikar.
 Vikar. Vikar. N. A. Schmidt. P. Jørgensen. A. Skjøt-Pedersen.

en Hovedreparation, der kostede ca. 28000 Kr. Om de senere betydelige Ekstraudgifter til Skolens Bygninger m. m. gives Meddelelse i Fortegnelsen over Byggeforetagender.

Til Skolen hørte en meget stor Have, hvoraf en Del 1916 var lejet ud, men senere er solgt. Af det øvrige er en Del anlagt som botanisk Have, en Del er lagt til Legepladsen til Disposition for de ældre Dicile, og en Del er overladt Rektor til Benyttelse.

Skoleplanen af 9. August 1916 bestemte med Hensyn til Lærernes Løn og Timer følgende:

Rektor lønnes med 5500 Kr. stigende til 6500 Kr.

Lærere og Lærerinder, der udelukkende underviser i Mellemskolen, Realklassen og Gymnasiet lønnes med henholdsvis 2800 Kr. og 2500 Kr. stigende til 4200 Kr. og 3000 Kr.

Lærere, hvis Virksomhed udelukkende er knyttet til Forberedelsesskolen, lønnes efter højere Skala i Lov af 27. Maj 1908, § 1 (som Lærerpersonalet ved Borgerskolerne).

En Lærer eller Lærerinde, der har Timer i begge de nævnte Skoleafdelinger, faar sine Timer i Forberedelsesskolen lønnet efter den sidstnævnte Regel og de øvrige Timer efter den første Regel.

Rektor skal læse indtil 15 ugentlige Timer. Lærerne og Lærerinderne skal læse indtil 36 ugentlige Timer, saaledes at en Time i Mellemskolen, Realklassen og Gymnasiet regnes = $1\frac{1}{5}$ Time.

Efter at Lovene om Statens Tjenestemænd og om Lærertiløninger i Efteraaret 1919 var traadt i Kraft, besluttede Byraadet at lade Reglen om, at en Time i Mellemskolen regnedes = $1\frac{1}{5}$ Time, gælde ogsaa i Borgerskolernes Mellemskoleafdelinger, og samtidig at regne 1 Time i Marselisborg Gymnasieklasser = $1\frac{1}{2}$ Time. Normaltimetallet maatte herefter blive i alm. Borgerskoleklasser 36 ugentlige Timer, i Mellemskoleklasser 30 og i Gymnasieklasser 24. Gennem-

førelsen af Reglen gav navnlig i Borgerskolernes 30 Mellemskoleklasser (31. Dec. 1919) med henimod 1080 Timer, men ogsaa i Marselisborg Gymnasium Anledning til en ret betydelig Merudgift for Kommunen. Skønt den anførte Beregningsmaade formentlig kunde siges at være baade rationel og imødekommende, var Gymnasielærerne ved Marselisborg Skole dog utilfredse. Loven af 4. Oktober 1919 om Lærerlønninger § 3 bestemte nemlig, at Lærere ved kommunale Gymnasieskoler skulde have samme Løn og Timetal som Statsskolernes Adjunkter og Lektorer, der i 1919—20 kun havde 24 ugentlige Timer, medens Marselisborg Skoles Adjunkter efter den anførte Regel vilde faa et Timetal, der varierede mellem 24 og 30. Ganske vist ændredes ved Lov af 28. Juni 1920 den nævnte § 3 derhen, at kommunale Adjunkter skulde have samme Løn, men ikke behøvede at have samme Timetal som deres Kolleger ved Statsskolerne; men Lærerne ved Marselisborg Skole følte sig dog forurettede, vel ikke mindst i Sammenligning med Lærere ved andre kommunale Gymnasieskoler, og da Aarhus Skoleautoriteter fastholdt Beregningsmaaden, saa søgte og fik 4 af Skolens Lærere Ansættelse i andre Byer. Det saa en Tid ud til, at Skolens Eksistens var truet, idet endnu flere Lærere søgte bort og Udsigterne til at faa Embede andetsteds i Genforeningsaaret var særlig store; men Katastrofen afværgedes ved, at Skoleautoriteterne gik ind paa »at Lektorer og Adjunkter med fuldstændig Universitetsuddannelse altid kun skulde have 24 ugentlige Timer«.

Senere har Lærerne ved Statsskolerne faaet deres Timetal forhøjet til 27 ugentlige Timer, og den samme Bestemmelse er gennemført i den nugældende Skoleplan for Marselisborg Skole.

Ved Skolens Gymnasium, Mellemskole og Forberedelsesskole var 1. April 1929 foruden Rektor fast ansat 4 Lektorer, 6 Adjunkter og 5 Lærerinder.

3.

I det her behandlede Tidsrum af Skolevæsenets Historie opførtes 2 nye Skoler, Borgerskolerne i Samsøgade og Læssøesgade. Ved disse Skoler og ved Indrettelse af enkelte Normalklasser i andre Skoler forøgedes Borgerskolernes Antal Normalklasser fra 162 til 215, og Antallet af Elever og af Klasser pr. Klasserum ændredes, som vist i Oversigten nedenfor, hvori ikke er medtaget Værneskolen eller Klasserummene i Læssøesgades Skoles Tagetage, som benyttes til Naturhistorisk Museum. Til Sammenligning anføres Tallene fra 1902 og fra 1929.

	Normal- klasser	Børnetal	Klassetal	Pr. Klasserum	
				Børn	Klasser
⁸¹ / ₁₂ 1902	94	5828	190	62,0	2,0
⁸¹ / ₈ 1913	162	8737	286	53,9	1,8
⁸¹ / ₈ 1922	215	9336	309	43,4	1,4
¹ / ₄ 1929	215	8789	296	40,9	1,4

Da den gamle Betalingsskole og senere Mellemskolen lægger Beslag paa et Værelse pr. Klasse, bliver Antallet af Børn og af Klasser pr. Værelse i de almindelige Borgerskoler (tidligere: Byskoler) større. I 1902 maatte som tidligere omtalt mange af Byskolernes Klasser henvises til Eftermiddagsundervisning i Betalingsskolerne og til Vester-gades Skole.

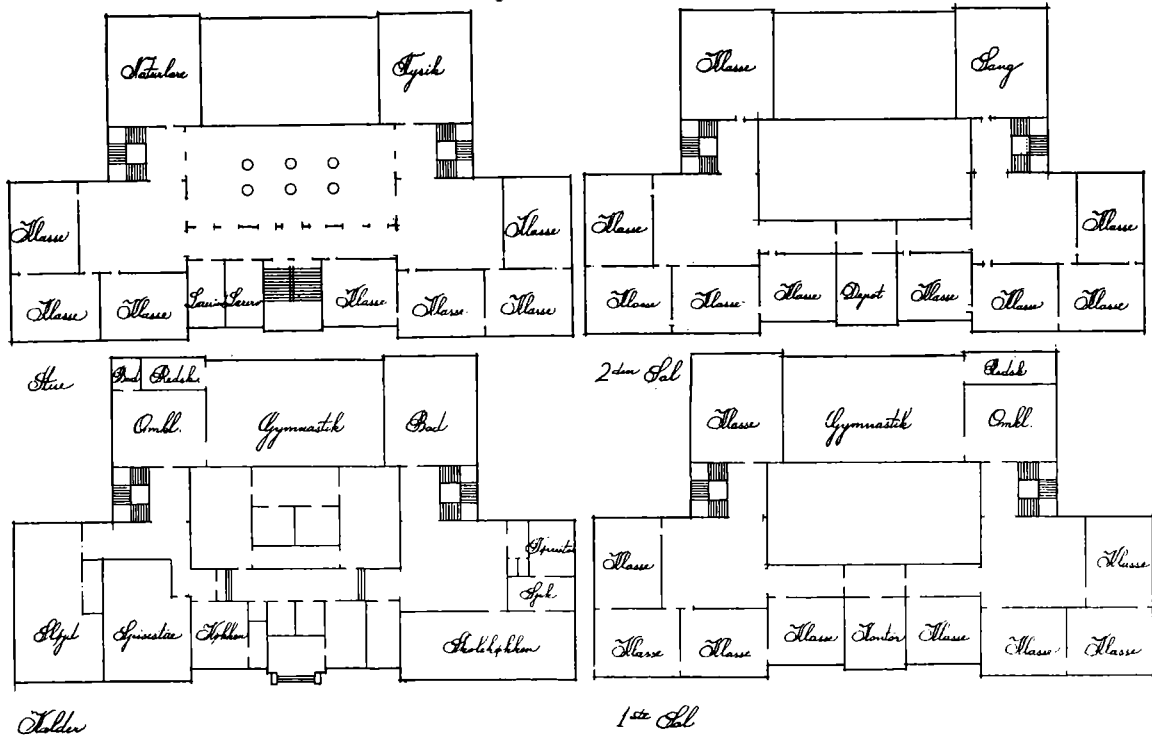
Samsøgades Skole, som indviedes 6. April 1914, rummer 24 Normalklasser, 2 Naturkundskabsklasser, 2 Sangsale, 2 Gymnastiksale og Lokaler til Sløjd og Husgerning. Skolen er bygget i en Firkant og Gaarden mellem de 4 Fløje er overdækket i 1. Sals Højde, saaledes at der fremkommer en smuk og rummelig Sal, der benyttes f. Eks ved fælles Morgensang. De to Gymnastiksale findes i den nordre Fløj og alle Klasseværelserne i de 3 andre, vendende ud mod Øst, Syd og Vest, medens Gange og Garderober

Borgerskolen i Samsøgade 1929.

Planer af Borgerskolen i Samsøgade 1929.

210

Personalet ved Borgerskolen i Samsøgade 1929.

Chr. Frost. M. Geest. V. Jensen. G. A. Jørgensen. C. L. Christiansen. O. Halkier. J. Sunesen. K. Krarup Basse. J. D. Gregersen. H. Johannessen. M. Bach.
 M. Geest. E. Alstrup. O. P. Walbjørn. E. Grønlund. A. Th. Svendsen. H. Brandt Lassen. H. Vestberg.
 C. Grupp. N. Baadsgaard. H. Jensen. Aa. Møller. M. Bønlokke Andersen. D. Hansen. K. Kondrup. R. P. Elbæk. P. M. Christensen.
 G. Lyng. C. Helsing. J. Larsen. Overlærer M. Pedersen. L. Klit. I. Lind. S. Mikkelsen. E. Kirkegaard. A. P. Aagaard.

ligger ind mod Gaarden. I Kælderen, som strækker sig ned under den overdækkede Gaard, findes foruden Klasse- rummene til Sløjd og Husgerning, Baderum, Lokaler til Børnebespisning og Skolens Centralvarmeanlæg. Som Sko- lens første Overlærer ansattes Hr. Marius Pedersen, Lærer ved Valdemarsgades Skole.

Den Skoletype, som var skabt med Samsøgades Skole, forbedredes med Læssøsgade Skole, ved at Gaarden mel- lem Skolens 4 Længer ikke dækkedes i 1. Sals Højde, men i Taghøjde. Der opnaedes derved, at Trapperne kunde lægges i den overdækkede Gaard, og at denne blev en Hal, der virker imponerende ved sin Størrelse og sin Skøn- hed og er særdeles praktisk baade under Skolens daglige Gang og ved festlige Lejligheder. Der er utvivlsomt med Læssøsgades Skole tilvejebragt en Type, der egner sig for- trinligt baade for større og mindre Skoler, og den har vist- nok ogsaa paavirket Planer til Skolebygninger, som senere er opført i andre Byer.

Arkitekt Ludvig A. Petersen, der har givet Tegning til og ledet Opførelsen af Aarhus Skolevæsens fem store Skoler fra Skolen ved Ingerslevs Boulevard til Læssøsgades Skole, er født 1848 i København. Efter at have gennem- gaet Akademiet, var han 1877—78 knyttet til Restaureringen af Aarhus Domkirke. Senere virkede han som Arkitekt først i Vejle, senere i Aarhus. I Vejle har han bl. a. opført Te- atret, Haandværkerforeningen, en Kommuneskole og det ny Taarn paa Nikolaj Kirke. I Aarhus har han foruden de 5 store Kommuneskoler bygget en teknisk Skole og 2 Kommuneskoler uden for Byen. Januar 1928 blev der i Læs- søsgades Skoles Forhal opsat en Tavle af følgende Indhold:

Arkitekt Ludv. A. Petersen
byggede
for Aarhus Byraad
Borgerskolerne

Ingerslevs Boulevard	1903
Finsensgade	1907
N. J. Fjordsgade	1910
Samsøgade	1914
Læssøesgade	1921

Skoleudvalget satte Tavlen.

Læssøesgades Skole blev taget i Brug ved Begyndelsen af Skoleaaret 1921—22. Spørgsmaalet om dens Opførelse var rejst allerede i 1916; men Bygningen blev først begyndt ved Nytaar 1918 og fuldendt 1921. Det var en baade dyr og vanskelig Tid. Skønt Skolen ikke er ret meget større end Samsøgades Skole og bortset fra de 8 Værelser paa 3. Sal, som foreløbig er overladt Naturhistorisk Museum, kun har een Normalklasse mere og de samme Særklasser, saa kom den til at koste over tre Gange saa meget.

Ludv. A. Petersen.

Læssøesgade Skole, der ligger i en Gade, som ikke har Navn efter en Ø i Kattegat, men efter Helten fra Isted, indviedes 16. April 1921. Som dens første Overlærer ansattes Hr. S. M. Sørensen, Lærer ved Borgerskolen, Ingerslevs Boulevard.

Nedenfor gives en Fortegnelse over betydeligere ekstraordinære Arbejder ved Skolernes Bygninger og Inventar 1913—28. Medens de i forrige Periode nævnte Foranstaltninger mest gik ud paa Tilvejebringelse af Lokaler til Undervisning i Sløjd og Husgerning, tilsigter de fleste af de nedenfor nævnte Arbejder at forbedre Skolernes Opvarmning, Belysning og andre hygiejniske Forhold. Der er dog stadig ogsaa Tale om Indretning af Klasser, navnlig af speciel Art og om Anskaffelse af Inventar dertil. Hvad Udgifterne angaar, saa kan den nøjagtige Sum nævnes,

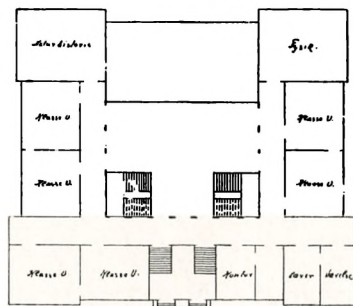
Borgerskolen i Læssøesgade 1929.

214

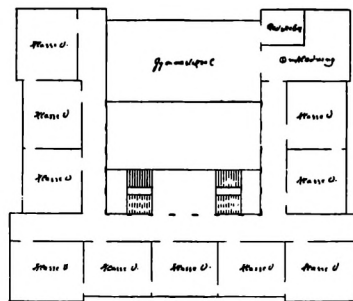

Planer af Borgereskolen i Læssøsgade 1929.

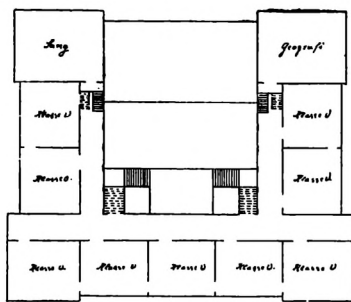
Læssøsgades Skole . Oversigtsplan

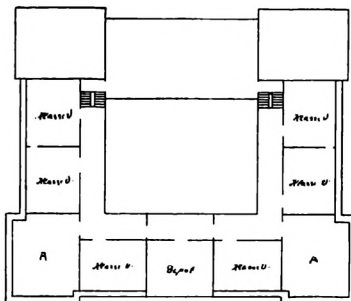
0. etage

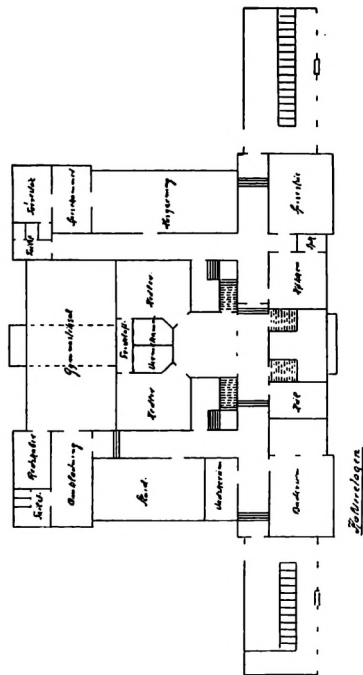
1. etage

2. etage

3. etage

Personalet ved Borgerskolen i Læssøesgade 1929.

216

C. Porsgaard. C. M. Sørensen. P. Stenum. N. Gjaldbak. K. Friis-Jensen. P. Kristensen. A. L. Jepsen. K. Iversen. E. Jensen.
 M. Husby. H. Pedersen. J. N. Aalsø. M. Pedersen. P. J. Kristensen. Overlærer S. M. Sørensen. H. C. Buch. H. E. Rostbell. L. Kjærgaard Lauridsen. J. Høiriis.
 A. Johansen. A. Andersen. E. Andersen. E. Enevoldsen. E. Nyeberg. S. Mejldam. M. Kold Petersen. H. S. Westergaard.

naar Arbejdet er udført for Laanemidler. I de fleste Tilfælde er imidlertid Udgifterne opført som ekstraordinære Bevillinger paa de aarlige Budgetter og er gaaet ind i Regnskabet for den paagældende Skole. I saa Fald har den nøjagtige Udgift ikke kunnet angives.

Opførelse af en ny Borgerskole i den nordlige Del af Byen, (Samsøgade). Vedtaget i Byraadet 29. Juni 1911.	
Indviet 6. April 1914.....	399446,80 Kr.
Elektrisk Lys i Paradisgades Skole 1914	ca. 2300,00 --
2 Klasserum i Fjordsgades Skoles Loftsetage 1914... ca.	7000,00 --
Elektrisk Lys og nyt Varme anlæg i Borgerskolen, Frederiks Alle 1915.....	9835,82
W. C. i Christiansgades Skoles Gaard 1916.....	1885,85 --
Elektrisk Lys i Ny Munkegades Skole 1916	5107,93 --
Nyt Varme anlæg i Ny Munkegades Skole 1916	22880,09
Elektrisk Lys i Nørrebrogades Skole 1916.....	7310,47 --
Elektrisk Lys i Valdemarsgades Skole 1916	6487,75
Elektrisk Lys i Christiansgades Skole 1917	7385,16 --
Elektrisk Lys i Skolen ved Ingerslevs Boulevard 1917..	14484,53 --
Fysiklokale i Loftsetagen, Valdemarsgades Skole 1917 ...	2838,01 --
Fysiklokale i Skolen ved Ingerslevs Boulevard 1917 ...	3285,18 --
Fysiklokale m. m. i Loftsetagen, Christiansgades Skole 1918. Inventar suppleret 1921	ca. 10000,00 --
En ny Borgerskole i den sydlige Del. af Byen (Læssøesgade). Vedtaget af Byraadet $\frac{3}{5}$ 1917. Indviet $\frac{1}{4}$ 1921	1460903,25 --
2 Normalklasser i Loftsetagen, Finsensgades Skole 1921 ca.	20000,00 --
En mindre Gymnastiksal indrettet og forsynet med Inventar i det tidligere Sløjdlokale over Gymnastiksalen i Skolen ved Ing. Boulevard. Sløjdundervisningen derefter i Skolens Kælderetage 1921.....	ca. 11600,00 --
Nørrebrogades Skoles Gaard belagt med Cementfliser. Flytning af Retirader og Installation af W. C. 1921 ca.	37000,00 --
Ny Munkegades Skoles Gaard belagt med Cementfliser 1920	ca. 16000,00 --
Kontor og Arkiv indrettet i Valdemarsgades Skoles Stueetage 1921.....	ca. 5000,00 --
W. C. i Skolegaarden i Værneskolen, Vestergades Skole 1921	ca. 5000,00 --
Opførelse af en Gymnastiksal over den gamle ved Finsensgades Skole 1922.....	ca. 53500,00 --
Inventar til Naturhistorieklasse i Skolen ved Ingerslevs	

Boulevard 1922.....	ca.	3500,00 Kr.
W. C. i Skolegaarden ved Paradisgades Skole 1922..	ca.	12000,00 —
W. C. i Skolegaarden ved Ny Munkegades, Valdemarsgades og Frederiks Alle's Skoler 1923	ca.	20775,00 —
Amfiteatralse Bænke til Fysikklasserne i Ny Munkegades og N. J. Fjordsgades Skoler 1923	ca.	6000,00 —
W. C. i Skolegaarden ved Ingerslevs Boulevards Skole 1924	ca.	16900,00 —
Cementfliser i Skolegaarden ved Marselisborg Skole 1924	ca.	7600,00 —
W. C. indrettet i Skolebygningerne i 6 Skoler, til Benyttelse for Personalet 1925.....	ca.	7600,00 —
Opførelse af et Trappetaarn og Indretning af 2 Klasser m. m. i Paradisgades Skole 1926	ca.	19500,00 —
Ombygning af Badstue m. m. i Nørrebrogades Skole 1927	ca.	13800,00 —
Særlokalerne i Marselisborg Skoles gamle Bygning fuldstændig ombyggede og forsynede med nyt Inventar, hvorefter der findes 2 Fysik- og Kemiklasser, 1 Naturhistorieklasse og 1 Geografiklasse i Stuen samt 1 lille Haandgerningsklasse paa 1. Sal 1927	ca.	14000,00 —
En Skolebetjentbolig ved Ingerslevs Boulevards Skole 1928	ca.	11500,00
En Geografiklasse indrettet i Ny Munkegades Skoles Loftsetage 1928	ca.	7100,00 —

4.

Med de forannævnte Foranstaltninger er der af Skoleautoriteterne gjort ikke saa lidt baade til Skolernes Forsyning med Klasser, bestemte for Undervisning, der kræver særligt Udstyr for at kunne give et tilfredsstillende Udbytte, og til tidssvarende Udstyr af hele Skolen og dens Omgivelser. Det er en stor Behagelighed for Børn og Lærere, at ingen Skolegaard mere er grusbelagt, og Forældrene sparer sikkert adskillige Kroner til Fodtøj. Der er ogsaa stor Afstand fra en Klasse med Kakkellovn og Gaslamper til en, der er forsynet med Centralvarme og elektrisk Lys. Imidlertid har enhver Tid sine Opgaver, og Fremtiden vil sikkert lade Ønsker komme frem ved Skolerne om nye

Særklasser. Aarhus Kommuneskoler har ingen Særlokaler til Tegning eller til kvindelig Haandgerning, saaledes som Tilfældet er ved adskillige andre Skolevæsenere. Det er maa- ske heller ikke saa sikkert, at Tegneklasser og Haandger- ningsklasser er meget ønskelige. Det kan vel være bekvemt at have særlige Lokaler til disse Fag; men dels kan de næppe siges at have daarlige Kaar i de almindelige Klas- serum, dels maa det ikke glemmes, at mange Særklasser gør Skolens Timeplan vanskeligere at lægge.

Der er heller ikke ved nogen af Aarhus Kommune- skoler Læsestue i Forbindelse med de Biblioteker, som fin- des ved alle Skolerne, i det mindste ikke Læsestuer, som er forsynet med Inventar, der er egnet til Formaålet, at virke hyggeligt og være praktisk. Her er formentlig den mest nærliggende Opgave, hvis Vanskelighed vistnok ikke saa meget bestaar i at skaffe de fornødne Bevillinger til Læsestueinventar som til at finde passende Lokaler i Skolerne.

Af ikke mindre Vigtighed for Skolernes Velbefindende end alle de foran nævnte til Forbedring af hygiejniske For- hold sigtende Foranstaltninger var den ny Rengøringsord- ning, som traadte i Kraft 1. April 1917. — Om Renlighed siger det gamle Ord, at den koster ingen Penge. Det gæl- der dog mere fordums Tider, da man kunde nøjes med et Minimum — som hin Kone, der kaldte Renlighed en god Ting, da hun Nyraarsaften vendte sin Særk. Kravene til Renlighed i Skoleanordningen af 1814 kan det heller ikke have kostet stort at honorere. Det hedder her i Bilag A, Instruks for Lærere: Skolestuen bør til alle Tider holdes renlig og i det mindste fejes tvende Gange om Ugen. Der kan ikke oplyses noget om, hvorledes Rengøringen er ble- vet praktiseret i Aarhus Kommuneskoler i 19. Aarhundrede; den paahvilede Skolebetjentene, og der er ikke bevaret no- gen Instruks for dem før fra 1900. Sandsynligvis har man i det hele nøjedes med Fejning. I Instruksen fra 1900 be-

stemtes, at Skolebetjentene daglig skulde feje alle Skolelokaler med fugtigt Sand, og hver Morgen inden Undervisningstidens Begyndelse aftørre Borde, Bænke, Kathedre, Vindueskarne, Trapperækværk og Hylder med en fugtig Klud. Dernæst skulde de holde Hovedrengøring 2 Gange om Aaret, Jul og Sommerferie, og Gulvvask desuden 4 Gange om Aaret, og endelig »delvis Gulvvask paa de mest udsatte Steder efter Overlærernes nærmere Anvisning« yderligere 4 Gange. 14. April 1905 kom Lov om Foranstaltninger til Tuberkulosens Bekæmpelse, og heri hedder det (§ 9): I alle offentlige og private Skoler skal Lokaler og Brugsgenstande holdes tilbørligt rene og fri for Støv og Smuds. For de kommunale Skoler skal udarbejdes en Vedtægt, der approberes af Skoledirektionen. I denne Vedtægt, der for Aarhus Kommuneskoler approberedes 29. Marts 1906, bestemtes, at der en Gang hver 14. Dag skulde finde en omhyggelig Rengøring Sted med Vask af Gulve, Træværk og olie-malede Vægge. Den daglige Fejning med Aftørring af Møbler og de to aarlige Hovedrengøringer blev uforandret. Forholdene vilde maaske herefter ikke have været helt utilfredsstillende, hvis ikke Rengøringen fremdeles havde paahvilet Skolebetjentene. Det var imidlertid givet, at de ikke kunde overkomme at foretage hverken den daglige Rengøring eller 14 Dags-Rengøringen. Ganske vist havde de et Tillæg til Rengøringsrekvisitter og lønnet Medhjælp; men Skolebetjenten ved en af de tre store Skoler havde i 1912—13 og de nærmest følgende Aar kun ca. 2000 Kr. i alt paa ældst Løn. Det er en given Ting, at han ikke ønskede at anvende ret meget af denne Løn til lønnet Medhjælp, og Følgen blev, at selv om Vedtægten var nogenlunde tilfredsstillende, saa kunde Rengøringen umulig blive det. 20. April 1917 godkendte Skoledirektionen den nugældende Vedtægt for Rengøring ved Aarhus Kommuneskoler. Den indfører Gulvvask en Gang om Ugen, men beholder i øvrigt den daglige Fejning, medens man vistnok ved de fleste Privatskoler og ogsaa ved mange Kommuneskoler lader Gulvene i Skolelo-

kalerne vaske hver Dag. Det var saaledes ikke nogen egentlig Principforandring i Rengøringen, som indførtes 1917; men der skete det, at der sørgedes for tilstrækkeligt Mandskab til, at Vedtægtens Bestemmelser kunde gennemføres forsvarligt. Der antoges nemlig Rengøringskoner ved hver Skole i et Antal fra 5 ved de mindre Skoler til 10 ved de større. I alt er der 1929 til Kommuneskolerne knyttet 92 Rengøringskoner, hvis Løn paa Skolevæsenets Budget er opført med 75000 Kr. Renligheden i Aarhus Kommuneskoler kan vistnok herefter siges at være tilfredsstillende, og det er meget tvivlsomt, om den blev bedre med en daglig Gulvvask, som næppe vilde blive omhyggelig.

5.

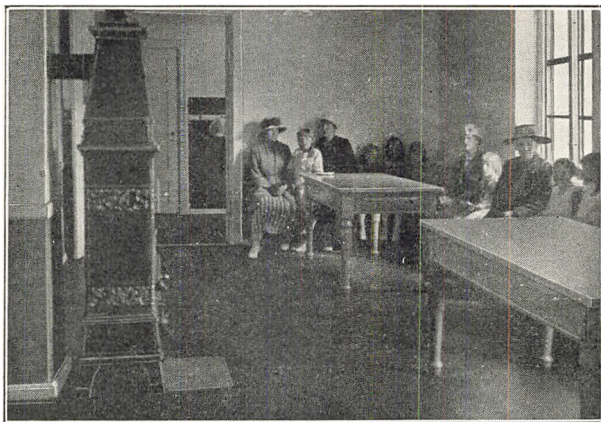
I lidt løsere Tilknytning til Skolevæsenet staar 3 Institutioner, som er kommet til siden 1915, nemlig Tandklinikken, Fortsættelsesskolen og Handelsaftenskolen.

I Begyndelsen af Aaret 1912 henvendte Tandlægeforeningen i Aarhus sig til Byraadet med Henstilling om, at man her i Lighed med en Del andre Købstæder skulde oprette en kommunal Skoletandklinik for Børnene i Aarhus Skoler.

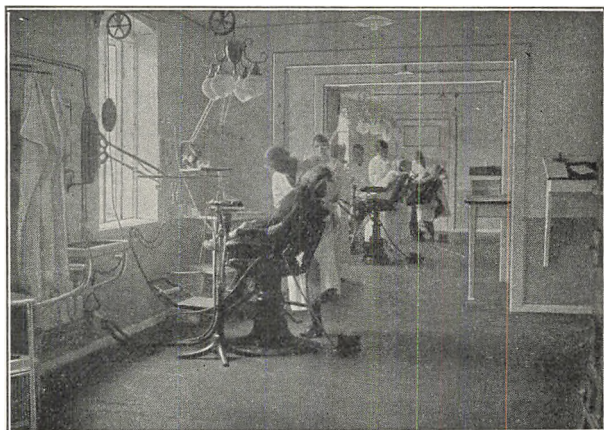
Sagen blev imidlertid lagt til Side, idet man ikke mente i Øjeblikket at kunne tage denne Opgave op. 2 Aar efter fornyede Tandlægeforeningen sin Henstilling, og 1. Maj 1914 besluttede Byraadet efter Skoleudvalgets Indstilling at etablere en Skoletandklinik. Der udsendtes Opfordringer til samtlige Forældre, som havde Børn i Aarhus offentlige og private Skolers yngste Klasser, idet man ønskede at begynde med første Klasse og for hvert Aar at medtage en Klasse mere. For Behandlingen skulde betales 1 Kr. aarlig pr. Barn — med Adgang for ubemidlede til at søge gratis Behandling. Der indkom 789 Anmodninger om Behandling, eller ca. 63 % af Børnene i I Klasserne.

Da Krigen udbrød, blev Sagen paany udsat, men Aaret

efter skred man dog til Udførelse af Planen. I Fattigvæsenets Bygning Graven Nr. 21 over Gaarden lejedes 5 Værelser

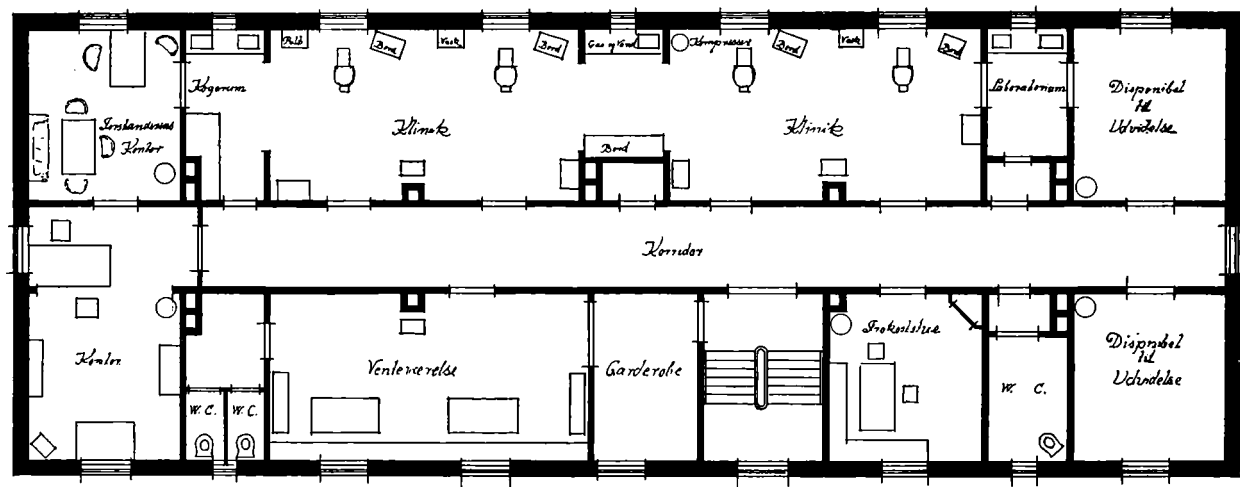
Klinikkens Venteværelse.

Ældste Del af Klinikken.

med 2 smaa Køkkener, og her indrettedes 2 Klinikstuer, Venteværelse m. m. Klinikken aabnedes 1. November 1915, og man behandlede i det følgende halve Aar 1653 Børn

Plan over Aarhus Skoletandklinik.

NB. I de to Rum mrkt.: Disponibel til Udvidelse er nu indrettet Plads til to Tandlæger.

fra offentlige og private Skolers I og II Klasser, hvad der svarede til ca. 50 % af disse Klassers Børn. Det var allerede fra Begyndelsen af Klinikken Virksomhed Tanken at lade de indmeldte Børn møde til Behandling 2 Gange om Aaret, og dette Princip er gennemført siden. I det hele kan det siges, at Klinikken har fulgt de samme Retningslinier i de forløbne 14 Aar, saaledes at man har taget mod alle nyindmeldte Smaabørn fra offentlige og private Skoler i Aarhus, for saa vidt deres Forældre har Bopæl i Byen. Der er for de indmeldte Børn i de allerfleste Tilfælde betalt en Krone aarlig. — Behandlingen bestaar hovedsagelig i Tandfyldninger; Retning af uregelmæssig Tandække har man i Almindelighed ikke ment at kunne overkomme. Endelig har Skolerne i Nødstilfælde Ret til at sende Børn, som ikke er indmeldt til Behandling, til Klinikken for at faa Tænder trukket ud.

Klinikken Vækst, der bedst ses af de nedenfor anførte Tal, gav Anledning til stadige Udvidelser af Lokalerne, og i 1920 blev hele 1. Sal i Bygningen stillet til Raadighed. Her er nu — 1929 — indrettet Plads til 6 Tandlæger.

Aar	Indmeldte Elever	Behandlinger	Udgift	Udgift pr. Elev	Udgift pr. Behandling	Tandlæger	Assisterende
1915—16	1653	2220	3340,43	2,02	1,50	2	1
1916—17	1997	4167	7055,92	3,53	1,69	3	1
1917—18	1993	7463	13925,19	6,99	1,87	3	1
1918—19	3054	11822	12897,88	4,22	1,09	3	2
1919—20	4060	14313	23807,18	5,86	1,66	3	2
1920—21	5079	19626	34624,90 ¹⁾	6,82	1,76	3	3
1921—22	5950	25665	43239,92 ²⁾	7,27	1,68	4	3
1922—23	6715	26752	43893,40 ³⁾	6,54	1,64	5	4
1923—24	7438	38333	36469,40	4,90	0,95	5	4
1924—25	7771	28537	45244,81	5,83	1,59	6	4
1925—26	7908	44374	47395,90	5,99	1,07	6	4
1926—27	7893	42313	49302,65	6,25	1,17	6	4
1927—28	8076	44546	46544,23	5,76	1,04	6	4
1928—29	8050	42125	49550,99	6,16	1,18	6	4

Etableringsudgift 1915—16 ca. 6000 Kr.

1) Heraf ca. 6000 Kr. til Udvidelse af Klinikken.

2) — = 13000 = = — = —

3) — = 11500 = = — = —

Klinikkens Forstandere har i de forløbne 14 Aar været:

Hr. N. P. Raunslund $\frac{1}{11}$ 1915— $\frac{80}{100}$ 1916 og atter fra $\frac{1}{10}$ 1925.

Frk. M. Hesselund $\frac{1}{7}$ 1916— $\frac{81}{1}$ 1918.

Hr. K. Bloch-Jørgensen $\frac{1}{2}$ 1918— $\frac{81}{13}$ 1922.

Hr. P. Hauerbach $\frac{1}{1}$ 1923—† $\frac{28}{3}$ 1925.

Der har i alt paa Klinikken været ansat 30 Tandlæger. Dens fem Tandlæger foruden Forstanderen er i 1929:

Frk. M. Knudsen, ansat $\frac{1}{10}$ 1921.

Frk. A. M. Nielsen, ansat $\frac{1}{3}$ 1926.

Fru I. Hansen, ansat $\frac{1}{7}$ 1926.

Frk. M. Busch, ansat $\frac{1}{1}$ 1929.

Frk. E. Munch, ansat $\frac{1}{1}$ 1929.

Af disse er Frk. M. Knudsen ved særlig Byraadsbeslutning fast knyttet til Klinikken.

I Aarene efter 1910 var der megen Tale om Oprettelse af Ungdomsskoler — Efterskoler — Fortsættelsesskoler, eller hvad man nu vil kalde dem — for den konfirmerede Ungdom. Daværende Folketingsmand K. M. Klausen holdt mange Foredrag om Sagen, hvori han navnlig henviste til Münchens Fortsættelsesskoler, som formentlig kunde være Forbillede for os her i Landet, men som unægtelig omfatter ogsaa de Ungdomsskoler, man hos os kalder tekniske Skoler og Handelsskoler. — For at lette Kommunerne Iværksættelsen af saadanne Skoler blev der paa Finanslov for 1914—15 anslaaet 15000 Kroner som Tilskud til Etablering og Drift af kommunale Efterskoler, og Ministeriets Cirkulære af 30. Maj 1914 gav Meddelelse derom med Opmuntring til at sætte den omhandlede Undervisning i Gang og med Skitse af Undervisningsplan. — Der førtes ogsaa i Aarhus 1914—15 Forhandlinger om Oprettelse af en Fortsættelsesskole, som vel ikke førte til noget Resultat paa det daværende Tidspunkt, men dog gav Anledning til en Statistik over, i hvilken Udstrækning unge Mænd og Kvinder mellem 14 og 18 Aar undervistes, og det fremgik af

denne Statistik, at 53 % af de unge Mænd fik Undervisning af en eller anden Art, deraf 24 % i teknisk Dags eller Aftenskole, medens der af Kvinderne kun var 17 %,

Statue ved Indgangen til Læssøesgade Skole. Forstørret Kopi af en fransk Kunstners (Delaplanche) Marmorstatue i Glyptoteket i København.

som fik Undervisning, heraf 10 % i Realskole eller Gymnasium.

I det følgende Aar — 1915—16 — behandlede Spørgsmaalet paany, og i Byraadets Møde 27. Maj 1915 forelaa Forslag fra Skolekommissionen om Oprettelse af en Fort-

sættelsesskole i Efteraaret 1915. Med Forslaget fulgte en Undervisningsplan, og Byraadet tiltraadte Tanken, men udskød den endelige Beslutning til Budgetbehandling for Aaret 1916—17, saaledes at Skolen først kunde komme i Gang i Efteraaret 1916.

1. Oktober 1916 begyndte da Aarhus kommunale Fortsættelsesskole sin Virksomhed efter en Plan, som fastslog,

1) at Undervisningen fandt Sted en Eftermiddag om Ugen i 5 Timer fra Kl. 2—7,

2) at Eleverne kunde vælge mellem 5 Kursus:

I Regning med Bogholderi og Dansk for baade mandlige og kvindelige Elever.

II Sprogligt Hold — Engelsk og Dansk for baade mandlige og kvindelige Elever.

III Haandarbejde (Sløjd) og Regning for mandlige Elever.

IV Haandarbejde (Syning m. m.) og Regning for kvindelige Elever.

V Husgerning for kvindelige Elever.

Det viste sig snart, at man ikke kunde samle tilstrækkelig mange unge Mænd til at holde en Skole i Gang for dem. I Efteraaret 1916 meldte der sig 72 Kvinder og kun 6 Mænd. Der blev derfor intet mandligt Hold oprettet. Hvert af de to følgende Aar meldte der sig ca. 15 unge Mænd, af hvilke der dannedes et Hold I; men siden har man opgivet at danne mandlige Hold, og fra Efteraaret 1919 hedder Skolen »Aarhus kommunale Fortsættelsesskole for unge Kvinder«. Tilslutningen, som fra 1917—1920 varierede omkring 150, blev i de følgende Aar betydeligt større, og fra 1923 har der hvert Efteraar indmeldt sig ca. 300 unge Piger paa et eller flere af Fortsættelsesskolens Kursus. Da nemlig Undervisningen ligger paa flere Ugedage, sædvanlig de 4 første Dage i Ugen, saa er der intet til Hinder for, at en Elev kan deltage flere Eftermiddage. Blandt Skolens Kursus er senere optaget to nye, nemlig Tysk, Dansk og Regning samt Stenografi og Dansk, medens jo Sløjd og Regning er

bortfaldet. Der er saaledes 6 Kursus at vælge imellem. Udviklingen har ført med sig, at Majoriteten af de unge Piger søger videre Uddannelse i kvindelig Syssel, Haandarbejde eller Husgerning. I Vinteren 1928—29 var Skolen besøgt af 317 Elever, som fordeltes i 16 Hold. Af disse havde 10 Hold Haandarbejde eller Husgerning, kun 6 et af de øvrige 4 Kursus.

Hvad Udgifterne angaar, saa betalte Staten det første Aar Halvdelen; men da Oprettelsen af Fortsættelsesskoler syntes at gaa langsomt omkring i Landet, saa forhøjede Staten sit Bidrag til $\frac{3}{4}$ af Udgiften. 1920—21, da Skolen var besøgt af 152 unge Piger, var Kommunens Udgift 1645,11 Kr. og Statens 4929,00 Kr. I Aarene derefter blev Statens Tilskud noget formindsket, først ved at den ikke vilde deltage i Anskaffelse af Inventar og Bøger, senere tillige ved Nedsættelse af Tilskudet til $\frac{2}{3}$ af Udgiften. I Vinteren 1928—29 har Skolen — med 317 Elever — kostet Kommunen 4389,41 Kr. og Staten 3886,00 Kr. Undervisning og Undervisningsmateriel er gratis for Eleverne, som kun betaler 3 Kroner i Indskrivningspenge, en Betaling, som de endog kan blive fri for at erlægge, naar der skønnes at være Grund dertil.

Fortsættelsesskolen har Lokaler i Borgerskolen, Christiansgade, og dens fleste Lærere er ansat ved Kommunens Skoler. Forstander for Skolen er og har siden 1916 været Hr. H. Brathlund, Lærer ved Borgerskolen, Paradisgade.

Efter den i 1914 optagne Statistik var der ca. 2300 unge Piger i Alderen 14—18 Aar i Aarhus, af hvilke antagelig mindst 20 % eller 460 undervistes i Skoler, paa Kursus eller paa anden Maade. Hvis Resten, 1840, deles i 4 Dele, faar man 460 i hver af de 4 Aargange. Da nu Fortsættelsesskolen hvert Aar faar ca. 250 nye Elever, kan man sige, at den optager over Halvdelen af Byens unge Piger, som ikke modtager anden Undervisning. Der er næppe Udsigt til, at den vil komme ret meget videre, saa længe

Fortsættelsesundervisningen ikke gøres tvungen, hvad jo nok vilde medføre adskillige Skyggesider.

Medens det ikke lykkedes at holde en almindelig Fortsættelsesskole i Gang for den mandlige Ungdom her i

Trappeopgang i N. J. Fjordsgades Skole med H. C. Andersens Statue, der 1881 skænkedes Aarhus By af Kunstneren, A. V. Saabye.

Byen, fik Skolevæsenet for saa vidt en Ungdomsskole for unge Mænd, som man fra 1. Oktober 1923 overtog en Handelsaftenskole, der i en Arrække havde haft og fremdeles fik Lokaler i Borgerskolen, Frederiks Allé, og som for øvrigt optager Elever af begge Køn. Skolen var i sin Tid stiftet af dens mangeaarige Bestyrer, Handelsskolebestyrer N. P. Nielsen, men var overtaget af en Handelsfor-

ening, der saa det som sin særlige Opgave at skaffe Buktikslærlinge Aftenundervisning, medens Byens ældste og største Handelsforening vistnok i det hele mest holdt en Skole for unge Kontorister. I hvert Tilfælde stillede Skolen i Frederiks Allé sig lidt lavere Maal end det ældre Institut, som har Lokaler i Paradisgades Skole. Denne Forskel udjævnedes imidlertid ved den ny Handelsskolelov af 23. Juni 1920 og de derpaa grundede Bekendtgørelser og Cirkulærer af 26. Juni og 8. August 1923. Herefter blev Undervisningen i de to Skoler den samme, og Skolen i Frederiks Allé kom dels derved og navnlig ved visse Stridigheder mellem Skolens Bestyrer og Handelsforeningens Bestyrelse i en vanskelig Stilling, som gav Anledning til, at Kommunen overtog den.

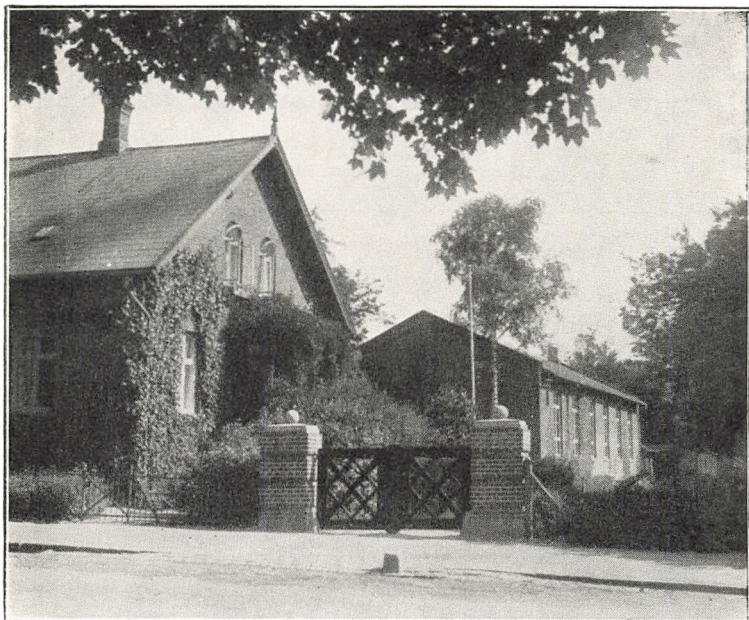
Nedenstaaende Skema giver Oplysning om Skolens Elevtal i de 6 Aar, der er forløbet, siden Kommunen overtog den, om det Antal Elever, der har bestaaet Handelsmedhjælpereksamen, og om de med Skolens Drift forbundne Udgifter foruden Lokaler, Lys og Varme, samt Udgifternes Fordeling.

Aar	Elev- antal	Bestaaet Eksa- men	Elevbe- taling	Stats- tilskud	Amts- tilskud	Kommunens Udgift	Samlet Udgift
1923-24	181	41	7255,00	2978,00	600,00	2285,74	13118,74
1924-25	188	57	8020,00	3100,00	700,00	4509,06	16329,06
1925-26	179	34	7120,00	3753,00	700,00	3717,05	15290,05
1926-27	171	36	6772,00	3132,00	700,00	3503,68	14107,68
1927-28	146	29	5810,00	2235,00	700,00	2055,22	11300,22
1928-29	152	22	5962,00	2202,00	700,00	3507,17	12371,17

Undervisningen, hvis Art og Omfang i det hele er fastlagt ved Handelsskoledirektoratets Bestemmelser, foregaar de 4 første Dage om Ugen, Kl. 19-21, saaledes at hver af Skolens 3 Klasser har 8 ugentlige Timer.

De allerfleste af Skolens Lærere er ansat ved Borger-skolerne. Dens Bestyrer var fra 1. Oktober 1923 Handels-

skolebestyrer N. P. Nielsen. Efter hans Død 25. Juni 1926 er Overlærer V. Skouby ved Borgerskolen, Frederiks Allé Bestyrer af Skolen.

Indgang til Nørrebrogades Skole.

6.

Periodens Hovedbegivenhed for Skolevæsenet har som for alle andre Forhold i Landet været Verdenskrigen, der affødte mange Vanskeligheder. Rationeringen af Sukker, Mel og Fedtstoffer beredte Skolekøkkenerne store Besværligheder. Eleverne maatte møde med forskellige Mærker ved Undervisningen, og Hjemmene var ikke glade for at afstaa noget af de knapt tilmaalte Rationer. Naar det dog lykkedes at holde Husgerningsundervisningen i Gang, skyldtes det i første Række den Interesse, som Forældrene har særlig for dette for Pigernes Fremtid saa nyttige Skolefag.

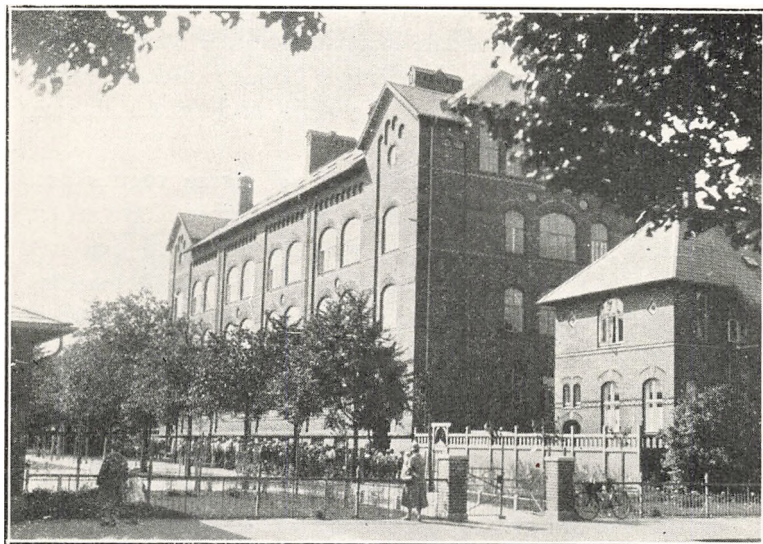
Desuden mødte Skolevæsenet al mulig Velvillie fra Centraladministrationen af Fødemidler, som flere Gange tilstod Skolekøkkenerne en haardt tiltrængt Ekstrabevilling af Rationeringsmærker.

En endnu større Vanskelighed beredte Brændselsspørgsmaalet i Slutningen af Krigen. Skolerne er alle forsynede med Centralvarmeapparat, som det var meget svært at holde i Gang med Tørv, saaledes at der blev tilstrækkelig Varme i Klasserne, og Mosetørv var næsten det eneste Brændsel, som kunde faas for Penge. Skolernes Brændselsrum er ikke indrettede paa at tage imod saa store Beholdninger, som der maatte skaffes til Veje, hvis Undervisningen skulde holdes i Gang. Tørvene var ofte baade daarlige og saa dyre, at Udgiften til Brændsel steg overordentligt. I Vinteren 1913—14 var denne Udgift 18509,20 Kr., men i 1917—18 156789,84 Kr. I 1926—27 er Udgiften igen sunket til 42668,27 Kr.

Men værst var Boligmanglen, som vel Krigen ogsaa var Aarsag til, og som to Gange gav Anledning til Indkvartering af Husvilde i Skolelokaler. Første Gang kom Boligmanglen i Efteraaret 1916 og traf vistnok Autoriteterne ret uforberedte. Da Oktober Flyttedag var forbi, lagde vedkommende Byraadsudvalg Beslag paa en Del af Skolernes Gymnastiksale og Sangklasser. De følgende Flyttedage forværredes Forholdene, og i Skoleaaret 1918—19 gik det saa vidt, at hele Valdemarsgades Skole Oktober Flyttedag 1918 maatte rømmes, samtidig med at de allerfleste af Skolernes Gymnastiksale var optaget. Børnene i Frederiks Allés og Valdemarsgades Skoler maatte saa nøjes med hveranden Dags Undervisning i den ene Skole, og Gymnastikundervisningen fandt Sted i Klasseværelser eller bortfaldt. Ved Slutningen af det nævnte Skoleaar fik dog Skolevæsenet saa godt som alle sine Lokaler til Disposition igen, da Byraadet bevilgede store Beløb ikke alene til Opførelse af Huse, men ogsaa til Barakker. I Skoledirektørens Aars-

beretning udtaltes derfor det Haab, at der ikke mere vilde blive Tale om Indkvartering af Husvilde i Skolerne.

Dette Haab gik jo desværre ikke i Opfyldelse. Da Huslejeloven i 1925 ikke blev fornyet og en Mængde Familier modtog Opsigelser, viste det sig ved Efteraarets Flytte-

Indgang til Borgerskolen ved Ingerslevs Boulevard.

dag 1925 umuligt for mange af disse at skaffe sig Lejlighed, og Byraadet indkvarterede derfor husvilde Familier i Borgerskolerne, Ingerslevs Boulevard og Nørrebrogade, baade i selve Skolebygningerne og i de tilhørende Gymnastiksale. Desuden beslaglagdes fire af de øvrige Skolers Gymnastiksale. — Børnene fra Nørrebrogades Skole undervistes i Teknisk Skole, Nørre Allé, hvis Lokaler for største Delen var ubenyttede i Dagtimerne. Børnene fra Skolen ved Ingerslevs Boulevard blev undervist i Læssøesgades Skole, idet Børnene i de to Skoler fik fuld Undervisning hveranden Dag, og der hveranden Dag skaffedes de Børn, som ikke havde fuld Undervisning, mindst 2 Timer Dansk og

Regning. Denne Indkvartering varede for Skolebygningen ved Ingerslevs Boulevard til Sommeren 1926 og for Nørrebrogades Skole til Februar 1927. Ved Begyndelsen af Skoleaaret 1927 var alle de beslaglagte Lokaler tilbagegivet til Skolerne. — Alle disse Indkvarteringer har naturligvis været skadelige for Undervisningen, og der er god Grund til at være glad for, at den sidste Katastrofe ikke varede længere, hvad formentlig i ikke ringe Grad skyldtes baade Boligudvalgets Virksomhed og Velvillie fra Ministeriet, som raadede over Byens Kaserner.

Til Verdenskrigens Følger kan vel ogsaa regnes den pandemiske Influenza, som fra Sommerferien 1918 i tre Fjerdingaar hærgede Landet — som det meste af den øvrige Verden. Ogsaa den havde naturligvis en meget skadelig Indflydelse paa Skoleundervisningen, endskønt Aarhus Borgerskoler kun var lukkede paa Grund af »spansk Syge« fra 18. Aug. til 1. September og fra 16. til 20. Oktober i Tilslutning til Efteraarsferien 1918. Baade gav nemlig Sygdommen Anledning til, at usædvanlig mange Timer maatte besørges ved Vikarer, og især var der overordentlig mange Forsømmelser blandt Børnene, enten fordi de selv var syge, eller fordi de — efter Ministeriets Bestemmelse — holdtes hjemme paa Grund af Influenza i Hjemmet, en Aarsag til Fraværelse, der ofte var omtvistelig.

Dels paa Grund af disse uheldige Forhold og dels paa Grund af, at nogle Skolers Undervisning samtidig var indskrænket ved Husvildeindkvartering, blev der efter Skolekommissionens Bestemmelse ikke afholdt nogen Aarsprøve i Foraaret 1919. — I Vinteren 1919—20 blussede Influenzaen op paany og gav igen Anledning til megen Sygdom baade blandt Børn og Lærere, selv om Sygdommen paa ingen Maade havde den farlige Karakter som Aaret forud.

I de 25 Aar fra 1. April 1904 til 31. Marts 1929 er der død 315 af Skolebørnene i Aarhus Borgerskoler eller lidt over 12 om Aaret. Men i de 5 Aar 1. April 1916—

31. Marts 1921 døde: 29, 14, 22, 20, 17. Det følgende Aar kun 8 (Skema Tillæg S. 36).

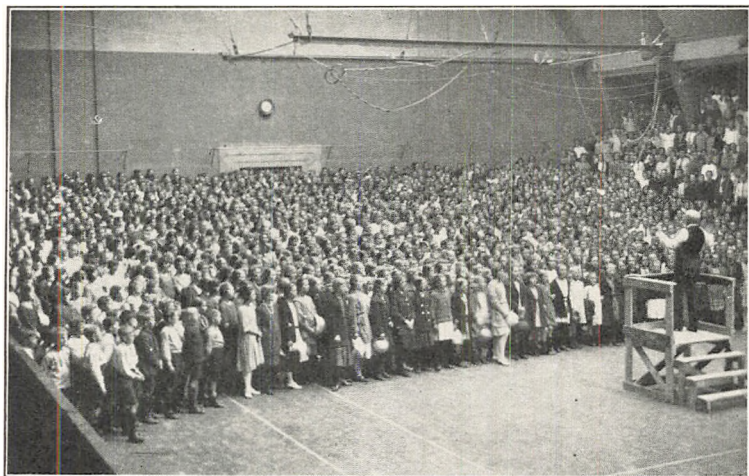
7.

I Skoleaaret 1918—19 kunde Aarhus kommunale Skolevæsen fejre 100 Aars Jubilæum. 18. Maj 1818 approberede det danske Kancelli Aarhus Købstads Skoleplan, 1. Novbr. 1818 ansattes de første Lærere og 18. Jan. 1819 begyndte den regelmæssige Undervisning. I den Anledning uddeltes 18. Januar 1919 i alle Kommuneskoler et Hæfte med Billeder fra gamle og ny Skoler og med nogle skolehistoriske Oplysninger. En til samme Tid berammet Festlighed udsattes til det følgende Foraar og fandt Sted 25. April. Ved denne udførte ved en Formiddagshøjtidelighed Lærernes Sangkor i Forbindelse med 2 andre Aarhus-Sangforeninger en Kantate, til hvilken Lærer G. Lyngge havde skrevet Teksten og Korets Dirigent, Lærer L. J. Hansen, Musikken. Om Aftenen indbød Skolevæsenet Kommuneskolernes Lærerpersonele, Skoleautoriteter og enkelte andre til Middag.

Efter Opfordring fra Sanginspektør Professor Nebelong arrangeredes der i Sommeren 1922 et lokalt Sangstævne i Aarhus, hvori baade de kommunale Skoler, private Skoler og Katedralskolen deltog. Stævnet fandt Sted 9. og 10. September og forløb paa en saa tilfredsstillende Maade, at det vidnede fordelagtigt ikke alene om Sangundervisningens Standpunkt i Byen, men ogsaa om godt og kollegialt Samarbejde mellem alle Skolerne.

10.—12. Maj 1923 afholdtes paa Aarhus Stadion det 9. danske Gymnastik- og Idrætsstævne for Skoledisciple. I dette Stævne deltog 48 Klasser fra 38 Skoler, i alt 1400 Elever fra Gymnasieskoler i hele Landet og fra Realskoler og almindelige Folkeskoler i Aarhus og nærmeste Omegn. Flere af Kommuneskolerne i Aarhus deltog i Stævnet, og desuden gav 1000 Drengene og 1000 Piger fra alle Borger-skolerne paa Stadions Boldplads en Opvisning i fritstaaende Øvelser.

Der er vel næppe ved i Aarhus Skolevæsen den sidste Menneskealder forefaldet Begivenheder, som kunde give Stof enten til Epos eller til Drama af komisk eller tragisk Art. Ud over den Debat, som Indførelse af Mellemskoleordningen og Afskaffelse af Betalingskolen gav Anledning til, har

Prøve ved Sangstævnet 1922. Dirigent: L. J. Hansen.

Skolevæsenet heldigvis ikke i nogen særlig Grad tiltrukket sig Dagspressens Opmærksomhed enten i saglige eller personlige Spørgsmaal. En Undtagelse fra denne gode almindelige Regel er maaske et Tilfælde, da Skoleautoriteterne søgte at anvende § 18 i Skoleloven af 1904, et Forsøg, som afværgedes og nu kun er et Minde blandt andre Minder.

Det vil ikke være paa sin Plads for Historikeren i en »historia sui temporis« at komme ind paa Kritik af Forhold eller Værdsætning af Personer. Om Personalia maa i det hele henvises til Tillægget. Der skal dog her til Slutning nærmere omtales enkelte Mænd, som i den sidste Menneskealder har spillet en fremtrædende Rolle ved Ad-

ministrætionen af Aarhus Skolevæsen. De er alle blevet nævnt tidligere.

Ferdinand Emil Seidelin, Sognepræst ved Frue Kirke 1870—1904, og 1870—1901 (med Undtagelse af Aaret 1882—83, da han afløstes af Købmand H. Skouby) Formand for Skole-

Ved Sangstævnet 1922.

F. Draiby. E. Jensen Chr. Heering. P. Stenum G. Lyng. A. L. Jepsen St. Rasmussen. H. Vestberg.
R. Gandrup. Th. Rasmussen. Chr. Jensen. Aa. Møller. J. R. Jensen. J. K. Enevoldsen.
C. Vigild. Th. Müller. Chr. Buur L. J. Hansen. A. K. Jørgensen J. Vestergaard.

kommissionen, var født $1\frac{5}{8}$ 1822. Han blev cand. theol. 1844, Lærer ved Vordingborg Realskole 1847—55, Præst i Aal 1855—56 og paa Holmsland 1856—69. Ved hans Afsked fra dette Embede tilkendegaves der ham »H. M. Kongens særdeles allerhøjeste Paaskønnelse af den opofrende Nidkærlighed og Dygtighed, hvormed han har virket og i saa væsentlig Grad bidraget til, at Beboerne paa Holmslands Klit vil erholde deres egen Præst og de fornødne Kapeller«. $\frac{23}{6}$ 1870 blev han Sognepræst ved Frue Kirke i Aarhus. Den Kopibog over Skrivelser fra Skolekomm., som han i Aarene 1870—84, da Skoleinspektøren blev ansat, har

ført med den største Akuratesse, er en meget god Kilde til Skolevæsenets Historie i det omhandlede Tidsrum. Sognepræst Seidelin fik Afsked $^{30}/_4$ 1904 og døde $^{22}/_9$ 1908.

Marinus Theodor Christiansen Lyngby, Sognepræst ved Sct. Pauls Kirke 1892—1913 og Formand for Skolekommissionen 1901—1913, var født $^2/_6$ 1856. Han blev cand. theol. 1881 og var derefter Præst i Racine U. S. A. 1883—1888. Næste Aar blev han Sognepræst i Simsted og Thestrup, Viborg Stift, og 1892 kom han til Sct. Pauls Kirke i Aarhus. Sognepræst Lyngby fik Afsked $^{19}/_9$ 1913 og døde $^{16}/_7$ 1914. Han deltog med Iver og Interesse i Skolevæsenets Administration i en vanskelig Tid, og hans Omhu og Nøjagtighed i alle Skolevæsenets Forretninger gjorde, at han i Aarene efter 1906 var en elskværdig og aarvaagen Vejleder for Skolekommissionens ny Sekretær, Skoleinspektøren.

Johan Otto Lund, Lærer ved Aarhus Katedralskole 1884—1902, Medlem af Aarhus Byraad og Formand for Skoleudvalget 1897—1902, var født $^{17}/_8$ 1855 i Flensborg og blev cand. philol. 1881. 1902 blev han Rektor for Horsens Statsskole. Døde $^{15}/_2$ 1930. Under hans Formandsskab gennemførtes ved Aarhus Skolevæsen Skoleloven af 1899, og hans Andel i dette Arbejde bragte ham megen Paaskønnelse.

Niels Johan Laursen, Præst ved Aarhus Domkirke 1903—1924, Medlem af Aarhus Byraad 1900—1906 og 1909—1920, Formand for Skoleudvalget 1903—1906 og 1913—1917 og for Skolekommissionen 1913—1925 og 1926—1928, er født $^{11}/_6$ 1855 i Tønning, blev cand. theol. 1882 og var derefter indtil 1903 Redaktør af Venstrebladet i Aarhus. 1910—1926 var han Medlem af Folketinget, fra 1920—1924 Finansudvalgets Formand. Det vil ikke alene af de her nævnte Aarstal, men ogsaa af tidligere meddelte Oplysninger ses, at Pastor N. Joh. Laursen med vaagen Interesse har deltaget i Forhandlinger om og i Administration af Skolevæsenet i Aarhus gennem en Menneskealder og der-

ved haft Lejlighed til at bruge sin Evne til at lede Forhandlinger og forlige divergerende Meninger. Som Formand i Skoleudvalget var han med til at opføre og indvie Skolen ved Ingerslevs Boulevard og til i Byraadet at stille Forslag om Opførelse af Læssøsgades Skole.

Jakob Jensen, Medlem af Aarhus Byraad siden 1900 og fra 1919 Borgmester, Medlem af Skolekommissionen fra 1902—1929, 1928—1929 Formand og fra 1903—1928 Medlem af Skoleudvalget, Formand 1906—1913 og 1917—1929, er født ^{15/11} 1858 paa Helgenæs, lærte Murerfaget og blev Forretningsfører for Arbejdernes Produktionsforening 1894.

Han var i adskillige Aar Formand for Arbejdernes Fællesorganisation og kom allerede i Midten af 1890erne ind i kommunal Politik, som han siden saa virksomt og virkningsfuldt har deltaget i. Navnlig har han viet Skolevæsenet sine Kræfter, og det kan roligt siges, at der ikke i den Tid, han har været Medlem af Skolevæsenets Bestyrelse, er forefaldet nogen Begivenhed af Vigtighed, som han ikke har været med til at forberede. Især bør nævnes hans Andel i Skolereformerne 1906—12 og i de mange Byggeforanstaltninger, som er nævnt foran, og som i høj Grad har bidraget til at berettigg Aarhus Kommuneskoler til at føre Navnet Borgerskoler.

Af Fortegnelsen i Tillægget kan ses, hvem der efter 1. April 1929 er Medlemmer af Skoleudvalg og Skolekommission.

Udvalgets Formand, Overlærer Moustén, har jo i øvrigt med Undtagelse af Aarene 1913—17 lige siden Januar 1906 været Medlem af Skoleudvalget og saaledes været Medarbejder, og en interesseret og sagkyndig Medarbejder, ved næsten alle de mange Forhandlinger og Beslutninger Skolevæsenet vedrørende, som siden da har fundet Sted.

30. September 1929 afskedigedes Skoledirektør Chr. Buur efter Ansøgning med Pension, og Byraadet ansatte fra 1.

Oktober Adjunkt ved Marselisborg Skole H. Sejerholt som Skoledirektør.

8.

Ved Afslutningen af nærværende Skolehistorie vilde man maaske vente en Omtale af Undervisningens Beskaffenhed i Aarhus Kommuneskoler, Besvarelse af Spørgsmaalet, om man kan sige, at de Ofre, Aarhus Borgere, især gennem de sidste 30 Aar, har bragt til Undervisningens Fremme, har forbedret og højnet den i en Grad, som nogenlunde svarer til Forventningerne, om Skolerne i Aarhus er paa Højde med andre Købstadskoler, og om Skoler i det hele præsterer, hvad man kan forlange af dem.

Man møder ofte Spørgsmaal af den Art, især fra Mennesker, som med det samme antyder, at Skolen spreder sine Kræfter til saa mange Opgaver, at den ikke i tilstrækkelig Grad dygtiggør sine Elever i de saakaldte Hovedfag: Dansk, Skrivning og Regning, og at Børnene derfor for en Menneskealder siden var flinkere i disse Fag, naar de forlod Skolen. Det er nu næppe muligt at svare paa disse Spørgsmaal. Saa meget kan dog siges, at enhver Paastand om Skoleelevers større Dygtighed i Regning, Skrivning og Dansk i ældre Tid er ubevist og ubevislig. Der foreligger ingen Dokumenter, ingen skriftlige Regne- eller Danskeprøver fra hine Tider til Støtte for, at den er rigtig.

At Aarhus Kommuneskolels Elever er ligesaa dygtige i Dansk og Regning som Elever i andre Skoler paa Land og i By, har de af Undervisningsministeriet i de senere Aar afholdte skriftlige Prøver i disse Fag til fulde bevist. I det hele er Klager fra Erhvervsorganisationer, Handel og Haandværk, over Lærlinges mangelfulde Færdighed i skriftlig Dansk og Regning meget ubegrundede. Men det er jo saa let og billigt at give Skolen Skylden, naar en Lærling viser sig usikker i Stavning eller Talsammenlægning; dertil behøves kun et saare ringe Kvantum Forstand paa Skoleundervisning og Skoleforhold. Fejl i Stavning er let paa

viselige Ting, »at which the critic can securely point an indignant finger«. (En engelsk Regeringskommissions Bemærkning om Forretningsfolks Kritik af Modersmaalsundervisning).

Talen om, at den moderne Skole har for mange Fag, er helt uberettiget. Folkeskolen skal ikke alene opdrage Arbejdsmænd og Husassistenter. Den sætter sig i Forbindelse med sin Mellemskole i Virkeligheden og med Rette samme Maal som private og offentlige Realskoler i Fortid og Nutid, og deres Timeplaner indeholder — og indeholdt — lige saa mange Fag som Nutidens Købstadskole. Se f. Eks. den højere Borgerdrengekoles Timeplan 1855, S. 23. Hvis man spørger Folk, der klager over Fagtrængsel i Skolen, hvilke Fag de vil undvære, saa har de i Almindelighed ingenting at foreslaa, eller ogsaa er de ganske uenige. Pædagoger kan gerne forsøge, om Forholdene bliver bedre, ved at man nogle Maaneder kaster sig over enkelte Fag for saa at lægge dem hen til Fordampning, medens man fordyber sig i andre. Det er dog sandsynligt, at Eleverne er bedst tjent med den sædvanlige ugentlige Timeplan, naar ellers Skolens Undervisning er solid og forsvarlig.

Beskaffenheden af Undervisning beror jo til syvende og sidst ikke paa Undervisningsplaner, heller ikke paa Skolemateriel eller Skolebygninger. Det har altsammen sin store Betydning og bør derfor bringes i Orden paa bedste Maade. Men Lærers personlige Arbejde i Klassen er det afgørende Moment i Skolen, og det kan derfor nok beklages, at en Skolehistorie, der behandler en saa lang og begivenhedsrig Periode af Aarhus Skolevæsens Historie som nærværende Bog, næsten tier helt om Lærernes Gerning, med Undtagelse af nogle faa Bemærkninger, mest om Lærere, der ikke just omtales for deres Dyders Skyld.

Aarhus Lærere deler dog heri Skæbne med alle deres Fagfæller. De Pædagoger, som huskes gennem Tiderne, er gerne Skolemødernes Talere og Pennens Mænd, Talsmænd

for graa—ofte taaget—graa—Teorier om Reformer af Undervisning og Opdragelse, f. Eks. 1830: Den indbyrdes Undervisning og 1930: Den fri Skole eller slet ingen Undervisning. Sjældent nævner Skolehistorien det daglige Skolearbejdes Mænd og Kvinder. Til Gengæld skygger Livets grønne Træ over deres Virke. De holder Skolens Skæbne i deres Haand og kan skrive deres Navne med uudslettelig Skrift i Børnenes Hjerter. Det er Lærerne, som i Samarbejde er bestemmende for Undervisningens Standpunkt ved Byens Skoler. Et tilfredsstillende Resultat i dette Spørgsmaal, det vil sige en høj Undervisningsstandard indtræder ikke med en bestemt Dato som en ny Undervisningsplan. Den naas kun og bliver Tradition gennem Aartiens dagligt trofast Arbejde i Skolens Tjeneste, saaledes som jeg tror det er sket og forhaabentlig vil vedblive at ske ved Skoler i Aarhus.

TILLÆG

Stiftsøvrighed, Sognepræster og Skoleautoriteter i Aarhus 1847—1929.

1. Stiftamtmand:

Jens Andreas Graah	1843—1857
Torkild Christian Dahl til Moesgaard	1858—1868
Carl Bodilius August Dahl	1868—1870
Theodor August Jes Regenburg	1870—1894
Vilhelm Bardenfleth	1894
Carl Vilhelm Johannes Dreyer	1895—1915
Hans Carl Dons	1915—1926
Valdemar Hvidt	1926—

2. Biskopper:

Gerhard Peter Brammer	1845—1881
Bruun Juul Fog	1881—1884
Johannes Clausen	1884—1905
Frederik Christian Nielsen	1905—1907
Hans Sophus Sørensen	1907—1916
Thomas Larsen Schiøler	1916—

3. Stiftsprovster og Sognepræster ved Domkirken:

Michael Henrik Ludvig Dahlerup	1845—1854
Carl Vilhelm Boesen	1854—1862
Emil Ferdinand Boesen	1863—1877
Hans Sørensen	1877—1903
Vincentz Charles Lindhardt	1903—1922
Fritz Charles Bruun-Rasmussen	1922—

4. Sognepræster ved Frue Kirke:

Jens Christiansen Brix	1829—1849
Christian Frederik Kragerup	1849—1861
Peter Vincents Bendix	1861—1869
Ferdinand Emil Seidelin	1870—1904
Jacob Nicolaj Zahrtmann	1904—1907

Frederik Louis Jensen Østrup	1907—1923
Johan Christian Balslev	1923—

5. Sognepræster ved St. Pauls Kirke:

Martin Johannes Georg Smith	1886—1892
Marinus Theodor Christiansen Lyngby	1892—1913
Ernst Christian Wiese	1913—1922
Carl August Sølling	1923—

6. Sognepræster ved St. Johannes Kirke:

Hans Otto Frimodt Møller	1904—1915
Johan Christian Sennels	1915—

7. Sognepræst ved St. Lucas Kirke:

Frode Peter Fog-Petersen	1923—
--------------------------	-------

8. Medlemmer af Aarhus Skolekommission 1870—1929.

Sognepræst F. E. Seidelin	1870—1904
Formand 1870—1882 og 1883—1901.	
Stiftsprovst E. F. Boesen	1870—1877
Overlærer, Professor Cl. Funch	1870—1880
Glarimester V. Gamst	1870—1876
Købmand E. Secher	1870—1873
Vinhandler C. S. Schaarup	1870—1873
Købmand O. Langballe	1873—1876
Købmand H. Skouby	1873—1883
Formand 1882—1883.	
Købmand J. P. Sejersen	1876—1879
Kaptajn C. H. F. R. Baumann	1876—1882
Stiftsprovst H. Sørensen	1877—1903
Sagfører J. V. Esmann	1879—1885
Konsul I. M. Mørk	1880—1889
Købmand M. Meden	1882—1891
Skolebestyrer P. B. Fenger	1885—1891
Fabrikant Th. Ramsing	1885—1891
Sognepræst M. J. G. Smith	1886—1892
Borgmester F. Vestergaard	1886—1888
Sadelmager E. Halling	1886—1897
Læge P. Ørum	1888—1900
Overretssagfører R. Schwenn	1889—1896
Købmand J. Baune	1891—1895
Kaptajn F. C. Krebs	1891—1900 og 1902—1904

Sognepræst M. Th. C. Lyngby	1892—1913
Formand 1901—1913.	
Murermester A. Thomsen	1894—1900
Adjunkt O. Lund	1895—1902
Kaptajn L. Tvilstedgaard	1897—1903
Sagfører S. Winge	1897—1900
Fabrikant Jul. Andersen	1900—1909
Pastor N. Joh. Laursen	1900—1906, 1913—1925
og 1926—1928. Formand 1913—1925 og 1926—1928	
Redaktør P. Sabroe	1900—1902
Sagfører V. Christensen	1900—1912
Borgmester Jakob Jensen	1902—1929
Formand 1928—1929.	
Stiftsprovst V. C. Lindhardt	1903—1921
Rektor E. Jacobæus	1903—1906
Købmand M. Johansen	1904—1921
Sognepræst J. N. Zahrtmann	1904—1907
Fabrikant Chr. Lottrup	1906—1908
Redaktør M. Simonsen	1906—1925
Overlærer F. C. Lorentzen	1906—1909
Forretningsfører J. F. Lehmann	1906—1917
Sognepræst H. O. Frimodt Møller	1906—1915
Sognepræst F. L. J. Østrup	1907—1923
Konsul M. P. Drescher	1908—1909
Fru D. Eddy	1909—1918
Fabrikant I. Chr. Møller	1909—1921
Rektor, Professor J. Vaupell	1909—1913
Overretssagfører Chr. Birch	1913—1914
Forvalter M. Petersen	1912—1913
Direktør M. Kromann	1914—1917
Sognepræst E. Chr. Wiese	1913—1922
Sognepræst J. Chr. Sennels	1915—
Formand 1929—	
Typograf M. Pedersen	1917—1922 og 1925—1926
Bogtrykker V. Simonsen	1917—1929
Fru M. Bitsch	1918—
Bogtrykker M. Geertsen	1921—1925
Ingeniør A. Mørup	1921—1925
Hospitalsforstander Frk. M. Thomsen	1921—1925
Sognepræst J. Chr. Balslev	1923—
Smed S. Pedersen	1922—1925
Sognepræst C. A. Sølling	1923—

Sognepræst F. Fog-Petersen	1923—
Forretningsfører Kjeld Sørensen	1923—1925
Sagfører A. F. Jensen	1923—1929
Stiftsprovst Fr. Bruun-Rasmussen	1925—1926
og 1929— Formand 1925—1926.	
Grosserer P. Baunsgaard	1925—1929
Forretningsfører J. Fogh Mogensen	1925—
Landsretssagfører C. Holst-Knudsen	1925—
Tømrer J. Perregaard	1925—
Konsul P. Petersen	1925—
Forretningsfører V. Pedersen	1926—1929
Postkontrollør A. E. Bastrup	1929—
Politibetjent Frk. J. Berg	1929—
Sekretær Chr. Christiansen	1929—
Journalist H. Eriksen	1929—
Direktør Aa. Jensen	1929—

9. Medlemmer af Byraadets Skoleudvalg 1870—1929.

Overlærer, Professor Cl. Funch	1870—1880
Formand 1870—1880.	
Købmand H. Skouby	1870—1882
Formand 1880—1882.	
Glarmester V. Gamst	1870—1873
Konsul J. P. Sejersen	1873—1879
Sagfører J. V. Esmann	1879—1885
Formand 1882—1885.	
Konsul I. M. Mørk	1880—1889
Formand 1885—1889.	
Købmand M. Meden	1882—1891
Fabrikant Th. Ramsing	1885—1891
Overretssagfører R. Schwenn	1889—1894
Formand 1889—1894	
Købmand J. Baune	1891—1895
Kaptajn F. C. Krebs	1891—1897 og 1902—1904
Formand 1894—1897 og 1902—1903.	
Murermester A. Thomsen	1894—1900
Sadelmager E. Halling	1895—1897
Adjunkt O. Lund	1897—1902
Formand 1897—1902.	
Kaptajn L. Tvilstedgaard	1897—1903

Pastor N. Joh. Laursen	1900—1906
og 1913—1921. Formand 1903—1906	
og 1913—1917.	
Borgmester Jakob Jensen	1903—1929
Formand 1906—1913 og 1917—1929.	
Købmand M. Johansen	1904—1906 og 1909—1913
Overlærer A. Müller	1906—1909
Overlærer K. Mousten	1906—1913 og 1917—
Formand 1929—	
Hospitalsforstander Frk. M. Thomsen	1913—1917
og 1921—1925.	
Kommunelærer R. P. Elbæk	1925—1929
Postkontrollør A. E. Baastrup	1929—
Sekretær Chr. Christiansen	1929—

Lærerfortegnelse, 31. Dec. 1929.

Lærere og Lærerinder, som er blevet fast ansat ved Aarhus kommunale Skolevæsen i Aarene 1848—1928.

(Forkortelser: * født, † død, Sem. = Seminarist, an. = ansat, Tim. = Timelærer(inde), af. = afskediget, BDrSk. = Borgerdrengeskolen, som fra 1847 til 1890 havde Lokaler i Bagbygningen ved den gl. Skole paa Vestergade, 2. BDrSk. = den lavere Borgerdrengeskole, som 1847 til 1881 havde Lokaler sammesteds, BPSk. = Borgerpigeskolen, som fra 1847 til 1890 havde Lokaler i Forbygningen Vestergade og 1890 til 1900 i Bagbygningen, Frisk. = den gl. Friskole i Grønnegade, som benyttedes til 1862, Par. = Borgerskolen, Paradisgade, taget i Brug 1862, Vald. = B. Valdemarsgade, 1881, Fr.A. = B. Frederiks Allé, 1883, N.M. = B. Ny Munkegade, 1890, Nb. = B. Nørrebrogade, 1893, Chr. = B. Christiansgade, 1900, Ing. = B. Ingerslevs Boulevard, 1903, Fins. = B. Finsensgade, 1907, Fjord. = B. N. J. Fjordsgade, 1910, Sams. = B. Samsøgade, 1914, Læss. = B. Læssøesgade, 1921, Mars. = Marselisborg Gymnasieskole, Værn. = Værneskolen, som siden 1914 har Lokaler i Bagbygningen ved den gl. Skole paa Vestergade).

Fortegnelse over 36 Lærere og Lærerinder, som før 1848 var blevet ansat ved Aarhus Skolevæsen, findes i „Skoleliv og Skoleadministration i Aarhus for 100 Aar siden“ 1919. Her et Par Rettelser og Tilføjelser til denne Fortegnelse:

14. Madam Egelund var født Fleischer-Hoff.

27. Asmus Pape † $^{22}/_1$ 1870.
31. Johan Michaelsen, Dmb. $^{11}/_{10}$ 1859, † $^{12}/_7$ 1887.
32. Jensine Hansen * $^7/_3$ 1811.
34. N. N. Kraiberg † $^{12}/_{12}$ 1888.
35. P. F. G. Launy fik Afsked $^{31}/_{12}$ 1879, † $^9/_9$ 1880.
36. J. H. Bock fik Afsked $^{30}/_4$ 1849.
37. Niels Johannes Fjord * $^{27}/_4$ 1825, Sem. 1845, Hjælpel. for Wolter $^1/_1$ 1848, efter W.s Død $^{16}/_6$ 1848 an. ved Frisk., Novb. 1853 til BDrSk., af. 1855, † $^4/_1$ 1891. Om Docent Fjord se i øvr. Bricka.
38. Hans Carl Ludvig Weinholdt Friis * $^{18}/_8$ 1817, Sem. 1838, Wolters Hjælpel. Maj 1848, da Fjord „drog bort med de frivillige“, kom samme Efteraar til BPSk. ifølge Amtsfortegn. $^1/_10$ 1848, af. $^{31}/_{10}$ 1883,
39. Hans Henrik Lausen * $^{25}/_2$ 1813, an. 1848 ved Frisk. og 1849 ved BPSk., † 1856 mellem $^1/_4$ og $^1/_8$. Havde inden sin Ansætt. i Aarhus i 7 Aar et Drenginstitut i Vejle.
40. Jens Sørensen Østergaard * $^{23}/_5$ 1817, Sem. 1840, an. $^1/_10$ 1849 ved Frisk., 1862 Overlærer ved Drengafdelingen Par, † $^5/_3$ 1866. Blev Graver og Klokke ved Frue Kirke 1851. Fader til Nr. 78. Jenny Ø.
41. Jens Andreas Møller * $^5/_4$ 1820, cand. theol. 1847, an. $^2/_9$ 1851, ved BDrSk. af. $^1/_10$ 1858, † $^7/_11$ 1863 som Skolebest. i Skanderb.
42. Jens Jakob Olsen * $^{24}/_5$ 1827, Sem. 1848, Kahrs Hjælpel., an. $^1/_12$ 1853 ved Frisk., 1855 ved 2. BDSk. efter Kahr., $^{24}/_{11}$ 1865—1870 Overl. ved 2. BDrSk. efter Egelund, $^{32}/_1$ 1870 Overl. ved Par., R. af Db. $^{17}/_4$ 1893, af. $^{31}/_{12}$ 1900, † $^{22}/_6$ 1902. Læ. $3\frac{1}{2}$ Aar i Nørre Sundby før Aarhus, i Amtsfortegn. Anc. fra $^1/_5$ 1849.
43. Johannes Chr. Faber * $^8/_3$ 1822, cand. theol. 1844, an. $^{18}/_9$ 1854 som Kateket og Overlærer ved BDrSk., af. $^6/_4$ 1862. Kom fra Viborg Latinskole. Blev 1862 Kapellan i Horsens. Senere Sognepræst, sidst i Følleslev og Særslev, Holbæk Amt. † $^5/_6$ 1887.
44. Hans Olesen * $^3/_10$ 1835, an. $^1/_10$ 1855, ved Frisk. efter J. J. Olsen, af. ca. 1860.
45. Harald Regner Nielsen * $^{26}/_9$ 1824, cand. theol. 1850, an. $^1/_8$ 1856 ved BPSk. efter Nr. 39 Lausen. Jan. 1871 Overl. ved 2. BDrSk. og $^8/_1$ 1877 ved BPSk., af. $^{30}/_4$ 1888, R. af Db. $^3/_8$ 1888, † $^{15}/_{11}$ 1899. Adjunkt i Herlufsholm $^1/_8$ 1861— $^1/_2$ 1863. Derefter tilbage til Aarhus.

46. Carl Severin Bertelsen Madsen * $^{25}/_9$ 1832, Sem. 1854, an. $^{1}/_9$ 1856, ved BDrSk., af. $^{10}/_4$ 1875, † $^{25}/_4$ 1909. Alterdegn ved Aarhus Domkirke $^{1}/_3$ 1874— $^{1}/_9$ 1906.
47. Jacobine Galthen * 1814, ingen Eks., fra 1858 Haandgerningsli. ved BPSk., af. 1871. Hendes Efterfølger som Haandgerningsli. ved BPSk. Nr. 83 C. Ramløss.
48. Hans Jens Vilhelm Bertelsen * $^{18}/_{11}$ 1833, cand. theol. 1859, an. $^{1}/_2$ 1859, ved BDrSk., af. $^{13}/_9$ 1862. Var 1860 ved BDrSk. og 1861 ved BPSk. Var Medstifter af Foren. for indre Miss. i Aarhus. Blev resid. Kapellan i Bjerregrav, senere Sognepr. i Lomborg, senest Gangsted og Søvind. Folketingsmand, Løvelkr. 1866. Stemte mod den reviderede Grundlov. † $^{25}/_{11}$ 1899. Se Grohshennigs og Hauch Fausbøll under Gangsted og S.
49. Mogens Christian Handest * $^{23}/_{11}$ 1835, Sem. 1856, an. $^{1}/_8$ 1859 først ved Frisk., 1864 ved BDrSk., 1865 ved BPSk., 1866 atter ved BDrSk., $^{13}/_{11}$ 1884 Overl. ved Fr. A., † $^{28}/_6$ 1898.
50. I. C. Madsen * $^{22}/_{10}$ 1839, Sem. 1861, an. $^{1}/_{10}$ 1861 ved Frisk., af. ca. 1863.
51. Emil Meyer * $^{19}/_2$ 1836, Sem. 1862, an. $^{14}/_{10}$ 1862, ved Par., 1866—1870 (efter Østergaard) Bestyrer af Drengafdel. Par., 1876 konst. Overl. ved 2. BDrSk., til Skolen ophævedes, $^{1}/_1$ 1881 Overlærer ved Vald., af. $^{31}/_{10}$ 1906.
52. Hans Peter Ingerslev * $^{11}/_2$ 1836, Sem. 1856, an. $^{28}/_{10}$ 1863 ved Par., fra 1900 ved N.M., af. $^{30}/_4$ 1906, † $^{28}/_9$ 1909.
53. J. B. Jacobsen * $^{19}/_6$ 1839, Sem. 1863, an. $^{1}/_8$ 1864, ved Par., fra 1867 ved BDrSk., † 1872. I Indberetn. 1870: „Nogenlunde duelig“, 1871: „Fritaget paa Grund af Sygdom“.
54. Jens Michael Marius Grabow * $^{4}/_{10}$ 1839, cand. theol. 1865, an. $^{1}/_4$ 1866, ved Par., af. $^{10}/_{12}$ 1873. Blev Sognepræst først i Torsted og Hover, Ribe Stift, senere i Gosmer og Halling, Aarhus Stift, † $^{13}/_{11}$ 1897. Se Elvius.
55. Frederik Anton Pape * $^{4}/_5$ 1836, Sem. 1865, konst. $^{1}/_4$ 1866, an. $^{1}/_{10}$ 1867, ved Par., af. $^{31}/_8$ 1906, † $^{29}/_1$ 1916. Var konst. som Overlærer ved 2. BDrSk. i Aaret 1870, fra Nr. 42 J. J. Olsens Ansætt. som Overl. ved Par. til Nr. 45 Har. Nielsens Ansætt. som Overl. ved 2. BDrSk.
56. Bentsine Møller * $^{18}/_6$ 1840, Sem. 1865, an. $^{1}/_{10}$ 1867, ved Par., af. $^{1}/_8$ 1871 (Gift: Jørgensen), † $^{16}/_3$ 1890. Søster til Nr. 64 Christiane M. og Nr. 103 Otilie M. og Moder til Nr. 272 Anna K.-J.

57. Eulalia Johansen * $\frac{4}{6}$ 1839, ingen Eks., an. $\frac{1}{10}$ 1867, ved Par., af. $\frac{31}{3}$ 1885, (Gift med Pastor Aagaard).
58. E. H. Selmer Jørgensen * $\frac{11}{8}$ 1845, Sem. 1865, an. $\frac{1}{8}$ 1869, ved BPSk., af $\frac{31}{10}$ 1873. Han var allerede 1866 konst. ved 2. BDrSk. iflg. Indber. 1866: „Konst. Sem. Jørgensen 22 Aar“
59. August Louis Carl Christoph Müller * $\frac{14}{8}$ 1847, Sem. 1866, konst. $\frac{1}{8}$ 1869, an. $\frac{15}{1}$ 1871, ved Par., $\frac{1}{9}$ 1888— $\frac{13}{12}$ 1893 Overlærer ved BPSk. og derefter til $\frac{31}{7}$ 1918 Overlærer ved Nb., af. $\frac{31}{7}$ 1918, † $\frac{22}{2}$ 1928.
60. Hans Christian Christensen * $\frac{30}{10}$ 1845, Sem. 1867, an. $\frac{31}{8}$ 1872, ved BDrSk., af. $\frac{31}{10}$ 1915. Var allerede 1870 ved 2. BDrSk. Nævnes ikke i Indberetn. 1871, men 1872 som Lærer ved BDrSk. Vist Nr. 53 Jacobsens Efterfølger.
61. Niels Olesen Sørensen * $\frac{19}{3}$ 1837, Sem. 1858, an. $\frac{6}{12}$ 1872, ved Par., senere N.M., † $\frac{12}{7}$ 1894. Redigerede i flere Aar Aarhus Vejviser.
62. Elisabeth Becker * $\frac{10}{9}$ 1835, ingen Eks., an. $\frac{24}{9}$ 1874, konst. $\frac{30}{6}$ 1873, ved BPSk., senere Chr., af. $\frac{30}{4}$ 1906.
63. Peter David la Cour * $\frac{17}{9}$ 1847, cand. theol. 1873, an. $\frac{3}{8}$ 1874 — vist efter Nr. 54 Grabow — ved Frisk, af. — Kateket i Skanderborg $\frac{15}{11}$ 1875, † $\frac{26}{12}$ 1904. Se Grohshennig og Hauch. F. under Gamtofte.
64. Christiane Møller * $\frac{22}{9}$ 1842, Sem. 1869, an. $\frac{13}{5}$ 1876, ved Par., af. $\frac{31}{3}$ 1913, † $\frac{11}{2}$ 1927. Var allerede ved Skolevæsenet fra 1871.
65. Johanne Elisabeth Nors * $\frac{22}{11}$ 1834, Sem. 1870, an. $\frac{3}{6}$ 1876, ved Par., af. $\frac{31}{12}$ 1904. Var allerede ved Skolevæsenet fra 1871.
66. Frederik Adolf Nørgaard * $\frac{2}{5}$ 1850, Sem. 1869, an. $\frac{6}{11}$ 1876, konst. $\frac{6}{7}$ 1875, af. 1885. Monrads 2aarige Kursus. Kom 1880 til BDrSk. efter Launy og blev 1885 Overl. ved Frederiksberg Skolev.
67. Lauritz Sørensen * 1846, Sem. 1866, an. $\frac{20}{6}$ 1877, konst. $\frac{1}{5}$ 1876, ved Par., † $\frac{15}{4}$ 1901.
68. Søren Gundesen * $\frac{8}{2}$ 1845, Sem. 1866, an. $\frac{20}{6}$ 1877, konst. $\frac{1}{5}$ 1876, ved Par., † $\frac{19}{3}$ 1906.
69. Søren Pedersen * $\frac{18}{4}$ 1854, Sem. 1874, an. $\frac{1}{6}$ 1879, Tim. $\frac{20}{9}$ 1877, konst. $\frac{18}{5}$ 1879, ved Par., men 1885 efter Nr. 66 Nørgaard til BDrSk., $\frac{30}{4}$ 1901 Overlærer ved Par., af. $\frac{30}{4}$ 1924. R. af Db. $\frac{7}{12}$ 1926.

70. Ane Metha Augusta Alling * $\frac{7}{9}$ 1851, Sem. 1876, an. $\frac{1}{5}$ 1880, Tim. fra 1876, ved Fr. A., senere Nb., af. $\frac{30}{4}$ 1921.
71. Ulrikka Spiller * $\frac{24}{12}$ 1858, Sem. 1881, an. $\frac{1}{4}$ 1881, af. $\frac{30}{8}$ 1882. (Gift: Olsen).
72. Anton Hansen Krogh * $\frac{7}{5}$ 1854, Sem. 1873, an. $\frac{7}{5}$ 1881, Tim. $\frac{1}{8}$ 1878, konst. $\frac{1}{1}$ 1880, ved Vald., af. $\frac{31}{12}$ 1914, † $\frac{30}{3}$ 1921.
73. Vilhelmine Mohnsen * 1858, Sem. 1881, an. $\frac{29}{3}$ 1882, konst. $\frac{1}{5}$ 1877, sidst ved Fr. A., af. $\frac{15}{3}$ 1888. Kom til Københ., Jagtvejens Sk.
74. Sofie Hovgaard * $\frac{12}{7}$ 1855, Sem. 1879, an. $\frac{13}{2}$ 1884, Tim. $\frac{1}{5}$ 1880, konst. $\frac{1}{4}$ 1881, ved BPSk., af. $\frac{30}{9}$ 1886. An. $\frac{1}{10}$ 1886 ved Frederiksberg Skole. Søster til Polarforskeren Andr. Hovgaard.
75. Hansine Elisabeth Tørsleff * $\frac{25}{8}$ 1853, Sem. 1878, an. $\frac{13}{3}$ 1884, konst. $\frac{1}{4}$ 1881, ved Fr. A., af. $\frac{31}{8}$ 1923.
76. Flora Thilker * $\frac{28}{3}$ 1852, Sem. 1881, an. $\frac{13}{2}$ 1884, Tim. $\frac{1}{5}$ 1880, konst. $\frac{1}{4}$ 1881, af. $\frac{31}{3}$ 1922. I mange Aar til sin Afsk. ved Fr. A.
77. Hans Carl Petersen * $\frac{30}{8}$ 1854, Sem. 1874, an. $\frac{13}{2}$ 1884, Tim. $\frac{1}{1}$ 1880, konst. $\frac{31}{3}$ 1882, først ved Par., senere ved Vald., $\frac{12}{3}$ 1903 Overlærer ved Ing., af. $\frac{31}{3}$ 1924.
78. Jenny Charlotte Cecilie Østergaard * $\frac{4}{2}$ 1860, Sem. 1881, an. $\frac{29}{3}$ 1884, Tim. $\frac{1}{4}$ 1877, konst. $\frac{29}{3}$ 1882, først ved BPSk., derefter i mange Aar til sin Af. ved Par., af. $\frac{31}{7}$ 1926, † $\frac{26}{5}$ 1929.
79. Laurits Otto Theodor Wiggers * $\frac{30}{3}$ 1844, Sem. 1864, an. $\frac{13}{11}$ 1884 som Overl. ved BDrSk. (efter Kraiberg), af. $\frac{10}{11}$ 1887. Blev Skoleinspektør i København. Se i øvrigt Bricka.
80. Christian Marcus Schou * $\frac{4}{12}$ 1857, Sem. 1876, an. $\frac{21}{5}$ 1885, konst. $\frac{19}{12}$ 1883, ved BPSk., af. $\frac{1}{3}$ 1898. Blev Overl. i Lemvig, $\frac{1}{4}$ 1908 i Randers, † $\frac{10}{3}$ 1918.
81. Niels Christiansen * $\frac{27}{10}$ 1858, Sem. 1880, an. $\frac{6}{5}$ 1886, konst. $\frac{31}{3}$ 1885, ved Par., af. $\frac{29}{2}$ 1888. Kom til Københ., Jagtvejens Skole.
82. Henrik Hansen Wilster * $\frac{27}{9}$ 1861, Sem. 1883, an. $\frac{6}{5}$ 1886, konst. $\frac{22}{4}$ 1885, ved Par., af. $\frac{28}{2}$ 1887. Blev Lærer i København.
83. Catinka Ramløss * $\frac{21}{5}$ 1839, ingen Eks., an. $\frac{6}{5}$ 1887, ved BPSk., af. $\frac{30}{4}$ 1909, † $\frac{31}{5}$ 1917. Var allerede 1872 som Haandgerningsli. ved BPSk.
84. Christian Pedersen * $\frac{26}{6}$ 1859, Sem. 1881, an. $\frac{22}{5}$ 1887,

- konst. $\frac{1}{1}$ 1886, ved Vald., af. $\frac{30}{9}$ 1901. Blev Forsikringsmand.
85. Søren Hjerrild Pedersen * $\frac{9}{10}$ 1850, Sem. 1869, an. $\frac{23}{5}$ 1887, konst. $\frac{1}{4}$ 1886, ved Vald., $\frac{7}{12}$ 1906 Overlærer ved denne Skole, af. $\frac{30}{9}$ 1921, † $\frac{11}{6}$ 1925.
86. Chr. Nielsen * 1863, Sem. 1884, ikke an., konst. $\frac{26}{5}$ 1887, ved Vald., af. $\frac{20}{10}$ 1888.
87. Vilhelmine Appelt * $\frac{7}{3}$ 1848, Sem. 1882, an. $\frac{29}{8}$ 1887, Tim. $\frac{1}{4}$ 1877, konst. $\frac{11}{8}$ 1885, i mange Aar til sin Afsked ved Par., af. $\frac{30}{4}$ 1918.
88. Knud Peter Knudsen Christensen * $\frac{4}{10}$ 1846, Sem. 1867, an. $\frac{10}{11}$ 1887 som Overl. ved BDrSk., senere N.M., R. af Db. $\frac{8}{3}$ 1913, af. $\frac{31}{7}$ 1917, † $\frac{18}{11}$ 1929. Kom fra Mulernes Skole i Odense. Monrads 2aarige Kursus.
89. Jens Gregersen Nørby * $\frac{19}{7}$ 1864, Sem. 1885, ikke an., konst. $\frac{3}{5}$ 1888, ved Vald., af. $\frac{12}{11}$ 1888. Kom til Københavns Skolev. $\frac{1}{4}$ 1910 Skoleinspektør ved Holstensg. Kommunesk.
90. Jens Madsen Rasmussen Ølsgaard * $\frac{5}{3}$ 1864, Sem. 1884, an. $\frac{5}{1}$ 1889, Tim. $\frac{15}{3}$ 1887, konst. $\frac{25}{5}$ 1887, ved Par., senere ved N.M., af. $\frac{30}{4}$ 1807. Blev Alterdegn ved Domkirken – senere i Frankrig som Kunstmaler.
91. Sophus P. Christensen * $\frac{6}{10}$ 1859, Sem. 1886, an. $\frac{5}{1}$ 1889, Tim. $\frac{20}{5}$ 1887, konst. $\frac{16}{9}$ 1887, ved Vald., af. $\frac{1}{4}$ 1893. An. ved Frederiksberg Skolev.
92. Laura Stigaard * $\frac{5}{10}$ 1862, Sem. 1883, an. $\frac{1}{3}$ 1889, Tim. $\frac{1}{11}$ 1884, konst. $\frac{1}{1}$ 1887, ved BPSk., af. $\frac{31}{10}$ 1893. An. ved Købhs. Skolev. Søster til Nr. 130 J. Stigaard.
93. Kathinka Petrine Dorthea Bjerre * $\frac{29}{12}$ 1860, Sem. 1883, an. $\frac{1}{3}$ 1889, Tim. $\frac{1}{5}$ 1885, konst. $\frac{1}{1}$ 1887, ved Fr. A., af. $\frac{31}{3}$ 1927, † $\frac{28}{12}$ 1927.
94. Marius Pedersen * $\frac{16}{2}$ 1865, Sem. 1883, an. $\frac{24}{10}$ 1889, konst. $\frac{2}{5}$ 1888, ved Par., senere Vald., $\frac{6}{3}$ 1914 Overlærer ved Sams. Kom fra Thorup Skole paa Samsø.
95. Christian Hansen * 1862, Sem. 1886, an. $\frac{25}{10}$ 1889, konst. $\frac{5}{5}$ 1888, ved Fr. A., † $\frac{2}{2}$ 1896.
96. Peter Christian Pedersen Grønlund * $\frac{14}{11}$ 1860, Sem. 1882, an. $\frac{26}{10}$ 1889, konst. $\frac{9}{11}$ 1888, ved Vald., men allerede 1889 ved Par., af. $\frac{31}{12}$ 1925. Kom fra Stjær.
97. E. Chr. N. Koch * 1842, cand. phil. 1864, an. $\frac{27}{5}$ 1890, Tim. $\frac{1}{4}$ 1884, konst. $\frac{1}{4}$ 1886, ved N.M., af. $\frac{31}{5}$ 1898.
98. Thomas Christian Birger Elisius Thomsen * 1864, Sem.

- 1884, an. $\frac{28}{5}$ 1890, konst. $\frac{28}{1}$ 1889, ved Vald., af. $\frac{31}{12}$ 1906.
99. Christian Vilhelm Stilling * $\frac{5}{2}$ 1867, Sem. 1885, an. $\frac{30}{5}$ 1890, Tim. $\frac{6}{4}$ 1888, konst. $\frac{29}{1}$ 1889, ved Par., senere Nb. $\frac{1}{4}$ 1907 Overl. ved Fins. R. af Db. $\frac{24}{3}$ 1927.
100. Kirstine Mathilda Andersen * 1863, Sem. 1884, an. $\frac{31}{5}$ 1890, Tim. $\frac{1}{10}$ 1885, konst. $\frac{1}{5}$ 1888, ved Fr. A., † $\frac{7}{4}$ 1900.
101. Mathilde Schmidt * 1858, Sem. 1886, an. $\frac{1}{6}$ 1890, Tim. $\frac{8}{11}$ 1886, konst. $\frac{4}{5}$ 1888, ved Fr. A., af. $\frac{1}{8}$ 1891. (Gift Malling).
102. Hansigne Krogh * 1847, ingen Eks., an. $\frac{20}{4}$ 1891, Tim. $\frac{1}{12}$ 1878, af. $\frac{31}{1}$ 1900. Var Bestyrer af Forskolen Par.
103. Laurette Ottilie Vilhelmine Møller * $\frac{20}{1}$ 1838, ingen Eks., an. $\frac{20}{4}$ 1891, Tim. $\frac{15}{8}$ 1879, af. $\frac{30}{4}$ 1906. Bestyrer af Forskolen Vald.
104. Ville Nielsen Skouby * $\frac{27}{4}$ 1867, Sem. 1886, an. $\frac{16}{3}$ 1892, Tim. $\frac{1}{11}$ 1889, konst. $\frac{3}{8}$ 1890, ved Vald., senere Nb. og Fins. $\frac{1}{2}$ 1911 Overlærer ved Fr. A.
105. Anna Henriette Marie Bigandt * $\frac{25}{8}$ 1858, Sem. 1888, an. $\frac{16}{3}$ 1892, Tim. $\frac{15}{11}$ 1888, konst. $\frac{16}{1}$ 1890, ved Nb., senere Ing., af. $\frac{31}{10}$ 1927.
106. Hans Christian Holm * $\frac{13}{7}$ 1861, Sem. 1879 og 1889, an. $\frac{17}{3}$ 1892, Tim. $\frac{1}{5}$ 1890, konst. $\frac{10}{2}$ 1891, ved N.M. Alterdegn ved St. Pauls Kirke.
107. Caroline Rasmussen * 1852, ingen Eks., an. $\frac{6}{9}$ 1892, Tim. $\frac{1}{11}$ 1880, ved Fr. A., af. $\frac{31}{10}$ 1910.
108. Sørensen Hansen * $\frac{30}{1}$ 1844, ingen Eks., an. $\frac{7}{9}$ 1892, Tim. $\frac{1}{11}$ 1882, ved Par., † $\frac{25}{8}$ 1909.
109. Emil Rasmussen * $\frac{6}{10}$ 1863, Sem. 1883, ikke an., Tim. $\frac{1}{4}$ 1891, konst. $\frac{7}{9}$ 1892, ved N.M., af. $\frac{16}{9}$ 1895. Var 1924 Lærer i Maglebylille.
110. Sophie Frederikke Petrine Petersen f. Knudsen * $\frac{2}{10}$ 1857, ingen Eks., an. $\frac{10}{8}$ 1893, Tim. $\frac{1}{5}$ 1887, ved Nb., senere Fins. og Sams., af. $\frac{31}{3}$ 1923.
111. Rosalie Pommerencke * $\frac{10}{6}$ 1850, ingen Eks., an. $\frac{10}{8}$ 1893, Tim. $\frac{1}{5}$ 1885, ved Nb., senere Fjord., af. $\frac{30}{9}$ 1921, † $\frac{10}{12}$ 1928.
112. Anna Elisabeth Flagstad * $\frac{21}{6}$ 1858, ingen Eks., an. $\frac{10}{8}$ 1893, Tim. $\frac{10}{11}$ 1885, ved Par., af. $\frac{30}{6}$ 1918.
113. Hertha Müller * $\frac{21}{4}$ 1853, ingen Eks., an. $\frac{10}{8}$ 1893, Tim. $\frac{1}{5}$ 1890, ved N.M., af. $\frac{31}{10}$ 1911.

114. Margrethe Skovby * $\frac{9}{8}$ 1867, Sem. 1888, an. $\frac{24}{11}$ 1893, Tim. $\frac{1}{5}$ 1890, konst. $\frac{10}{3}$ 1891, ved Fr. A., af. $\frac{30}{9}$ 1906, † $\frac{10}{8}$ 1907.
115. Niels Christian Nielsen Gade * $\frac{14}{12}$ 1867, Sem. 1887, an. $\frac{10}{6}$ 1894, Tim. $\frac{1}{10}$ 1890, konst. $\frac{25}{4}$ 1893, ved N.M.
116. Carl Edvard Christensen * $\frac{4}{2}$ 1866, Sem. 1886, an. $\frac{11}{6}$ 1894, Tim. $\frac{16}{5}$ 1892, konst. $\frac{26}{4}$ 1893, ved Vald.
117. Agnes Margrethe Kjær * $\frac{8}{6}$ 1868, Sem. 1891, an. $\frac{28}{10}$ 1894, Tim. $\frac{1}{5}$ 1885, konst. $\frac{8}{9}$ 1892, ved Chr., senere Fr. A. og Par.
118. Margrethe Christensen f. Bertelsen * $\frac{10}{11}$ 1867, Sem. 1888, an. $\frac{18}{9}$ 1895, Tim. $\frac{6}{11}$ 1888, konst. $\frac{10}{8}$ 1893, ved N.M., af. $\frac{31}{3}$ 1913. (Gift med 116 Christensen).
119. Caroline Emma Jensine Skøtt * $\frac{12}{8}$ 1861, Sem. 1889, an. $\frac{18}{9}$ 1895, Tim. $\frac{1}{1}$ 1890, konst. $\frac{10}{8}$ 1893, ved Vald., senere Fr. A., af. $\frac{10}{2}$ 1896. Kom fra Aalborg, hvortil hun vendte tilbage.
120. Caroline Sofie Leocadia Bruun f. Petersen * $\frac{29}{5}$ 1860, Sem. 1889, an. $\frac{18}{9}$ 1895, Tim. $\frac{1}{5}$ 1890, konst. $\frac{10}{8}$ 1893, ved Nb., senere Ing., af. $\frac{31}{10}$ 1913.
121. Thomasine Theodora Elisabeth Horn * $\frac{31}{1}$ 1862, Sem. 1890, an. $\frac{18}{9}$ 1895, Tim. $\frac{1}{4}$ 1891, konst. $\frac{10}{8}$ 1893, ved Vald., senere Fr. A.
122. Niels Peter Jensen (Sjølund) * $\frac{21}{5}$ 1866, Sem. 1886, an. $\frac{4}{1}$ 1896, Tim. $\frac{28}{3}$ 1894, konst. $\frac{8}{10}$ 1894, ved N.M., † $\frac{4}{1}$ 1902.
123. Alma Birgitte Mathilda Groes-Petersen * $\frac{16}{5}$ 1866, Sem. 1890, an. $\frac{23}{4}$ 1896, Tim. $\frac{1}{3}$ 1892, konst. $\frac{21}{2}$ 1894, ved Fr. A., senere Chr.
124. Albert Johannes Stilling * $\frac{20}{11}$ 1872, Sem. 1892, an. $\frac{28}{4}$ 1896, Tim. $\frac{7}{5}$ 1893, konst. $\frac{12}{2}$ 1895, ved Par., senere Nb., † $\frac{31}{10}$ 1921. Folketingsm. for Aarhus nordre Kreds 1913–1921.
125. Viggo Aksel Georg Schrøn * $\frac{12}{10}$ 1869, Sem. 1888, an. $\frac{24}{4}$ 1896, Tim. $\frac{10}{5}$ 1893, konst. $\frac{12}{2}$ 1895, ved Nb.
126. Niels August Eliot Schmidt * $\frac{31}{5}$ 1870, Sem. 1890, an. $\frac{28}{4}$ 1896, Tim. $\frac{10}{11}$ 1893, konst. $\frac{12}{2}$ 1895, ved Nb., senere Ing., Nb. og $\frac{1}{8}$ 1916 Adjunkt ved Mars.
127. Christian Kofoed Jensen * $\frac{8}{12}$ 1866, Sem. 1885, an. $\frac{28}{4}$ 1896, Tim. $\frac{1}{6}$ 1894, konst. $\frac{12}{2}$ 1895, ved N.M. $\frac{1}{8}$ 1909 Overlærer ved Fjord.
128. Johan Jacob Arnstrup * $\frac{9}{4}$ 1855, Sem. 1874, an. $\frac{29}{6}$ 1896

- som Overlærer ved BPSk., senere Chr., † $^{21/4}$ 1916. Kom fra Horsens.
129. Julie Møller * $^{24/7}$ 1862, Sem. 1890, an. $^{5/4}$ 1897, Tim. $^{1/11}$ 1892, konst. $^{12/2}$ 1895, ved Nb., af. $^{30/5}$ 1900. Kom til Valby ved København.
  130. Julie Theodora Stigaard * $^{4/5}$ 1868, Sem. 1889, an. $^{5/4}$ 1897 Tim. $^{1/11}$ 1889, konst. $^{12/2}$ 1895, ved Vald.
  131. Hans Lauritz Andersen * $^{26/8}$ 1869, Sem. 1890, an. $^{5/4}$ 1897, Tim. $^{12/7}$ 1894, konst. $^{27/1}$ 1896, ved N.M.
  132. Heinrich Christian Fritz Hueg * $^{2/5}$ 1873, Sem. 1893, an. $^{13/5}$ 1897, Tim. $^{15/8}$ 1893, konst. $^{23/4}$ 1896, ved Chr.
  133. Emil Andreas Kragh * $^{23/3}$ 1872, Sem. 1890, an. $^{13/5}$ 1897, Tim. $^{23/4}$ 1893, konst. $^{23/4}$ 1896, ved Par., senere Nb.
  134. Peter Holm * $^{14/5}$ 1873, Sem. 1891, an. $^{13/5}$ 1897, Tim. $^{1/11}$ 1894, konst. $^{23/4}$ 1896, ved Fr. A., senere Chr. og Fjord., af. $^{1/5}$ 1918. Museumsinsp. „Den gl. By“. R. af Db. $^{10/3}$ 1916.
  135. Anna Margrethe Teisen * $^{27/8}$ 1860, Sem. 1885, an. $^{9/10}$ 1897, Tim. $^{15/6}$ 1887, konst. $^{9/1}$ 1890, ved Par., af. $^{30/4}$ 1912, † $^{23/5}$ 1916.
  136. Rasmus Peter Pedersen Elbæk * $^{17/12}$ 1870, Sem. 1890, an. $^{25/5}$ 1898, Tim. $^{1/5}$ 1895, konst. $^{4/5}$ 1897, ved Vald., senere Sams.
  137. Hans Christian Hansen * $^{25/12}$ 1869, Sem. 1888 og 1894, an. $^{25/6}$ 1898, Tim. $^{19/8}$ 1895, konst. $^{4/5}$ 1897, ved Vald., senere Fjord.
  138. Karen Tøltrup * $^{24/8}$ 1860, ingen Eks., an. $^{26/5}$ 1898, Tim. $^{10/11}$ 1885, konst. $^{23/4}$ 1896, ved Vald., af. $^{30/4}$ 1916, † $^{8/7}$ 1923.
  139. Camilla Juliane Margarita Dencker * $^{23/12}$ 1864, Sem. 1888, an. $^{14/9}$ 1898, Tim. $^{1/5}$ 1893, konst. $^{13/8}$ 1896, ved Fr. A., af. $^{31/8}$ 1915.
  140. Inger Cathrine Kirstine Dahl * $^{29/1}$ 1866, Sem. 1887, an. $^{14/9}$ 1898, Tim. $^{1/5}$ 1895, konst. $^{13/8}$ 1896, ved Par.
  141. Niels Henrik Jørgen Olesen * $^{16/10}$ 1842, Sem. 1865, an. $^{19/9}$ 1898 som Overl. ved Fr. A., af. $^{30/9}$ 1910. R. af. Db. $^{31/12}$ 1910. † $^{10/6}$ 1913. Monrads 2aarige Kursus. Kom fra Nysted.
  142. Jakobe Calreit (Alstrup) Atling f. Nielsen * $^{20/1}$ 1864, Sem. 1896, an. $^{1/12}$ 1898, ved Fr. A., senere Ing., † $^{16/3}$ 1922.
  143. Søren Olsen Jul * $^{3/4}$ 1859, Sem. 1886, an. $^{1/1}$ 1899, ved Vald., af. $^{1/5}$ 1929.
  144. Birgitte Marie Svane * $^{20/4}$ 1864, ingen Eks., an. $^{12/6}$ 1899,

- Tim. $\frac{1}{5}$ 1889, konst. $\frac{4}{5}$ 1897, ved Fr. A., senere Læss., af. $\frac{31}{7}$ 1926.
145. Christiane Marie Kragh f. Olsen * $\frac{5}{10}$ 1869, ingen Eks., an. $\frac{12}{5}$ 1899, Tim. $\frac{1}{5}$ 1890, konst. $\frac{4}{5}$ 1897, ved N.M. og Par., af. $\frac{30}{11}$ 1907. (Gift m. 133 Kragh).
146. Marie Elisabeth Tegner * $\frac{6}{8}$ 1867, Sem. 1891, an. $\frac{12}{5}$ 1899, Tim. $\frac{1}{10}$ 1892, konst. $\frac{4}{5}$ 1897, ved Fr. A.
147. Marie Margrethe Witt-Hansen * $\frac{21}{1}$ 1869, Sem. 1892, an. $\frac{12}{5}$ 1899, Tim. $\frac{1}{5}$ 1893, konst. $\frac{4}{5}$ 1897, ved Fr. A., senere Chr.
148. Agnes Elisabeth Lawaetz f. Tørring * $\frac{16}{4}$ 1871, Sem. 1892, an. $\frac{12}{5}$ 1899, Tim. $\frac{1}{10}$ 1893, konst. $\frac{4}{5}$ 1897, ved Nb. (Gift med 152 Lawaetz).
149. Sophie Margrethe Wendel f. Balle * $\frac{5}{5}$ 1866, Sem. 1893, an. $\frac{12}{5}$ 1899, Tim. $\frac{1}{5}$ 1896, konst. $\frac{4}{5}$ 1897, ved Par., senere Fr. A. og Ing., af. $\frac{31}{8}$ 1908.
150. Jens Vilhelm Marius Hansen * $\frac{22}{9}$ 1874, Sem. 1893, an. $\frac{12}{5}$ 1899, Tim. $\frac{1}{5}$ 1896, konst. $\frac{23}{5}$ 1898, ved Fr. A., $\frac{12}{9}$ 1918 Overlærer ved Nb.
151. Lars Jørgen Hansen * $\frac{17}{2}$ 1871, Sem. 1896, an. $\frac{12}{5}$ 1899, Tim. $\frac{1}{11}$ 1897, konst. $\frac{23}{5}$ 1898, ved Nb., senere Chr., af. $\frac{26}{9}$ 1923. Blev Sognepræst til Tønning og Træden. R. af Db. $\frac{24}{8}$ 1917.
152. Peter August Frederik Lawaetz * $\frac{14}{5}$ 1867, Sem. 1888, an. $\frac{9}{10}$ 1899, Tim. $\frac{1}{6}$ 1898, konst. $\frac{12}{9}$ 1898, ved Nb.
153. Kirstine Jørgensen * $\frac{5}{1}$ 1872, Sem. 1896, an. $\frac{10}{5}$ 1900, Tim. $\frac{1}{11}$ 1898, ved Nb.
154. Ida Michelsen * $\frac{8}{3}$ 1871, Sem. 1895, an. $\frac{12}{12}$ 1900, Tim. $\frac{1}{5}$ 1896, konst. $\frac{25}{5}$ 1898, ved Nb.
155. Petra Marie Petersen * $\frac{27}{1}$ 1869, Sem. 1895, an. $\frac{12}{12}$ 1900, Tim. $\frac{1}{5}$ 1898, konst. $\frac{25}{5}$ 1898, ved Fr. A., senere Fins.
156. Kristen Peter Kristensen * $\frac{4}{10}$ 1869, Sem. 1889, an. $\frac{20}{4}$ 1901, ved Nb., senere Ing., $\frac{1}{9}$ 1917 Overlærer ved N.M. R. af Db. $\frac{4}{8}$ 1924. Kom fra Korsør.
157. Lauritz Kristian Brandt * $\frac{9}{9}$ 1870, Sem. 1892, an. $\frac{20}{4}$ 1901, ved Vald., senere Fins. Kom fra Køge.
158. Hans Edvard Hansen * $\frac{20}{8}$ 1872, Sem. 1893, an. $\frac{20}{4}$ 1901, ved Fr. A. Kom fra Helsingør.
159. Kirstine Charlotte Marie Stegger * $\frac{12}{5}$ 1867, Sem. 1895 an. $\frac{20}{4}$ 1901, ved Par. Kom fra Korsør.
160. Valdemar Holst (Rasmussen) * $\frac{9}{5}$ 1876, Sem. 1896, an. $\frac{20}{4}$ 1901, Tim. $\frac{16}{11}$ 1899, ved Nb., senere Ing. og N.M.

161. Dagmar Theodora Lovise Dahl * $18/8$ 1864, Sem. 1890, an. $20/4$ 1901, Tim. $26/10$ 1900, ved Fr. A., senere Fins., af. $31/12$ 1929. 1897–98 ansat i Esbjerg.
162. Johanne Dorthea Jensen * $3/6$ 1874, Sem. 1899, an. $24/4$ 1901, ved Fr. A., senere Ing.
163. Mariane Sørensen * $2/3$ 1873, Sem. 1895, an. $13/5$ 1901, Tim. $1/6$ 1898, konst. $16/12$ 1899, ved Nb., senere Fins.
164. Dagny Pedersen * $24/3$ 1874, Sem. 1896, an. $13/6$ 1901, Tim. $10/9$ 1898, konst. $16/12$ 1899, ved Vald., senere Ing., Fins. og fra $1/8$ 1918 ved Mars.
165. Poul Larsen * $16/1$ 1864, Sem. 1884, an. $2/7$ 1901, ved N.M., $1/8$ 1917 Adjunkt ved Mars., af. $1/8$ 1920. Adj. ved Fredericia Gymnasiesk., straks efter ved Kolding G. Kom fra Kellerup Reaskole.
166. Jens Peter (Jensen) Stensmark * $23/7$ 1864, Sem. 1886, an. $2/7$ 1901 ved Par., senere Nb. Kom fra Holbæk Skolev.
167. Madsine Caroline Vilhelmine Høgsted * $7/7$ 1868, Sem. 1896, an. $7/11$ 1901, Tim. $20/10$ 1900, ved Chr., † $6/12$ 1926.
168. Hans Bondo Hansen * $25/10$ 1870, Sem. 1891, an. $7/11$ 1901, Tim. $22/1$ 1901, ved Chr. Tidl. Skolebest. i Aarhus.
169. Frantz Christian Frantzen * $1/4$ 1874, Sem. 1893, an. $7/11$ 1901, Tim. $1/6$ 1901, ved Vald., senere N.M., af. $31/4$ 1916. Ansættelse ved Elektroteknikum, Aarhus.
170. Marie Thoftum Høgsberg f. Gravesen * $3/6$ 1866, Sem. 1895, an. $7/11$ 1901, Tim. $1/5$ 1901, ved Nb., senere Ing. Enke efter Lærer i Ringkøbing Amt.
171. Christine Marie Rønne * $6/7$ 1874, Sem. 1900, an. $7/11$ 1901, Tim. $1/5$ 1901, ved Nb., af. $31/8$ 1910. (Giftermaal).
172. Marie Frederikke Knudsen * $2/12$ 1870, Sem. 1896, an. $7/11$ 1901, Tim. $1/5$ 1901, ved Vald., af. $31/3$ 1927, † $16/7$ 1928.
173. Rasmus Thorvald Vinten * $14/5$ 1876, Sem. 1897, an. $26/11$ 1901, Tim. $1/9$ 1901, ved Nb., senere Fins., af. $31/8$ 1914. Overl. i Aalborg.
174. Ane Marie Sørensen * $11/11$ 1871, Sem. 1899, an. $8/5$ 1902, Tim. $1/11$ 1901, ved Ing., senere Chr., † $2/11$ 1914.
175. Ane Elisabeth Højriis * 1876, Sem. 1899, an. $8/5$ 1902, Tim. $1/5$ 1901, ved Nb., senere Ing., † $13/4$ 1908.
176. Margrethe Schmidt * $12/3$ 1872, Sem. 1894, an. $1/11$ 1902, Tim. $1/6$ 1902, ved Vald. og Fr. A., senere Ing.
177. Theodora Müller * $19/1$ 1874, Sem. 1901, an. $1/11$ 1902 Tim. $22/10$ 1901, ved Chr., $27/10$ 1916 Overlærer ved Chr.

178. Axel Kaj Bang * $^{15}/_4$ 1874, Sem. 1900, an. $^{1}/_{11}$ 1902, Tim. $^{22}/_4$ 1901, ved Nb.
179. Hans Axel Hansen * $^{10}/_{12}$ 1877, Sem. 1898, an. $^{12}/_5$ 1903, Tim. $^{1}/_8$ 1901, ved Par., senere N.M., $^{1}/_7$ 1924 Overlærer ved Par.
180. Andreas Sigvard Josephsen * $^{28}/_8$ 1866, Sem. 1885, an. $^{1}/_{10}$ 1903, ved Ing., † $^{31}/_3$ 1919.
181. Martha Christine Diedrichsen * $^2/_6$ 1876, Sem. 1898, an. $^{1}/_{11}$ 1903, Tim. $^{15}/_6$ 1900, konst. $^7/_{11}$ 1901, ved N.M. og Nb., senere Chr., af. $^{31}/_{12}$ 1918. Ansættelse ved Kolding Gymnasieskole.
182. Frederikke Emilie Assens * $^{31}/_6$ 1870, Sem. 1896, an. $^{1}/_{11}$ 1903, Tim. $^{1}/_5$ 1899, konst. $^{12}/_7$ 1900, ved Fr. A., senere Ing.
183. Emilie Ostenfeldt * 1872, Sem. 1894, an. $^{1}/_{11}$ 1903, Tim. $^{1}/_2$ 1900, konst. $^{1}/_9$ 1900, ved Nb., af. $^{31}/_5$ 1906.
184. Jens Kristian Karl (Jensen) Findal * $^9/_4$ 1871, Sem. 1899, an. $^{1}/_{11}$ 1903, Tim. $^{1}/_5$ 1902, konst. $^{12}/_5$ 1903, ved Ing.
185. Christian Thomas Nikolaj Kjær * $^9/_3$ 1868, Sem. 1896, an. $^{1}/_{11}$ 1903, Tim. $^{1}/_5$ 1901, konst. $^7/_{11}$ 1901, ved N.M., senere Ing.
186. Anna Marie Albeck * $^{13}/_{12}$ 1875, Sem. 1902, an. $^{1}/_1$ 1904, Tim. $^{1}/_1$ 1903, ved Par., af. $^{31}/_{10}$ 1910. Byttede Emb. med Li. i Horsens, Nr. 294 Fru Vigild.
187. Niels Peter Jensen * $^{12}/_4$ 1869, Sem. 1899, an. $^{1}/_2$ 1904, Tim. $^{26}/_{10}$ 1900, konst. $^{20}/_4$ 1901, ved Nb., senere Fins.
188. Jenny Bøgh * $^3/_4$ 1865, Sem. 1897, an. $^{1}/_7$ 1904, Tim. $^{30}/_4$ 1900, konst. $^{20}/_4$ 1901, ved Chr., senere Par., † $^9/_{11}$ 1917.
189. Clara Hvilsum * $^{26}/_4$ 1870, Sem. 1897, an. $^{1}/_7$ 1904, konst. $^{20}/_4$ 1901, ved Nb., senere Ing., og Fjord., af. $^{30}/_4$ 1912.
190. Anna Kathrine Fogh-Hansen f. Jensen * $^{11}/_{10}$ 1878, Sem. 1901, an. $^{1}/_7$ 1904, Tim. $^7/_{11}$ 1901, konst. $^{1}/_1$ 1904, ved Nb., senere Fins.
191. Søren Mikael Sørensen * $^{18}/_{10}$ 1873, Sem. 1900, an. $^{1}/_7$ 1904, Tim. $^{28}/_{12}$ 1901, konst. $^{13}/_3$ 1902, ved Nb., senere Ing., $^{1}/_1$ 1921 Overlærer ved Læss.
192. Johanne Schack * 1876, Sem. 1901, an. $^{1}/_7$ 1904, Tim. $^{1}/_6$ 1902, konst. $^{1}/_1$ 1904, ved Nb., af. $^{31}/_7$ 1904. Li. i Ribe fra $^{1}/_8$ 1904.
193. Kristen Moustsen * $^{20}/_{10}$ 1875, Sem. 1901, an. $^{1}/_7$ 1904, Tim. $^{1}/_6$ 1903, konst. $^{1}/_1$ 1904, ved Nb., senere Fins. $^{1}/_9$ 1921 Overlærer ved Vald.

194. Georg Johan Frederik Baark * $18/8$ 1879, Sem. 1900, an. $2/9$ 1904, Tim. $1/5$ 1902, ved Vald., af. $31/8$ 1907. $1/9$ 1907 Adjunkt ved Vejle Gymnasieskole.
195. Ole Olesen * $11/3$ 1879, Sem. 1900, an. $2/9$ 1904, Tim. $1/11$ 1902, ved Fr. A., senere Fins.
196. Christian Jensen * $19/10$ 1875, Sem. 1897, an. $2/9$ 1904, Tim. $1/5$ 1903, ved Ing.
197. Kirstine Sofie Hedevig Brill f. Vinten * $10/8$ 1874, Sem. 1902, an. $2/9$ 1904, Tim. $17/8$ 1903, ved Fr. A., senere Fjord. (G. m. 247. B.)
198. Petra Marie Jensen * $5/11$ 1878, Sem. 1902, an. $17/10$ 1904, Tim. $17/8$ 1903, ved Ing., af. $30/9$ 1907.
199. Nicoline Marie Georgine Heltoft f. Madsen * $30/12$ 1879, Sem. 1901, an. $10/2$ 1905, Tim. $23/5$ 1902, ved Nb., senere Ing. og Fins, † $30/6$ 1919. (Var g. m. 316 H.)
200. Johanne Iversen * $17/7$ 1843, ingen Eks., an. $13/4$ 1905, Tim. $1/1$ 1874, ved BPSk., senere Chr., af. $31/7$ 1913. Haandgerningsli.
201. Emilie Jensen * $22/1$ 1866, ingen Eks., an. $19/4$ 1905, Tim. $1/9$ 1891, ved Fr. A., senere Nb., af. $31/12$ 1916. Haandgerningsli.
202. A. Rasmussen * 1866, ingen Eks., an. $24/4$ 1905, Tim. $1/5$ 1888, ved Fr. A., af. $31/8$ 1908. Haandgerningsli.
203. Maria Christina Dorteia Petersen, * $31/12$ 1862, ingen Eks., an. $24/4$ 1905, Tim. $15/8$ 1893, ved Fr. A., af. $31/8$ 1925. Haandgerningsli.
204. Nanna Christensen f. Petersen * $1/11$ 1857, ingen Eks., an. $24/4$ 1905, Tim. $1/8$ 1903, ved Ing., † $24/2$ 1918. Haandgerningsli.
205. Ellen Glavind f. West * $19/3$ 1879, Sem. 1902, an. $20/10$ 1905, Tim. $1/2$ 1905, ved Nb., sen. Fins. (G. m. 208 G.)
206. Marie Olesen * $6/1$ 1869, Sem. 1901, an. $20/10$ 1905, Tim. $1/2$ 1905, ved Ing., † $8/1$ 1923.
207. Valdemar Sigfred Knudsen * $22/12$ 1879, Sem. 1900, an. $20/10$ 1905, Tim. $1/4$ 1905, ved Nb., senere N.M.
208. Anders Mikkelsen Glavind * $13/11$ 1874, Sem. 1901, an. $20/10$ 1905, Tim. $17/8$ 1903, ved Nb., senere Fins.
209. Harald Vestberg * $6/10$ 1878, Sem. 1900, an. $20/10$ 1905, Tim. $17/8$ 1903, ved Nb., senere Fins. og Sams.
210. Niels Kristian Hansen Halskov * $13/11$ 1871, Sem. 1893, an. $20/10$ 1905, Tim. $1/9$ 1904, ved Ing.

211. Anna Nielsen * $17/10$ 1879, Sem. 1902, an. $20/10$ 1905, Tim. $1/5$ 1905, ved Vald. og Nb., af. $30/4$ 1906.
212. Rasmus Lumby Rasmussen * $24/1$ 1867, Sem. 1886, an. $1/6$ 1906, ved N.M. Kòm fra Marstal.
213. Anton Himmer * $9/4$ 1877, Sem. 1898, an. $1/6$ 1906, ved Nb., senere Fins., af. $20/8$ 1918. Overlærer i Randers.
214. Jens Nikolaj (Petersen) Aalsø * $2/10$ 1880, Sem. 1902, an. $1/6$ 1906, Tim. $1/9$ 1904, ved Ing., senere Læss.
215. Helga Heslet f. Jacobsen * $14/8$ 1877, Sem. 1899, an. $1/6$ 1906, Tim. $1/5$ 1906, ved Nb., senere Par., † $21/6$ 1921.
216. Anders Peter Leth-Pedersen * $25/8$ 1876, cand. mag. 1898, Sem. 1905, an. $1/7$ 1906, Tim. $1/6$ 1906, ved Chr.
217. Marie Kathrine Louise Sahl * $18/6$ 1877, Sem. 1902, an. $1/7$ 1906, Tim. $1/5$ 1906, ved Par., senere Fins.
218. Goinme Skonning * $25/10$ 1881, Sem. 1902, an. $1/10$ 1906, Tim. $1/9$ 1904, ved Nb., senere Fins.
219. Astrid Blichfeldt * $25/8$ 1878, Sem. 1904, an. $1/12$ 1906, Tim. $1/5$ 1906, ved Chr., af. $30/4$ 1910. (Giftermaal).
220. Signe Mejldam f. Gundersen * $19/10$ 1879, Sem. 1904, an. $1/12$ 1906, Tim. $1/5$ 1906, ved Ing., sen. Læss. (G. m. 236 M.)
221. Anne Marie Kathrine Kruse * $14/2$ 1874, ingen Eks., an. $1/1$ 1907, Tim. $1/8$ 1903, ved Fr. A. og Ing., senere Fjord., af. $31/8$ 1926.
222. Anders Johannes Kjeldsen * $19/3$ 1879, Sem. 1900, an. $1/1$ 1907, Tim. $1/5$ 1906, ved Nb., senere Fins.
223. Otto Aksel Oluf Julius Sørensen Sneum * $29/7$ 1879, Sem. 1900, an. $1/1$ 1907, Tim. $1/5$ 1905, ved Vald. Medlem af Folketinget for nordre Kreds, Aarhus.
224. Niels Fritz Jensen * $11/5$ 1866, Sem. 1893, an. $1/1$ 1907, Tim. $1/5$ 1906, ved Ing., $1/8$ 1916 Adjunkt ved Mars.
225. Niels Skipper Nielsen * $10/2$ 1880, Sem. 1901, an. $1/3$ 1907, Tim. $1/5$ 1906, ved Nb., senere Fins.
226. Johannes Peter Rasmussen * $5/11$ 1878, Sem. 1902, an. $1/3$ 1907, Tim. $1/5$ 1906, ved Nb., senere Fins., af. $31/3$ 1919. Lærer i Nærum.
227. Peder Johannes Kristensen * $20/6$ 1878, Sem. 1900, an. $1/3$ 1907, Tim. $1/5$ 1906, ved Nb., senere Vald. og Læss.
228. Elisabeth Margrethe Lund * $8/3$ 1875, Sem. 1905, an. $1/4$ 1907, Tim. $1/5$ 1906, ved Ing.
229. Karen Frederikke Jensen * $6/2$ 1870, ingen Eks., an. $1/4$ 1907, Tim. $1/6$ 1894, ved Par. og Fr. A., senere Ing. og Fr. A., af. $31/6$ 1919.

230. Petrea Johanne Larsen * $^{16}/_4$ 1862, ingen Eks., an. $^{1}/_4$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1890, ved Chr., Nb. og senere Par. og Chr., af $^{31}/_5$ 1919, † $^{18}/_{12}$ 1923.
231. Marius Møller * $^{1}/_8$ 1877, Sem. 1899, an. $^{1}/_8$ 1907, ved Nb.
232. Steffen Anton Rasmussen * $^{13}/_5$ 1879, Sem. 1900, an. $^{1}/_8$ 1907, ved Fins., af. $^{28}/_3$ 1928. Overl. i Skanderborg.
233. Peter Stenum * $^{1}/_7$ 1871, Sem. 1895, an. $^{1}/_8$ 1907, ved Par., senere Fr. A. og Læss. Kom fra Horsens.
234. Niels Marinus Ribergaard * $^{26}/_7$ 1878, Sem. 1902, an. $^{1}/_8$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved N.M.
235. Henrik Larsen Kjærgaard * $^{2}/_5$ 1881, Sem. 1902, an. $^{1}/_8$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Vald., senere N.M.
236. Johan Marthinus Mejldam * $^{20}/_5$ 1880, Sem. 1902, an. $^{1}/_8$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Ing.
237. Christen Sørensen Hørning * $^{26}/_4$ 1882, Sem. 1903, an. $^{1}/_8$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Nb., senere Fjord.
238. Alfred Villiam Andersen * $^{15}/_{11}$ 1880, Sem. 1901, an. $^{1}/_8$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Vald., senere Fjord.
239. Søren Nielsen * $^{12}/_2$ 1881, Sem. 1902, an. $^{1}/_8$ 1907, Tim. $^{1}/_8$ 1906, ved Ing.
240. Jacob Peter Henriksen * $^{28}/_2$ 1880, Sem. 1904, an. $^{1}/_{10}$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Nb.
241. Karl Julius Henrik Sofus Bjørn * $^{26}/_8$ 1882, Sem. 1903, an. $^{1}/_{10}$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Ing., senere Fjord., af. $^{30}/_{11}$ 1924. Overl. i Assens.
242. Johannes Gerhard Rasmus Christoffersen * $^{21}/_7$ 1883, Sem. 1904, an. $^{1}/_{10}$ 1907, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Vald., af. $^{30}/_6$ 1920. Overl. i Faaborg.
243. Carl Nilsson * $^{2}/_4$ 1864, Sem. 1883, an. $^{1}/_{11}$ 1907, ved Nb., † $^{6}/_6$ 1929. Kom fra Nordby, Fanø.
244. Carl Adolf Hvorslev * $^{10}/_6$ 1880, Sem. 1904, an. $^{1}/_1$ 1908, Tim. $^{1}/_8$ 1906, ved Par., senere Fins.
245. Martin Sofus Petersen * $^{24}/_3$ 1879, Sem. 1904, an. $^{1}/_1$ 1908, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Vald., senere Fjord.
246. Henrik Henriksen * $^{24}/_{12}$ 1881, Sem. 1905, an. $^{1}/_1$ 1908, Tim. $^{1}/_5$ 1906, ved Vald.
247. Peder Nielsen Brill * $^{19}/_9$ 1878, Sem. 1901, an. $^{1}/_1$ 1908, Tim. $^{1}/_{10}$ 1906, ved Nb., senere Ing.
248. Anna Hansen * $^{1}/_6$ 1874, Sem. 1898, an. $^{1}/_1$ 1908, Tim. $^{1}/_5$ 1907, ved Chr. Kom fra Frk. Smiths Skole.
249. Kirsten Tove Jensen * $^{10}/_4$ 1882, Sem. 1903, an. $^{1}/_1$ 1908, Tim. $^{15}/_8$ 1907, ved Fr. A., senere Fjord.

250. Tora Frederikke Marie Madsen * $2/12$ 1867, Sem. 1906, an. $1/1$ 1908, Tim. $1/5$ 1907, ved Ing.
251. Else Enevoldsen, f. Jensen * $25/10$ 1880, Sem. 1905, an. $1/1$ 1908, Tim. $1/5$ 1907, ved Fr. A., senere Fjord. og Læss. (Var g. m. 302 E.)
252. Astrid Vinten f. Hansen * $27/6$ 1880, Sem. 1902, an. $1/1$ 1908, ved Nb., af. $30/8$ 1914. (Gift m. 173 V.)
253. Hans Sørensen Foldby * $5/6$ 1868, Sem. 1887, an. $1/5$ 1908, ved Nb., senere Sams., af. $31/10$ 1918. Kom fra Præstø. Byttede Embede med 392 Walbjørn.
254. Anders Bech * $30/8$ 1876, Sem. 1900, an. $1/6$ 1908, ved Fins., af. $31/1$ 1916. Overl. i Mariager., sen. Insp. i Vejle.
255. Peder Hermann Larsen * $27/4$ 1878, Sem. 1901, an. $1/6$ 1908, ved Ing., af. $30/4$ 1916. Kom fra Løgstør. Medhjælper hos Ministeriets Konsulent i Skolesager. Senere cand. theol. og Sognepræst i København.
256. Carl Jørgen Larsen Vigild * $25/10$ 1872, Sem. 1893, an. $1/6$ 1908, ved Par., senere Fjord. Kom fra Horsens.
257. Jens Ankersen * $30/6$ 1866, Sem. 1884, an. $1/6$ 1908, ved Fins. Kom fra Nykøbing Sj.
258. Christine Marie Mariane Jacobsen * $11/7$ 1880, Sem. 1904, an. $1/6$ 1908, Tim. $1/5$ 1907, ved Fr. A.
259. Martha Sørine Rasmussen * $21/3$ 1873, ingen Eks., an. $1/6$ 1908, ved Fins., senere Fr. A. og Værn. Kom fra Storvorde.
260. Hulda Mettine Marie Petersen * $11/3$ 1875, Sem. 1900, an. $1/6$ 1908, ved Chr. Kom fra Frk. Smiths Skole.
261. Mette Christine Tarp * $18/1$ 1874, Sem. 1906, an. $1/12$ 1908, Tim. $1/5$ 1908, ved Nb., af. $31/10$ 1909. Lærerinde i Hellerup.
262. Jens Johan Christensen-Lund * $20/2$ 1877, Sem. 1906, an. $1/12$ 1908, Tim. $1/5$ 1907, ved Vald.
263. Andreas Jensen * $6/11$ 1883, Sem. 1904, an. $1/12$ 1908, Tim. $1/5$ 1907, ved Vald., senere Fins., af. $31/12$ 1923.
264. Mathilde Jensine Hørning f. Jensen Pind * $23/3$ 1883, Sem. 1905, an. $1/12$ 1908, Tim. $1/5$ 1907, ved Fins., senere Fjord. (G. m. 237 H.)
265. Karen Margrethe Mønsted * $3/11$ 1879, Sem. 1906, an. $1/4$ 1909, Tim. $1/11$ 1906, ved Fr. A., senere Fins.
266. Wilhelmine Christine v. Buchwald * $4/11$ 1883, Sem. 1904, an. $1/4$ 1909, Tim. $15/8$ 1907, ved Ing., af. $19/8$ 1913. Gymn. ved Katedralsk. i Nykøbing F., senere Aalborg.

267. Ole August Hansen Skanning * $\frac{23}{8}$ 1878, Sem. 1903, an. $\frac{1}{5}$ 1909, ved Fins., senere Fjord. Kom fra Aalborg.
268. Anders Jensen Andersen * $\frac{16}{3}$ 1873, Sem. 1901, an. $\frac{1}{5}$ 1909, ved Ing. Kom fra Kragelund.
269. Kay Petersen * $\frac{13}{2}$ 1884, Sem. 1905, an. $\frac{1}{5}$ 1909, ved Nb., senere Fjord. Kom fra Lyngby.
270. Christine Helsing * $\frac{25}{4}$ 1880, Sem. 1901, an. $\frac{1}{5}$ 1909, ved Fins., senere Sams. Kom fra Køge.
271. Johanne Petersen * $\frac{12}{5}$ 1883, Sem. 1904, an. $\frac{1}{5}$ 1909, ved Par., af. $\frac{31}{7}$ 1910. (Giftermaal).
272. Anna Christine Kaalund-Jørgensen * $\frac{29}{6}$ 1874, Sem. 1896, an. $\frac{1}{5}$ 1909, ved Fr. A., senere Chr. Kom fra Frk. Smitlís Skole.
273. Hans Christian Buch * $\frac{6}{12}$ 1883, Sem. 1906, an. $\frac{1}{8}$ 1909, Tim. $\frac{1}{5}$ 1908, ved Vald., senere Læss.
274. Sigríð Christiane Bojsen * $\frac{7}{5}$ 1884, Sem. 1905, an. $\frac{1}{8}$ 1909, Tim. $\frac{1}{5}$ 1906, ved Fins., senere Mars.
275. Anna Andersen * $\frac{23}{10}$ 1882, Sem. 1906, an. $\frac{1}{8}$ 1909, Tim. $\frac{1}{6}$ 1908, ved Ing.
276. Knud Axel Knudsen * $\frac{22}{6}$ 1878, Sem. 1905, an. $\frac{1}{8}$ 1909, Tim. $\frac{1}{6}$ 1908, ved Fr. A., senere Fjord.
277. Ragnhild Glaser * $\frac{4}{6}$ 1882, Sem. 1907, an. $\frac{1}{8}$ 1909, Tim. $\frac{1}{12}$ 1908, ved Nb.
278. Jakob Valdemar Grundtvig Kold Jakobsen * $\frac{6}{1}$ 1882, Sem. 1904, an. $\frac{1}{10}$ 1909, ved Fr. A. Kom fra Randers.
279. Jens Johannes Sørensen Gandrup * $\frac{28}{10}$ 1882, Sem. 1903, an. $\frac{1}{10}$ 1909, ved Vald., senere Fjord., af. $\frac{30}{9}$ 1915. Lærer ved Frederiksberg Skolevæsen. 1919 mag. sc. i Naturh. Ansæt i Hollandsk Indien.
280. Augusta Marie Larsen * $\frac{30}{6}$ 1879, Sem. 1901, an. $\frac{1}{11}$ 1909, ved Par., senere Ing., af. $\frac{30}{4}$ 1921. Kom fra Odense.
281. Sigríð Vinten * $\frac{26}{12}$ 1883, Sem. 1906, an. $\frac{1}{12}$ 1909, Tim. $\frac{1}{6}$ 1908, ved Fins., senere Værn.
282. Jens Rasmussen Jensen * $\frac{6}{12}$ 1881, Sem. 1903, an. $\frac{1}{1}$ 1910, Tim. $\frac{1}{6}$ 1908, ved Nb.
283. Georg Christian Johannes Schlander * $\frac{16}{3}$ 1882, Sem. 1903, an. $\frac{1}{4}$ 1910, ved N.M., senere Sams., af. $\frac{29}{2}$ 1920. Kom fra Ringsted. Overl. i Nykøbing Sj.
284. Oluf Lauritz Arndal * $\frac{24}{9}$ 1877, Sem. 1898, an. $\frac{1}{5}$ 1910, ved N. M. Tidligere Realskolebestyrer i Ullerslev.
285. Jens Nikolaj Gerhard Lyngé * $\frac{28}{12}$ 1884, Sem. 1905, an. $\frac{1}{5}$ 1910, Tim. $\frac{1}{6}$ 1907, ved Par., senere Fjord. og Sams.

286. Christian Richardt Aasted Sørensen Gandrup * $^{22}/_1$ 1885, Sem. 1906, an. $^{1}/_5$ 1910, Tim. $^{15}/_8$ 1907, ved Fr. A., af. $^{31}/_{10}$ 1922. Genan. $^{1}/_4$ 1925, ved Chr.
287. Jens Otto Petersen * $^{14}/_2$ 1885, Sem. 1906, an. $^{1}/_5$ 1910, Tim. $^{1}/_{12}$ 1908, ved Vald.
288. Peter Nygaard (Petersen) * $^{4}/_{12}$ 1880, Sem. 1902, an. $^{1}/_6$ 1910, ved Nb., senere Fjord. Kom fra Vordingborg.
289. Maren Sofie Frederikke Haller * $^{11}/_{13}$ 1884, Sem. 1906, an. $^{1}/_5$ 1910, Tim. $^{1}/_{12}$ 1908, ved Fr. A., af. $^{31}/_{10}$ 1911. Lærerinde i Odense.
290. Asta Louise Katrine Sørensen * $^{18}/_6$ 1883, Sem. 1907, an. $^{1}/_5$ 1910, Tim. $^{1}/_{12}$ 1908, ved Ing., senere Værn.
291. Anna Susanne Christensen * $^{25}/_2$ 1880, Sem. 1907, an. $^{1}/_6$ 1910, Tim. $^{1}/_6$ 1909, ved Chr., senere Fjord.
292. Maren Petrea Skriver * $^{8}/_2$ 1884, Sem. 1907, an. $^{1}/_6$ 1910, ved Fins.
293. Dorthea Marie Andersen Christensen * $^{12}/_{12}$ 1881, Sem. 1907, an. $^{1}/_5$ 1910, Tim. $^{1}/_6$ 1909, ved Ing.
294. Ellen Margrethe Vigild f. Lehmann * $^{10}/_3$ 1880, Sem. 1902, an. $^{1}/_{11}$ 1910, ved Par., senere Ing. (G. m. 256 V.)
295. Ingeborg Hansen * $^{20}/_9$ 1881, Sem. 1903, an. $^{1}/_1$ 1911, ved Fjord.
296. Agnes Christine Marie Jørgensen * $^{9}/_5$ 1885, Sem. 1906, an. $^{1}/_1$ 1911, Tim. $^{1}/_{12}$ 1908, ved Ing., senere Fjord., af. $^{31}/_7$ 1913. Lærerinde i København.
297. Carla Vilhelmine Brown f. Barth * $^{21}/_7$ 1877, Sem. 1905, an. $^{1}/_1$ 1911, Tim. $^{1}/_6$ 1908, ved Par., † $^{22}/_6$ 1923.
298. Julie Gandrup f. Bro * $^{23}/_7$ 1885, Sem. 1906, an. $^{1}/_3$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1910, ved Fins., senere Ing. (G. m. 286 G.)
299. Niels Peter Kristian Arlund * $^{5}/_5$ 1875, Sem. 1897, an. $^{1}/_3$ 1911, Tim. $^{1}/_9$ 1910, ved Fins.
300. Hans Lauritz Jørgensen * $^{10}/_5$ 1885, Sem. 1906, an. $^{1}/_3$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1908, ved Nb.
301. Frederik Hermann Andreas Brathlund * $^{31}/_7$ 1885, Sem. 1906, an. $^{1}/_6$ 1911, Tim. $^{1}/_6$ 1908, ved Par.
302. Jens Kristian Enevoldsen * $^{14}/_1$ 1884, Sem. 1905, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1910, ved N. M., senere Ing., † $^{11}/_7$ 1924.
303. Einar Laurent-Lund * $^{8}/_1$ 1883, Sem. 1906, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1910, ved Ing., † $^{11}/_2$ 1919.
304. August Ludvig Jepsen * $^{19}/_8$ 1884, Sem. 1905, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1910, ved Nb., senere Læss.

305. Søren Peter Rasmussen * $^{15}/_6$ 1883, Sem. 1908, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1910, ved Fins., senere Sams. † $^{31}/_{12}$ 1918.
306. Anders Peter Emanuel Jensen * $^{16}/_8$ 1886, Sem. 1907, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_6$ 1909, ved Ing.
307. Axel Thorkil Cammer Svendsen * $^{18}/_5$ 1886, Sem. 1907, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_9$ 1910, ved N.M., senere Sams.
308. Martha Kirsti Nielsen * $^{25}/_5$ 1886, Sem. 1908, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_3$ 1911, ved Fr. A.
309. Anna Maria Larsen * $^{14}/_{11}$ 1884, Sem. 1908, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1910, ved Nb., senere Fr. A.
310. Dorthea Kirstine Olesen * $^{22}/_5$ 1881, Sem. 1907, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1910, ved Fins.
311. Karen Nilsson f. Jørgensen * $^{30}/_6$ 1877, Sem. 1909, an. $^{1}/_{10}$ 1911, Tim. $^{1}/_5$ 1910, ved Fr. A., sen. Fins. (G. m. 243 N.)
312. Johanne Charlotte Jensine Andersen * $^{29}/_6$ 1880, Sem. 1908, an. $^{1}/_3$ 1912, Tim. $^{1}/_6$ 1910, ved Nb., † $^{26}/_3$ 1919.
313. Valgerda Møller f. Asmussen * $^{28}/_3$ 1882, Sem. 1903, an. $^{1}/_4$ 1912, ved Fins., senere Sams. Kom fra København.
314. Hans Andreas Pihl * $^{7}/_{10}$ 1886, Sem. 1907, an. $^{1}/_{10}$ 1912, Tim. $^{1}/_6$ 1909, ved Fjord.
315. Christian Lauritz Christiansen * $^{1}/_9$ 1886, Sem. 1907, an. $^{1}/_{10}$ 1912, Tim. $^{1}/_9$ 1910, ved Nb., senere Sams.
316. Thomas Marinus Thomsen Heltoft * $^{5}/_3$ 1877, Sem. 1897, an. $^{1}/_{10}$ 1912, ved N. M., senere Sams., af. $^{28}/_2$ 1925. Kom fra Vejby. Skoleinspektør i Hobro.
317. Anna Margrethe Elisabeth Nielsen * $^{9}/_{12}$ 1884, Sem. 1908, an. $^{1}/_{10}$ 1912, Tim. $^{1}/_3$ 1911, ved Fjord., senere Par.
318. Thekla Elise Balslev * $^{19}/_9$ 1881, Sem. 1909, an. $^{1}/_{10}$ 1912, Tim. $^{1}/_5$ 1911, ved Fjord.
319. Axel Hjalmar * $^{29}/_3$ 1885, Sem. 1906, an. $^{1}/_1$ 1913, ved Par., af. $^{30}/_9$ 1919.
320. Jakob Marinus Heydorn-Jakobsen * $^{14}/_9$ 1886, Sem. 1907, an. $^{1}/_1$ 1913, Tim. $^{1}/_4$ ved Fjord. 1912, $^{1}/_7$ 1924 Overlærer ved Ing.
321. Jesper Peter Jespersen * $^{18}/_7$ 1883, Sem. 1904, an. $^{1}/_1$ 1913, Tim. $^{1}/_4$ 1912, ved Fins., af. $^{30}/_4$ 1924.
322. Holga Elise Marie Andersen * $^{21}/_{11}$ 1881, Sem. 1909, an. $^{1}/_1$ 1913, Tim. $^{1}/_5$ 1911, ved Chr., af. $^{31}/_{10}$ 1915. (Giftermal.)
323. Olga Christensen * $^{11}/_{11}$ 1871, Sem. 1909, an. $^{1}/_1$ 1913, Tim. $^{1}/_5$ 1911, ved Fins.
324. Sigurd Kristian Elkjær * $^{6}/_2$ 1885, Sem. 1910, an. $^{1}/_{10}$

- 1913, Tim. $\frac{1}{6}$ 1911, ved Fins., senere Sams., af. $\frac{81}{10}$ 1925. Lærer i Hillerød.
325. Gustav Adolf Georg Jørgensen * $\frac{24}{4}$ 1887, Sem. 1909, an. $\frac{1}{10}$ 1913, Tim. $\frac{1}{5}$ 1911, ved Ing., senere Sams.
326. Hans Christian Larsen * $\frac{22}{6}$ 1885, Sem. 1909, an. $\frac{1}{10}$ 1913, Tim. $\frac{1}{5}$ 1911, ved Par.
327. Emil David Michael Sørensen * $\frac{15}{2}$ 1888, Sem. 1909, an. $\frac{1}{10}$ 1913, Tim. $\frac{1}{2}$ 1911, ved Par.
328. Niels Peter Andersen * $\frac{3}{6}$ 1887, Sem. 1908, an. $\frac{1}{10}$ 1913, Tim. $\frac{1}{5}$ 1911, ved Vald.
329. Mary Kirstine Jacobsen * $\frac{7}{11}$ 1887, Sem. 1909, an. $\frac{1}{10}$ 1913, Tim. $\frac{1}{4}$ 1912, ved Fr. A., senere Sams., af. $\frac{30}{4}$ 1915. (Giftermaal.)
330. Inger Jensen * $\frac{12}{3}$ 1883, Sem. 1905, an. $\frac{1}{10}$ 1913, Tim. $\frac{1}{4}$ 1912, ved Par., af. $\frac{31}{3}$ 1927.
331. Harald Pedersen * $\frac{6}{4}$ 1887, Sem. 1908, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{4}$ 1912, ved Vald., senere Læss.
332. Johannes Valdemar Rosenlund * $\frac{27}{7}$ 1886, Sem. 1911, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{6}$ 1913, ved Ing.
333. Holger Andreas Schou * $\frac{27}{10}$ 1888, Sem. 1909, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{5}$ 1911, ved Vald.
334. Christian Emanuel Frost * $\frac{2}{7}$ 1882, Sem. 1911, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{6}$ 1913, ved Sams.
335. Johanne Marie Larsen * $\frac{8}{11}$ 1880, Sem. 1911, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{5}$ 1913, ved Sams.
336. Emilie Røss-Petersen * $\frac{17}{2}$ 1884, Sem. 1908, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{4}$ 1912, ved Fjord.
337. Anna Sørine Bjørn f. Sørensen * $\frac{2}{11}$ 1883, Sem. 1904, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{4}$ 1912, ved Chr., senere Fr. A., af. $\frac{31}{7}$ 1925. (G. m. 241 B.)
338. Anna Magdalene Nielsen (Randlev) * $\frac{6}{7}$ 1875, Sem. 1911, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{5}$ 1913, ved Ing.
339. Kristine Friis-Jensen * $\frac{18}{11}$ 1879, Sem. 1903, an. $\frac{1}{10}$ 1914, ved Nb., senere Læss. Kom fra Hobro.
340. Olaf Bønløkke Andersen * $\frac{11}{2}$ 1889, Sem. 1910, an. $\frac{1}{10}$ 1914, ved Fins.
341. Johannes Michael Mikkelsen Riber * $\frac{4}{3}$ 1887, Sem. 1908, an. $\frac{1}{10}$ 1914, Tim. $\frac{1}{4}$ 1912, ved Fjord.
342. Hans Jørgen Baden * $\frac{80}{3}$ 1888, Sem. 1909, an. $\frac{1}{12}$ 1914, Tim. $\frac{1}{5}$ 1913, ved Fjord.
343. Emilie Annette Nyeborg * $\frac{14}{10}$ 1886, Sem. 1908, an. $\frac{1}{12}$ 1914, Tim. $\frac{1}{6}$ 1913, ved Par., senere Læss.

344. Elna Kristine Kirkegaard f. Hansen * $^{30}/_{12}$ 1884, Sem. 1907, an. $^{1}/_{10}$ 1915, Tim. $^{1}/_{6}$ 1914, ved Sams. (G. m. 375 K.)
345. Annelette Elisabeth Albrektsen * $^{22}/_{4}$ 1877, Sem. 1911, an. $^{1}/_{10}$ 1915, Tim. $^{1}/_{6}$ 1913, ved Fjord.
346. Fritz Aage Møller * $^{16}/_{12}$ 1889, Sem. 1910, an. $^{1}/_{10}$ 1915, Tim. $^{1}/_{5}$ 1913, ved Sams.
347. Peder Axel Marius Lundby * $^{26}/_{10}$ 1881, Sem. 1912, an. $^{1}/_{10}$ 1915, Tim. $^{1}/_{6}$ 1914, ved Sams., af. $^{31}/_{3}$ 1927. Lærer i Hovedgaard. Byttede Emb. med 472 Aagaard.
348. Margrethe Rasmussen Møldrup * $^{18}/_{9}$ 1887, Sem. 1908, an. $^{1}/_{10}$ 1915, Tim. $^{1}/_{5}$ 1914, ved Fins., senere Ing.
349. Jens Rasmussen Vestergaard * $^{12}/_{6}$ 1886, Sem. 1912, an. $^{1}/_{10}$ 1915, Tim. $^{1}/_{5}$ 1914, ved Vald.
350. Ellen Kirstine Hansen Alstrup f. Frank * $^{22}/_{3}$ 1888, Sem. 1910, an. $^{1}/_{12}$ 1915, Tim. $^{1}/_{6}$ 1914, ved Sams. (G. m. 414 A.)
351. Jesper Gudnæs * $^{20}/_{5}$ 1888, Sem. 1909, an. $^{1}/_{12}$ 1915, ved Ing.
352. Andreas Schou Larsen * $^{18}/_{6}$ 1887, Sem. 1911, an. $^{1}/_{5}$ 1916, Tim. $^{1}/_{5}$ 1913, ved Vald.
353. Margrethe Bach * $^{16}/_{9}$ 1888, Sem. 1911, an. $^{1}/_{5}$ 1916, Tim. $^{1}/_{5}$ 1914, ved Sams.
354. Christen Peter Schulz * $^{22}/_{9}$ 1891, Sem. 1912, an. $^{1}/_{10}$ 1916, Tim. $^{1}/_{5}$ 1915, ved Vald., senere Ing.
355. Niels Christian Larsen * $^{18}/_{2}$ 1891, Sem. 1912, an. $^{1}/_{10}$ 1916, Tim. $^{1}/_{5}$ 1915, ved Vald., senere Sams. og N.M.
356. Carl Marius Sørensen * $^{26}/_{11}$ 1886, Sem. 1912, an. $^{1}/_{10}$ 1916, Tim. $^{1}/_{6}$ 1915, ved Sams., senere Læss.
357. Christian West * $^{9}/_{10}$ 1885, Sem. 1913, an. $^{1}/_{10}$ 1916, Tim. $^{1}/_{5}$ 1916, ved Fjord.
358. Kamilla Valborg Sørensen * $^{15}/_{8}$ 1889, Sem. 1911, an. $^{1}/_{10}$ 1916, Tim. $^{1}/_{5}$ 1914, ved Sams., † $^{14}/_{5}$ 1919.
359. Anna Elisabeth Farstrup Christiansen * $^{13}/_{10}$ 1888, Sem. 1912, an. $^{1}/_{10}$ 1916, Tim. $^{1}/_{5}$ 1914, ved Sams., af. $^{31}/_{7}$ 1920. Lærerinde i København.
360. Birthe Mathilde Dorteia Hansen f. Hansen * $^{4}/_{11}$ 1874, Sem. 1911, an. $^{1}/_{11}$ 1916, Tim. $^{1}/_{6}$ 1914, ved Sams.
361. Christian Emil Mikkelsen * $^{16}/_{5}$ 1891, Sem. 1914, an. $^{1}/_{1}$ 1917, Tim. $^{1}/_{6}$ 1916, ved Fins.
362. Karen Kirsten Rasmussen * $^{1}/_{7}$ 1879, Sem. 1904, an. $^{1}/_{1}$ 1917, Tim. $^{15}/_{4}$ 1915, ved Ing., senere Par., † $^{23}/_{12}$ 1924.
363. Jens Kristian Larsen * $^{24}/_{3}$ 1874, cand. mag. 1898, Dr. phil. 1910, an. $^{19}/_{8}$ 1916 som Rektor ved Mars.

364. Svend Oskar Bering Gundel * $^{26}/_2$ 1873, cand. theol. 1901, an. $^{1}/_8$ 1917, konst. $^{23}/_8$ 1916, Lektor ved Mars.
365. Peter Gomme Fangel * $^{25}/_8$ 1879, cand. theol. 1904, mag. 1909, an. $^{1}/_8$ 1917, konst. $^{23}/_8$ 1916, Lektor ved Mars.
366. Povl Jørgensen * $^8/_5$ 1875, cand. phil. 1894, an. $^{1}/_8$ 1917, konst. $^{23}/_8$ 1916, Lektor ved Mars.
367. Signe Henriette Sofie Ramsing * $^{17}/_2$ 1878, ingen Eks., an. $^{1}/_8$ 1917, konst. $^{23}/_8$ 1916, ved Mars., af. $^{31}/_7$ 1920. Adjunkt ved Aabenraa Statsskole.
368. Alfred Jørgen Peter Jørgensen * $^9/_11$ 1888, cand. mag. 1917, an. $^{1}/_8$ 1917, Adjunkt ved Mars., af. $^{31}/_7$ 1920. Adjunkt ved Kolding Gymnasieskole.
369. Thorvald Juul Brask * $^{22}/_4$ 1883, mag. art. 1909, an. $^{1}/_8$ 1917, konst. $^{23}/_8$ 1916, Lektor ved Mars.
370. Ertmann Peter Bonnesen Krarup * $^{14}/_7$ 1871, cand. mag. 1896, an. $^{1}/_8$ 1917, konst. $^{23}/_8$ 1916, ved Mars., † $^7/_9$ 1923.
371. Karen Oline Christiansen * $^{11}/_2$ 1888, cand. mag. 1916, an. $^{1}/_8$ 1917, konst. $^{23}/_8$ 1916, Adjunkt ved Mars., af. $^{31}/_7$ 1920. Adjunkt ved Kolding Gymnasieskole.
372. Johannes Peter Clausen * $^{10}/_8$ 1887, Sem. 1908, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1916, ved Vald.
373. Kristian Krarup Basse * $^{19}/_9$ 1890, Sem. 1913, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1916, ved Sams.
374. Ingvard Christensen Baadsgaard * $^{16}/_9$ 1887, Sem. 1909, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1916, ved N.M.
375. Holger Schou Kirkegaard * $^{28}/_9$ 1884, Sem. 1908, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_4$ 1917, ved Nb.
376. Jørgen Christian Filskov Christensen * $^{11}/_{12}$ 1885, Sem. 1906, an. $^{1}/_9$ 1917, ved N.M.
377. Eva Thomsen f. Dam * $^{26}/_{10}$ 1886, Sem. 1908, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1915, ved Fr. A., af. $^{30}/_4$ 1920.
378. Laura Maegaard * $^2/_5$ 1883, Sem. 1912, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1915, ved Fjord.
379. Ane Dorthea Nielsen * $^{16}/_1$ 1890, Sem. 1911, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1915, ved Fjord., af. $^{30}/_4$ 1918. (Giftermaal).
380. Gudrun Agnes Hasselriis * $^{21}/_2$ 1890, Sem. 1912, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1915, ved Chr.
381. Marie Sørine Kirstine Christensen * $^9/_11$ 1880, Sem. 1912, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1915, ved Fr. A., † $^{27}/_1$ 1919.
382. Marie Magdalene Bønløkke Andersen f. Kondrup * $^6/_4$ 1890, Sem. 1912, an. $^{1}/_9$ 1917, Tim. $^{1}/_5$ 1915, ved Sams. (G. m. 340 B. A.)

383. Asker Thru-Møller * $\frac{8}{3}$ 1891, Sem. 1912, an. $\frac{1}{12}$ 1917, Tim. $\frac{1}{5}$ 1916, ved Vald., senere N.M.
384. Kristian Andreas Kristiansen * $\frac{6}{1}$ 1887, Sem. 1913, an. $\frac{1}{12}$ 1917, ved N.M., senere Fjord.
385. Caroline Grupp f. Hanghøj * $\frac{25}{4}$ 1886, Sem. 1908, an. $\frac{1}{9}$ 1918, ved Fins., senere Sams. Kom fra Nykøb. M.
386. Astrid Toft Andersen * $\frac{19}{11}$ 1885, Sem. 1912, an. $\frac{1}{9}$ 1918, ved Fins. Kom fra Viborg priv. Realskole.
387. Jenny Margrethe Pedersen * $\frac{15}{6}$ 1887, Sem. 1913, an. $\frac{1}{9}$ 1918, Tim. $\frac{1}{5}$ 1916, ved Vald., senere Læss.
388. Gertrud Laurisa Bomholt Andersen * $\frac{14}{6}$ 1883, Sem. 1913, an. $\frac{1}{9}$ 1918, Tim. $\frac{1}{5}$ 1916, ved Sams., af. $\frac{31}{3}$ 1925. (Giftermaal.)
389. Jutta Jørgensen * $\frac{7}{3}$ 1882, Sem. 1913, an. $\frac{1}{9}$ 1918, Tim. $\frac{1}{5}$ 1916, ved Fjord.
390. Petra Leth-Pedersen f. Petersen * $\frac{15}{12}$ 1878, Sem. 1907, an. $\frac{1}{9}$ 1918, Tim. $\frac{1}{5}$ 1916, ved N.M. (G. m. 216 L. P.)
391. Christine Gundersen * $\frac{22}{8}$ 1882, ingen Eks., an. $\frac{1}{11}$ 1918 Tim. $\frac{1}{5}$ 1911, ved Chr.
392. Ole Peter Pedersen Walbjørn * $\frac{23}{6}$ 1877, Sem. 1898, an. $\frac{1}{11}$ 1918, ved Sams. Kom fra Ravnebjerg paa Fyn.
393. Olga Sofie Paulsen * $\frac{17}{1}$ 1878, Sem. 1907, an. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Chr. Kom fra Frk. Smiths Skole.
394. Hans Martin Nørgaard Geest * $\frac{24}{3}$ 1891, Sem. 1912, an. $\frac{1}{4}$ 1919, Tim. $\frac{1}{4}$ 1917, ved Sams.
395. Jens Viggo Hørslev-Nielsen * $\frac{29}{3}$ 1887, Sem. 1915, an. $\frac{1}{4}$ 1919, Tim. $\frac{1}{4}$ 1917, ved N.M.
396. Victor Villiam Jensen * $\frac{14}{9}$ 1886, Sem. 1915, an. $\frac{1}{5}$ 1919, Tim. $\frac{1}{4}$ 1918, ved Par., senere Sams.
397. Ellen Kirstine Karoline Nielsen * $\frac{23}{11}$ 1888, Sem. 1912, an. $\frac{1}{5}$ 1919, Tim. $\frac{1}{5}$ 1916, ved Sams., af. $\frac{31}{7}$ 1921.
398. Anders Gregers Høier Nielsen * $\frac{30}{8}$ 1887, Sem. 1914, an. $\frac{1}{10}$ 1919, Tim. $\frac{1}{4}$ 1918, ved Vald.
399. Ejnar Grønlund * $\frac{3}{4}$ 1891, Sem. 1916, an. $\frac{1}{10}$ 1919, Tim. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Ing., senere Sams.
400. Niels Peter Larsen * $\frac{20}{9}$ 1889, Sem. 1911, an. $\frac{1}{10}$ 1919, Tim. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Fins., af. $\frac{30}{11}$ 1920. Lærer i Slagelse.
401. Otto Halkier * $\frac{15}{1}$ 1892, Sem. 1916, an. $\frac{1}{10}$ 1919, Tim. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Sams.
402. Karen Kathrine Husby f. Jacobsen * $\frac{25}{9}$ 1889, Sem. 1913, an. $\frac{1}{10}$ 1919, Tim. $\frac{1}{5}$ 1916, ved Fr. A. (G. m. 430 H.)

403. Helene Margrethe Andersen * $1^8/8$ 1888, Sem. 1911, an. $1/10$ 1919, Tim. $1/4$ 1917, ved Chr., senere Par. og Værn.
404. Frida Marie Høiriis f. Stilling * $2^2/4$ 1892, Sem. 1914, an. $1/10$ 1919, Tim. $1/4$ 1917, ved Chr. (G. m. 405 H.)
405. Johannes Høiriis * $7/12$ 1892, Sem. 1913, an. $1/4$ 1920, Tim. $1/4$ 1919, ved Par., senere Læss.
406. Frede Bertelsen * $11/8$ 1885, Sem. 1908, an. $1/4$ 1920, Tim. $1/4$ 1918, ved Fjord.
407. Ellen Rasmussen f. Nordvig * $1^2/10$ 1891, Sem. 1912, an. $1/4$ 1920, Tim. $1/4$ 1918, ved N.M., af. $80/4$ 1922. (Giftermaal.)
408. Marie Hjortshøj Geest f. Jensen * $10/4$ 1886, Sem. 1915, an. $1/4$ 1920, Tim. $1/4$ 1918, ved Sams. (G. m. 394 G.)
409. Eleonora Marie Andersen f. Johnsen * $2/11$ 1892, Sem. 1913, an. $1/4$ 1920, Tim. $1/4$ 1917, ved Nb., senere Læss. (G. m. 462 A.)
410. Ella Martha Johanne Hvalsøe * $2^2/8$ 1888, Sem. 1914, an. $1/4$ 1920, Tim. $1/9$ 1918, ved Par.
411. Hans Simon Westergaard * $17/7$ 1884, Sem. 1906, an. $1/4$ 1920, ved Vald., senere Læss. Kom fra Nibe.
412. Anna Rasmussen * $1^2/2$ 1882, Sem. 1910, an. $1/4$ 1920, ved Ing., senere Fr. A. Kom fra Nakskov.
413. Gerda Marie Blom Salmonsens f. Andersen * $2^5/2$ 1889, Sem. 1911, an. $1/8$ 1920, ved Fr. A. (G. m. 434 B. S.)
414. Jens Andersen Alstrup * $1^8/12$ 1884, cand. phil., an. $1/8$ 1920, Adjunkt ved Mars.
415. Hans Peter Sejerholt * $1^8/11$ 1889, Sem. 1915, an. $1/8$ 1920, Adjunkt ved Mars., af. $80/9$ 1929. $1/10$ 1929 Skoledirektør i Aarhus.
416. Knudline Christine Petersen * $1^2/1$ 1889, Sem. 1910, an. $1/8$ 1920, Tim. $1/4$ 1920, ved Mars.
417. Asta Johanne Baden f. Lykke Sørensen * $1^2/5$ 1888, Sem. 1914, an. $1/8$ 1920, Tim. $1/8$ 1918, ved Mars. (G. m. 342 B.)
418. Ejnar Laurits Rasmussen * $2^7/9$ 1894, Sem. 1915, an. $1/10$ 1920, Tim. $1/4$ 1919, ved Fins.
419. Jacob Christian Enemark * $9/10$ 1893, Sem. 1914, an. $1/10$ 1920, Tim. $1/4$ 1919, ved Vald., senere Fins.
420. Anders Sund Nielsen * $2^7/8$ 1892, Sem. 1913, an. $1/10$ 1920, Tim. $1/6$ 1919, ved Nb.
421. Harald Erik Rostbøll * $1^2/11$ 1893, Sem. 1914, an. $1/10$ 1920, Tim. $1/4$ 1919, ved Ing., senere Læss.

422. Johannes Sunesen * $\frac{2}{10}$ 1894, Sem. 1915, an. $\frac{1}{10}$ 1920, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Ing., senere Sams.
423. Gunborg Fog * $\frac{23}{11}$ 1887, Sem. 1912, an. $\frac{1}{10}$ 1920, ved Fjord. Kom fra Stubbekøbing.
424. Marie Elisabeth Risom * $\frac{22}{11}$ 1892, Sem. 1914, an. $\frac{1}{10}$ 1920, Tim. $\frac{1}{4}$ 1918, ved Ing.
425. Kirstine Marie Christensen * $\frac{19}{11}$ 1876, Sem. 1909, an. $\frac{1}{10}$ 1920, Tim. $\frac{1}{5}$ 1919, ved Par., † $\frac{28}{4}$ 1923. Kom fra Skanderborg.
426. Karen Rasmine Ane Kirstine Munch Petersen * $\frac{31}{1}$ 1889, Sem. 1916, an. $\frac{1}{10}$ 1920, Tim. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Fins.
427. Nanna Gjaldbæk * $\frac{21}{8}$ 1892, Sem. 1916, an. $\frac{1}{10}$ 1920, ved Læss. Kom fra Herning.
428. Peter Christian Schiøttz-Christensen * $\frac{23}{10}$ 1870, cand. mag., an. $\frac{1}{12}$ 1920, Adjunkt ved Mars. Kom fra Hobro.
429. Axel Jensen * $\frac{20}{1}$ 1895, Sem. 1916, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Fins.
430. Martin Andersen Husby * $\frac{9}{10}$ 1888, Sem. 1917, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Læss.
431. Laurids Kjærgaard Lauridsen * $\frac{26}{8}$ 1894, Sem. 1915, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved N.M., senere Læss.
432. Andreas Johansen * $\frac{24}{8}$ 1893, Sem. 1915, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Læss.
433. Harald Johannes Petersen * $\frac{1}{11}$ 1892, Sem. 1916, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Fjord.
434. Hans Christian Blom Salmonsens * $\frac{28}{5}$ 1891, Sem. 1912, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Fjord.
435. Karen Thyra Iversen * $\frac{19}{11}$ 1882, Sem. 1913, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1917, ved Sams., senere Læss.
436. Agnes Petrea Pedersen * $\frac{18}{10}$ 1887, Sem. 1914, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Par., af. $\frac{30}{9}$ 1922. (Giftermaal).
437. Sigrid Agnete Mikkelsen f. Andersen * $\frac{3}{2}$ 1889, Sem. 1914, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Sams.
438. Karen Nis-Hanssen * $\frac{6}{2}$ 1888, Sem. 1914, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Fr. A.
439. Anna Hansine Johanne Madsen f. Petersen * $\frac{1}{1}$ 1893, Sem. 1914, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{1}$ 1920, ved Chr.
440. Fritze Carla Margrethe Andersen * $\frac{27}{12}$ 1883, Sem. 1914, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Chr., senere Fins.
441. Margrethe Møller * $\frac{22}{2}$ 1892, Sem. 1913, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Sams., af. $\frac{31}{7}$ 1927. Lærerinde i Gladsaxe.

442. Ingrid Himmelstrup * $\frac{7}{6}$ 1891, Sem. 1914, an. $\frac{1}{2}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Fjord.
443. Frands Viggo Andersen * $\frac{18}{2}$ 1895, Sem. 1916, an. $\frac{1}{9}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Chr.
444. Kristen Laurits Ingvard Enemark * $\frac{2}{12}$ 1895, Sem. 1916, an. $\frac{1}{9}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Vald.
445. Christian Ditlev Nygaard * $\frac{5}{8}$ 1886, Sem. 1911, an. $\frac{1}{9}$ 1921, ved N.M., senere Fins. Kom fra Skanderborg.
446. Laura Kirstine Marie Klit f. Petersen * $\frac{11}{12}$ 1890, Sem. 1915, an. $\frac{1}{9}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1918, ved Sams.
447. Nikoline Møller * $\frac{22}{3}$ 1889, Sem. 1916, an. $\frac{1}{9}$ 1921, Tim. $\frac{1}{1}$ 1920, ved Fr. A.
448. Johanne Helene Jensen * $\frac{27}{9}$ 1895, Sem. 1916, an. $\frac{1}{9}$ 1921, Tim. $\frac{1}{4}$ 1919, ved Sams.
449. Petrine Marie Kristensen f. Sørensen * $\frac{28}{3}$ 1888, Sem. 1910, an. $\frac{1}{9}$ 1921, ved Fr. A., senere Sams.
450. Ebbe Kristoffer Jensen * $\frac{27}{3}$ 1896, Sem. 1917, an. $\frac{1}{10}$ 1922, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Læss.
451. Hans Michael Brandt Lassen * $\frac{18}{10}$ 1896, Sem. 1917, an. $\frac{1}{10}$ 1922, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Sams.
452. Gerda Augusta Westergaard * $\frac{1}{1}$ 1891, Sem. 1916, an. $\frac{1}{10}$ 1922, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Ing, senere Værn. og Ing.
453. Agnes Pihl f. Jensen * $\frac{24}{7}$ 1888, Sem. 1916, an. $\frac{1}{10}$ 1922, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Fjord. (G. m. 314 P.)
454. Nanna Baadsgaard f. Vester * $\frac{7}{4}$ 1894, Sem. 1915, an. $\frac{1}{10}$ 1922, Tim. $\frac{1}{4}$ 1920, ved Sams. (G. m. 374 B.)
455. Thøger Rasmussen * $\frac{30}{9}$ 1884, Sem. 1905, an. $\frac{1}{1}$ 1923, ved Fr. A. Kom fra Viby J.
456. Karen Kondrup * $\frac{2}{7}$ 1896, Sem. 1918, an. $\frac{1}{10}$ 1923, Tim. $\frac{1}{4}$ 1922, ved Værn., senere Sams.
457. Sofie Elisabeth Larsen * $\frac{19}{3}$ 1895, Sem. 1916, an. $\frac{1}{10}$ 1923, Tim. $\frac{1}{4}$ 1922, ved Fr. A.
458. Sigrid Jensen * $\frac{2}{6}$ 1890, Sem. 1914, an. $\frac{1}{10}$ 1923, Tim. $\frac{1}{4}$ 1922, ved Chr.
459. Nicoline Christensen * $\frac{7}{12}$ 1893, Sem. 1916, an. $\frac{1}{10}$ 1923, Tim. $\frac{1}{4}$ 1922, ved Par.
460. Ejner Kruse Agerschou * $\frac{3}{1}$ 1896, Sem. 1917, an. $\frac{1}{12}$ 1924, Tim. $\frac{1}{4}$ 1921, ved Fins.
461. Christen Albert Jochumsen * $\frac{12}{11}$ 1895, Sem. 1917, an. $\frac{1}{12}$ 1924, Tim. $\frac{1}{4}$ 1922, ved Fins.
462. Peder Christian Anton Andersen * $\frac{5}{6}$ 1893, Sem. 1917, an. $\frac{1}{12}$ 1924, Tim. $\frac{1}{4}$ 1921, ved Læss.

463. Jens Carl Porsgaard * $^{30/10}$ 1897, Sem. 1919, an. $^{1/12}$ 1924, Tim. $^{1/4}$ 1921, ved Læss
464. Christian Kingo Nielsen * $^{18/9}$ 1895, Sem. 1917, an. $^{1/12}$ 1924, Tim. $^{1/4}$ 1921, ved Fjord.
465. Poul Kristensen * $^{12/2}$ 1898, Sem. 1919, an. $^{1/5}$ 1925, Tim. $^{1/4}$ 1921, ved Læss.
466. Axel Gisselbæk * $^{20/11}$ 1898, Sem. 1919, an. $^{1/5}$ 1925, Tim. $^{1/4}$ 1921, ved Nb.
467. Axel Eduard Skjøt-Pedersen * $^{13/4}$ 1900, cand. mag. 1925, an. $^{1/11}$ 1926, konst. $^{1/5}$ 1925, Adjunkt ved Mars.
468. Ingrid Lind * $^{16/4}$ 1895, Sem. 1918, an. $^{1/11}$ 1926, Tim. $^{1/5}$ 1923, ved Sams.
469. Engel Uldrik Riis Poulsen * $^{19/4}$ 1898, Sem. 1919, an. $^{1/11}$ 1926, Tim. $^{1/8}$ 1924, ved Fins.
470. Ida Elisabeth Leth * $^{16/7}$ 1896, Sem. 1917, an. $^{1/11}$ 1926, Tim. $^{1/5}$ 1923, ved Par.
471. Dorthe Kirstine Bugge Hansen f. Andersen * $^{23/12}$ 1896, Sem. 1918, an. $^{1/3}$ 1927, Tim. $^{1/8}$ 1923, ved Mars.
472. Anton Peter Hansen Aagaard * $^{10/12}$ 1880, Sem. 1901, an. $^{1/4}$ 1927, ved Sams. Kom fra Hovedgaard.
473. Holger Oscar Johannessen * $^{30/12}$ 1897, Sem. 1919, an. $^{1/4}$ 1928, Tim. $^{1/4}$ 1921, ved Sams.
474. Aage Kristian Hansen * $^{10/11}$ 1898, Sem. 1919, an. $^{1/4}$ 1928, Tim. $^{1/6}$ 1925, ved Fins.
475. Jens Bach Damsgaard Gregersen * $^{30/10}$ 1899, Sem. 1920, an. $^{1/4}$ 1928, Tim. $^{1/6}$ 1925, ved Sams.
476. Karen Margrethe Hansen * $^{8/7}$ 1892, Sem. 1917, an. $^{1/4}$ 1928, Tim. $^{1/8}$ 1924, ved Par.
477. Asta Jensen * $^{15/10}$ 1897, Sem. 1919, an. $^{1/4}$ 1928, Tim. $^{1/8}$ 1924, ved Vald.
478. Maria Catrine Andersen * $^{31/7}$ 1897, Sem. 1919, an. $^{1/4}$ 1928, Tim. $^{1/10}$ 1925, ved Fjord.
479. Nielsine Sofie Nielsen * $^{10/12}$ 1897, Sem. 1919, an. $^{1/4}$ 1928, Tim. $^{1/10}$ 1925, ved Par.
- 155a. Karen Marie Julie Jensen f. Kristensen * $^{24/12}$ 1872, Sem. 1896, an. $^{21/2}$ 1901, Tim. $^{15/5}$ 1900, ved Par., sen. Ing. og Fjord. (g. m. 224 J.).
- 155b. Signe Cathrine Elisabeth Høyer * $^{19/9}$ 1869, Sem. 1895, an. $^{21/2}$ 1901, Tim. $^{1/8}$ 1896, ved Chr.
- 155c. Mads Schouborg * $^{27/8}$ 1875, Sem. 1897, an. $^{11/3}$ 1901, Tim. $^{18/9}$ 1898, ved Par.
- 218a. Sophie Kvistgaard * $^{8/11}$ 1876, Sem. 1898, an. $^{1/10}$ 1906, Tim. $^{1/5}$ 1906, ved Par.

Kommunens Skolebetjente 1880–1929.

Navn	Født	Ansæt	Skole	Afsked	Bemærkn.
J. Holdensen	1822	¹⁹ / ₁₀ 75	Par.	1894	
H. Rasmussen	1842	¹ / ₄ 80	BDrSk. og BPSk. fra 1890 kun BPSk.	¹⁵ / ₁₀ 12	
H. C. Knudsen	1856	¹ / ₁₀ 84	Vald.	1893	
C. C. Aagaard	1845	¹ / ₁₀ 84	Fr.A.	1900	
C. Jespersen	1844	¹ / ₃ 90	N.M., 1893 Par.	³⁰ / ₆ 12	
C. M. Andreasen	1866	¹⁵ / ₄ 93	Nb., 1907 Fins.	³⁰ / ₉ 27	
J. Mikkelsen	1848	¹ / ₁₂ 93	Vald., 1900 Fr.A.	1908	
S. Jacobsen	1862	¹⁵ / ₃ 94	N.M., 1912 Chr	³¹ / ₁₂ 28	
H. Petersen	1859	²⁰ / ₁₀ 00	Vald. †	²⁷ / ₁₂ 22	
J. Nielsen	1850	¹ / ₁₁ 00	Vestergade, 1903 ing., 1907 Nb. ing., 1912 Par.	³⁰ / ₄ 14	
C. Andersen	1869	¹⁶ / ₄ 07			
P. Jensen	1865	¹ / ₁₀ 08	Fr.A.		
M. Rasmussen Demstrup	1875	¹⁵ / ₁₀ 09	Fjord. †	¹⁰ / ₁₀ 22	
A. C. Christensen	1878	¹⁵ / ₈ 12	Ing., 1920 Læss.		
J. Andersen	1872	¹⁵ / ₁₀ 12	N.M.		
A. M. Thomsen	1879	¹ / ₁₂ 13	Sams., 1923 Nb.		
H. Horsbøl	1869	¹ / ₅ 14	Nb., 1923 Sams		
J. P. Scheiby	1870	¹ / ₈ 16	Mars.		
N. Brandt Nielsen	1879	¹ / ₁₁ 20	Ing., 1923 Vald.		
A. C. Jensen	1889	¹ / ₁ 23	Fjord.		
A. Pedersen	1889	¹⁵ / ₄ 23	Ing.		
A. Madsen	1883	¹ / ₁₀ 27	Fins.		
L. P. Skjelborg	1889	¹ / ₁ 29	Chr.		

Skolebetjentenes faste Løn var fra 1881 600 Kroner aarlig samt fri Bolig og Brændsel.

Fra ¹/₈ 1901 var Begyndelseslønnen 700 Kr. stigende med 100 Kr. hvert 5. Aar til 1000 Kr. med fri Bolig og Brændsel. Fra ¹/₄ 1906 blev Lønnen til Skolebetjentene ved Borgerskolerne (N.M. og Chr.) forhøjet med 100 Kr., og fra ¹/₄ 1907 blev Lønnen til Skolebetjentene ved Byskolerne ligeledes forhøjet med 100 Kr. pr. Sats. Fra ¹/₄ 1908 blev Skolebetjentenes Lønning forhøjet med 500 Kr. aarlig, idet Godtgørelsen for Rengøringsrequisitter og lønnet Medhjælp, ialt 420 Kr. til hver blev afrundet til 500 Kr. og optaget under den faste Løn.

Fra ¹/₄ 1917 blev Skolebetjentene optaget under Kommunens Lønregulativ med Begyndelsesløn 1500 Kr. stigende med

140 Kr. hvert 3. Aar til 2200 Kr. For Bolig og Brændsel fradrog 300 Kr.

Fra $\frac{1}{10}$ 1919 blev Begyndelseslønnen 3600 Kr. stigende med 200 Kr. hvert 3. Aar til 4000 Kr. Fradrag for Bolig 400 Kr. og for Brændsel 150 Kr.

Udskrevne af Borgerskolerne,

fra 1914—24 efter Lov $\frac{29}{3}$ 1904, § 1, fra 1924—29 efter Lov $\frac{21}{12}$ 1921 og § 4 i Skoleplanen for Aarhus Borgerskoler. *)

Aar	Real	IV M.	III M.	II M.	I M.	VIII B.	VII B.	VI B.	V B.	IV B.	III B.	Værn	I alt
1914—15	55	37	31	6			510	360	76	5			1080
1915—16	58	33	22	6			558	354	62	7		1	1101
1916—17	64	30	20	12			629	321	71	9		2	1158
1917—18	69	31	28	3			617	311	52	3			1114
1918—19	80	27	29	4			606	326	67	11	2	4	1156
1919—20	69	42	17	7	3		693	304	31	4		2	1172
1920—21	89	28	17	3			709	276	45	5		3	1175
1921—22	102	35	31	4			688	253	44	3		5	1165
1922—23	120	45	26	5		1	706	218	40	5		6	1172
1923—24	238	98	57	14	1	242	1027	471	79	7		10	2244
1924—25	139	49	31	7		133	557	233	61	9		8	1227
1925—26	129	46	17	9	1	165	533	213	43	3		11	1170
1926—27	136	51	15	7	3	173	513	225	44	3		10	1180
1927—28	122	61	23	8		152	535	192	46	2	1	7	1149
1928—29	109	53	15	10		170	525	155	31	2		6	1076

*) Ved Slutningen af Skoleaaret 1923—24 opførtes i Statistikken, som Følge af denne Ændring, ikke alene de i April 1923, men ogsaa de 31. Marts 1924 udskrevne Elever. Deraf de store Tab for 1923—24.

Børnetallet i Aarhus Borgerskoler 1904—29.

Aar	Elevtal ved Aarets Begynd	Tilgang fra Hjem- met	Tilgang fra an- Skoler i Aarhus	Tilgang fra andre Komm.	Tilgang i alt	Afgaaet ved Døden	Elevtal ved Aarets Slutning
1904	6026	+ 203	+ 73	÷ 77	+ 199	12	6213
1905	6213	+ 261	+ 70	÷ 85	+ 246	18	6441
1906	6441	+ 216	+ 118	÷ 16	+ 318	8	6751
1907	6751	+ 282	+ 157	÷ 92	+ 347	7	7091
1908	7091	+ 327	+ 100	÷ 64	+ 363	5	7449
1909	7449	+ 343	+ 111	÷ 126	+ 328	11	7766
1910	7766	+ 262	+ 92	+ 2	+ 356	6	8116
1911	8116	+ 243	+ 62	÷ 27	+ 278	14	8380
$\frac{1}{1}$ 1912— $\frac{31}{3}$ 1913	8380	+ 242	+ 16	+ 111	+ 369	12	8737
$\frac{1}{4}$ 1913— $\frac{31}{3}$ 1914	8737	+ 153	+ 22	÷ 94	+ 81	7	8811
$\frac{1}{4}$ 1914— $\frac{31}{3}$ 1915	8811	+ 141	+ 18	÷ 41	+ 118	13	8916
$\frac{1}{4}$ 1915— $\frac{31}{3}$ 1916	8916	+ 154	+ 3	+ 92	+ 249	16	9149
$\frac{1}{4}$ 1916— $\frac{31}{3}$ 1917	9149	+ 124	÷ 20	+ 67	+ 171	29	9291
$\frac{1}{4}$ 1917— $\frac{31}{3}$ 1918	9291	+ 143	÷ 27	÷ 84	+ 32	14	9309
$\frac{1}{4}$ 1918— $\frac{31}{3}$ 1919	9309	+ 100	÷ 35	+ 24	+ 89	22	9376
$\frac{1}{4}$ 1919— $\frac{31}{3}$ 1920	9376	+ 87	÷ 66	+ 55	+ 76	20	9432
$\frac{1}{4}$ 1920— $\frac{31}{3}$ 1921	9432	+ 31	÷ 32	+ 22	+ 21	17	9436
$\frac{1}{4}$ 1921— $\frac{31}{3}$ 1922	9436	+ 80	÷ 6	÷ 122	÷ 48	8	9380
$\frac{1}{4}$ 1922— $\frac{31}{3}$ 1923	9380	÷ 74	÷ 6	÷ 53	÷ 133	13	9234
$\frac{1}{4}$ 1923— $\frac{31}{3}$ 1924	9234	÷ 41	÷ 26	÷ 92	÷ 159	6	9069
$\frac{1}{4}$ 1924— $\frac{31}{3}$ 1925	9069	÷ 81	÷ 3	÷ 165	÷ 249	4	8816
$\frac{1}{4}$ 1925— $\frac{31}{3}$ 1926	8816	÷ 57	÷ 19	÷ 86	÷ 162	13	8641
$\frac{1}{4}$ 1926— $\frac{31}{3}$ 1927	8641	+ 77	0	÷ 25	+ 52	11	8682
$\frac{1}{4}$ 1927— $\frac{31}{3}$ 1928	8682	+ 73	÷ 13	+ 8	+ 68	12	8738
$\frac{1}{4}$ 1928— $\frac{31}{3}$ 1929	8738	+ 129	÷ 19	+ 6	+ 116	17	8837

Undervisningspligtige Børn.

Indberetning til Ministeriet om Fordeling i Skolerne af undervisningspligtige Børn (ca. 7—14 Aar) i Aarhus nedennævnte Aars 31. December.

Anm. Under 1 opføres alle kommunale Skoler, Betalings-skoler og Friskoler, fra 1916 derfor ogsaa Marselisborg Skole. Under 2 opføres Katedralskolen, samt fra 1890 eksamensberettigede Realskoler og Marselisborg Skole, den sidste til 1915. Under 3 opføres til 1880 alle Privatskoler ogsaa de eksamensberettigede.

Aar	1. Kommunale Skoler		2. Eksamensberettigede Privatskoler og Katedralsk.		3. Andre Privatskoler		4. Underviste i Hjemmet		5. Uden Undervisning		I alt	Bemærkninger
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%		
1860	876	67,4	124	9,5	208	16,0	28	2,2	ca. 64	4,9	ca. 1300	¹⁾ Nogle af disse formentlig i. U. (5). ²⁾ Skolen mist sine 2 yngste Kl 1871-72. ³⁾ Heraf 3 i andre Kommuner. ⁴⁾ Heraf 12 endnu ikke indmeldt. ⁵⁾ 24 ikke indmeldt. ⁶⁾ 8 ikke indmeldt. ⁷⁾ 2 ikke indmeldt. ⁸⁾ 1 ikke indmeldt. ⁹⁾ 1 ikke indmeldt. ¹⁰⁾ 5 ikke indmeldt. ¹¹⁾ 1 ikke indmeldt. ¹²⁾ 5 i andre Komm. 2 ikke indmeldt.
1870	1359	63,2	172	8,0	467	21,7	153 ¹⁾	7,1			2151	
1880	1952	59,8	77 ²⁾	2,4	1071	32,8	56	1,7	110	3,3	3266	
1890	3532	64,4	246	4,5	1552	28,3	51	0,9	104	1,9	5485	
1900	5138	68,9	454	6,1	1777	23,9	29	0,4	53	0,7	7454 ³⁾	
1905	6312	74,9	1077	12,8	982	11,6	33	0,4	27	0,3	8431	
1910	7681	81,8	1070	11,4	611	6,5	11	0,1	20 ⁴⁾	0,2	9393	
1912	8270	84,0	1015	10,3	507	5,2	17	0,2	36 ⁵⁾	0,3	9845	
1914	8406	85,8	946	9,6	423	4,3	5	0,1	13 ⁶⁾	0,2	9793	
1916	8906	87,9	794	7,8	400	3,9	15	0,2	23 ⁷⁾	0,2	10138	
1918	8949	87,5	824	8,0	444	4,3	5	0,1	11 ⁸⁾	0,1	10233	
1920	8939	86,8	1011	9,8	327	3,1	4	0,1	19 ⁹⁾	0,2	10300	
1922	8733	86,2	1066	10,5	303	3,0	2	0,1	20	0,2	10124	
1924	8265	85,9	1047	10,8	288	3,0	4	0,1	20 ¹⁰⁾	0,2	9624	
1926	8101	87,3	915	9,8	232	2,5	10	0,1	23 ¹¹⁾	0,3	9281	
1928	8236	88,6	794	8,5	236	2,5	6	0,1	21 ¹²⁾	0,3	9293	

Eksaminander, Biblioteker, Sløjd og Husgerning m. m.

1/4—31/3	Eksaminander				Borgersk. Deltagere i				
	Stu- denter- eksa- men	Real- eksa- men	Mel- lem- skole- eks.	Børnebiblioteker		Sløjd	Hus- ger- ning	Skole- have- arbejde	Som- mer- bad- ning
				Bind	Udlaan				
1909—10			73	3717		350	193		
1910—11		38	69	4249		924	394	130	5773
1911—12		44	103	4695		1767	557	160	6287
1912—13		59	96	5421		2031	606	165	6587
1913—14		54	94	6021		2111	618	170	6724
1914—15		58	93	6530	44884	2079	952	170	5695
1915—16		62	98	7935	42969	2174	1033	170	6713
1916—17		69	111	8455	45409	2187	1062	175	6895
1917—18	14	89	116	9119	54078	2184	1234	220	7336
1918—19	13	78	141	10066	47080	2193	1195	320	7555
1919—20	6	95	158	10204	50304	2238	1163	370	7604
1920—21	15	109	169	10836	51279	2208	1167	543	7585
1921—22	10	130	169	11851	60397	2268	1197	515	8121
1922—23	8	119	180	12652	68315	2728	1130	581	7803
1923—24	15	133	213	13575	80323	2672	1069	549	7315
1924—25	11	147	198	14603	77767	2548	1094	573	7787
1925—26	12	135	206	15211	74899	2440	1033	655	7025
1926—27	10	139	184	15116	75027	2378	1041	661	6898
1927—28	12	124	187	16449	82464	2346	1021	696	6714
1928—29	21	110	182	16532	72633	2249	975	651	6720

Skolevæsenets Udgifter, Klasseværelser, Lærere, Børnetal, Klassetal, Timetal.

Aar	Folketal i Aarhus efter Aarets Tælling	Løbende Skoleudgifter			Undervisningslokaler						Fast ansatte Lærere ved Aarets Begyndelse	Skolernes		Lærernes ugentl. Time-tal
		Staten og Skolefonden	Kommunen	Komm. Udgift pr. Indbygger	Normalklasser	Gymnastiksale	Sangsale	Natur-kundskabskl.	Sløjdklasser	Husgeringlok		Børne-tal ved Aarets Slut-ning	Klasse-tal	
1895	36465		140915,21	3,86	85 ²⁾	4	2				57	4375	142	
1902	51897 ¹⁾	25140,03	223482,89	4,31	96 ³⁾	5	3				104	5580	181	
1905—06	53136	33025,61	272042,89	5,12	120 ³⁾	7	5				120	6213	212	
1909—10	58858	79054,83	565944,38	9,62	142	8	7	3	4	5	169	7449	259	7257
1914—15	61946	118522,34	732503,24	11,82	188	12	14	11	7	7	216	8811	294	8803
1919—20	71391	693742,92	1317390,25	18,45	201	13	14	15	8	7	247	9660	331	9918
1924—25	74323	799455,80	1823818,45	24,54	237	17	16	22	9	8	278	9386	323	9575
1928—29	78098	694459,31	1592588,92	20,39	237	17	16 ⁴⁾	22	9	8	277	9088	306	8944

¹⁾ Folketallet 1903.

²⁾ Heraf 7 i den gl. Skole paa Vestergade, hvis Lokaler i følgende Aar ikke er medregnet.

³⁾ Heraf 2 i Skolen paa Christiansbjerg, som i følgende Aar ikke er medregnet.

⁴⁾ 3 Sangklasser benyttes tillige som Geografiklasser.

Bestyrere af private Skoler i Aarhus 1858–1929.

Fortegnelsen, som er bygget paa de aarlige Indberetninger til Ministeriet om Skolevæsenets Tilstand, maa paa Grund af disses Ufuldstændighed gives med Forbehold. – Navne som Jensen, Hansen, Frandsen, der optræder flere Gange, har ikke altid med Sikkerhed kunnet holdes ude fra hinanden. Smaa Pogeskoler nævnes ikke i Indberetningerne, naar de ikke har Elever over 7 Aar, og de kan jo derfor godt have eksisteret. Den samme Skole er vel hyppigt gaaet over fra en Bestyrer til en anden; men da Indberetningerne intet meddeler derom, kan det kun i de færreste Tilfælde oplyses. Ved 1858 og til Dels 1859 er nævnt alle de daværende Skolebestyrere, selv om deres Skoler var oprettet tidligere. Elevtallet, som angiver tilnærmelsesvis mindste og største Antal undervisningspligtige Børn (ca. 7 – 14 Aar), meddeles for at give et Begreb om Skolernes Størrelse. *Ophørt* betyder, enten at Skolen er nedlagt, eller at den er overtaget af en anden. *P* betyder Pigeskole, *D* Drengeskole og *B* blandet Skole.

Skolen oprettet	Nr.	Bestyrerens Navn	Elevantal	Ophørt	Bemærkninger	
1858	1	Frk. L. Bjerget	8–10	1859	P. Fra 1860 sammen med Søsteren Frk. G. Bjerget.	
1858	2	Frk. G. Bjerget	8–17	1871	P.	
1858	3	Frk. Pauline Worm	24–46	1862	P.	
1858	4	Frk. Strøm	12–14	1860	P.	
1858	5	Frk. Kjærulf	9–29	1884	P.	
1858	6	Fru Selmer	6–20	1860	P.	
1858	7	Frk. Fejlberg	6–24	1866	D.	
1858	8	Hr. L. Lindhard	28–60	1866	D.	
1858	9	Frk. Lindhard	12–20	1866	P.	
1859	10	Fru Møller	3	1859	} 1865–66 synes Skolerne slaaet sammen.	
1859	11	Fru Poulsen	5	1859		
1859	12	Fru Hørning	3	1859		
1859	13	Fru Kraiberg	2	1860		P.
1859	14	Frk. Ebeling	4–7	1862		P.
1859	15	Fru Sabro	2–5	1871		P.
1859	16	Fru Markmann	3–10	1863		P.
1859	17	Adjunkt Arentzen	13–25	1862		D.
1859	18	Hr. Grouleff	8–26	1864		D.

Forberedelsesskole til Katedralskolen

Skolen oprettet	Nr.	Bestyrerens Navn	Elevantal	Ophørt	Bemærkninger
1859	19	Frk. Schmidt	7—33	1864	D. Senere Pigeskole og blandet Skole.
1860	20	Frk. Muus	8—19	1878	P.
1860	21	Frk. A. Starcke	3—10	1864	P. Se Nr. 37.
1860	22	Frk. Krogh	8—12	1866	P.
1860	23	Hr. Hee	5	1860	D.
1861	24	Frk. Henriksen	5—12	1865	P.
1861	25	Frk. Mikkelsen	10—26	1869	P. Se Nr. 48
1861	26	Fru Pfeiffe	5	1861	P.
1861	27	Frk. Carlsen	5—9	1870	P.
1862	28	Frk. Røse	3—17	1882	P.
1863	29	Frk. Dahlerup	11—12	1865	P.
1863	30	Frk. With	3—6	1873	P.
1863	31	Frk. Harpøth	12—16	1873	P.
1864	32	Frk. Jørgensen	16—79	1873	B.
1865	33	Frk. Brendstrup	14	1866	P.
1865	34	Frk. Bøggild	7—12	1870	P. Senere B.
1865	35	Frk. Hornbech	14—29	1870	P.
1865	36	Frk. Prunst	4—6	1872	P.
1865	37	Frk. Sørensen	29—166	1897	P. Overtog Skolen efter Nr. 21. Se desuden 136 og 160.
1866	38	cand. theol. Meyling	28—69	1872	D. Aarhus private Realskole. Fortsættes 1872 af Fenger, 1910 af B. Brandt og 1917 af Ax. Hansen.
1866	39	Hr. Krog Jensen	9	1867	D.
1867	40	Hr. P. M. Albeck	17—172	1913	D. Katedralskolens Forberedelsesskole. 1889 blev Adjunkt Engell Medbest., 1905 Adjunkt M. Møller, som var Bestyrer 1913—26, da Hr. K. Haagerup blev Bestyrer af Skolen (nu „Forældresk.“).
1868	41	Hr. Kallesøe	22—69	1872	B. Se Nr. 67.
1869	42	Frk. Ramløss	11—15	1871	P. Se Nr. 61.
1870	43	Frk. Ejby	7	1872	B.
1870	44	Frk. Lindhard	2 110	1916	P. Se Nr. 179.
1870	45	Frk. Frandsen	7 18	1875	B.
1870	46	Frk. Aae	2—7	1875	P.
1870	47	Fru Brodersen	4—7	1873	B.

Skolen oprettet	Nr.	Bestyrerens Navn	Elevantal	Ophørt	Bemærkninger
1870	48	Frk. Bursche	13—68	1908	P. Overtog Skolen efter Nr. 25.
1870	49	Frk. Galthen	3	1870	P.
1870	50	Frk. Holm	4	1870	P.
1870	51	Frk. Nellemann	5—9	1875	P.
1870	52	Frk. Thygesen	7—10	1874	P.
1870	53	Frk. Thaanum	8—15	1882	P.
1871	54	Frk. Kirkebye	12—30	1881	B.
1871	55	Frk. O. Møller	17—29	1878	P. Bestyrerinden er Nr. 103 i Lærerfortegnelsen.
1871	56	Frk. Hørret	5—19	1886	B.
1871	57	Fru Kuhn	8—42	1886	B.
1871	58	Frk. Stigaard	7—40	1898	B.
1872	59	Hr. P. B. Fenger	69—199	1910	D. Overtog Skolen efter Nr. 38. Se endvidere Nr. 177 og Nr. 181.
1872	60	Frk. Lowson	20—22	1875	P.
1872	61	Søstrene Wissing	14—46	1909	P. Overtog Skolen efter Nr. 42.
1872	62	Fru Svendsen	3—5	1873	B.
1872	63	Hr. Breitzmann	2—28	1880	B.
1872	64	Frk. Schandorff	3—7	1873	P.
1872	65	Frk. Meyer	8—14	1875	P.
1872	66	Fru Kipp	3—9	1886	D. Senere B.
1873	67	and. theol. Høyer	52—110	1879	B. Overtog Skolen efter Nr. 41. Se endvidere Nr. 99.
1873	68	Frk. Laussen	18—24	1881	P.
1873	69	Frk. Lassen	16—61	1883	P. Eleverne 1884 i Skole hos Nr. 37.
1873	70	Frk. Liisberg	4—12	1874	B.
1873	71	Frk. Hveisel	3—16	1875	B.
1873	72	Frk. Jensen	4—11	1881	B.
1874	73	Fru Behrmann	6	1874	B.
1874	74	Fru Faxholm	4—21	1882	B.
1874	75	Frk. A. Frandsen	3—7	1890	B.
1874	76	Frk. Kloppenborg	6—11	1876	B.
1874	77	Katolsk Skole	64—94		B. Lohmann til 1894 Brüggemann 1895—96 Schmid 1897—1901 Brandt 1902—05 Schmid 1905—20 Nøsen 1920—27 Koch 1927—
1874	78	Fru Larsen	3—13	1893	B.

Skolen oprettet	Nr.	Bestyrerens Navn	Elevantal	Ophørt	Bemærkninger
1874	79	Fru Poulsen	5-17	1896	B.
1874	80	Frk. Tørsleff	5	1874	B.
1875	81	Hr. Andersen	18-29	1877	B.
1875	82	Frk. Primon	12	1875	P.
1875	83	Frk. Rose	11-47	1896	B.
1876	84	Fru Fagerstrøm	30-34	1878	B. Mormonskole.
1877	85	Frk. Berling	5-12	1880	B.
1877	86	Hr. Poulsen	11-26	1879	B.
1877	87	Frk. Wolff	23-37	1878	B.
1877	88	Frk. Herskind	12-67	1877	P. Eleverne i 1898 i Skole hos Nr. 160.
1879	89	Hr. V. Fønss	190-48	1910	B.
1879	90	Frk. Gjerding	17-32	1881	B.
1879	91	Hr. Koch	16-45	1883	D. Se Nr. 113.
1880	92	Frk. Flarup	6-16	1888	D.
1880	93	Frk. M. Jensen	8-10	1881	B.
1880	94	Frk. Kjerulff	16-64	1899	B. Senere P. Se Nr. 163.
1880	95	Hr. Pedersen	7-72	1882	B.
1880	96	Frk. Rasmussen	6-8	1881	P.
1880	97	Frk. Struve	8-29	1891	B.
1880	98	Fru Thomsen	10	1880	B.
1881	99	Hr. Knudsen	75-111	1884	B. Overtog Skolen efter Nr. 67. Se endvidere Nr. 128.
1881	100	Hr. M. Holm	2-34	1888	B.
1881	101	Marie Holm	3-7	1882	P.
1881	102	Hr. Holck	2	1881	P.
1881	103	Frk. Stabell	4-9	1890	P.
1881	104	Hr. K. Jensen	3-6	1882	B.
1881	105	Anna Petersen	4-16	1896	B.
1882	106	Fru Bang	7-10	1883	B.
1882	107	Frk. A. Johansen	20-31	1886	B. Eleverne 1887 i Skole hos Nr. 122.
1882	108	Fru Svane	4-23	1892	B.
1882	109	Hr. Wiegelsen	5	1882	D.
1884	110	Fru Andersen	2	1884	B.
1884	111	Frk. Bayer	7	1884	P.
1883	112	Fru Dahl	2	1907	B.
1884	113	Hr. Hansen	11-22	1889	D. Overtog Skolen efter Nr. 91.
1884	114	Frk. K. Kraiberg	3-14	1918	B.

Skolen oprettet	Nr.	Bestyrerens Navn	Elevantal	Ophørt	Bemærkninger
1884	115	Frk. Holst	3	1884	B.
1884	116	Fru Neuhaus	12-33	1889	B.
1884	117	Frk. Nielsen	2	1884	B.
1884	118	Hr. N. Olesen	2-16	1889	B.
1884	119	Frk. Simonsen	1-18	1900	B.
1884	120	Fru Smith	4	1884	B.
1884	121	Frk. Svendsen	1-41	1898	B.
1884	122	Frk. Tarliong	4-74	1911	P. Senere B Overtog Frk. Johansens Skole. 1911 blev Skolen optaget i Aarhus pr. Realskole.
1884	123	Frk. Zahle	1	1885	P.
1885	124	Frk. Gammelgaard	1-16		B. Senere Børnehave.
1885	125	Frk. Hansen	7-28	1891	B.
1885	126	Frk. Høyer	2	1886	P.
1885	127	Hr. Kallesen	2	1886	D.
1885	128	Hr. A. Kirkegaard	114-146	1920	B. Overtog Skolen efter Nr. 99 Se endvidere Nr. 185.
1885	129	Frk. Schouby	4-4	1886	P.
1885	130	Frk. Mikkelsen	5	1885	B.
1885	131	Frk. Sindal	8-46	1890	B.
1887	132	Frk. Andersen	9	1887	B.
1887	133	Frk. Ottesen	17-127	1900	B. Se Nr. 165.
1887	134	Hr. A. V. Christensen	7-82	1911	B. Nr. 177 Brandt købte Skolen og drev den til 1917. Derefter overtoges den af Nr. 180.
1887	135	Frk. Strunck	5-9	1889	P.
1888	136	Sørensen & Høgsbro	36-174	1897	P. 1889 Frk. Sørensen alene. Fortsat af Nr. 160.
1888	137	Frk. Hammer	28-40	1897	B.
1888	138	E. Jensen	13-25	1889	B.
1889	139	Frk. Berling	17	1889	B.
1889	140	Frk. Erhardi	2-7	1896	D.
1889	141	Fru A. Laursen	33-211	1911	B. Fra 1911 Frk. M-Nielsen. 1929 Hr. D. Stoye.
1889	142	Frk. Mielcke	5	1889	B.
1889	143	Frk. Schlichtkrull	3-6	1891	B.
1889	144	Fru Holm	4-7	1894	D.

Skolen oprettet	Nr.	Bestyrerens Navn	Elevantal	Ophørt	Bemærkninger	
1890	145	Frk. Nielsen	14—24	1899	B.	
1891	146	Frk. la Cour og Tvede	35—85	1904	P.	Eleverne 1904 i Skole hos Nr. 160.
1892	147	Frk. Møller	3	1892	B.	
1892	148	Frk. Koch	17	1892	B.	
1892	149	Frk. Lorentzen	2—5	1896	B.	
1892	150	Frk. Rasmussen	7—9	1894	B.	
1893	151	Frk. Grünvaldt	2	1893	P.	
1893	152	Fru Hansen	3—13	1896	P.	
1893	153	Frk. Jensen	47—91	1895	B.	
1895	154	Hr. Christiansen	12—47	1899	B.	Overtoges af Hørup og foren. med Nr. 165.
1895	155	Frk. Sedorff	4	1896	D.	Nb. Nr. 164.
1896	156	Fru J. Petersen	95—98	1897	B.	
1896	157	Hr. Jørgen Petersen	12—17	1898	B.	
1897	158	Hr. Vald. Munck	34—79	1906	B.	Se Nr. 174.
1897	159	Hr. Riis	36—105	1907	B.	Eleverne 1907 i Skole hos Nr. 89.
1897	160	Frk. Elise Schmidt	162—232	1919	P.	Overtog Skolen efter Nr. 37, Se endvidere Nr. 88 - 136 - 146 - 184.
1899	161	Hr. Bondo Hansen	52—101	1901	B.	Nr. 168 i Lærerfort.
1899	162	Hr. O. Gudme	80—183	1916	B.	Skolen overtaget af Aarhus Kommune.
1899	163	Fru Holm	60—44	1903	B.	Overtog Skolen efter Nr. 94.
1900	164	Fru Clausen	60	1901	B.	Bestyrer af Nr. 154.
1900	165	Hr. Joh. Lund	107	1901	B.	Overtog Skolen efter Nr. 133. Se endvidere Nr. 168.
1901	166	Frk. I. Dantzer	4—4	1917	P.	
1901	167	Frk. Jørgensen	3	1902		
1901	168	Hr. Hørup	60—143	1905	B.	Overtog Nr. 154 og Nr. 165. Se endvidere Nr. 173.
1901	169	Frk. D. Jensen	31—46	1911	B.	
1906	170	Fru J. Clemmensen	4			
1905	171	Hr. J. P. Frandsen	30	1909	B.	Se endvidere Nr. 176.
1906	172	I. Rasmussen	3	1911	B.	Eleverne i 1911 i Skole hos Nr. 134.
1906	173	Hr. L. J. Hansen	124—136	1907	B.	Overtog Skolen efter Nr. 168. Se endvidere Nr. 175.
1906	174	Hr. Bjørnsgaard	79—74	1907	B.	Overtog Skolen efter Nr. 158.
1907	175	Hr. Nordhjelm	136—129	1911	B.	Overtog Skolen efter Nr. 173. Brandt købte Skolen 1911.

Skolen oprettet	Nr.	Bestyrerens Navn	Elevantal	Ophørt	Bemærkninger
1909	176	Hr. Pastor Højmark	45—43	1918	B. Overtog Skolen efter Nr. 170. Se endvidere Nr. 182.
1910	177	Hr. B. Brandt	199—114	1917	B. Overtog Skolen efter Nr. 59. Se endvidere Nr. 181.
1911	178	Frk. M. Nielsen	221—209	1929	B. Overtog Skolen efter Nr. 141. Se endvidere Nr. 186.
1916	179	Frk. N. Koch	85—209		P. Overtog Skolen efter Nr. 44.
1917	180	Frk. M. Christensen	39—40	1918	B. Overtog Skolen efter Nr. 177, som 1911 købte den af Nr. 134
1917	181	Hr. Ax. Hansen	101—157		B. Overtog Skolen efter Nr. 177.
1918	182	Hr. K. Lund	44—34		B. Overtog Skolen efter Nr. 176
1918	183	Frk. A. E. Simonsen.	23—42		B. Adventistskole.
1918	184	Frk. A. Bjerregaard	240—185		B. Overtog Skolen efter Nr. 160
1920	185	Hr. E. Kirkegaard	146—147		B. Overtog Skolen efter Nr. 128.
1929	186	Hr. E. D. Stoye	219—		B. Overtog Skolen efter Nr. 178.

NAVNEFORTEGNELSE

Naar der henvises til Tillægget, er tilføjet T foran Sidetallet. B efter Tallet betyder, at et Billede findes paa den paagældende Side. Læ. = Lærer. Li. = Lærerinde. Skolebest. = Bestyrer af en Privatskole, f. efter Tallet betyder, at Navnet ogsaa forekommer paa følgende Side eller Sider.

- Aae. Skolehest., Frk. 84 f. T 41.
 Aae J. J., Overlæ. 33 f. 47. 81.
 Aagaard A. P. H., Læ. 211 B. T 33.
 Aagaard C. C., Skolebetjent T 34.
 Aalsø J. N., Læ. 216 B. T 20.
 Agerschou E. K., Læ. 173 B. T 32.
 Ahlmann V., Arkitekt 98.
 Albeck A. M., Li. T 18.
 Albeck P. M., Skolebest. 84 f. T 41.
 Albrechtsen A. E., Li. 176 B. T 26.
 Alling A. M. A., Li. 101 B. T 11.
 Alstrup E. K. H., Li. 211 B. T 27.
 Alstrup J. A., Adjunkt 205 B. T 30.
 Andersen, Tegneinspektør 115.
 Andersen, Skolebest. T 43.
 Andersen, Skolebest., Fru T 43.
 Andersen, Skolebest., Frk. T 44.
 Andersen A., Li. 113 B. T 23.
 Andersen A. J., Læ. 113 B. T 23.
 Andersen A. V., Læ. 176 B. T 21.
 Andersen C., Skolebetjent T 34.
 Andersen E. M., Li. 216 B. T 30.
 Andersen F. C. M., Li. 173 B. T 31.
 Andersen F. V., Læ. 108 B. T 32.
 Andersen H. E. M., Li. T 25.
 Andersen H. L., Læ. 96 B. T 15.
 Andersen H. M., Li. 198 B. T 30.
 Andersen J., Skolebetjent 96 B. T 34.
 Andersen J. Ch. J., Li. T 25.
 Andersen Jul., Fabrikant T 5.
 Andersen K. M., Li. T 13.
 Andersen M. C., Li., 176 B. T 33.
 Andersen N. P., Læ. 59 B. T 26.
 Andersen P. Chr. A., Læ. 216 B. T 32.
 Andreasen C. M., Skolebetjent T 34.
 Ankersen J., Læ. 173 B. T 22.
 Appelt V., Li. 29 B. 68. T 12.
 Arlund N. P. K., Læ. 173 B. T 24.
 Arndal O. L., Læ. 96 B. T 23.
 Arnstrup Fru 107 B.
 Arnstrup J. J., Overlæ., 107 B. 142. 160 f. 166. T 14.
 Arntzen O. C. L., Overlæ. T 40.
 Assens F. E., Li. 113 B. T 18.
 Atling J. C., Li. 109. T 15.
 Baadsgaard I. Chr., Læ. 96 B. T 28.
 Baadsgaard N., Li. 211 B. T 32.
 Baark G. J. F., Læ. 58 B. T 19.
 Baastrup A. E., Postkontrollør T 6 f.
 Bach M., Li. 211 B. T 27.
 Baden A. J., Li. 205 B. T 30.
 Baden H. J., Læ. T 26.
 Balslev J. Chr., Sognepræst. T 4 f.
 Balslev T. E., Li. 176 B. T 25.
 Bang Skolebest., Fru T 43.
 Bang Chr., Købmand 32.
 Bang A. K., Læ. 101 B. 102 B. T 18.
 Bardenfleth V., Stiftamtmand T 3.
 Baumann C. H. F. R., Kaptajn 63 f. 79. T 4.
 Baune J., Købmand T 4 f.
 Baunsgaard P., Grosserer T 6.
 Bayer, Skolebest., Frk. T 43.
 Bech, Madam 24.
 Bech A., Læ. T 22.
 Becker E., Li. 107 B. T 10.
 Behrmann, Skolebest., Fru T 42.
 Bendix P. C., Provst 42 f. T 3.
 Berg J., Politibetjent, Frk. T 6.
 Berling, Skolebest., Frk. T 43 f.
 Bertelsen C., Købmand 104.
 Bertelsen F., Læ. 176 B. T 30.
 Bertelsen H. C. V. G., Skoleinspektør 69. 83. 141. 177 B.
 Bertelsen H. J. V., Læ. T 9.
 Bertelsen M., Li. se Christensen M.
 Bigandt A. H. M., Li. T 13.
 Birch Chr., Overretssagfører T 5.
 Bitsch M., Frue T 5.
 Bjerget, Skolebest., Frk. 36. 84. T 40.
 Bjerre K. P. D., Li. T 12.
 Bjerregaard, Skolebest., Frk. 35.

- Bjerregaard A., Skolebest., Frk. T 46.
 Bjørn A. S., Li. T 26.
 Bjørn K. J. H. S., Læ. T 21.
 Bjørnsgaard, Skolebest. T 45.
 Blach, Madam 35.
 Blichfeldt A., Li. T 20.
 Bloch-Jørgensen K., Tandlæge 225.
 Blom Salmonsens G. M., Li. 72 B. T 30.
 Blom Salmonsens H. Chr., Læ. 176 B. T 31.
 Bock J. H., Læ. T 8.
 Boesen C. V., Stiftsprovst. 21. 25. 33. 36.
 T 3.
 Boesen E. F., Stiftsprovst 42 f. T 3 f.
 Bojsen S. Chr., Li. 205 B. T 23.
 Bomholt Andersen G. L., Li. T 29.
 Bondo-Hansen H., Læ. 107 B. 108 B. T 17. 45.
 Borgen V. A., Professor 16.
 Brammer G. P., Biskop T 3.
 Brandt, Skolebest. T 42.
 Brandt B., Skolebest. T 46.
 Brandt L. K., Læ. 58 B. 173 B. T 16.
 Brandt Lassen H. M., Læ. 211 B. T 32.
 Brandt Nielsen N., Skolebetjent T 34.
 Brask T. J., Lektor T 28.
 Brathlund F. H. A., Læ. 30 B. 228. T 24.
 Breitzmann, Skolebest. 85. T 42.
 Brendstrup, Skolebest., Frk. T 41.
 Brill K. S. H., Li. 176 B. T 19.
 Brill P. N., Læ. 113 B. T 21.
 Brix J. Chr., Sognepræst T. 3.
 Brodersen, Skolebest., Frk. 84. T 41.
 Brown C. W., Li. T 24.
 Bruun C. S. L., Li. T 14.
 Bruun-Rasmussen F. Ch., Stiftsprovst T 3 f.
 Brüggemann, Skolebest. T 42.
 Brøndsted, Læge 41.
 Buch H. Chr., Læ. 216 B. T 23.
 Buchwald W. Chr., Li. 101 B. T 22.
 Bursche, Skolebest., Frk. 84 f. 186. T 42.
 Busch M., Tandlæge 225.
 Buur Chr., Skoledirektør 177. 237 B. 239.
 Bøggild, Skolebest., Frk. 35. T 41.
 Bøgh J., Li. 107 B. T 18.
 Bønløkke Andersen M. M., Li. 211 B. T 28.
 Bønløkke Andersen O., Læ. 173 B. T 26.
 Carlsen, Skolebest., Frk. T 41.
 Carøe A., Adjunkt 16.
 Christensen A. C., Skolebetjent T 34.
 Christensen A. S., Li. 176 B. T 24.
 Christensen A. V., Skolebest. 186. T 44.
 Christensen C. E., Læ. 58 B. 59 B. T 14.
 Christensen D. M. A., Li. 113 B. T 24.
 Christensen H. C., Læ. 95 B. 132. 134. T 10.
 Christensen K. M., Li. T 31.
 Christensen K. P. K., Overlæ. 95 B. 159 f.
 T 12.
 Christensen M., Li. 95 B. T 14.
 Christensen M., Skolebest., Frk. T 46.
 Christensen M. S. K., Li. T 28.
 Christensen N., Li. T 19.
 Christensen N., Li. T 32.
 Christensen O., Li. 173 B. T 25.
 Christensen P. M., Li. 211 B. T 32.
 Christensen S. P., Læ. T 12.
 Christensen V., Sagfører T 5.
 Christensen Lund J. J., Læ. 59 B. T 22.
 Christiansen, Skolebest. T 45.
 Christiansen A. E. F., Li. T 27.
 Christiansen Chr., Sekretær. T 6 f.
 Christiansen C. L., Læ. 211 B. T 25.
 Christiansen K. O., Adjunkt, Frk. T 28.
 Christiansen N., Læ. T 11.
 Christophersen J. G. R., Læ. 101 B. T 21.
 Chronholm J. O., Læ. 22. 24. 33. 81.
 Clausen, Skolebest., Fru T 45.
 Clausen J., Biskop T 3.
 Clausen J. P., Læ. 59 B. T 28.
 Clemmensen, Skolebest., Fru T 45.
 Dahl, Skolebest., Fru T 43.
 Dahl C. B. A., Stiftamtmand T 3.
 Dahl D. T. L., Li. T 17.
 Dahl I. C. K., Li. 29 B. 30 B. T 15.
 Dahl T. Chr., Stiftamtmand T 3.
 Dahlerup, Skolebest., Frk. T 41.
 Dahlerup M. H. L., Stiftsprovst 17. 21. T 3.
 Dahlerup V., Professor 98.
 Dantzer I., Skolebest., Frk. T 45.
 Demstrup M. P., Skolebetjent T 34.
 Dencker C. J. M., Li. T 15.
 Diedrichsen M. Chr., Li. 101 B. T 18.
 Dons H. C., Stiftamtmand T 3.
 Drachmann A. G., Professor 74.
 Draiby F., Stadsarkitekt 237 B.
 Drescher M. P., Konsul T 5.
 Dreyer C. V. J., Stiftamtmand T 3.
 Ebeling, Skolebest., Frk. T 40.
 Eddy D., Frue T 5.
 Egelund A. Chr., Overlæ. 38 f.
 Egelund, Li. 23. 38. T 7.
 Eiby, Skolebest., Frk. 84. T 41.
 Elbæk R. P. P., Læ. 58 B. 211 B. T 7. 15.
 Elkjær S. K., Læ. T 25.
 Elmquist, Sognepræst 36.
 Enemark J. Chr., Læ. 173 B. T 30.
 Enemark K. L. I., Læ. 59 B. T 32.
 Enevoldsen E., Li. 216 B. T 22.
 Enevoldsen J. K., Læ. 237 B. T 24.
 Erhardi, Skolebest., Frk. T 44.

- Eriksen H., Journalist T 6.
 Esmann J. V., Sagfører 60. 63. 64 B. 80. T 4f.
 Faber J. Chr., Kateket 32 B. T 8.
 Fagerstrøm, Skolebest., Fru 85. T 43.
 Fangel P. G., Lektor 205 B. T 28.
 Faxholm, Skolebest., Fru 85. T 42.
 Fejlbjerg, Skolebest., Frk. T 40.
 Fenger P. B., Skolebest. 55. 62. 85. 89. 91.
 116 f. 151. T 4. 42.
 Fibiger E., Forfatterinde 40.
 Filskov Christensen J. Chr., Læ. 96 B. T 28.
 Findal J. K., Læ. 113 B. T 18.
 Fjord N. J., Læ. 18 f. 24. 31. 33. 36. 38. T 8.
 Flagstad A. E., Li. 29 B. T 13.
 Flarup, Skolebest., Frk. T 43.
 Fog B. J., Biskop T 3.
 Fog G., Li. 176 B. T 31.
 Fogh-Hansen A. K., Li. 173 B. T 18.
 Fogh Møzensen J., Forretningsfører T 6.
 Fog-Petersen F. P., Sognepræst T 4 f.
 Foldby H. S., Læ. T 22.
 Frandsen, Madam 35.
 Frandsen, Skolebest., Frk. 84 f. T 41.
 Frandsen A., Skolebest., Frk. T 42.
 Frandsen J. P., Skolebest. T 45.
 Frantzen F. Chr., Læ. 58 B. T 17.
 Friis H. C. L. W., Læ. 33. 36. T 8.
 Friis-Jensen K., Li. 216 B. T 26.
 Frimodt-Møller H. O., Sognepræst T 4 f.
 Frost Chr. E., Læ. 211 B. T 26.
 Funch C. G. C., Overlæ. 16 f. 42. 47. 54. 60 f.
 63 f. 67 B. 76. T 4 f.
 Fønss V., Skolebest. 151. 186. T 43.
 Gade N. Chr. N., Læ. 96 B. T 14.
 Galthen, Skolebest., Frk. T 42.
 Galthen J., Li. 33 f. T 42.
 Gammelgaard, Skolebest., Frk. T 44.
 Gamst V., Glarmester 42. 76. T 4 f.
 Gandrup Chr. R., Læ. 108 B. 237 B. T 24.
 Gandrup J., Li. 113 B. T 24.
 Gandrup J. J., Læ. T 23.
 Geertsen M., Bogtrykker T 5.
 Geest H. M. N., Læ. 211 B. T 29.
 Geest M. H., Li. 211 B. T 30.
 Gisselbæk A., Læ. 102 B. T 33.
 Gjaldbæk N., Li. 216 B. T 31.
 Gjerding, Skolebest., Frk. T 43.
 Glaser R., Li. 102 B. T 23.
 Glavind A. M., Læ. 101 B. 173 B. T 19.
 Glavind E., Li. 101 B. 173 B. T 19.
 Graah J. A., Stiftamtmand T 3.
 Grabow J. M. M., Læ. T 9.
 Gregersen J. B. D., Læ. 211 B. T 33.
 Groes-Petersen A. B. M., Li. 108 B. T 14.
 Groulef, Skolebest. 37 f. T 40.
 Grundtvig N. F. S. 8 f.
 Grupp C., Li. 211 B. T 29.
 Grünwaldt, Skolebest., Frk. T 45.
 Gronlund E., Læ. 211 B. T 29.
 Grønlund P. Chr. P., Læ. 29 B. T 12.
 Gudme O., Skolebest. 198. T 45.
 Gudnæs J., Læ. 113 B. T 27.
 Gundel S. O. B., Lektor 205 B. T 28.
 Gundersen Chr., Li. T 29.
 Gundersen S., Læ. 29 B. T 10.
 Hald N., Gørtler 64. 91.
 Halkier O., Læ. 211 B. T 29.
 Hall C., Kultusminister 44.
 Haller M. S. F., Li. T 23.
 Halling E., Sadelmager 91. T 4 f.
 Halskov N. K. H., Læ. 113 B. T 19.
 Hammer, Skolebest., Frk. T 44.
 Hammerich L., Politimester 42.
 Handest M. Chr., Overlæ. 67. 83. 133. 134 B.
 145 f. T 9.
 Hansen, Skolebest. T 43.
 Hansen, Skolebest., Frk. T 44.
 Hansen, Skolebest., Fru T 45.
 Hansen A., Li. 108 B. T 21.
 Hansen A., Skolebest. T 46.
 Hansen Aa. K., Læ. 173 B. T 33.
 Hansen B. M. D., Li. 211 B. T 27.
 Hansen Chr., Læ. T 12.
 Hansen D. K. B., Li. 205 B. T 33.
 Hansen H. A., Overlæ. 29 B. 30 B. T 18.
 Hansen H. Chr., Læ. 58 B. 176 B. T 15.
 Hansen H. E., Læ. 72 B. T 16.
 Hansen I., Li. 176 B. T 24.
 Hansen I., Tandlæge, Fru 225.
 Hansen J., Li. 20. 31. 33 f. 75. T 8.
 Hansen J. V. M., Overlæ. 102 B. T 16.
 Hansen K. M., Li. 30 B. T 33.
 Hansen L. J., Læ. 235. 236 B. 237 B. T 16.
 Hansen L. J., Skolebest. T 45.
 Hansen S., Li. 29 B. T 13.
 Harild C., Arkitekt 109.
 Harpøth, Skolebest., Frk. 84. T 41.
 Hasselriis G. A., Li. 108 B. T 28.
 Hauerbach P., Tandlæge 225.
 Hee, Skolebest. T 41.
 Heering Chr., Lektor 237 B.
 Helsing Chr., Li. 211 B. T 23.
 Heltoft N. M. G., Li. T 19.
 Heltoft T. M. T., Læ. T 25.
 Henriksen, Skolebest., Frk. T 41.
 Henriksen H., Læ. 59 B. T 21.
 Henriksen J. P., Læ. 102 B. T 21.
 Herskind, Skolebest., Frk. T 43.

- Hertz C. E., Borgmester 14. 17.
 Heslet H., Li. T 20.
 Hessellund M., Tandlæge, Frk. 225.
 Heydorn-Jakobsen J. M., Overlæ. 113 B.
     T 25.
 Himmelstrup I., Li. 176 B. T 32.
 Himmer A., Læ. T 20.
 Hjalmar A., Læ. T 25.
 Hjerrild Pedersen S., Overl. 58 B. T 12.
 Holck, Skolebest. T 43.
 Holdensen J., Skolebetjent T 34.
 Holm, Adjunkt 36.
 Holm, Skolebest., Frk. T 42.
 Holm, Skolebest., Fru T 44.
 Holm, Skolebest., Fru T 45.
 Holm A. B., Fabrikant 63 f.
 Holm H. Chr., Læ. 95 B. 96 B. T 13.
 Holm M., Skolebest. T 43.
 Holm M., Skolebest., Frk. T 43.
 Holm P., Læ. T 15.
 Holmstedt S., Adjunkt 16.
 Holst, Skolebest., Frk. T 44.
 Holst V., Læ. 96 B. T 16.
 Holst-Knudsen C., Landsretssagf. T 6.
 Horn T. E., Li. 58 B. 72 B. 95 B. T 14.
 Hornbech, Skolebest., Frk. T 41.
 Horsbøll H., Skolebetjent T 34.
 Hovgaard S., Li. T 11.
 Hueg H. Chr. F., Læ. 107 B. 108 B. T 15.
 Husby K. K., Li. 72 B. T 29.
 Husby M. A., Læ. 216 B. T 31.
 Hvalsoe E. M. J., Li. 30 B. T 30.
 Hveisel, Skolebest., Frk. T 42.
 Hvidt V., Stiftamtmand T 3.
 Hvilsom C., Li. T 18.
 Hvorslev C. A., Læ. 173 B. T 21.
 Høgsberg M. T., Li. T 17.
 Høgsbro, Skolebest., Frk. T 44.
 Høgsted M. C. V., Li. 107 B. T 17.
 Høiriis F. M., Li. 108 B. T 30.
 Høiriis J., Læ. 216 B. T 30.
 Højmark A., Skolebest. T 46.
 Høiriis A. E., Li. T 17.
 Hørning, Skolebest., Fru T 40.
 Hørning Chr. S., Læ. 176 B. T 21.
 Hørning M. J., Li. 176 B. T 22.
 Hørret, Skolebest., Frk. 84 f. T 42.
 Hørslev-Nielsen J. V., Læ. 96 B. T 29.
 Hørup, Skolebest. 186. T 45.
 Høyer, Skolebest. 85. T 42.
 Høyer, Skolebest., Frk. T 44.
 Høyer F. W., Købmand 42.
 Høyer S. C. E., Li. 107 B. 108 B. T 33.
 Ingerslev H. P., Læ. 134. T 9.
 Iversen J., Li. 68. 107 B. T 19.
 Iversen K. T., Li. 216 B. T 31.
 Jacobsen Chr. M. M., Li. 72 B. T 22.
 Jacobsen J. B., Læ. T 9.
 Jacobsen M. K., Li. T 26.
 Jacobsen S., Skolebetjent T 34.
 Jacobæus E., Rektor T 5.
 Jakobsen J. V. G. K., Læ. 72 B. T 23.
 Jensen, Skolebest., Frk. 85. T 42.
 Jensen, Skolebest., Frk. T 45.
 Jensen A., Læ. T 22.
 Jensen A., Li. 59 B. T 33.
 Jensen Aa., Direktør T 6.
 Jensen Ax., Læ. T 31.
 Jensen A. C., Skolebetjent T 34.
 Jensen A. F., Sagfører T 6.
 Jensen A. P. E., Læ. 113 B. 237 B. T 25.
 Jensen Chr., Læ. 113 B. 237 B. T 19.
 Jensen D., Skolebest., Frk. T 45.
 Jensen E., Li. 101 B. T 19.
 Jensen E., Skolebest., Frk. T 44.
 Jensen E. K., Læ. 216 B. T 32.
 Jensen F. J. Chr., Gartner 35.
 Jensen H., Redaktør 89 f.
 Jensen H. G., Raadmand 42.
 Jensen H. P., Fabrikant 91. 97.
 Jensen I., Li T 26.
 Jensen J., Borgmester 110. 122 f. 124 B. 128.
     154 f. 160 f. 186. 239. T 5 f.
 Jensen J. D., Li. 113 B. T 17.
 Jensen J. H., Li. 211 B. T 32.
 Jensen J. R., Læ. 102 B. 237 B. T 23.
 Jensen K., Skolebest. T 43.
 Jensen K. F., Li. T 20.
 Jensen K. M. J., Li. 176 B. T 33.
 Jensen K. T., Li. 176 B. T 21.
 Jensen M., Skolebest., Frk. T 43.
 Jensen N. F., Adjunkt T 20.
 Jensen N. P. 101 B. 173 B. T 18.
 Jensen (Sjølund) N. P., Læ. T 14.
 Jensen P., Skolebetjent T 34.
 Jensen P. M., Li. T 19.
 Jensen S., Li. 108 B. T 32.
 Jensen V. V., Læ. 211 B. T 29.
 Jepsen A. L., Læ. 216 B. 237 B. T 24.
 Jespersen, Fru 95 B.
 Jespersen C., Skolebetjent 95 B. T 34.
 Jespersen J. P., Læ. T 25.
 Jespersen J. V., Stiftsfysikus. 25 f. 40.
 Jochumsen Chr. A., Læ. 173 B. T 32.
 Johannesen H. O., Læ. 211 B. T 33.
 Johansen A., Læ. 216 B. T 31.
 Johansen A., Skolebest., Frk. T 43.
 Johansen E., Li. 33 f. T 10.

- Johansen M., Købmand 128. 162. T 5 f.
 Josephsen A. S., Læ. T 18.
 Jul S. O., Læ. 58 B. 109. T 15.
 Jung C. A. C., Organist 21.
 Jørgensen, Skolebest., Frk. 84. T 41.
 Jørgensen, Skolebest., Frk. T 45.
 Jørgensen A. Chr. M., Li. T 24.
 Jørgensen A. J. P., Adjunkt T 28.
 Jørgensen E. H. S., Læ. 76. T 10.
 Jørgensen G. A. G., Læ. 211 B. T 26.
 Jørgensen H. L., Læ. 102 B. T 24.
 Jørgensen J., Li. 176 B. T 29.
 Jørgensen K., Li. 101 B. 102 B. T 16.
 Jørgensen P., Lektor 205 B. T 28.
 Kaaber L., Brændevinsbrænder 63 f.
 Kaalund-Jørgensen A. Chr., Li. 108 B. 237 B.
 T 23.
 Kahr J., Læ. 16. 38 f. 185.
 Kallesen, Skolebest. T 44.
 Kallesøe, Skolebest. 84. T 41.
 Kier Chr., Overretssagfører 62 f. 91.
 Kingo Nielsen Chr., Læ. T 33.
 Kipp, Skolebest., Fru 85. T 42.
 Kirkebye, Skolebest., Frk. 84 f. T 42.
 Kirkegaard A., Skolebest. 116 f. 151. T 44.
 Kirkegaard E., Skolebest. T 46.
 Kirkegaard E. K. K., Li. 211 B. T 27.
 Kirkegaard H. S., Læ. 102 B. T 28.
 Kjeldsen A. J., Læ. 173 B. T 20.
 Kjerulff, Skolebest., Frk. T 43.
 Kjær A. M., Li. 30 B. 107 B. T 14.
 Kjær Chr. T. N., Læ. 113 B. T 18.
 Kjær I., Farver 64. 91.
 Kjærgaard H. L., Læ. 96 B. T 21.
 Kjærgaard Lauridsen L., Læ. 216 B. T 31.
 Kjærulff, Skolebest., Frk. 84 f. T 40.
 Klausen K. M., Folketingsmand 225.
 Klit L. K. M., Li. 211 B. T 32.
 Kloppenborg, Skolebest., Frk. 85. T 42.
 Knudsen, Skolebest. T 43.
 Knudsen H., Skolebetjent T 34.
 Knudsen K. A., Læ. T 23.
 Knudsen M., Tandlæge, Frk. 225.
 Knudsen M. F., Li. 58 B. T 17.
 Knudsen V. S., Læ. 96 B. 101 B. T 19.
 Knutzen, Skolebest. 37.
 Koch, Skolebest., Frk. T 45.
 Koch, Skolebest. T 43.
 Koch E. Chr. N., Læ. 95 B. T 12.
 Koch J., Skolebest. T 42.
 Koch N., Skolebest., Frk. T 46.
 Koføed-Jensen Chr., Overlæ. 170. 176 B.
 T 14.
 Kold Chr. M. 8 f.
 Kold Petersen M., Li. 216 B.
 Kondrup K., Li. 211 B. T 32.
 Kragerup Chr. F., Sognepræst T 3.
 Kragh Chr. M., Li. 95 B. 101 B. T 16.
 Kragh E. A., Læ. 29 B. 102 B. T 15.
 Kraiberg, Skolebest., Fru T 40.
 Kraiberg K., Skolebest., Frk. T 43.
 Kraiberg N. N., Overlæ. 33 f. 38. 44. 47. 60 f.
 63 f. 68 f. 81 f. 86. T 8.
 Krarup Basse K., Læ. 211 B. T 28.
 Krarup E. P. B., Adjunkt T 28.
 Krebs F. C., Kaptajn 142 B. T 4 f.
 Kristensen K. P., Overlæ. 96 B. T 16.
 Kristensen P., Læ. 216 B. T 33.
 Kristensen P. J., Læ. 216 B. T 20.
 Kristensen P. M., Li. 211 B. T 32.
 Kristiansen K., Fabrikant 64.
 Kristiansen K. A., Læ. 176 B. T 29.
 Krogh, Skolebest., Frk. T 41.
 Krogh A. H., Læ. 58 B. T 11.
 Krogh H., Li. 82. T 13.
 Krog Jensen, Skolebest. T 41.
 Kromann M., Direktør T 5.
 Kruse, Skolebest., Frk. 35 i.
 Kruse A. M. K., Li. T 20.
 Kruse L., Malermester 91.
 Kuhn, Skolebest., Fru 84 f. T 42.
 Kvistgaard S., Li. 30 B. T 33.
 Kühnel S. F., Arkitekt 92.
 la Cour, Skolebest., Frk. T 45.
 la Cour E. D., Li. 192.
 la Cour N. G., Gymnastikdirektør 18.
 la Cour P. D., Læ. T 10.
 Langballe A., Prokurator 63 f. 91.
 Langballe O., Købmand 76. 91. T 4.
 Langberg G., Li. 29 B.
 Lange C., Arkitekt 73.
 Larsen, Skolebest., Fru 85. T 42.
 Larsen A. M., Li. T 23.
 Larsen A. M., Li. 72 B. T 25.
 Larsen H. Chr., Læ. 30 B. T 26.
 Larsen J. K., Rektor 199. 205 B. T 27.
 Larsen J. M., Li. 211 B. T 26.
 Larsen J. M., Kunstsmid 89.
 Larsen N. C., Læ. 96 B. T 27.
 Larsen N. P., Læ. T 29.
 Larsen P., Læ. T 17.
 Larsen P. H., Læ. T 22.
 Larsen P. J., Li. T 21.
 Larsen S. E., Li. T 32.
 Lassen, Skolebest., Frk. 85. T 42.
 Lassen, Læ. 95 B.
 Lassen N. Chr. N., Adjunkt 16.
 Launy P. F. G., Læ. 18. 22. 33 f. T 8.

- Laurent-Lund E., Læ. T 24.
 Laursen A., Skolebest., Fru 116. T 44.
 Laursen N. Joh., Præst 89 f. 110. 122f. 126.
 127 B. 128. 155. 238 f. T 5 f.
 Laussen, Skolebest., Frk. T 42.
 Lausen H. H., Læ. 22. 24. 33. T 8.
 Lawaetz A. E., Li. 101 B. 102 B. T 16.
 Lawaetz P. A. F., Læ. 101 B. 102 B. T 16.
 Lehmann J. F., Forretningsfører T 5.
 Leth I. E., Li. 30 B. T 33.
 Leth-Pedersen A. P., Læ. 108 B. T 20.
 Leth-Pedersen P., Li. 96 B. T 29.
 Liisberg, Skolebest., Frk. 85. T 42.
 Liisberg H., Raadmand 42.
 Lind I., Li. 211 B. T 33.
 Lindhard, Skolebest., Frk. T 40.
 Lindhard L., Skolebest. 37. T 40.
 Lindhard S., Skolebest., Frk. 84 f. 186. T 4.
 Lindhardt V. Chr., Stiftsprovst T 3 f.
 Lohmann, Skolebest. T 42.
 Lorentzen, Skolebest., Frk. T 45.
 Lorentzen F. C., Lektor T 5.
 Lottrup Chr., Fabrikant T 5.
 Lowson, Skolebest., Frk. 85. T 42.
 Lumby Rasmussen R., Læ. 96 B. T 20.
 Lund B., Li. 96 B.
 Lund C., Muremester 42.
 Lund E. M., Li. 113 B. T 20.
 Lund G., Rektor 84.
 Lund J., Skolebest. T 45.
 Lund K., Skolebest. T 46.
 Lund O., Adjunkt 103. 104 B. 123. 238. T 5 f.
 Lundby P. A. M., Læ. T 27.
 Luddahl J., Læge 148 f.
 Lunne, Skibskaptajn 37.
 Lunne, Li. 37. 68.
 Lyngby, Kateket 17.
 Lyngby M. T. Chr., Sognepræst 122. 155 B.
 159. 187. 238. T 4 f.
 Lyng J. N. G., Læ. 211 B. 235. 237 B. T 23.
 Madsen A., Skolebetjent T 34.
 Madsen A. H. J., Li. 108 B. T 31.
 Madsen C. S. B., Læ. 86. T 9.
 Madsen D., Li. 30 B.
 Madsen I. C., Læ. T 9.
 Madsen T. F. M., Li. 113 B. T 22.
 Maegaard L., Li. T 28.
 Markmann, Skolebest., Fru T 40.
 Meden M., Købmand 63 f. 91. 134. T 4 f.
 Mejdal J. M., Læ. T 21.
 Mejdal S., Li. 216 B. T 20.
 Meulengracht L. Chr., Bryggeriejer 63 f. 91.
 Meyer, Skolebest., Frk. 85. T 42.
 Meyer A., Apoteker 91.
 Meyer E., Overlæ. 34. 39. 43. 58 B. 67. 83.
 129. 133. T 9.
 Meyling H E., Skolebest. 84 f. T 41.
 Michaelsen J., Læ. 22. 24. 32. 33 f. T 8.
 Michelsen I., Li. 101 B. 102 B. T 16.
 Mielcke, Skolebest., Frk. T 44.
 Mikkelsen, Skolebest., Frk. T 41.
 Mikkelsen, Skolebest., Frk. T 44.
 Mikkelsen Chr. E., Læ. 173 B. T 27.
 Mikkelsen J., Skolebetjent T 34.
 Mikkelsen S. A., Li. 211 B. T 31.
 Mogensen N., Læ. 107 B.
 Mohsen V., Li. T 11.
 Mohr, Læge 148.
 Monrad D. G. 7.
 Mousten K., Overlæ. 59 B. 101 B. 156. 186.
 239. T 7. 18.
 Munch E., Tandlæge. Frk. 225.
 Munch-Petersen K. R. A., Li. 173 B. T 31.
 Munck, Skolebest. 186. T 45.
 Muus, Skolebest., Frk. 84 f. T 41.
 Mülertz A. J., Arkitekt 91 f.
 Müller A., Overlæ. 98. 101 B. 114. 129. 133.
 141. 156. 157 B. 160. T 7. 10.
 Müller H., Li. 95 B. T 13.
 Müller J. M. A., Toldinspektør 40.
 Müller T., Overlæ., Frk. 107 B. 108 B. 237 B.
 T 17.
 Møldrup M. R., Li. 113 B. T 27.
 Møller, Enke 24. 26.
 Møller, Skrædder 35.
 Møller, Skolebest., Fru T 40.
 Møller, Skolebest., Frk. T 45.
 Møller B., Li. 33 f. 82. T 9.
 Møller Chr., Li. 29 B. 75. 82. 141. T 10.
 Møller F. Aa., Læ. 211 B. 237 B. T 27.
 Møller H. C., Læge 61.
 Møller I. Chr., Fabrikant T 5.
 Møller J., Li. T 15.
 Møller J. A., Læ. 33. T 8.
 Møller L. O. V., Skolebest., Li. 58 B. 82.
 84 f. T 13. 42.
 Møller M., Læ. 102 B. T 21.
 Møller M., Li. T 31.
 Møller N., Li. 72 B. T 32.
 Møller V., Li. T 25.
 Mønsted K. M., Li. 173 B. T 22.
 Mønsted O., Købmand 91.
 Mørk J. M., Redaktør 47. 60. 62 f. 80. 88 f.
 92 B. 134 f. T 4 f.
 Mørup A., Ingeniør T 5.
 Nelbelong J. H., Professor 235.
 Nellemann, Skolebest., Frk. 84 f. T 42.
 Nellemann Fr., Auktionholder 42. 63.

- Neuhaus, Skolebest., Fru T 44.
 Nielsen, Skolebest., Frk. T 44.
 Nielsen, Skolebest., Frk. T 45.
 Nielsen A., Fabrikant 91.
 Nielsen A., Li. 101 B. T 20.
 Nielsen A. M., Tandlæge, Frk. 225.
 Nielsen A. D., Li. T 28.
 Nielsen A. G. H., Læ. 59 B. T 29.
 Nielsen (Randlev) A. M., Li. 113 B. T 26.
 Nielsen A. M. E., Li. 30 B. T 25.
 Nielsen Chr., Læ. T 12.
 Nielsen E. K. K., Li. T 29.
 Nielsen F. Chr., Biskop T 3.
 Nielsen H. R., Overlæ. 34. 39. 47. 67. 75. 81.
     82 B. 83. 133. T 8.
 Nielsen J., Li. 140.
 Nielsen, Politimester 10 f. 17. 25. 81. 88.
 Nielsen J., Skolebetjent T 34.
 Nielsen K. C., Rektor 16.
 Nielsen M., Skolebest., Frk. T 46.
 Nielsen M. C. B., Kultusminister 163.
 Nielsen M. K., Li. 72 B. T 25.
 Nielsen N. P., Handelsskolebest. 229. 231.
 Nielsen N. S., Li. 30 B. T 33.
 Nielsen S., Læ. 113 B. T 21.
 Nilsson C., Læ. T 21.
 Nilsson K., Li. 173 B. T 25.
 Nis-Hanssen K., Li. 72 B. T 31.
 Nordhjem, Skolebest. T 45.
 Nors J. E., Li. 29 B. 134. T 10.
 Nors O. H., Prokurator 47.
 Nyeborg E. A., Li. 216 B. T 26.
 Nygaard Chr. D., Læ. 173 B. T 32.
 Nygaard P., Læ. 176 B. T 23.
 Nørby J. G., Læ. T 12.
 Nørgaard F., Bankdirektor 123. 128.
 Nørgaard F. A., Læ. T 10.
 Nøsen, Skolebest. T 42.
 Olesen D. K., Li. 173 B. T 25.
 Olesen H., Læ. 33. T 8.
 Olesen M., Li. T 19.
 Olesen N., Skolebest. T 44.
 Olesen N. H. J., Overlæ. 129. 147 B. T 15.
 Olesen O., Læ. 173 B. T 19.
 Olsen C. M., Læ. 96 B.
 Olsen Chr. M., Li. se Kragh.
 Olsen J. J., Overlæ. 31. 33. 39. 43. 44 B. 46.
     61 f. 67. 73 f. 82 f. 86. 133. 145 f. T 8.
 Ormslev J., Købmand 91.
 Ostenfeldt E., Li. 101 B. T 18.
 Ottesen, Skolebest., Frk. T 44.
 Pape A., Overlæ. 20 f. 24 f. 33 f. 39 f. 43.
     T 8.
 Pape F. A., Læ. 34. 134. T 9.
 Paulsen O. S., Li. 108 B. T 29.
 Pedersen, Skolebest. T 43.
 Pedersen A., Skolebetjent T 34.
 Pedersen Chr., Læ. T 11.
 Pedersen D., Li. 205 B. T 17.
 Pedersen H., Læ. 216 B. T 26.
 Pedersen H. M. M., Li. 108 B. T 22.
 Pedersen J., Overretssagfører 128 f.
 Pedersen J., Landmand 34.
 Pedersen J. M., Li. 216 B. T 29.
 Pedersen M., Typograf T 5.
 Pedersen M., Overlæ. 58 B. 211 B. 212. T 12.
 Pedersen S., Smed T 5.
 Pedersen S., Overlæ. 29 B. 95 B. 129. T 10.
 Pedersen V., Forretningsfører T 6.
 Perregaard J., Tømrer T 6.
 Petersen A., Skolebest., Frk. T 43.
 Petersen A. P., Li. T 31.
 Petersen H., Skolebetjent T 34.
 Petersen H. C., Overlæ. 58 B. 110. T 11.
 Petersen H. J., Læ. 176 B. T 31.
 Petersen J., Li. T 23.
 Petersen J., Skolebest. T 45.
 Petersen J., Skolebest., Fru T 45.
 Petersen J. O., Læ. 59 B. T 24.
 Petersen K., Læ. 176 B. T 23.
 Petersen K. Chr., Li. 205 B. T 30.
 Petersen Ludv. A., Arkitekt 73. 110. 212.
     213 B.
 Petersen M., Forvalter T 5.
 Petersen M. Chr. D., Li. T 19.
 Petersen M. S., Læ. 176 B. T 21.
 Petersen P., Konsul. T 6.
 Petersen P. M., Li. 173 B. T 16.
 Petersen S. F. P., Li. 101 B. T 13.
 Petersen Th. S., Læ. 205 B.
 Pfeiffe, Skolebest., Fru T 41.
 Pihl A., Li. 176 B. T 32.
 Pihl H. A., Læ. 176 B. T 25.
 Pommerencke R., Li. 101 B. T 13.
 Porsgaard J. C., Læ. 216 B. T 33.
 Poulsen, Madam 35.
 Poulsen, Skolebest., Fru T 40.
 Poulsen, Skolebest., Fru 85. T 43.
 Poulsen, Skolebest. T 43.
 Poulsen E. U. R., Læ. 173 B. T 33.
 Primon, Skolebest., Frk. 85. T 43.
 Prunst, Skolebest., Frk. T 41.
 Puck V., Arkitekt 73.
 Rahlf Aa., Læge 148.
 Ramløss C., Li. 36. 68. 75. 107 B. 140. T 11.
     41 (?).
 Ramsing S. H. S., Li. T 28.
 Ramsing Th., Fabrikant 91. T 4 f.

- Rasmussen, Skolebest., Frk. T 43.
 Rasmussen, Skolebest., Frk. T 45.
 Rasmussen A., Li. T 19.
 Rasmussen A., Li. T 30.
 Rasmussen C., Li. T 13.
 Rasmussen E., Læ. 95 B. T 13.
 Rasmussen E., Li. T 30.
 Rasmussen E. L., Læ. 173 B. T 30.
 Rasmussen H., Skolebetjent T 34.
 Rasmussen I., Skolebest. T 45.
 Rasmussen J. P., Læ. T 20.
 Rasmussen K. K., Li. T 27.
 Rasmussen M. S., Li. 198 B. T 22.
 Rasmussen R., Læ. 59 B.
 Rasmussen S. A., Læ. 237 B. T 21.
 Rasmussen S. P., Læ. T 25.
 Rasmussen T., Læ. 72 B. 237 B. T 32.
 Raunslund N. P., Tandlæge 225.
 Regenborg T. A. J., Stiftamtmand T 3.
 Riber J. M. M., Læ. 176 B. T 26.
 Ribergaard N. M., Læ. 96 B. T 21.
 Riis, Skolebest. 186. T 45.
 Riis J. E., Læge 148.
 Risom M. E., Li. 113 B. T 31.
 Rode O., Folketingsmand 163.
 Rose, Skolebest., Frk. 85. T 43.
 Rosenlund J. V., Læ. 113 B. T 26.
 Rostbøll H. E., Læ. 216 B. T 30.
 Rønne Chr. M., Li. 101 B. T 17.
 Røse, Skolebest., Frk. 84 f. T 41.
 Røss-Petersen E., Li. 176 B. T 36.
 Saabye A. V., Billedhugger 229.
 Sabro, Skolebest., Fru T 40.
 Sabroe P., Redaktør T 5.
 Sahl M. K. L., Li. 173 B. T 20.
 Schaarup C. S., Vinhandler 42. T 4.
 Schack J., Li. T 18.
 Schaldemose, Adjunkt 85.
 Schandorff, Skolebest., Frk. T 42.
 Scheiby J. P., Skolebetjent T 34.
 Schiødt A. F., Præst 42.
 Schiøler T. L., Biskop T 3.
 Schiøttz-Christensen P. Chr., Adjunkt 205 B.
 T 31.
 Schländer G. Chr. J., Læ. T 23.
 Schlichtkrull, Skolebest., Frk. T 44.
 Schmid, Skolebest. T 42.
 Schmidt, Skolebest., Frk. T 41.
 Schmidt E., Skolebest., Frk. 116. T 45.
 Schmidt M., Li. 113 B. T 17.
 Schmidt M., Li. T 13.
 Schmidt N. A. E., Adjunkt 205 B. T 14.
 Schmidten M. C., Borgmester 42. 62 f.
 Schon Chr. M., Læ. 141 f. T 11.
 Schou H. A., Læ. 59 B. T 26.
 Schouborg M., Læ. 29 B. 30 B. T 33.
 Schouby, Skolebest., Frk. T 44.
 Schou Larsen A., Læ. 59 B. T 27.
 Schourup H., Købmand 104. 124.
 Schrøn V. A. G., Læ. 102 B. T 14.
 Schulz Chr. P., Læ. 113 B. T 27.
 Schwenn R., Overretssagfører 135 B. T 4 f.
 Secher E., Købmand 42. T 4.
 Seedorff, Skolebest., Frk. T 45.
 Seidelin F. E., Sognepræst. 43. 76. 79. 145 B.
 237 f. T 3 f.
 Sejerholt H. P., Skoledirektør 240. T 30.
 Sejersen J. P., Købmand 47. T 4 f.
 Selmer E., Skolebest., Fru 36 f. T 40.
 Sennels J. Chr., Sognepræst T 4 f.
 Siegumfeldt, Tobakspinder 15.
 Simonsen, Skolebest., Frk. T 44.
 Simonsen A. E., Skolebest., Frk. T 46.
 Simonsen M., Redaktør 163. T 5.
 Simonsen V., Bogtrykker T 5.
 Skanning O. A. H., Læ. 176 B. T 23.
 Skipper Nielsen N., Læ. 173 B. T 20.
 Skjelborg L. P., Skolebetjent T 34.
 Skjøt-Pedersen A. E., Adjunkt 205 B. T 33.
 Skonning G., Læ. 101 B. 173 B. T 20.
 Skovby H., Købmand 42. 47. 60. 62. 63 B. 76.
 80. 237. T 4 f.
 Skovby M., Li. T 14.
 Skovby V. N., Overlæ. 72 B. 101 B. 231. T 13.
 Skriver M. P., Li. 173 B. T 24.
 Skøtt C. E. J., Li. T 14.
 Smith, Skolebest., Fru T 44.
 Smith M. J. G., Sognepræst T 4 f.
 Sindal, Skolebest., Frk. T 44.
 Sneum O. A. O. J. S., Læ. T 20.
 Speyer A., Assurancebest. 63 f. 90 f. 134.
 Spiller U., Li. T 11.
 Stabell, Skolebest., Frk. T 43.
 Stampe P. V., Klædefabrikant 64.
 Starcke A., Skolebest., Frk. T 41.
 Stegger K. C. M., Li. 29 B. 30 B. T 16.
 Steinbrenner, Arkitekt. 31. 88.
 Stensmark J. P., Læ. 29 B. 102 B. T 17.
 Stenum P., Læ. 216 B. 237 B. T 21.
 Stigaard, Købmand 37.
 Stigaard, Frk. 37.
 Stigaard, Skolebest., Frk. 84. T 42.
 Stigaard J. T., Li. 58 B. 59 B. T 15.
 Stigaard L., Li. T 12.
 Stilling A. J., Læ. 29 B. T 14.
 Stilling Chr. V., Overlæ. 101 B. 170. 173 B.
 T 13.
 Stoye E. D., Skolebest. T 46.

- Strunck, Skolebest., Frk. T 44.
 Struve, Skolebest., Frk. T 43.
 Strøm, Skolebest., Frk. 35. T 40.
 Sund Nielsen A., Læ. 102 B. T 30.
 Sunesen J. 211 B. T 31.
 Svane, Skolebest., Fru T 43.
 Svane B. M., Li. T 15.
 Svendsen, Skolebest., Fru T 42.
 Svendsen, Skolebest., Frk. T 44.
 Svendsen A. Th. C., Læ. 211 B. T 25.
 Sølling C. A., Sognepræst T 4 f.
 Sørensen A., Skolebest., Frk. 84 f. 151. T 41.
 Sørensen A. L. K., Li. 196. 198 B. T 24.
 Sørensen A. M., Li. T 17.
 Sørensen C. M., Læ. 216 B. T 27.
 Sørensen E. D. M., Læ. 30 B. T 26.
 Sørensen H., Stiftsprovst. T 3 f.
 Sørensen H. S., Biskop T 3.
 Sørensen I. C., Læ. 29 B.
 Sørensen K., Forretningsfører T 6.
 Sørensen K. V., Li. T 27.
 Sørensen L., Læ. T 10.
 Sørensen M., Li. 101 B. 173 B. T 17.
 Sørensen N. O., Læ. 95 B. T 10.
 Sørensen R., Læ. 185.
 Sørensen S. M., Overlæ. 213. 216 B. T 18.
 Tarlioug, Skolebest., Frk. T 44.
 Tarp M. Chr., Li. T 22.
 Tegner M. E., Li. 72 B. T 16.
 Teisen A. M., Li. 29 B. T 15.
 Thaanum, Skolebest., Frk. 84 f. T 42.
 Thilker F., Li. T 11.
 Thomsen, Skolebest., Fru T 43.
 Thomsen A., Murermester T 5 f.
 Thomsen A. M., Skolebetjent T 34.
 Thomsen E., Li. T 28.
 Thomsen M., Hospitalsforst., Frk. T 5 f.
 Thomsen Th. Chr. B. E., Læ. 58 B. T 12.
 Thorsø, Frk. 23.
 Thue-Møller A., Læ. 96 B. T 29.
 Thygesen, Skolebest., Frk. 84. T 42.
 Toft-Andersen A., Li. 173 B. T 29.
 Tvede, Skolebest., Frk. T 45.
 Tvilstedgaard L., Kaptajn T 5 f.
 Tørsleff, Skolebest., Frk. T 43.
 Tørsleff H. E., Li. T 11.
 Tøttrup K., Li. T 15.
 Vahl J., Præst 42.
 Walbjørn O. P. P., Læ. 211 B. T 29.
 Vaupell J., Rektor T 5.
 Wendel S. M., Li. T 16.
 Weis Chr., Læge 25.
 Weis Chr., Læge 148.
 West Chr., Læ. 176 B. T 27.
 Vestberg H., Læ. 211 B. 237 B. T 19.
 Vestergaard F., Borgmester 91. 128. T 4.
 Vestergaard G. A., Li. 113 B. T 32.
 Westergaard H. S., Læ. 216 B. T 30.
 Vestergaard J. R., Læ. 59 B. 237 B. T 27.
 Wiegelsen, Skolebest. T 43.
 Wiese E. Chr., Sognepræst T 4 f.
 Wiggers L. O. T., Overlæ. 83. 84 B. 133.
 T 11.
 Vigild C. J. L., Læ. 176 B. 237 B. T 22.
 Wilster H. H., Læ. T 11.
 Vigild E. M., Li. 113 B. T 24.
 Wilhelmisen M. 116.
 Wind, Skolepedel 32.
 Winke S., Sagfører T 5.
 Vinten A., Li. T 22.
 Vinten R. T., Læ. T 17.
 Vinten S., Li. 198 B. T 23.
 Wissing, Skolebest., Frk. 85. T 42.
 With, Skolebest., Frk. 85. T 41.
 Witt-Hansen M. M., Li. 107 B. 108 B. T 16.
 Wolff, Skolebest., Frk. T 43.
 Wolter J. H., Læ. 18.
 Worm P., Skolebest., Frk. T 40.
 Worm R. T., Adjunkt 16.
 Vroue J. J., Tømrermester 97.
 Zahle, Skolebest., Frk. T 44.
 Zahle C. Th., Konsejlspræsident 163.
 Zahrtmann J. N., Sognepræst T 3 f.
 Ølsgaard J. M. R., Læ. T 12.
 Ørsted A. S. 16.
 Ørum P., Læge 89. 134. T 4.
 Ørum S., Snedkermester 42.
 Østergaard J. C. C., Li. 29 B. 75. T 11.
 Østergaard J. S., Overlæ. 22. 33 f. 43. T 8.
 Østrup F. L. J., Sognepræst T 4 f.

Nogle Trykfejl:

- S. 85: Lov af 13. August 1851; læs 13. April.
- S. 65: Bidr. til den da. F. Hist. 1818—49; læs 1818—99.
- S. 72: N. Tegner; læs M. Tegner.
- S. 102: R. Glazer; læs R. Glaser.
- S. 108: O. Poulsen; læs O. Paulsen.
- S. 173: H. Jochumsen; læs A. Jochumsen.

INDHOLD

I. 1849—1870.

	Side
1. Skolelove.....	7
2. Byfoged J. Nielsens Reformforslag	10
3. Den videnskabelige Realskole	15
4. Udvidelse af den højere Borgerdrengekole	17
5. Friskolens Forhold	19
6. Kommuneskolernes Læseplaner 1855	21
7. Skolen i Paradisgade	24
8. Lærerlønninger	31
9. Skolevæsenets Udgifter	34
10. Privatskoler 1855.....	35
11. Personalialia	38

II. 1870—1884.

1. Medlemmer af Skolebestyrelsen 1870	42
2. Skolereformen 1880—81.....	43
3. Skolebygninger 1881—83.....	69
4. Undervisningen	73
5. Lærerinder og Lærere.....	76
6. Privatskoler	84

III. 1885—1905.

1. Opførelse af Skolerne i Ny Munkegade, Nørrebrogade, Christiansgade og Ingerslevs Boulevard.....	88
2. Forslag i 1890'erne om Reform af Undervisningen....	114
3. Indførelse af Mellemskole og ny Timeplaner.....	120
4. Lærerlønninger indtil 1899 og Ansættelse af Timelærere	132
5. Børnebespisning.....	142
6. Skolelæge. Ordnete Lege.....	148
7. Private Skoler.....	151

IV. 1906—1912.

1. Kampen om Betalingskolen.....	153
2. Undervisningsplaner.....	166

	Side
3. Opførelse af Skolerne i Finsensgade og N. J. Fjordsgade og andre Byggearbejder	168
4. Lærrelønninger 1900—1908	177
5. Skolehave. Lærerkursus. Børnebespisning. Feriebilletter. Børnearbejde. Eksamenscensur. Pensabøger. Kunsten i Skolen	181
6. Private Skoler	186
7. Enhedsskolen	188

V. 1912—1929.

1. Revision af Undervisningsplan og Skoleplan	190
2. Værneskolen. Marselisborg Skole	196
3. Skolerne i Samsøgade og Læssøesgade og andre Byggearbejder	208
4. Renholdelse af Skolerne	218
5. Tandklinikken. Fortsættelsesskolen. Handelsaftenskolen	221
6. Krigens Følger for Skolevæsenet	231
7. Skolejubilæum. Sangstævne. Idrætsstævne	235
8. Slutning	240

TILLÆG

1. Autoriteter	3
2. Lærerfortegnelse	7
3. Skolebetjente	34
4. Skolestatistik	35
5. Bestyrere af Privatskoler	40
6. Navnefortegnelse	47

